

DK
511
G14
S58
1886

35-I-3

8910/е 75-00
Руска
ИСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА

під редакцією
Олександра Барв'їнського.
Томъ V.

МОНОГРАФІИ

до історії

ГАЛИЦЬКОИ РУСИ

М. Смирнова, М. Дашкевича

и

Дра И. Шараневича.

Цѣна 1 р. 50 кр.

ВЪ ТЕРНОПОЛИ

Зъ друкарнѣ Іосифа Павловского.

1886.

Водъ Выдавництва.

Съ початкомъ 1886 р. стала выходити въ Тернополи подъ мою редакцію „Руска Исторична Бібліотека“ неперіодичними томами въ 10—15 листовъ (менше ббльше що два мѣсяцѣ). Подати въ нѣй руску бувальщину, зображену въ монографіяхъ найзнатнѣйшихъ историковъ, основаныхъ на найновѣйшихъ дослѣдахъ,—се цѣль нашего издавництва. Запевнивши собѣ подмогу найлучшихъ силъ літературныхъ и зложивши съ порады людей компетентныхъ повну програму, приступила редакція до переведеня сеи трудной задачи, тымъ труднѣйшой, що у насъ все розбиваеся о накладъ, а кошта нашего издавництва ледви въ половинѣ покрываеся передплата. Редакція „Руской Историчной Бібліотеки“ не водѣтрашуеся однакъ сѣмъ хвилевымъ неповодженемъ и доси всепла вже пустити въ свѣтъ 5 томовъ. Наколи бъ не тяжка недуга, що навѣстила мою родину и забрала чимало гроша и дорогого часу, бувъ бы до кбнца року 1886 и томъ 6-ый вышовъ. Въ надѣѣ, що Вл. Родимцѣ оцѣнять велику вагу сего издавництва и подможутъ его матеріально, не уступаемо съ поля а будемо дальше вести розпочате дѣло въ р. 1887 съ такою програмою:

Теперь друкуестья VI. томъ: В. Антоновича Исторія вел. князѣвства Литовского (передплата съ пересылкою franc 1 р. 25 кр., V. и VI. т. оправный съ пересылкою 3 р. 10 кр., безъ пересылки 2 р. 85 кр.). Т. VII. и VIII. (Монографіи Н. Иванишева, В. Антоновича, Ор. Левицкого и М. Костомарова про унию церковну и В. Антоновича, Початокъ козащины) будутъ выдані пбзнѣйше, а передъ тымъ поступитъ въ друкарню:

М. Костомарова Богданъ Хмельницкій (Т. IX., X., XI. и XII.). Всѣ 4 томы franc 5 р. а. в. Зъ оправою по 2 томы, рекомандовано, по 3 р. 10 кр. — всѣ чотыре 6 р. 20 кр. Окладинокъ доставляе звѣстна перецлетня п. Михайла Спожарского у Львовѣ.

Хто бере всѣ выдані доси томы разомъ, може дбстати ще першій 4 томы franc за 5 р. або и на раты пбсля власной деклараціи. Есть ще 15 оправныхъ примѣрниковъ III. и IV. т. по 3 р. 10 кр. съ пересылкою.

Передплату можна посылати переказомъ або на мою адресу, або черезъ адміністрацію русскихъ часописей.

При сѣй нагодѣ складаю прилюдну щирю подяку всемъ помбчникамъ и прихильникамъ моего издавництва и поручаю его на дальшее щирѣй прихильности.

Въ Тернополи въ грудни 1886.

Олександръ Барвнѣвскій
профессоръ семинаріи учительской.

DK
511
G14
S58
1886

Высокоповажаному Добродѣю

Володиславу Федоровичу

властителю дѣбрь Вѣкна, Товстого и Черниховець, основателю
и б. головѣ товариства „Просвѣта“, меценатови вѣдкопаного
старокняжого города Галича и пр. и пр.

вѣ доводѣ високого поважання

сѣ монографїи до исторїи

ГАЛИЦКОИ РУСИ

присвячує

ВЫДАВЕЦЬ.

ДОЛЯ ГАЛИЦКОИ РУСИ

до злученя еи съ Польщею

написавъ М. Смирновъ.

I.

ГАЛИЧЬ ПОДЪ РУКОЮ РУСКИХЪ КНЯЗЬВЪ.

Тыхъ слѣвъ Несторовои лѣтописи, що оповѣдають про розселене Славянскихъ племень по території сучаснои Росіи, не можна вважати за певне жерело для визначеня, яке племя сидѣло споконвѣку на Земляхъ сучаснои Галичини и зъ якого виробилася теперѣшня Галицко-руська національнѣсть. Зъ лѣтописи можна довѣдатися хіба тѣлько про те, якѣ племена були сумѣжними Галичинѣ: зъ одного боку—Поляки, зъ другого—Волыняне, або Бужане, съ третѣго—Улучѣ и Тиверцѣ. У Нестора сказано: „Другіе Славяне нареклись Чехами; Хрватѣ Беліи, Серебѣ и Хорутанѣ, суть также Словѣни“, а де сидѣли отей Славяне, про те не сказано. Черезъ се ѣ треба обернутися до другихъ жерель. Исторіографъ Сумъ, а за нимъ и Шафарикъ звернули увагу на те мѣсце въ творахъ Птольомея, де мовиться про Бесѣвъ и Карпіянѣ. Бесы сидѣли бѣля Карпатскихъ гѣръ и певно лишили свою гѣрску крайну; бо назву ихъ зустрічаемо въ назвѣ сусѣднои Бесарабіи а може и Босніи. Имовѣрно, що се переселене сталося въ V., або въ VI. вѣцѣ, пѣсля зруйнованя великои державы Гунѣвъ. Назву Карпіянѣ або Карпѣвъ помѣчаемо въ назвѣ Карпатскихъ гѣръ; сю назву переняло собѣ и те племя, що звалося Карпами. Шафарикъ вважає, що слова Карпы и Карпаты попованіи, виводити, каже вѣнѣ, треба зъ славянскихъ: хрибѣ, хѣрѣвъ, се бѣ то верхѣ, гора; зъ вѣдси и руске слово хребетѣ. До сен думки можна пристати, бо Русины и нынѣ звать Карпаты — Горбами, се бѣ

то Хърбами. Зъ сего слова легко вывести Хърваты, то бѣ то Хорваты. Тодѣ можна гадати, що Хорваты були нащадками Карпѣвъ и заселивали Галичину за часу вельми давного. Отсихъ Хорватѣвъ въ VII. вѣщѣ (близько 630 р.) выкликавъ изъ за Карпатъ до Дальмаціи императоръ Ираклій, що бѣ поставити ихъ супроти Аварѣвъ ; зъ сего выникла спершу на довгій лѣта боротьба, а потѣмъ склалася Хорватска держава въ Дальмаціи, Паноніи и Иліріи. Гадаючи, що рухъ Хорватѣвъ за Карпаты бувъ въ VII. вѣщѣ, мы пѣзнѣйше здыбаемо Хорватѣвъ, котрыхъ не маемъ права зачислити нѣ до Дальматынскихъ, нѣ до Паноньскихъ, нѣ до Илірійскихъ. Несторова лѣтопись, именуючи, якій народы мешкали на Руси до Варягѣвъ, каже: „И живяху въ мирѣ Поляне и Деревляне, Сѣверъ и Радимичи и Вятичи и Хрвате. Дулѣби живяху по Бугу, гдѣ нынѣ Вельняне; а Улучи, Тиверьци сѣдяху по Днѣстру“. Дальше повѣдаючи про Олегѣвъ похѣдъ на Грекѣвъ въ р. 907, лѣтопись зновъ споминае, що въ Олеговому вѣйску були Хорваты и згадуе про нихъ рядомъ зъ Дулѣбами и Тиверцями. Що жъ отсе за Хорваты були? Олегова власть не простягалася на Дальмацію; то чи Галицкіи Хорваты були зъ нимъ и чи не були вони частиною тыхъ Хорватѣвъ, що перейшла въ VII. вѣщѣ за Карпаты? Отсю гадку пѣдпираемо и словами Константина Порфирогеніты. Въ его творахъ, де описані межѣ Угорщины, сказано, що Хорваты сидѣли бѣля гѣрѣ на схѣдѣ вѣдѣ Угорщины. Коли мы трохи поправимо сю звѣстку и пѣдемо зъ Угорщины по пѣвночно-схѣдноій сторонѣ, то й прійдемо до Карпатъ а черезъ нихъ въ Галичину. Помѣтивши, що Константинъ писавъ въ першѣй половинѣ X. вѣку, выведемо, — що того часу Галичину посѣдали тѣ Хорваты, що були останками переселенныхъ до Дальмаціи. Отъ про якихъ Хорватѣвъ повѣдае Песторова лѣтопись и тодѣ видко стане, чому лѣтопись мѣститъ ихъ поручъ Дулѣбѣвъ, що сидѣли бѣля Богу и Тиверцѣвъ, що мешкали бѣля Днѣстра.

Зъ житя въ VII. и VIII. вѣкахъ Галицкіи Хорваты не полишили слѣду, не завели вони власной державы; имовѣрно, що вони були народомъ не сильнымъ и мусили пѣти на здобычъ сильныхъ сусѣдѣвъ. Въ IX. вѣщѣ по сусѣдству зъ ними выникли два державніи звязки: польскій и рускій, зъ вѣдси починається чужій впливъ на Хорватѣвъ — зъ одного боку впливъ

Славянъ схѣднихъ, Рускихъ, зъ другого захѣднихъ, — Полякѣвъ. Сучасный складъ галицкои людности свѣдчить, що въ захѣднѣй Галичинѣ переваживъ впливъ польскій, а въ схѣднѣй — рускій и обыдва вони стерли національнїй ознаки Хорватѣвъ. Въ XIII. вѣцѣ очевидячки визначилася тожсамѣсть людности Волини и Галичины.

Теперь спогляньмо, хто володѣвъ Галичиною, доки не склалося тамъ вѣдрубне князѣвство Руске? Що бѣ вѣдповѣсти съ певностею на се пытанѣ, не маемо досить жерель. И въ рускихъ и въ польскихъ лѣтописяхъ не сказано, хто на самъ передъ завоювавъ Галичину; споминають лишень про завоѣване, якъ про фактъ, котрый вже вѣдбувся. Руска лѣтопись повѣдає, що въ Олеговому вѣйску були Хорваты. Пѣдгорненїй народы повиннїй були давати князеви вѣйско: съ першого разу отсе наводитъ на думку, що Хорваты були пѣдгорненными ще ранѣйше 907 року; але коли пильнѣйше придивимося до сєй лѣтописнои звѣстки, то побачимо, що Хорваты могли и самостѣйно брати участь въ Олеговому походѣ. Олегъ, идучи на Грекѣвъ, мѣгъ кликнути охочихъ завязатѣвъ и такихъ збрався натовпъ пѣдъ хоругву Олегову, що бѣ розжитися на здобычь. Пѣдъ рокомъ 981 стоить друга звѣстка, що варта уваги: „Иде Володимиръ въ Ляхи и взя грады ихъ Перемышль, Червень и инны грады, иже суть и до сего дне пѣдъ Русью“. Зъ вѣдсѣль видко, що въ X. вѣцѣ Галичина належала до Полякѣвъ и зъ сего можна выводити гадку, що Галичину пѣдгорнули на самъ передъ Поляки; хоча трохи й дивно, що польскїй лѣтописи нѣчого не згадують про такую значну пѣдѣю. Про завоѣване 981 р., варто бѣльше сказати и попробувати провести между, положену Володимиромъ — Руси вѣдъ Польци. Несторъ повѣдає, що Володимиръ забравъ у Полякѣвъ Перемышль, Червень и „инны“. Певно, що пѣдъ симъ „инны“ Несторъ розумѣвъ всѣ мѣста вѣдъ Перемышля по Червень. Коже мѣсто тодѣ було укрѣплєне и було захистомъ мешканцямъ своєи околицѣ. Коли неприятель бере укрѣплєне мѣсто, то вже жъ и околиця мусить пѣддатися. Коли мы визначимо околицѣ пѣдгорненыхъ Володимиромъ мѣстъ, то тымъ самымъ визначимо и между Руси вѣдъ Польци. Очевидячки, що тѣ мѣста назначенїй були обороняти не широку смугу землѣ мѣжъ Бугомъ и Сяномъ: всю єѣ и пѣдгорнувъ Володимиръ и черезъ те межою замѣсть Буга стала

рѣка Сянѣ. Отсея смуга землѣ була зерномъ доволѣтнихъ спорѣвъ Руси съ Польщею.

Здається Хорваты пильнували досягнути до самостѣйности; до сеи думки приводить похѣдъ Володимира въ роцѣ 992. Про него лѣтопись нѣмо повѣдає: „Иде на Хорваты“. А що до Польщи, то Болеславъ Хоробрий за все жите Володимира пѣсля походу 981, воювавъ съ Чехами, зъ Нѣмцями, съ Прусами и черезъ те не мавъ спроможности заходитися вѣдбирати вѣдъ Володимира Перемышль, Червень и иншій мѣста. Вѣнъ навѣтъ ставъ кривнякомъ Володимировымъ, одруживши свою доньку зъ Святополкомъ. Володимирова смерть (року 1015) а дальше уеобицѣ Святополка зъ Ярославомъ примусили Болеслава зломити миръ, вступитися за зятя и рушити на Кієвъ. Отсей его похѣдъ, незгода зъ Святополкомъ, мордоване Полякѣвъ, розведенихъ на харчоване по селахъ коло Кієва — все отсе однаково повѣдають и рускій и польскій лѣтописи; але въ оповѣданю про добутки Болеславового походу здыбуємо суперечнѣсть. Н. пр. Мартинъ Галь повѣдає: „ex eo tempore Russia Poloniae diu vectigalis fuit“. Проти сихъ слѣвъ нема що мовити; бо вѣдомо, що Болеславъ мусивъ выступити съ Кієва черезъ те, що не бачивъ подяки вѣдъ зятя и боявся, що бѣ Русины не перебили всего его вѣйска. Яснѣйша и бѣльше певна Несторова звѣтка, що Болеславъ повертаючи до дому, побравъ мѣста Червеньскій, се бѣ то тѣ, що були пѣдгорненій Володимиромъ въ роцѣ 981, значить, зновъ поширивъ межу Польщи до Буга. Та не довго Поляки вдержали сю межу. Пѣдъ рокомъ 1030 читаємо у Нестора: „Въ лѣто 6538 умеръ Болеславъ великій въ Лябѣхъ и бытъ мятежь въ землѣ Лябѣстей; вставше людіе избыша епископы и попы, и бояры своя и бытъ въ нихъ мятежь“. „Въ лѣто 6539 соброста Ярославъ и Метиславъ вой много, идоста на Ляхи и заяста грады Червеньскыя оцять и повоевоста Лябѣскую землю и многи Ляхи приведоста и раздѣлиста я, и посадивъ Ярославъ своя по Рси“.

Зъ Несторового оповѣданя видко, що Червеньскій мѣста були пѣдъ рукою у Полякѣвъ до самон смерти Болеслава. Исторія Ярослава, его вѣйны за Кієвъ; дальше боротьба зъ Метиславомъ, досить свѣдчать, чому Ярославъ не заходжувався вернути Забужаньску краину. Болеславъ умеръ, въ Польщѣ розпочалася колотнеча; низшій верствы повстали проти духовенства

и бояръ. Прийшла зручна пора Ярославови и вѣнъ року 1031, злучившись зъ Мстиславомъ, иде на Польшу, пустошить єѣ и вѣдбирає Червеньскій мѣста. Въ оновѣданку про сей похѣдъ, є деякї непевнї хронологїчнї звѣстки. Вєѣ польскї хронїки свѣдчать, що Болеславъ умеръ року 1025, а не 1030 и що по смерти єго не було въ Польшѣ великой колотнечи. Хочъ Мечиславъ II. и выгнавъ Отона и силомѣць добувъ собѣ корону, але се була звичайна рѣчь въ исторїи першихъ Пястѣвъ. Велика колотнеча и народный рухъ проти духовенства и бояръ стался вже пѣсля смерти Мечислава II. въ роцѣ 1033 або 1034. Отся помылка въ Несторовѣй лѣтописи довела до мыльного вызначеня часу колотнечи въ Польшѣ и Ярославового походу. Значить, треба згодитися, що Червеньекъ привернено зновъ до Руси въ роцѣ 1033 або 1034.

Польске безкоролеве пѣсля Мечислава II. запомогло Ярославови мѣцнѣйше затвердити за собою Червеньскї мѣста; навѣтъ выбѣръ Казимира не мавъ впливу на панованє Ярослава надъ тыми мѣстами. Казимиръ черезъ все свое житє сильнувавъ повертати тї Польскї Землѣ, що порозбирали єусѣды въ годину безкоролева, особливо тодѣ, якъ вѣнъ воювавъ съ Чехами. Выступити проти Руси у него не було нѣ часу, нѣ спроможности. Въ мѣсто ворогованя Польскїй король здружився зъ Рускимъ княземъ и побрався зъ Ярославовою донькою. Ярославъ запомогъ Казимирови до останку пѣдгорнути Мазурѣвъ, котрї до сего часу прямували задержати свою самостѣйностъ. Казимиръ не вєпѣвъ нѣчимъ вѣддячити Ярославови, але Длугошь съ проста повѣдає, що Казимиръ вернувъ Ярославови вєѣ тї Землѣ, котрї позабиравъ бувъ Болеславъ, вертаючись съ Кїєва.

Мусимо ще разъ вернутися до питання про людностъ Галичины. Въ историчному польскому письменствѣ не разъ подавано гадку, що племя, котре сидѣло по берегахъ Сяну и вѣдси въ глибину краю, було польске, але пѣдъ впливомъ володѣня тутъ Рускихъ князѣвъ воно перевернулося на Русинѣвъ. Звернувши добру увагу на вєѣ жерела, мы ясно бачимо, що Полякамъ нѣколи було затвердитися въ отѣй країнѣ. Не змагаємося, що польске володѣнє було тутъ по переду Руского, одначе жъ помѣчаємо, що національностъ Хорватѣвъ, якъ вѣдрубного племени, не зникала тутъ до кѣнца X. вѣку. Несторъ

пѣдъ рокомъ 992 повѣдає: „Иде Володимиръ на Хорваты“. Съ часу Володимира побереже Сяну було пѣдъ рукою Рускихъ князѣвъ разъ-у-разъ, окрѣмъ короткого часу за Болеслава I. Сїя землѣ були прилученї до Володимирекого-Волыньского князѣвства, котре почалося заразъ якъ збудовано Володимиръ, се бѣ то незабаромъ пѣсля 981 року. Съ того часу ширшає впливъ схѣднихъ Славянъ на Хорватѣвъ и стираються ознаки—вѣдмѣны ихъ вѣдъ Славянъ Рускихъ. Не можна не пригадати тутъ думки лучшого знатока славянскон давнини, Шафарика: вѣнъ думає, що въ Хорватѣвъ було багато похожости и вельми мало рѣжницѣ зъ Рускими Славянами, черезъ що приподоблене Хорватѣвъ до Волынянъ повинно було зробитися за недавный часъ и Ростиславовичѣ князювали вже надъ Русинами.

За Ярославового сына Всеволода въ рускихъ володѣнїяхъ за Бугомъ показуються вже самостѣйный князѣ Василько и Володаръ Ростиславовичѣ. Василько князювавъ въ Теревовлѣ, а Володаръ въ Черемышлѣ, хоча въ Черемышлѣ до Володаря князювавъ его братъ Рурикъ (1092 р.).

Дѣяльнѣсть сихъ князѣвъ залежала разъ вѣдъ ихъ мнувшины, а въ друге вѣдъ географїчного положеня ихъ князѣвствъ. Обѣдва вони не здобулися удѣловъ; на спадщину имъ не надѣлено жадной околицѣ або волости: старѣйшїй князѣ вельми байдужно и егоистично дивилися на ихъ долю; черезъ се все Василько и Володаръ мусили сподѣватися лишень на власнї силы. Вони вдалися до Тмуторокани и зъ запомогоу тыхъ племень добилися своен меты, отримали вѣдрубне Руске князѣвство. Василько и Володаръ цѣлый свѣй вѣкъ звѣкували на вѣнѣ. Добрїй лицарѣ у воевничихъ справахъ и хоробрїй, вони наче родилися князювати въ такихъ князѣвствахъ, де не переводиться вороговане зъ сусѣдами, тымъ то дѣяльнѣсть ихъ мала характеръ переважно завоевующїй. Нагадаймо промову вже ослѣпленого Василька до Давидового посла Василя и помѣтимо тутъ его широкї замѣры. „Я бажавъ, мовивъ вѣнъ, ити на Ляхѣвъ и пригорнути ихъ Землю; бажавъ пригорнути Дунайскихъ Болгарѣ, перетягти ихъ въ свое князѣвство, а потѣмъ поблагословившись у братѣвъ-князѣвъ, гадавъ ити на Половчанѣ и або полягти головою за рѣдный край, або выперти бисурманѣвъ зъ Рускон Землѣ“. Ослѣвлене зупинило его замѣры. И хоробрїй его братъ Володаръ бувъ то жѣ страшнымъ за для

суевдѣ. Поляки пустилися навѣтъ на хитрощѣ, що бѣ захопити его до своихъ рукъ: вони підмовили свого боярина Петра, чи Петрона; сей підлестився до Володаря, виросився до него на службу и запомѣгъ Полякамъ захопити Володаря. Братъ Володарѣвъ и сыны его выкупили его за 2000 гривенъ, але незабаромъ вѣнъ вмеръ року 1124. Разомъ съ вильвомъ Полякѣвъ затвердився и вильвъ Угрѣвъ на Теробовельско-Перемыскій справы. Вперше Угры прибули до Галичины року 1098, ихъ закликавъ Святополкъ Изъяславовичъ запомагати ему проти Ростиславовичѣвъ и Давида. На сей разъ Уграмъ не пощастило. Давидѣвъ помѣчникъ, Половчанскій ханъ Бонякъ, побивъ ихъ до останку. Але вильву Угрѣвъ запомагали, якъ и вильву Полякѣвъ, кривнй звязки черезъ шлюбы. Трохи по троху вѣдносинны Ростиславовичѣвъ до своихъ захѣднихъ суевдѣвъ набираються той жѣ вдачи, якою визначалися вѣдносинны Рускихъ князѣвъ въ загалѣ, се бѣ то стали вороговане и разомъ свѣдомѣсть кривного звязку. Отакъ пѣдъ часъ вѣйны Изъяслава Мстиславовича зъ Юриемъ Довгорукиимъ посла Изъяслава и его помѣчникѣвъ Угрѣвъ и Полякѣвъ промавли до Кіевского князя: „Вы намъ есте въ отца мѣсто; мы вѣ християне одна братя собѣ“.

За сынѣвъ Володаря и Василька розпочинаються усобицѣ въ Галичинѣ. (Въ рускихъ лѣтописяхъ Галичъ споминається вперше за князованя Святополка-Михайла 1093—1113). Усобицѣ завѣвъ Володимирко, Володарѣвъ сынъ. Своими поглядами на вѣдносинны до молодшихъ своихъ родичѣвъ Володимирко похожій на Андрѣя Боголюбского; сей повыганявъ братѣвъ и небожѣвъ, що бѣ не дѣлити земель; таке саме замѣрився вчинити и Володимирко. Вѣнъ завѣвъ колотнечу зъ братомъ Ростиславомъ, але за сего вступилися Васильковичѣ и Великій князь Мстиславъ и не попустили Володимиркови взяти верхъ. На останку вѣ браты его повымирили, лишився оденъ небѣжъ, Иванъ Ростиславовичъ. Володимирко злучивъ пѣдъ своею рукою вѣ Галицкй крайны, а Иванъ мусивъ утечи зъ рѣдного краю и цѣлый вѣкъ свѣй тынгатися, даремно силкучись вернути собѣ батькѣвшину. Володимирко зробивъ столицнымъ мѣстомъ Галичъ. Було вже мовлено, що Володимирко своею вдачию вельми походивъ на князѣвъ пѣвѣчно-схѣднои Руси XIII. вѣку. Прямоване сихъ князѣвъ було таке саме, якъ и у Володимирка — зажирливе. Якъ вони, такъ и Володимирко

метою свого житя ставивъ змѣцнати и поширити своє князѣвство. Всѣ засобы, що вели до сеи меты, вѣнъ вважавъ за добрѣ; на клятбу и присягу не звертавъ жадной уваги. Н. пр. беручи участи въ усобицѣ Юрія Довгорукого зъ Изъяславомъ Метиславовичемъ, Володимирко захопивъ кѣлька Изъяславыхъ мѣсть; згодя Изъяславъ побивъ его; вѣнъ заприсягъ, що верне ему захопленѣ мѣста, але за першою можливости зрѣкса свои присяги, та ще й шуткувавъ, коли Изъяславѣвъ посоль нагадавъ ему про присягу. „Сей ли крестецъ малый“ цѣлуватиму? шуткувавъ вѣнъ, доводячи, що хрестъ не має силы пошкодити ему. Коли жъ остило ему слухати усовѣщуваня посла, вѣнъ промовивъ: „Довольно есте объ томъ говорили, а теперъ поди вонъ“. Лѣтопись повѣдає, що того жъ дня Володимирка постигла кара: идучи до вечернѣ, вѣнъ наразъ почувъ ударъ въ плечу и скоро вмеръ (1153). Володимиркѣвъ сынъ Ярославъ Осмомыслъ хотѣвъ було вернути Изъяславови спорнѣ мѣста, такъ Галицкѣ бояре не дали ему сего вчинити. Ярославъ пѣсля того увесь свѣй вѣкъ пильнувавъ про суцѣльнѣсть своего князѣвства и нѣчимъ не надѣливъ безталанного Ивана Берладника. Иванъ за пѣдмогою Изъяслава заходився силою вернути батькѣвшину, але замѣръ сей скѣнчився тымъ, що Изъяславъ Давидовичъ и самъ позбувся своего трону.

За часы Ярослава въ перше трапляється въ лѣтописи звѣстка про внутрѣшню дѣяльнѣсть. Лѣтопись повѣдає, що Ярославъ бувъ спокѣйнои вдачи и тымъ самъ не ходивъ на вѣйну, а вырѣжавъ вовводѣ, що бѣ лѣнше уладнати въ своѣмъ князѣвствѣ внутрѣшнѣ справы. Одначе звѣстка Ипатѣевской лѣтописи така коротка, що не можна сказати, чимъ вызначилося те внутрѣшне упорядкованѣ краю. Зведенѣ до одного Татищевымъ звѣстки съ кѣлькохъ лѣтописей, дають намъ бѣльшу вѣдомѣсть. По симъ звѣткамъ Ярослава боялися сусѣды черезъ те, що вовводы его разъ-у-разъ помагаючи Грекамъ, Чехамъ и Уграмъ, переняли вѣдъ нихъ воѣвничу штуку, до того и самѣ были хоробрими. Тымъ то Ярославъ бузъ безначный, не боявся нападу сусѣдъ и звернувъ всю свою увагу на упорядкованѣ въ краю: вѣнъ закликавъ чужинныхъ ремѣсникѣвъ, розвѣвъ крамарство особливо зъ Византѣю, будувавъ новѣ мѣста и особливо пильнувавъ надѣ ширенемъ просвѣты. Вѣнъ самъ бувъ доволѣ просвѣченымъ; любивъ читати, вмѣвъ кѣлька чу-

жихъ мовъ и заводивъ школы, де учителювали черцѣ зъ монастырѣвъ; школы вдовольнялися коштомъ монастырѣвъ. Сынъ его Володимиръ бувъ самый нѣкчемный чоловікъ зѣ всего роду Ростиславовичѣвъ: легкодушный, недбалый, розсуетный, вѣдѣ швидко выкликавъ до себе загальну неприхильнѣсть. Его выгнали за те, що живѣ зъ жѣнкою якогось попа. Пѣсля Володимира въ Галичѣ стыкаються змаганя двохъ державъ Угорщины и князѣвства Володимирско-Волинського и исторія Галича набирається иншого вже характеру.

Того часу на далекой пѣвночи выникае нове князѣвство и незвычайно скоро розвивае свою силу. Се князѣвство складося за Володимира Мономаха, а вже за сына его Юрія показало себе значно. Мономахѣвъ внукъ Андрѣй не схотѣвъ вже перебувати въ Кіевѣ, а перебрався до ново-збудованого Володимира Клязьменського и вѣдси орудуе Кіевомъ. Такимъ побытомъ стародавня столиця Руси, замѣсть прежнему верховодства, стае пѣдручнымъ мѣстомъ и Володимирскій князь надае їй князѣвъ. Черезъ се теперь стало небезпечнымъ прямоване пѣдгорнути Кіевъ; бо за Кіевъ вступався Володимирскій князь; володѣти Кіевомъ зъ волѣ сего князя здавалося приниженемъ тымъ князямъ, що мали въ своихъ рукахъ добрі засобы. Отъ Галичъ и зъявлявся такимъ мѣстомъ, що спромоглося бѣ выстунити замѣсть Кіева. Тымъ то князѣ рѣжныхъ родѣвъ залишивши Кіевъ, звертають увагу на Галичъ: на самъ передъ бачимо въ Галичѣ Мономаховичѣвъ, въ слѣдѣ ихъ Ольговичѣвъ а потѣмъ зновъ Мономаховичѣвъ. Захѣдній сусѣды Галича и собѣ поглядають на него. Поляки заходжуються зновъ привернути до Польши побереже Сяну; Угорскій король, кривняки Галицкихъ князѣвъ, втручаються въ ихъ справы, запомагаючи, то сему, то тому и голублять власній користній гадки на Галичину. Такимъ чиномъ за Галичъ, ажъ до самого 1249 р., змагалися Рускій князѣ то мѣжь собою, то съ Поляками або Уграми. Останнимъ на руку було прямоване Галицкихъ боярѣ, котрї пильнували завести такї вѣдносны съ княземъ, що бѣ обмежовувати его власть. Черезъ се доволѣ часто перемѣнялися князѣ. Мѣжь боярами завелся партїи; одна тягла за того князя, друга за другого; яка пересилувала, та и ставила своего князя. Сей смутный часъ стоявъ такъ довго въ Галичинѣ черезъ те, що бояре тодѣ ще не зложили вѣдрубного замкненого

стану; духъ версты ще не перенявъ ихъ; не було въ нихъ мѣцон одностайности и кермували ними особисті симпатіи, або антипатіи. Тымъ-то вони нічого не здобули, а князь свѣдомі своѣй метѣ, прямували до неї твердо, не вѣдхляючись въ бѣкъ и на останку сишнили бояръ и затвердили свою власть на мѣцныхъ пѣдвалинахъ.

Теперь розгляньмо коротко пѣдѣ въдъ часу выгнаня Володимира Ярославовича, се бѣ то въдъ року 1188 до року 1249, доки осѣвся твердо въ Галичшиъ князь Данило Романовичъ.

Того часу, якъ Володимиръ князувавъ въ Галичѣ и Володимиръ Волянському, сидѣвъ княземъ Романъ, правнукъ славного Мстислава, старшого Мономахового сына. Вѣнъ звернувъ пильно увагу на Галичину и по его думцѣ бояре выгнали Володимира; се мы доводимо тымъ, що заразъ якъ Володимиръ втѣкъ до Угорщины, Романъ сѣвъ княземъ въ Галичѣ. Але на Галичину замѣрився и Угорскій король, котрый, нѣ бы то допомагаючи Володимирови, — выгнавъ Романа зъ Галича и посадивъ тамъ своего сына Андрѣя; а безталанного Володимира зъ жѣнкою и сынами замкнувъ въ баштѣ.

Романъ опинився тодѣ въ вельми прикрому становищи; переходячи на князя въ Галичину, вѣнъ вѣддавъ Володимиръ своему братови Всеволодови, князеви Белзкому и поклався, що до вѣку вже не вымагатиме собѣ назадъ Володимира. Видимарѣчь, що Всеволодъ не пустивъ теперъ втѣкача Романа до Володимира. Такимъ робомъ Романъ позбувся и родового и придбаного князѣвства. На силу вже пѣсля довгихъ змаганъ пощастило ему вернути до себе князѣвство Володимирске. Осѣвшись, вѣнъ пильно ставъ бачити за Галичемъ. Коли въ роцѣ 1199 Володимиръ умеръ, Романъ роздобувъ собѣ помочи у Полякѣвъ и вчинивъ велику пѣдѣю, злучивъ Володимирско-Волянське князѣвство зъ Галицкимъ.

Кадлубокъ оповѣдає, що Романъ осѣвшись твердо въ Галичѣ, почавъ люто уганятися за боярами, промовляючи свою любу приказку: „Не переморивши пѣбѣль, — не вѣстимешъ меду“. Вѣнъ невымовно мордувавъ бояръ: кого живымъ закопувавъ въ землю, съ кого здиравъ шкѣру, въ кого вырѣзувавъ внутренности. Галицкій историки вѣдкидають се оповѣдане, але на нашъ поглядъ — воно здасться имовѣрнымъ, хочъ дещо въ нѣмъ є и збѣльщене и фактъ, що Романъ мордувавъ бояръ —

треба нити повнои вѣры, бо вѣнъ не суперечить обставинамъ, за якихъ Романъ почавъ князувати въ Галичѣ. Угорска партія складалася зъ Романовыхъ ворогѣвъ и тягла руку за его супротивника, короля Угорского; досягнувши своєї мети, ставши Галицкимъ княземъ, Романъ вважає за неминучу потребу знесилити, або й знищити сю партію. До того жъ суворі вчинки не могли не вилити и на вѣсѣхъ боярь; повинні були зробити ихъ бѣльшь покѣрливими князю и вигнати зъ нихъ охоту заложити партіи на користь того, чи иншого князя. Скажемо ще, що подробиць оповѣданій Кадлубкомъ приходяться до Романової вѣдчи: лѣтописє ганьбить его львомъ, крокодилемъ, туромъ и п. Останній вѣкъ Романѣвъ перейшовъ сварками зъ Рускими князями, особливо жъ зъ тестемъ его Рурикомъ, спершу Овруцкимъ а потѣмъ Кієвскимъ княземъ. Не минавъ Романъ усобиць и Польскихъ князѣвъ и зайомагавъ своему небожеви Лешкови и бравъ участь въ походахъ проти Литвы. Кадлубокъ и Стрыйковскій свѣдчать, що вѣнъ мучивъ Литовцѣвъ, запрягаючи ихъ въ ярма. Отъ и все, що можна зѣбрати по рускихъ, польскихъ и литовскихъ лѣтописяхъ про Романа: зверхня его дѣяльнѣсть вызначена коротко, а внутрѣшня цѣлкомъ не вѣдома. Вѣдъ князя єъ такою вѣдвагою, яка була у Романа, єъ такою твердою енергією и єъ такими матеріальними засобами, які були у него, можна бъ сподѣватися багато, але мы вѣдаємо тѣлько одну добру справу его, злучене Волини зъ Галичиною, знаємо про его впливъ на польскій справы и гадаємо зѣ слѣвъ лѣтописи: „Романъ Угры и Ляхи побѣди“, що вѣнъ впливавъ и на угорскій справы и що Галичина пѣсля тої лютоости надъ боярами въ роцѣ 1199, користувалась внутрѣшнѣю згодою, бо инакше не можна бъ було Романови такъ въ повиѣ вдатися до упорядкованя своихъ зносинъ єъ чужими державами.

Пѣсля смерти Романа, протягомъ 44 рокѣвъ (до 1249) исторіи Галичини показує щось хаотичне: претендентѣвъ зъявляється ще бѣльшьє: Рускій князъ, Поляки и Угры починають напосѣдати притьмомъ; колотнечѣ и ворохобня выникають все частѣйше, черезъ що князѣ безъ перервы перемѣняються оденъ за однимъ. Звязуючи отсю епоху зъ давнѣйшою исторією цѣлої Руси, помѣтимо тутъ похождѣть, що весь отсей безладъ въ Галичинѣ вкладається въ старій рамы, се бъ то показує боротьбу

Ольговичѣвъ зъ Мономаховичами. Боротьба ся почнається ще въ першій половинѣ XII. вѣку; спершу вона годувалася прямованемъ обохъ ворогуючихъ сторѣнь захочити Кієвъ. За часу, про якій ведемо рѣчь, Кієвъ стративъ чимало своєї ваги, а Галичъ, злучений зъ Волинею, ставъ бѣльшь притягати до себе. Найближшій сусѣды Угры и Поляки впручаються въ отсю боротьбу, пѣдимагаючи або тому, або сему князеви, а тымъ часомъ самі зоряться на Галичъ. Довго бѣ було, та й нема на що повѣдати про всея подробности того часу, досить мовити, що наступникъ Романѣвъ, сынъ его Данило, лишившись чотыролѣткомъ пѣсля батька, заразы не минувъ наладу ворогѣвъ и мусивъ поступитися имъ батькѣвщиною. Несталѣсть боярѣ, пѣдѣлъ ихъ на партіи и прямоване ихъ, якъ про се вже було сказано, пѣдъ впливомъ особистыхъ поглядѣвъ, було причиною невпинной перемѣны князѣвъ. Н. пр. Давидъ чотыри разы бувъ княземъ Галичины. Ще якъ вѣнъ бувъ дитиною, ему помагали Поляки и Угры; спершу помѣчь ихъ була млявою, пасивною, а потѣмъ трохи згода вони сѣ помѣчникѣвъ обернулися въ ворогѣвъ и стали добиватися Галичины для себе. Якъ Угорскій король, такъ и Польскій князь добре тямилы, що нѣ для одного зъ нихъ неможлива рѣчь вѣдрубно володѣти Галичиною, але можна волѣдѣти спѣльно, коли вони стануть сватами черезъ шлюбъ своихъ дѣтей, або кривныхъ. Незабаромъ вони вчинили такій звязокъ: пятилѣтнього Кольоманового сына Андрѣя и трехлѣтню Лешкову дочку Соломею посадили на Галицкому трѣнь князювати, выгнавши силою боярина Володислава, котрый пѣдъ смутну пору узурцувавъ собѣ князѣвскій трѣнь. Незабаромъ Поляки розбраталися зъ Уграми и покинули ихъ, а Угрѣвъ прогнавъ Метиславъ Метиславовичъ. Трохи згода княземъ Галичины бачимо другого Угорского королевича Андрѣя. Одначе Угры спостерегли, що прямоване ихъ, пригорнути Галичину, взяло багато кошту и людей, а добрыхъ добуткѣвъ не дало и въ полѣвинѣ XIII. вѣку вони залишили свои замѣры на Галичину. Поляки Галичину мусили ще рапѣйше покинути черезъ безладъ въ своему краѣ. Одначе жѣ Романовымъ наступникамъ не можна ще було вважати себе безпечными на Галицкому трѣнь; бо у нихъ були ще дужій вороги — Ольговичѣ. Въ сѣй боротьбѣ спершу нещастило Ольговичамъ, дальше було пощастило боярамъ, на останку жѣ Данило въ бою бѣля

мѣста Ярослава року 1249 побивъ Ростислава Михайловича. Зъ сего часу зникають и внутрѣшній колотнечи и напады зверхнихъ ворогѣвъ, котрѣ бѣльшь 50 лѣтъ хвилювали Галичину.

Теперь Романовичѣ твердо осѣлись на пѣвденно-заходній Руси, Данило въ Галичѣ, а Василько у Володимирѣ. Весь часъ далѣ до XIV. вѣку бувъ пѣднесенемъ зверхнихъ, змѣцненемъ внутрѣшнихъ вѣдносятъ. Сей розвитокъ ишовъ доволѣ швидко, не вважаючи на нападъ Татарѣ.

Року 1250 Татарска Орда прислала до Данила, хочъ ляконичне, але страшне вымагане: „Дай Галичъ“. Лѣтописъ повѣдає, що князь вѣдъ сего вельми засумувавъ, бо не було въ него добрыхъ засобѣвъ супротивлятися; мѣста не були добре укрѣпленї, значить, нѣде було переховатися селянамъ вѣдъ Татарѣ. Жалкуючи вѣддавати Татарамъ Галичъ, Данило поѣхавъ до Орды, що бѣ зложити свою покѣрливѣсть и прихилити до своего краю ханову ласку. Съ тугою на серцю ѣхавъ вѣнъ до берегѣвъ Волги, мимоволѣ пригадуючи собѣ долю Михайла Всеволодовича и боярина его Федора. Туга его стала ще бѣльшою, коли вѣнъ довѣдався, що Великій князь Ярославъ, ѣздивши до хана, мусивъ тамъ выконати деякї поганьскї звычайѣ и що певно и ему, Данилови, не минути сего. Одначе сталося лѣпше, нѣжь вѣнъ гадавъ: въ Ордѣ ласкаво его повитали, нѣ до чого не примушували, а тѣлько натякнули, що вѣнъ такъ довго гаявся ѣхати до хана. Навѣтъ ему догаджали якъ дорогому гостеву, н. пр. спостерѣгши, що кумысъ ему не подобається, заразъ замѣсть кумысу стали давати вино. Перебувши въ Ордѣ 25 днѣвъ, Данило вернувся до своего князѣвства. Лѣтописи нѣчого не повѣдають, чи дававъ Данило Батыєви якї обовязки, чи нѣ. Цѣкава рѣчь: чому Татаре такъ терпеливо ждали Данила и были таки радї, коли вѣнъ прибувъ до Орды? „Данило! говоривъ ханъ: чому еси давно не пришелъ, а нынѣ оже еси пришелъ, а то добро же“. Певно, що Татаре увесь часъ вѣдъ 1243 до 1250 р. пильнували змѣцнити свѣй впливъ на пѣвнѣчну Русь и не звертали веллкон уваги на Галичину; до того вони постерегли, що Галичина має тѣсный звязокъ зъ сусѣдними державами заходной Европы; бо бючись зъ Генрихомъ, княземъ долѣшней Шлезїи, вони вже тямилы, яку силу має Захѣдъ. Захѣдне лицарство, огорнуте въ зельзо, стояло дружно п Татарамъ було воно небезпечнымъ. Такъ коли другого дня пѣсля

бою бѣля Лигницѣ показалося свѣже вѣйско Ческого короля Вячеслава, то Татаре не вѣдвѣжилися битися зъ нимъ и рушили назадъ въ Угорщину; згодя якійсь часъ Татаре навѣтъ були побиті Ческимъ воеводою Ярославомъ бѣля Оломуцу. Отсе то примусило ихъ дивитися на Захѣдъ зъ осторогою и не стинатися зъ нимъ хочъ до якогось часу. Отъ черезъ що Батый такъ ласкаво повитавъ Данила и отъ черезъ що Татаре не переписували Галичини и не выряжали туда своихъ баскакѣвъ. Одначе жъ яка бъ не була пѣдлеглѣсть до Азіятѣвъ, вона не могла вважатися иначе, якъ за таке зло, съ пѣдъ котрого треба вызволитися. Вѣдомо, якихъ засобѣвъ вживавъ для сего Данило: звязокъ его съ папою не мавъ користи и небавомъ его знищено; Данило сподѣвався власными силами добитися до бажаной меты, вѣнъ укрѣпивъ мѣста и рушивши року 1254, привернувъ назадъ до Галицкого князѣвства мѣста позабираніе було Татарами; одначе прибувъ зъ великою силою Бурундай и всѣ заходы князѣвъ пѣшли въ нѣщо; та ще князѣ примушеніе були Татарами воювати проти Литвы, хочъ вона й не займала Галичины.

Вѣдносини Галичины до Угорщины и Польщи полагодилися добре за для Галичины. Угорщины поруйнованой Татарами нѣчого було боятися, навѣтъ Угорскій король пильнувавъ зѣружитися зъ Даниломъ и зъ его приводу князѣ Левъ одружився съ Констанцією. Ставши добрыми сусѣдами и сватами, король и князѣ запомагали оденъ другого; н. пр. Данило запомагавъ Уграмъ воювати за спадщину Австрійского герцога Фридриха: спершу ся запомога була безкористною, а потѣмъ до неї спонукали Данила и власні интересы: сынъ его Романъ одружився зъ небогою Фридриха; вѣномъ за нею повинніе були прійти Австрія и Сирія. Королю въ сѣй вѣйнь не пощастило, одначе дружба его зъ Даниломъ не зѣрвалася и коли въ роцѣ 1261 Данило мусивъ втѣкати вѣдъ Бурундая, вѣнъ подався въ Угорщину и тамъ здобуея щирога и привѣтливога захисту.

Въ Польцѣ пѣсля смерти Лешка стояли усобицѣ за наступоване трону. Отсей усобицѣ сприяли Данилови змѣцнити сѣвѣй впливъ на польскій справы. Згодя помѣжь Польщи и Руси выникло прямоване рѣшати загальніе справы не зброєю, а нарадою на конгресахъ.

Такимъ конгресомъ бувъ зъѣздъ въ Тарновѣ року 1262.

Особливу вагу мають за Данила вѣдосини до Литвы, бо за его часу виробилася Литовска держава. Є стародавна приказка: „Зле Романе робиши, що Литвою ореши“. Ся приказка, якъ и звѣстки Кадлубка и Стрыйковского свѣдчать, що Романъ пѣдгорнувъ Литовцѣвъ. Тѣ муки, що вынесли вѣдъ Романа Литовцѣ не могли зроби ти зъ нихъ приятныхъ сусѣдѣвъ Романовичамъ и Литовцѣ безъ перервы нападають на Галичину; сѣ напады и спустошеня вельми шкодили Данилови и Василькови. На щасте Романовымъ дѣтямъ Литовцѣ самѣ себе знесилювали своими усобицями, — бажаючи знайти, коли выникне на те потреба, запомоги у сусѣдѣвъ. Литовцѣ въ року 1215 прибули до Данила и Василька „миръ дающе“. Зъ сего часу вони приятелюють зъ Галичанами и воюють проти ихъ ворога Лешка Бѣлого. Треба сказати, що пѣдъ словомъ Литовцѣ не слѣдъ розумѣти цѣлый Литовскій нарѣдъ, а лишень вѣдрубнѣй роды або племена; зъ нихъ однѣй могли приятелювати, а другѣй ворогувати съ тымъ самымъ княземъ. Тымъ-то нема нѣчого дивного въ звѣсткахъ про напады Литовцѣвъ пѣсля мировои зъ Даниломъ въ роцѣ 1215. Сѣ напады ставили своєю метою грабованя и спустошеня и не вельми були безпечными за для Рускнхъ князѣвъ. Правда небезпечнѣсть вѣдъ Литвы починаеться въ XIII. вѣцѣ. Того часу вѣдрубнѣй Литовскѣй князѣ, не вдовольняючись руйнованями Галичины, пильнують пѣдгорнути єѣ и заложити тамъ свои князѣвства. Отакъ сынъ Жмудеского князя Монвила, Ерднвилъ, незабаромъ пѣсля зруйнованя Татарами захѣднои Руси, зайнявъ зруйнованѣй рускѣй мѣста и заложивъ мѣжъ ними першѣй литовско-рускѣй удѣлъ Новый Городокъ. Зъ другого боку Литовскѣй краини починають прямувати зѣднатися помѣжъ себе и замѣсть дрѣбныхъ и неспильныхъ краинъ, зложити одну мѣцну державу самотѣйну. Отся идея и выконане єи выпало на долю Миндовга. Миндовгъ бувъ чоловікѣмъ на скрѣзь перенятѣй прямованемъ до самовласти и заснованя мѣцнои державы. Прямуючи до такой меты, вѣнъ не вважавъ на засобы. Мѣркуючи, що иншѣй Литовскѣй князѣ шкодять єго замѣрамъ, Миндовгъ кого зъ нихъ повыганявъ, а кого звѣвъ зъ свѣта, а Землѣ ихъ пригортавъ пѣдъ своєю властью. На сѣй стежцѣ вѣнъ здыбавъ одначе перепону, що наробила єму великого клопоту. Мѣжъ иншими Миндовгъ бажавъ

спекатися и кривнякѡвъ своихъ князѣвъ Тевтивила, Евдивила и дядька ихъ Викинта: вѡнъ вырядивъ ихъ воювати Русь, сказавши имъ: „Хто що здобуде, те нехай и тримае при собѣ“. Князѣ забрали Смоленскъ, Полоцкъ и Витебскъ. Не вѣдаемо, чи за се Миндовгъ хотѣвъ повѡбвати ихъ, якъ повѣдае Ипатіевска лѣтопись, чи може вѡнъ вымагавъ, що бъ вони покорилися и пѡдлягли єму, але вони повтѣкали до Данила, женатого зъ сестрою Тевтивила и Евдивила и просили у него запомоги проти Миндовга. Не вѣдаемо, якѣ були перше вѡдносины Галицкого князя до Литовского: оповѣдане про бѡй 1249 згадує про Литву, що прибула пѡдпомагати Данилови; може се було Миндовгове вѡйско, а може запомога иншихъ Литовскихъ князѣвъ, н. пр. Тевтивила, або Евдивила. Якъ бы тамъ воно не було, але Данило радо згодився запомогти своихъ шуринѡвъ. Хоча въ основѣ сей запомоги лежала Данилова воевнича вдача, одначе євъ выправдували и політичній обставини. Було бъ нерозумно не покориштуватися ворогованємъ и усобицями середъ народу хороброго, воевничого, прямувавшего зложити зъ себе мѡцну державу. Тымъ Данило загадався зробити на Литву великій нападъ; „Время христіаномъ на поганые, яко сами имѣють рать межъ собою“, писавъ Данило до Польскихъ князѣвъ, сподѣваючись спонукати и ихъ до вѡйны проти Миндовга. Поляки нѣ бы й згодилися, але въ самѡй рѣчн жаднои участи не взяли въ вѡйну. Тымъ часомъ Викинтъ пѡднявъ проти Литвы Жмудь, Ятвягѡвъ, а Тевтивилъ перейшовши на латиньску вѣру, прихиливъ до себе Рижскихъ Нѣмцѣвъ. Такимъ побытомъ Миндовгови загрожуwała велика небезпечнѡсть; бажаючи спекатися вѡдъ неѣ, вѡнъ оповѣстивъ, що хоче охреститися и за те добувъ собѣ корольвскій вѣнецъ и запомогу лицарства. Тодѣ повернувся вѡнъ проти Тевтивила. Сей зъ Жмудякамъ, Ятвягами и Даниловымъ вѡйскомъ выступивъ на бѡй десь бѡля невѣдомого мѣста Вороты. А Данило тымъ часомъ пустошивъ Новгородску околицю. Миндовгъ постерѣгъ, що вороги єго и безъ Нѣмцѣвъ доволѣ сильнѣ и помирився зъ Даниломъ, та що бъ закрѣпити згуду зъ нимъ, одруживъ свою доню зъ Шварномъ. Съ того часу въ рускихъ справахъ помѣчаемо значну участь Миндовгового сына Войшелка, або Войсылка. Войсылко стоить уваги: вѡнъ визначився незвычайною хижостею; вѡнъ радѣвъ, коли лилася людска кровь и тяжко сумувавъ

коли не выпадало причини, що бѣ кого вбити. Бувши довгий часъ завзятымъ поганиномъ, вѣнъ перейшовъ на христiянську вѣру и навѣтъ пошовъ въ церцѣ, а князѣвство своє, се бѣ то Новгородокъ, Слонимъ и Волковыйскъ, вѣддавъ Романови. Згодя вѣнъ забажавъ переселитися на св. Гору, та того часу выникли колотнечи у Византiйскѣй имперiи, черезъ що шляхъ на св. Гору ставъ небезпечнымъ и Войшелкъ мусивъ лишити своє бажане и збудувавъ собѣ монастирь бѣля Новгородка на березѣ рѣки Нѣмана.

Натурально, що Миндовгови не по серцю були оті уступки, що зробивъ вѣнъ Данилови, и вѣнъ чекавъ тѣлько добраго выпадку, що бѣ розпочати нову боротьбу. Правда, що першій починъ дали Романовичѣ хоча й проги своєї волѣ. Року 1260 Бурундай покликавъ ихъ воювати Литву. Данило самъ не поѣхавъ до Бурундая, а вырядивъ Василька. Василько, бажаючи вгодити баскакови, напавъ на дорозѣ на невеличкiй вѣддѣль Литовского вѣйска, побивъ его и набравши полонникѣвъ, привѣвъ ихъ до Бурундая. Отсе зрушене Романовичами згоды выкликало страшенну пѣмсту Войшелка: вѣнъ захопивъ Динилювого сына Романа, котрый съ того часу на вѣки зникъ, не вѣдомо якимъ побытомъ. Вѣдаемо лишень, що вѣнъ похороненый въ Холмѣ въ соборнѣй церквѣ Богородицѣ. Даремно потѣмъ Данило и Василько довгий часъ руйнували Литву; вони тымъ выкликували тѣлько таке жѣ руйноване Литовцями ихъ земель. Обоупѣный напады скѣнчилися въ роцѣ 1262 боемъ бѣля Небля: тутъ Василько такъ побивъ Литовцѣвъ, що зъ нихъ жадный не лишився живымъ. Дальше вже лѣтопись не згадуе про колотнечу Данила зъ Миндовгомъ: та й не до того вже имъ було: и той и другiй мусили обертатися дома; въ Данила були на метѣ Татаре, у Миндовга его вѣдносини до папы и нѣмецкого лицарства. Перейшовши на христiянську вѣру, не зъ щирою охоты, а примушений обставинами, Миндовгъ въ самѣй речі зѣоставався поганиномъ: потайно ставивъ жертвы идоламъ и тримався поганьскихъ звичаѣвъ и забобонѣвъ. Съ такимъ поглядомъ не мѣгъ вѣнъ на довго бути христiяниномъ; до того жѣ съ христiянства не придбавъ вѣнъ жаднои користи: лицарство згодилося запомагати ему не инакше, якъ що бѣ за пѣдмогу вѣнъ вѣдступивъ лицарству частину его земель. Погодившись съ кривнякомъ своимъ Тройнагомъ, запеклымъ ворогомъ Нѣ-

мецкого Ордену, Миндовгъ тихцемъ ладився до боротьбы зъ лицарствомъ и року 1259 розпочавъ сю боротьбу, вступивши до Курляндїи. Литовцѣ бѣля рѣчки Дурбы побили лицарство; Миндовгъ пѣднявъ тодѣ въ Прусахъ ворохобню и вѣдрѣкся вѣдѣ христїянської вѣры и королѣвской короны. Въ Орденѣ не було спроможности покарати его. Уладивши отакимъ чиномъ свои зверхнїи вѣдносины, Миндовгъ въ Литвѣ прямувавъ спекатися вѣдѣ кривнякѣвъ своихъ: мѣцныхъ супротивникѣвъ не траплялося и вѣнъ, якъ мовить лѣтопись, набрався великою пыхи и гордованя, що й довели его до погибели. Въ роцѣ 1262 вмерла его жѣнка; Миндовгъ багато журився за нею и покликавъ до себе сестру покойной, жѣнку князя Давмонда, що бѣ въ купѣ зъ нею оплакати свою обоубѣну страту: коли приѣхала сестра — вѣнъ побрався зъ нею, здаючись на те, що такъ бы то бажала покойна его жѣнка. Розлютованный Давмондъ наважився вбити Миндовга и року 1263 выконавъ свѣй замѣръ, коли Миндовгъ выступивъ въ походѣ проти Романа Брянского. Войшелкѣ, довѣдавшись про пригону зъ батькомъ, такъ перелякався, що втѣкъ до Пиньска. Жмудею и Литвою ставъ правити Давмондѣвъ прихильникъ Тройнате: незабаромъ три конюхи Миндовга вбили его. Тодѣ Войшелкѣ рушивъ до Новгородка, тутъ прїйшло до него на пѣдмогу Шварнове и Василькове войско и зъ нимъ вѣнъ вступивъ на Литву. Литва радо вызнала его наступникомъ Миндовга. Власть не приманювала Войшелка, але батькова смерть вымагала помсты. Христїянска вѣра не выкоренила ще думокъ и почутя выплеканыхъ поганьствомъ за молодого ще вѣку Войшелка. Зъ озвѣренѣмъ поганина мурдувавъ вѣнъ усѣхъ, кого пѣдзоривъ въ ненависти до батька его Миндовга. Коли вже нѣ надѣ кимъ було мститися, Войшелкѣ вернувся въ свѣй монастырь замолювати грѣхи свои. Запомога подана ему Рускими князями цѣлкомъ перемѣнила вѣдносины Литвы до Руси. Ся перемѣна выпала вже тодѣ, коли Данила не було на сему свѣтѣ: вѣнъ вмеръ року 1261, на 63 роцѣ свого вѣку. Лѣтопись про него повѣдае: „Се же король Даниль, князь добрый, хоробрый и мудрый, иже созда города многи, и церкви постави, и украси ѣ различными красотами; бѣшетъ бо братолюбїемъ свѣтѣся, со братомъ своимъ Василькомъ; сей же Данило бѣшетъ вторый пѣ Соломонѣ“. Се характеристика незвычайно повна и певна, вона обдѣймае усю дѣ-

яльність и всѣ ознаки Данилової вдачі. Їго воевничість и хоробрість стоять зрозумілими з обставин його життя: з дитинного віку, ще чотиролітком його вже оточували вороги и зрадливий приятель, котрі небавом стали зам'ятися придбати собі Галичину. Вирішивши, Данило вб'ився и вб'ив Угрів и вб'ив Поляків и вб'ив Ольговичів: в свої справі він особливо добре визначається ще через те, що Галицькі бояре вельми мало давали йому помочи и підпори, на впаки—більше шкодили и мусив він оборонятися де зброєю, а де умовами; и там, и там він мав успіх. Ставши Галицьким князем він встиг цілком перем'ятися зверхній відносини Галичини: вплив його має вагу и силу и на Уграх и на Польщі и на Литві. Татаре, хоч и спинали його самостійність, але кормига их на південно-західній Русі не була такою тяжкою, як на Русі північно-східній. Любов до брата и сердечні відносини його до Василька високо підносять Данилов ум и серце, особливо коли пригадаємо, що в той час за надто мало було любови між братами князями. От чому Галичина и Волинь склали таку державу, котрої сили солідарно прямували до загальної мети. На останку Данилова діяльність внутрішня: будівля міст, церков и доведена краю після татарської руїни до вельми доброго становища, були такими значними, що навіть Длугош, котрий не любив похвалити Руских князів, повідає про Данила: „Divitiis, ter-
ris, gentibus, factivitate et industria pollens“.

Бачили ми вже, що звязок Галичини з останнією Русею на початку сорокових років XIII. віку зовсім порвався. З сего часу південно-західна Русь бере особливу державну систему, котра звертає до Заходу, а не до Сходу и котра має без порівняння далеко більшу вагу в справах Угорщини, Польщі, Чехів, Литви и и., ніж в князівствах Суздальському, Володимирському и загалом на північно-східній Русі. Але хіба ж можна докоряти Данилові за те, що він не прихилився до південно-східної Русі? Вже ж що ні; инакше й не можна було. Татаре знесиливши Україну-Русь, відділили її від південно-східної. Бля знесиленої Київської Русі на захід задержалася Галицька Русь, яко міцна держава; силам її треба було діяльності и вони не могли тягнути на північ, від котрої відгороджували Галичину и Литва и Татаре.

Зовсімъ натурально, що Галичина потягла на Захѣдъ и порвала звязокъ съ пѣвнѣчнымъ сходомъ а едналася зъ сусѣдними державами захѣднои Европы.

Перемѣна въ вѣдносинахъ Галичины до Литвы сталася ось якимъ побытомъ: свою крѣваву пѣмсту Войшелкъ выконавъ за пѣдмогою Василька и Шварна и скѣнчивши єѣ „нарекъ Василька аки отца себѣ и господина“, а йдучи въ монастырь, вѣддавъ Шварнови свое князѣвство. Вѣнъ вѣдрѣкшись вѣдъ свѣта, осѣвся въ Данилѣвскому монастырѣ бѣля Угровска; сюда перебрався до него старый учитель єго чернечого житя, Григорій Полонинскій. Шварно и Василько мешкали поблизу.

Отакъ бѣля князя-черця збравлися всѣ любї єго приятелѣ „се мы здѣ, близъ мене сынъ мой Шварно, а другїй господинъ мой отецъ князь Василько, а тѣма ся йому утѣшивати“, говоривъ Войшелкъ. Выдане Шварнови Литвы зробило недобрий впливъ на Льва, чоловѣка за надто завидливого и за жирливого и выкликало мѣжъ нимъ и Войшелкомъ вороговане.

Левъ въ роцѣ 1268 просивъ Василька звести єго зъ Войшелкомъ, що бѣ вони побачилися. Войшелкъ побоювався Льва и не хотѣвъ спершу вѣхати, а дальше згодився, положившись на Василька. Князѣ зѣвхалися у Нѣмця Маркольта и весело справляли свою стрѣчу. Пѣсля обѣду Левъ поѣхавъ до монастыря св. Михайла, де опинився Войшелкъ и постукавшись въ дверѣ єго келїи, мовивъ: „Куме, напїемся“. Почалася нова гулянка; отутъ князѣ посварилися и пѣдпилый Левъ убивъ Войшелка. Небавомъ за тымъ вмеръ Шварно и Литва зновъ вѣдлучилася вѣдъ Руси. Князювати на Литвѣ сѣвъ Тройденъ, поганинъ; про него наша лѣтопись промовляє не добре, именуючи єго окайннымъ, клятымъ и т. и.

Дальше въ вѣдносинахъ Даниловыхъ сынѣвъ до Литвы замѣтна подѣя, заведена въ лѣтописи пѣдъ рокомъ 1289. Лѣтопись повѣдає, що Литовскій князѣ Будикидъ и Будивидъ вѣдали Мстиславови Володимирскому Волковыйскѣ, „абы сѣ ними миръ держаль“. Имовѣрно, выяснити сю звѣстку можна коло тнечою на Литвѣ. Князѣ Литовскій бажали забезпечити собѣ спокѣй, хочъ бы й поступившись чимъ зъ свого князѣвства. Ся колотнеча була останнимъ актомъ безладу, пѣсля котрого зложилася мѣцна Литовска держава.

Вѣдносины до Польщи мають той же характеръ, що бувъ за Данила. Разъ-у-разнїй усобицѣ въ Польщѣ натурально змѣнцїяли впливъ Рускихъ князѣвъ. Лѣтопись повѣдає, що Мазовецкїй князь Кюндратъ Семовитовичъ ставъ пѣдручнимъ спершу у Володимира Васильковича, а потѣмъ у Мстислава Даниловича. Але здається ся пѣдручибѣсть була тѣлько номїнальною.

Що бы лѣьше зрозумѣти вѣдносины Татаръ, подамо лѣтописне оповѣданє про похѣдъ Русинѣвъ и Монголѣвъ на Польщу року 1283. Ханы Телебуга и Ногай, вороги мѣжь собою, погодившись, замѣрилися йти на Польщу. Телебуга наказавъ усѣмъ Рускимъ князямъ виходити зъ нимъ въ похѣдъ. Корячись Рускїй князѣ приставали до хана оденъ у слѣдъ другого, коли ханъ переходивъ черезъ ихъ Землѣ и пѣдносили ему напоѣ и подарунки, н. пр. бѣля Горыни приставъ до хана Мстиславъ; бѣля Перемышля Володимиръ, а на Бужскому полѣ Левъ. На сему полѣ ханъ оглядавъ свое вѣйско: вѣйска була така сила, що князѣ перелякалися и сподѣвналися, що ханъ повѣдбирає у нихъ князѣвства, а то ще й самыхъ ихъ повбиває. Зъ вѣдси Орда рушила на Володимиръ: мѣсть вона не добувала, тѣлько грабувала скотину и конѣ. Залишивши частину Орды бѣля Володимира выпасати коней, Татаре рушили дальше на Польщу. Татарскїй пастухи бѣля Володимира накопили за надто лиха: вони нѣкому не давали безпечно виходити зъ мѣста, кого грабували, кого мордували и довели мѣсто до великого безсиля. Тымъ часомъ Телебуга воювавъ Польщу: пѣходя дивъ до Судомира, але даремно; не взявъ его и замѣрився йти на Кракѣвъ; але довѣдавшись, що Ногай попередивъ его, звернувъ на Землѣ князя Льва. Два тыжнѣ таборувавъ вѣнъ бѣля Львова, выпасуючи конѣ и наробивъ шкоды рускому краѣви мабутъ бѣльше, нѣ жь польському. Хто тѣлько показувався зѣ Львова, Татаре его вѣбвали або обдирали до сорочки и мусивъ вѣнъ гинути зъ голоду и холоду. Тои зимы холоды стояли незвычайно великїй. У Львовѣ показалася заразлива пошестъ на людей; по селахъ стояла голоднеча. Нарѣдъ умиравъ тысячами. Левъ начисливъ помершихъ 12500. Здається, Телебуга коивъ таке умысне за для того, що бѣ нагадувати Рускимъ князямъ про свою силу и мѣцнѣйше держати ихъ пѣдъ своею кормигою. Крѣмъ подарункѣвъ ханамъ, князѣ платили Татарамъ и вызначену данину: въ заповѣтѣ Володимира Василько-

вича в звітка про платню підъ назвою „татарщина“; імовірно, що се була платня на татарскій походы. Того часу князь південно-західної Русі такъ само, якъ північно східної, при звичаїлися просити ханівъ затверджувати ихъ власні розпорядки. Лѣтопись підъ рокомъ 1287 повѣдає, що князь Володимиръ, почувавши близько свою смерть и бажаючи свое князівство вѣдписати на князя Мстислава, вирѣкъ свою волю при ханѣ: „А се даю ти при Царѣхъ и при его рядьцахъ“. Мстиславъ, приймаючи сей дарунокъ, пышався у князя Льва, чи не вступатиметься вінъ за свою частину и чи не лѣше бѣ було теперъ же виречи свои замѣры: „А се царь, а се азъ, молви со мною, что восхоцешъ“. Зъ сего видко, що коли бѣ Левъ заспорився про Володимирову спадщину, то спѣръ мусивъ бы полагодити царь, се бѣ то ханъ. Додамо ще за для характеристики вѣдносинъ, що вѣ лѣтописяхъ в звітка, що князь вѣздили того часу до Орды. Вѣ одной рукописи Кормчої читаемо: „Вѣ лѣто 1286 списанъ бысть сей Номоканонъ боголюбивымъ княземъ Владимиромъ, сыномъ Васильковымъ, боголюбивою княгинею его Ольгою Романовною. Пишущимъ же намъ сія книги, повѣхаль господъ нашъ къ Ногаеви и госпожа наша остала у Владимиру, за не бѣше немоцію угонила люта зѣло, того ради немоцно ей бысть преводити его“. Теперъ бачимо, що за Даниловыхъ синівъ Татарскій впливъ на Галичину ставъ важшій; але жъ коли порѣвняємо сей впливъ до того ярма, яке тягла північно-східна Русь, то помѣтимо велику рѣжницю: Галичина не вѣдала нѣ перепису, нѣ баскаківъ, нѣ страшеной болячки, вѣдкупщиківъ данины; тыхъ пѣвокъ, що осали зъ народу останній живучій силы.

Зъ Даниловыхъ потомківъ вѣдаємо Юрія Львовича и Данила Мстиславовича. Данило бувъ малолѣткомъ и не мавъ свого вѣдрубного удѣлу, а Юрій підъ своєю рукою злучивъ Галицке и Володимирске князівство вѣ одно. Вѣ роцѣ 1316 кермують вже Юріеві сыны Андрѣй и Левъ и вживають величя „*duces totius terrae Russiae, Galiciae et Lodomeriae*“. Смерть постигла ихъ близько 1324 р. Про се довѣдуємося зъ листу Польского короля Владислава Локетка до папы Ивана XXII; король повѣдомляє, що пѣсля смерти сихъ князівъ „*de gente schismatica*“, Польща втратила несхитный щитъ проти Татаръ, черезъ що и благає вінъ у папы запомоги. Можна гадати, що

за сихъ князѣвъ Данило Мстиславовичъ дѣйшовъ повныхъ лѣтъ и добувъ собѣ на удѣлъ Белзъ, а сынъ его Юрій прилучивъ до него Холмъ, за згодою короля Казимира въ роцѣ 1366.

Пѣсля смерти Андрѣя и Льва (1324 р.) на Галицкому тронѣ сѣвъ Юрій II. Андрѣевичъ († 1335). На нѣмъ закрѣпился рѣдъ Рускихъ князѣвъ, що самостѣино кермували Галичиною.

Отъ и все, що вѣдаемо зъ исторіи Галичины пѣдъ рукою князѣвъ зъ Рурикового роду. Дякуючи Карамзину, маемо, хочъ короткѣ звѣстки пѣсля 1292 року съ кѣлькохъ грамотъ: вони зробили можливимъ звести хочъ певну генеалогію Романовыхъ потомкѣвъ. Зъ вѣдѣтѣля довѣдуємося, що князѣ Галича и Володимира въ XIV. вѣцѣ були такими сильными, що обѣцяли нѣмецкому лицарству оборону проти Татаръ и иншихъ ворогѣвъ. Сю звѣстку пѣдпирае и вѣдомый вже намъ листъ Локеткѣвъ до папы; Локетокъ, якъ було вже мовлено, именуе князѣвъ Льва и Андрѣя несхитнымъ щитомъ Польщи проти Татаръ. По такимъ звѣткамъ гадаемо, що тодѣ на пѣвденно-захѣднѣй Руси Татарске ярмо коли не зовсѣмъ було знесене, то певно знесилене. Дальше довѣдуємося, що князѣ пильнували змѣцниги въ своѣй державѣ купецкѣй справы, не боронили и приѣздити и вѣльно крамарювати купцямъ-чужинцямъ. Грамоты за Юрія II. выходили именовъ не самого лишень князя, але разомъ и именовъ боярь: значить, въ половинѣ XIV. вѣку князѣвска вага поменшала, а боярска побѣльшала.

Якъ не урывочнѣй отсѣй звѣстки, та все жъ таки вони не пѣдпирають той думки, що пѣвденно-захѣдна Русь того часу (перша половина XIV. вѣку) бѣльшь и бѣльшь знесилювала и на останку пѣшла на здобычъ чужинцямъ. На чому основано отсю думку? Може на тому, що не достав жерель? Коли такъ, то се не певно! Лѣтописи нашѣ звертали увагу переважно на зверхнѣй вѣдносины: внутрѣшне житѣ нашихъ предкѣвъ було таке убоге на змѣсть, таке разъ-у-разъ однакове, що не приманювало письменникѣвъ писати тѣлько про него. Такимъ робомъ бракъ жерель на якѣй-будь часѣ, може иншѣй разѣ свѣдчити, що того часу зверхнѣй вѣдносины державы были безпечными, спокѣйными, а внутрѣшне становище нѣ въ чѣмъ не перемѣнилось. До того жъ таки й дѣйшли до насъ деякѣ звѣстки про Галичину за першу половину XVI. вѣку. На останку може

й є де Галицкї лѣтописи за XIV. вѣкѣ, та вони ще не вѣдомї. Тымъ-то лѣшише буде не вирѣкати ще присуду про пѣдупадѣ пѣвденно-захѣдной Руси за часу останнихъ потомкѣвъ Романа Великого; вважаймо, що всѣ, якї є звѣстки про той часѣ, вони свѣдчать супротивне. На доказъ сего подамо ще звѣстку зъ житя митрополїты Петра. Авторъ житя Кипрїянъ, мовлячи про часѣ Юрїя Львовича повѣдає: „Тогда бо бѣше въ своей чести и времени земля Волыньская, всякимъ обильствомъ и славою преимуща“.

II.

ГАЛИЧЬ ПѢДЪ РУКОЮ ЧУЖИНЦѢВЪ.

Протягомъ 350 лѣтъ Галичане звыкли перебувати пѣдъ рукою князя, мавши єго за верховну власть. Ото жъ якъ вмеръ Юрїй II., лишилися вони безъ князя и ватажка, а до самоуправы вони не доросли, ще и не спромоглися погодитися, якъ уладнати свою долю. Обернутися за княземъ собѣ на пѣвнѣчѣ, у Галичанѣ не було й думати. Звязокъ Галичины зъ захѣдними сусѣдами бувъ вже тодѣ такїй мѣцнїй, що Галичане обернулися до захѣднихъ сусѣд и зъ вѣдтѣль покликали князя за для своєї Землѣ. Можливѣсть добути Галичину роздражнила сусѣдѣ и мѣжъ ними выникла боротьба, котра велася 50 лѣтъ и скѣнчилася прилученемъ Галичины до Польщи року 1387.

Мы за певне вѣдаємо, що пѣсля смерти Юрїя II. були ще на пѣвденно-захѣднѣй Руси єго далекї родичѣ зъ Рурикового роду: такими можна вважати Данила Мстиславовича, або сына єго Юрїя, князѣвъ Холмскихъ. Въ родѣ князя Льва, записаному въ граматку одного львѣвского монастыря, стоить 32 мужескихъ имень. На останку Длугошь пѣдъ рокомъ 1340 повѣдає: „plures enim (duces Russiae) ea tempestate exstabant“. Не тямимо, въ якому становищи перебували отѣй Руриковичѣ, що лѣтописи промовчуютъ про нихъ, або згадуютъ мимоходомъ, то се ще нѣчого не доводить про силу и вагу князѣвъ; вѣдомо, що ще въ XIII. вѣцѣ дрѣбнїй удѣльнїй князѣ стали перевертатися на боярѣ и пр. князѣ Слонимскїй, воевода Володимира Васильковича, князѣ Поросьскїй и иншїй. Тѣй, що ще задержували свои удѣлы, були такїй змєсиленїй, що жадного впливу не мали. Були ще у Юрїя

II. родичъ зъ жѣнчиного боку, державцѣ самостѣйній, н. пр. Мазовецкій князь Болеславъ, сынъ Маріи, Юрієвої сестры и Тройдена. Вони черезъ свѣй родовѣдъ, мали сяке-таке право на спадщину пѣсля Юрія. Галичане выбрали на князя собѣ Болеслава. Болеславъ зложивъ обѣцянку нѣчого не перемѣняти безъ народной волѣ. Одначе небавомъ зломавъ свою обѣцянку, почавши ширити по Галичинѣ латиньску релігію и утискати православну. Нарѣдъ ремствувавъ; ще бѣльше обурювало нарѣдъ роспуство двѣрскихъ людей Болеслава, набранихъ нимъ съ Полякѣвъ, Чехѣвъ и зъ Нѣмцѣвъ. Дѣйшло до того, що року 1340 Болеслава отроено.

Болеславъ вмеръ въ марци, а въ цвѣтню король Казимиръ, помщаючи Галичанамъ за смерть свого кривняка, забравъ вже Львѣвъ. Львовяне не сподѣвалися нападу, не приладилися оборонятися и мусили пѣддатися королеви, умовившись зъ нимъ, що релігіи ихъ вѣнъ не чѣпатиме. Король позабиравъ собѣ вѣдъ Рускихъ князѣвъ багато дорогоцѣнныхъ рѣчей, якѣ були у Львовѣ, взявъ два золотѣ хресты съ частиною дерева съ Христового хреста, двѣ цѣннѣ корони, князѣвскѣй тронъ и ившѣ; тодѣ лишивъ у Львовѣ залогу зъ Нѣмцѣвъ, а самъ рушивъ назадъ.

Длугошь повѣдає, що сей похѣдъ вѣвся 69 днѣвъ, съ 15. цвѣтня до 24. червня 1340. Трудно згодитися зъ Длугошемъ, що бѣ за такѣй недовгѣй часѣ, король пѣдгорнувъ негѣлько Галичину, але й Володимирщину. Такого часу ледво стало на те, що бѣ добути Львѣвъ зъ его околицею и вернутися назадъ. Про другѣй похѣдъ Казимира, що оповѣдає Длугошь, того жъ разу, мы нѣчого не зустрѣчаємо у письменника того жъ часу — бѣльше певного нѣ жъ Длугошь — Аноніма, одначе треба повѣрити Длугошеви, бо инакше не можна вызначити, коли и якимъ побытомъ король пѣдгорнувъ останню Галичину. Що жъ до Володимирщины, то згода побачимо, що се цѣлкомъ неправда.

Польске пановане лягло тягаремъ надъ Русинами. Угнѣтъ релігійный, споминки про свою незалежнѣсть примусили Рускихъ боярѣ мѣркувати, якимъ бы чиномъ вызволитися съ пѣдѣ польской власти. Польскѣй лѣтописи подають звѣстку про двоухъ такихъ боярѣ: Перемыского воеводу Дашка и Данила Острожского; вони були головными дѣячами выгнаня Полякѣвъ.

Русины, що бь справитися съ Поляками порадили опертися на запомогу Татарь; вони пригадали ханови, що Руска Земля — се его власнѣсть. Рѣчь, конечно, непевна, але вона влещувала ханови. Дальше Русины нарѣкали, що король Казимирь закарвав Русинамъ выплачувати рѣчну данину; тымъ-то вони и мусять просити хана, що бы помѣгъ имъ вызволитися съ пѣдъ польскою власти.

Ханъ радо згодився выгнати Полякѣвъ зъ Рускои Землѣ и зновъ пѣдгорнути еь пѣдъ свою руку. Зббравши численне вѣйско ханъ рушивъ на краковску околицю и спустошивъ еь. Казимирь вдався за пѣдмогою до Угрѣвъ и до Тевтоньского лицарства. Не вѣдаемо, чи розжився вѣнъ у нихъ на запомогу. Ханъ прибувши до перевозу черезъ Вислу зустрѣвся съ польскимъ вѣйскомъ; воно не дало ему перевезтися черезъ рѣчку и мусивъ вѣнъ вернутися назадъ, задовольняючись руйнованемъ польскихъ околицъ. Зъ сеи короткои звѣстки видко, що Татаре не лишили за Поляками Львова и Галичины: значить, коли вважати, що сей походъ бувъ року 1341, то панованѣ Полякѣвъ въ Галичинѣ стояло не бѣльше и одного року. Татаре вернувши до своєї краины и сподѣваючись на данину вѣдъ Русинѣвъ, не втручалися, по своему звичаю, до внутрѣшнихъ справъ Галичины. Що жь сталося тодѣ въ Галичинѣ? Е причина гадати, що Дашко, керманичъ вызволена рѣдного краю съ пѣдъ польскою руки, ставъ въ головахъ кермованя Галичиною; та тѣлько на вельми не довгій часъ, бо бувъ вѣнъ чоловѣкомъ старого вѣку — року 1341 вѣнъ померъ. Сучасный польскій лѣтописецъ Анонимъ Гнезненскій зовсѣмъ не споминае про Дашка, а повѣдае, що по смерти Болеслава Галичину забравъ Гедыминѣвъ сынъ Любарть. Яке жь було за Любартомъ право на Галичину? Що бь вѣдповѣсти на се питанѣ и выяснити Любартово право, треба заирнути въ исторію Литвы.

Въ XIV. вѣцѣ на Литвѣ пѣсля князѣвъ мало чимъ вѣдомыхъ и мало чимъ прикметныхъ, якъ Тройденъ и Вітенесъ, бачимо знаменитого Гедымина. Гедыминѣвъ родовѣдъ гараздъ невѣдомый: польскій лѣтописи кажуть, що Гедыминъ бувъ за вѣзника у Вітенеса и умовившись зъ его молодою жѣнкою, вбивъ его. А литовскій лѣтописи повѣдають, що Гедыминъ бувъ сыномъ Вітенеса, значить и его наступникомъ. Здається, литовскій звѣстки певнѣйшій.

Литовска лѣтопись видана Нарбутомъ 1846 р. про завоёване Гедыминомъ Волыни повѣдає: Великій князь Гедыминъ, забезпечивши Жмудску краину вѣдъ нападу Нѣмцѣвъ, рушивъ на Рускій край и першь усего пѣшовъ на Володимиръ. Бѣля Володимира князь Володимиръ зѣткнувся зъ нимъ: Володимира въ бою вбито, Гедыминъ побивъ его вѣйско и забравъ мѣсто Володимиръ. Дальше Гедыминъ рушивъ на Луцкого князя Льва: сей довѣдавшись про долю Володимира, не вѣдважився битись зъ Литвою и втѣкъ у Брянскъ, до своего зятя Романа. Во-лынскій бояре упросили Гедымина не пустошити ихъ землѣ и бути у нихъ за князя. Гедыминъ, взявши вѣдъ нихъ присягу, пѣшовъ зимувати на Берестѣ, а вѣйско свое пустивъ по домѣвкахъ. Пѣсля Великодня вѣнъ зѣбравъ вѣйско зъ Литовцѣвъ, Русинѣвъ и Жмуди и рушивъ на Кієвъ проти князя Станислава. По дорозѣ вѣнъ забравъ Овручъ и Житомиръ. Станиславъ зѣднавъ до себе Переяславского князя Олега, брата Романа Брянского и Льва Волынського, котрого Гедыминъ выгнавъ зъ Луцка и зѣбравши такимъ чиномъ велику силу вѣйска, зустрѣвся зъ Литовцями на березѣ рѣчки Ирпени, бѣля Бѣлогороду, за 6 миль вѣдъ Кієва. Руске вѣйско було побите; князь Левъ и Олегъ полягли въ бою; а Станиславъ зъ Романомъ и невеликою дружиною втѣкли до Брянска. Кієвъ оборонявся хочъ не довго, але завзято; одначе не встоявъ и пѣддався. Лѣтопись не визначає, якого року се дѣялося; одначе пѣсля тыхъ обставинъ, про якї вона згадує, можна хочъ наблизитися до того часу, коли Волынь пѣдгорнули Литовцѣ. Лѣтопись повѣдає, що Гедыминѣвъ походъ стався пѣсля того, якъ вѣнъ забезпечивъ Жмудъ вѣдъ Нѣмцѣвъ: виходить, що се було за першихъ рокѣвъ Гедыминового князюваня, коли вѣнъ выгнавъ Нѣмцѣвъ, пригорнувъ Жмудъ до Литвы, ходивъ на Нѣмецку Землю и добувъ тамъ два замки. Вѣдповѣдно сему Стрыйковскій ставить 1320 рокъ, за рокъ завоёваня Волыни Литвою. Стрыйковскій повѣдає и привѣдъ, за що Гедыминъ пѣшовъ воювати Рускї Землѣ: се була пѣмста за те, що князь Левъ и Володимиръ напали на Литовскї Землѣ, тодѣ, коли Гедыминъ воювавъ зъ Нѣмцями. Така причина здається намъ имовѣрною: мы вѣдаємо зъ грамотъ останнихъ Галицкихъ и Во-лынскихъ князѣвъ, що вони були въ звязку зъ нѣмецкимъ лицарствомъ и обѣцали Орденowi обороняти его вѣдъ Татаръ

и іншихъ неприяте́львѣ: року 1319 вони виконали свою обѣцянку. Натурально, що Рускій князь — яко спѣльники Ордена були ворогами Литвы. Одначе въ оповѣданю Стрыйковского надыбуємо багато помылокъ и анахронизмѣвъ, черезъ що вельми трудно звѣстки его приняты основою за для певного оповѣданя про долю Волини. Князь Романъ Брянскій, про котрого згадує лѣтописець, вмеръ ще въ XIII. вѣцѣ. Зъ нащадкѣвъ его мы не вѣдаємо жадного Романа. Князями на Волинь и Галичинъ въ роцѣ 1320 були Андрѣй и Левъ; зъ листу Локетка до папы знаємо, що сѣй князь повмиравъ близько 1324 р. Пѣдгорнене Волини виходить просто байкою; бо за певне вѣдомо, що по пѣвденно-захѣднѣй Руси, бодай до року 1335 князювавъ Рускій князь Юрій II. Андрѣевичъ, котрый найбѣльше перебувавъ у Володимирѣ. Такъ само непевна рѣчь и завоєванє въ роцѣ 1321 Кієва; бо добре вѣдомо, що въ тому роцѣ князювавъ у Кієвѣ Федоръ, котрый бувъ пѣдлеглимъ Татарамъ. Не можна цѣлкомъ знехтувати звѣстку про Гедыминѣвъ похѣдъ 1320 р., бо вѣнъ такъ добре и докладно выясняється вѣдносинами Галицкихъ князѣвъ до Нѣмецкого Ордена и до Литвы. Трудно сказати що певного про добутки сего походу: може чи не тодѣ були завоєваными Пиньскъ и Берестъ. Пиньскъ Гедыминъ надѣливъ своему сынови Наримунтови, а Берестъ згодя стоявъ пѣдъ рукою Кейстута. Другій Литовскій лѣтописецъ (выд. Даниловича 1824 р.) цѣлкомъ промовчує про похѣдъ Гедымина и инакше оповѣдає про злученє Волини зъ Литвою. Повѣдавши про подѣль Гедыминовон державы мѣжь сынами его, лѣтописецъ додає: „А Любарта, (Гедыминового сына) принялъ Володимирскій князь къ дочцѣ, во Владимиръ и въ Луцкъ и во всю землю Волиньскую“. Сей князь бувъ Андрѣй Юріевичъ, котрого сынъ Юрій II. вмеръ року 1335. За житя его Любартъ, якъ можна гадати, володѣвъ тѣлько Луцкомъ, а по смерти Юрія взявъ Володимиръ и всю Землю Волиньску. Те жъ саме повѣдає и Длугошь, вѣнъ каже: „Lubardus septimus et ultimus (i. e. filius) sortem inter fratres non accepit, matrimonium filiae unicae ducis Vladimiriensis sortitus, cum qua illi ducatus Leopoliensis et Vladimiriensis obveniebant“. (sub. a. 1382). Тутъ тѣлько та помылка, що Любартъ не володѣвъ князѣвствомъ Львѣвскимъ, де, якъ вѣдаємо, выбрано було Болеслава Мазовецкого. Що жъ до Кієва и пѣвденнои Украины - Руси загаломъ, то про часъ

завоєваня ей мы довідуюмося съ Кіевско-печерскою рукописи XVI. в.; тамъ сказано: „Въ лѣто 6841 (1333) Гедыминъ князь Литовскій повсталъ на князя Кіевского Станислава и побѣдилъ его съ рускимъ и татарскимъ войскомъ надъ р. Ирпенью и прогнавши Татаръ, Кіевъ въ свою власть взялъ“. Выходить, що Кіевъ Гедыминъ взявъ року 1333, а не 1321. Черезъ се не можна вже сумнитися, що Кіевскій князь Федоръ, про которого повѣдає лѣтопись, пѣдъ р. 1330 бувъ зъ руского роду *).

Що жъ теперъ можна вывести про долю пѣвденно-заходнои Украйны-Руси пѣсля смерти Юрія II?

По смерти его держава роздѣлилася на двое. Галичина выбрала собѣ на князя Болеслава Мазовецкого, Юріевого небожа; а Волинь тымъ часомъ мусила боротися зъ Гедыминомъ. Забравши Пиньскъ и Берестъ Гедыминъ прійшовъ 1320 р. до Володимира, де и бився съ князями Андрѣемъ и Львомъ; бѣи выпавъ нѣ сюда, нѣ туда и Гедыминъ вернувся на Литву; того жъ часу Гедыминѣвъ сынъ Любарть одружився зъ Андрѣевою донькою и вѣномъ за нею добувъ Луцкъ. Коли зѣ смерть Юрія II. скѣнчився рѣдъ Рускихъ князѣвъ, а Любарть забравъ Волинь, съ того жъ права, зъ якого Болеславъ забравъ Галичину. Коли померъ Болеславъ и Полякѣвъ повыганяли зъ Галичины, Любарть, якъ свѣдчить сучасна лѣтопись (р. 1341, або 1342) забравъ и Галичину. Съ того часу починається мѣжь Литвою и Польщею боротьба за пѣвденно-заходну Русь: обидѣвъ вони бажаютъ загорнути и Володимирщину и Галичину.

Казимиръ не встигъ досягнути своихъ замѣрѣвъ на Рускіи Землѣ и бачучи, що вони пѣдъ рукою Литовцѣвъ, повиненъ бувъ неприязно обертатися до Литвы. Не було въ него спроможности заразъ розпочати вѣйну зъ Любартомъ; бо Любарть зъ своими братами, збравъ бы силы съ цѣлои Литвы, а сѣ

---

*) Некритичность оповѣданя про завоєване Волини та Кіева Гедыминомъ мѣжь 1319—1321 р. выказавъ доводно В. Антоновичъ въ Исторіи Р. князѣвства Литовского. Волинь зберегла свою самостѣйность пѣдъ володѣнемъ потомкѣвъ кн. Даниила Романовича до 1333—1340 р. и перейшла пѣдъ руку Любарта Гедыминовича яко спадщина, отже безъ завоєваня. Въ Кіевскои З. князувавъ 1331—1362 р. Федоръ, пѣдручникъ Татарского хана, а коли Ольгердъ 1362 р. вызволивъ Подѣле и Кіевщину вѣдъ Татаръ, посадивъ у Кіевѣ сына своего Володимира. (Гл. Монографіи В. Антоновича, 1885. I. стр. 50 и д.). — Ред.

силы були великими. Мусивъ Казимиръ чекати слушного часу, доки хочь на ненадовго ослабне Литва и тодѣ покористуватися, сподѣваючись, що боротьба выпаде на его ручь. Такій випадокъ стався року 1349. Ще съ половины XIII. в. повстала мѣжь Литовцями и хрестоносцями уперта и крѣвава боротьба. Знаменитый магистеръ Винрихъ де Кнiпроде выкликавъ спочуте захѣдного лицарства до своей справы. Съ початкомъ 1349 р. збѣралося до него трохи не 40 тысячъ Французѣвъ и Англичанѣвъ. Зъ симъ численнымъ и добре вымуштрованнымъ вѣйскомъ магистеръ въ сѣчни 1349 р. напавъ на Литовцѣвъ, 24. сѣчня бувъ крѣвавый бѣй; у хрестоносцѣвъ полягло 50 лицарѣвъ и 4000 простыхъ воякѣвъ. Литовцѣвъ погибло 18.000. Така страта неминучо повинна була захитати Гедыминову мѣць и вѣдвернути его увагу вѣдъ Волини, тымъ бѣльше, що хрестоносцѣвъ похвалялися вчинити новый нападъ. Казимиръ пильно стерѣгъ, що дѣється у сусѣдѣвъ и помѣтивши, що вони знесилені, не мѣгъ не покористуватися съ того за для своихъ замѣрѣвъ на Волинь. Набравши силу вѣйска вѣнъ прожогомъ кинувся на Любартові Рускї Землѣ и пригорнувъ ихъ року 1349. Любартови вѣнъ зъ своей ласки лишивъ тѣлько Луцкѣвъ, та й то зъ умовою, що бѣ вѣнъ визнававъ себе пѣдъ верховодствомъ Казимира. Зъ великимъ тріумфомъ вернувъ Казимиръ до Кракова; але не вѣспѣвъ ще спочити, якъ прїйшла звѣтка, що Литовцѣвъ напали и руйнують Волинь.

И справдѣ, Литовцѣвъ поправившись пѣсля нападу лицарѣвъ, збѣрали вѣйско, що бѣ вѣдбити у Полякѣвъ пригорненїи ними Рускї Землѣ. Року 1349 вони спустошили околицѣ Львова, Володимира, а дальше забрали замки въ Володимирѣвъ, Белзѣвъ, Берестѣвъ и напали на саму Польщу, опустошуючи року 1350 Люблинщину, Судомирщину и Радомщину. Даремно король выряжавъ проти нихъ вѣйско. Литовцѣвъ, якъ свѣдчатъ польскї лѣтописи, скрѣзь побили Полякѣвъ. Аноимѣвъ и Длугошъ звертають тї невдачи на гнѣвъ Божїй, за те, що втоплено краковскаго вѣкарїя Мартина Барижку; мы гадаемо на впаки: що свары короля зъ духовенствомъ и шляхтою выкликали тї невдачи. Натуральна рѣчь, що духовенство и шляхта ремствуячи на короля за пригноблене ихъ правъ и вольностей, на вѣйниѣ були абы-якими помѣчниками королеви. Казимиръ бѣльше и бѣльше заклопотанный внутрѣшними справами дер-

жавы, мусивъ погодитися. Написана на сю згоду умова збереглася и доси. На нѣй не вызначено року, черезъ що хто зъ ученыхъ становить єв въ рѣкѣ 1341, а хто 1341—1345. Але жъ разъ звязокъ подѣй, а въ друге свѣдоцтво такого певного лѣтописця якъ Анонімъ Гнезненскій доводить, що умова зложена року 1350. Пѣдъ рокомъ 1349 Анонімъ повѣдає про подѣбный похѣдъ короля и успѣхи Литовцѣвъ. Здається, що хочъ Литовцѣ дуже швидко справляли свои походы, але вже за надто багато подѣй зачислено до одного року. Зъ одной грамоты мы вѣдаємо, що згоду зложено на останнихъ дняхъ вересня, значить бы то, все оте сталося за 8 мѣсяцѣвъ. Отакъ вѣйна стояла и 1349 и 1350 р. и скѣнчилася угодою. Якъ повѣдає Анонімъ, такъ вѣдповѣдно угодѣ король взявъ собѣ Львѣвску Землю, а Литва взяла Володимирску, Луцку, Холмску, Белзку и Берестейску. За Львѣвску Землю треба вважати всю Галичину, столицею єи сѣ часу князя Льва стало мѣсто Львѣвъ и давъ назву вѣй Землѣ, такъ само якъ перше надававъ назву Галичъ. Зъ мировой умовы можна гадати, що вороги нѣякъ не могли погодитися, кому вѣдати Кременецъ и прирадили, що бѣ се мѣсто належало два роки Юрію Наримунтовичу, залежачи и вѣдъ Польщи и вѣдъ Литвы, коли жъ постоить на згодѣ и довше, то „Юрію князю гѣрода лишитися“. Выходить, що була не настояща згода, а тѣлько розѣмъ; про речинець розѣму сказано такъ: „а миръ отъ Покрова Богородицы до Ивана дне, до Купала, а отъ Ивана дне за два лѣтъ“, се бѣ то по 24 червця 1353 р. За цѣлый сей часъ нѣ Польщѣ, нѣ Литвѣ не вѣльно будувати на Русь новѣ мѣста або лагодити старѣ понищенѣ; коли жъ, часомъ, нападуть Угры або Татары, то „аже пойдеть оугорскѣй король на Литву, польскому королеви помагати, аже пойдеть на Русь, что Литвѣ слушасть, королеви не помагати, а пойдеть ли царь на Ляхи, а любо князи темни, княземъ литовскимъ помагати, аже пойдуть на Русь, что королю слушасть, литовскимъ княземъ не помагати“. Отъ-то якъ Поляки и Литовцѣ змовилися оберегати пѣвденно-захѣдну Русь: король може поеднатися зъ Уграми, коли вони нападуть на Литву, але жаднымъ чиномъ не запомагати ихъ, коли вони нападуть на Володимирщину. Такъ само вѣльно и Литовцямъ помагати ханови, коли вѣнъ нападе на Польшу, але не вѣльно еднатися зъ нимъ, коли пѣде на Галичину. Темна и не досить

зрозумѣла умова мировои що до Русинѣвъ: „аже прійдуть Татарове на Львовскую землю, тогда Руси на Львовцѣ не помогати, аже пойдуть Татарове на Ляхи, тогда Руси неволя поити и съ татары“. Зъ иншихъ умовинъ мировои цѣкава рѣчь про полонъ Любарта. Длугошь подѣ рокомъ 1350 оповѣдає полонъ Кейстута; вже жъ нема въ сѣй звѣстцѣ нѣчого неимовѣрнаго та тѣлько, що грамота повѣдає про полонъ Любарта, черезъ що можна гадати, що у Длугоша тутъ помылка; бо й самъ вѣнъ подѣ рокомъ 1366 повѣдає, що Любарта перше „superiogribus bellis“ полонили Поляки. Про сю рѣчь Литовцѣ й Поляки умовилися вдатися до Угорского короля и просити, що бѣ вѣнъ, яко судія безсторонный выдавъ свое рѣшене „будеть ли яль его король по кривдѣ, Любарть будетъ правъ, и я князь Кистютый буду правъ передъ оугорскимъ королемъ; будетъ ли король правъ, намъ своего брата Любарта дати оугорскому королю оу ятельство“. Зъ сего виходить:

1. Що Любарта полонено не зъ боку, а по думцѣ Литвы, якимись хитрощами, „кривдою“, а вже жъ се саме виправдувало бѣ Любарта, коли бѣ вѣнъ утѣкъ и не выконавъ обѣцанки и

2. Що Угорскій король бравъ участь въ походѣ 1350 р., и бувъ якъ складали умову, тымъ-то й выбѣръ его на безпосереднёго судію рѣчь природна.

Видима рѣчь, що зложеный розѣмъ не мѣгъ довго триматися, бо у кожного зъ ворогѣвъ бувъ великій замѣръ добути собѣ цѣлу пѣвденно-захѣдну Русь; речинець розѣму ще не выйшовъ, якъ Любарть напавъ на Галичь, спаливъ его и набравши здобычи, вернувся до Володимира, дальше напавъ на Польшу и поруйнувавъ околицю Завихоста. Здається, у короля не було спроможности пѣмститися надъ Любартомъ. Остерегаячись, що бѣ вѣнъ не напавъ и въ друге, король велѣвъ укрѣпити Плоцкъ. Се мѣсто було майже по самѣй серединѣ Польской державы. Съ того видко, якого переполоху Литовцѣ нагнали на Польшу. Вдержати зброю Галичь за собою Казимиръ не сподѣвався и повернувся до иншихъ моральныхъ засобѣвъ. Релігійна рѣжняця стояла великимъ муромъ мѣжь Польщею и Русею; Литовцѣ - князѣ визнавали православный обрядъ, тымъ-то у Русинѣвъ бѣльшь було спочутя до Литвы, нѣ жъ до Польщи. Що бѣ звѣвечити отсе спочутѣ король Казимиръ, зага-

дався усунути спровола православіє. Пропаганда латиньского обряду давно вже ходила по Галичинѣ, теперъ для неї знаходилася и добра підпора и безъ порівнаня бблшій засобы: Казимиръ думавъ заложити у Львовѣ латиньске архієпископство, и вже запрошувавъ до сего папу; та обставины зупинили его замѣръ. Призбиравши новыхъ силъ Казимиръ року 1366 напавъ зъ великимъ вѣйскомъ на Литовску державу, на самъ передъ на Белзъ. Белзкій князь Юрій Даниловичъ, спостерегаючи свою несилу перемогти Полякѣвъ, пустився на хитрощѣ: визнавъ себе за Казимирового вазала. За се ему вернули Белзъ, та ще дали ему яко лену Холмъ. Король Казимиръ, запевнившись на Юрієвѣ покѣрливѣсть, рушивъ дальше на Литву и велѣвъ руйнувати Любартові володѣня за те, що вѣнъ ще недавно нападавъ на Польшу. Луцкій и Володимирскій замокъ, забраніи королемъ, вѣнъ вѣддавъ пѣдъ урядъ Полякѣвъ, а всю останню Волинъ давъ Олександрови, сынови Коріята. Олександръ бувъ молодшимъ въ роду. За житя Олгердовыхъ дѣтей, Патрикія и Любарта, его не надѣлили удѣломъ и вѣнъ перейшовъ на сторону Казимира. На Волинѣ Олександръ кермувавъ ажъ до смерти Казимира, се бѣ то до 1370 року.

Отакѣй вѣдчѣ Казимира чимало запомогла вѣйна Литвы зъ орденомъ. За 1366 р. Вінріхъ де Кнѣпроде тричи нападавъ на Литовско-рускій околицѣ и хижо руйнувавъ ихъ. Того часу, коли Литовскій князь мусили усѣма силами вѣдборонятися вѣдъ Нѣмцѣвъ, король Казимиръ прибувъ на Волинъ и пѣдгорнувъ сѣ пѣдъ свою руку. Литовскій князь, пильнуючи пѣдгорнути пѣвденно-захѣдну Русь, не впали духомъ. Коли князь Олександръ поѣхавъ до Кракова на похоронъ короля Казимира, Любартъ и Кейстутъ напали на Володимиръ. У Володимирѣ правивъ польскій староста Петрашь Турскій, чоловѣкъ легкодухій; тымъ-то Литовцѣ швидко добули собѣ Володимиръ, лишили тутъ добру залогу и рушили на саму Польшу: зруйнували вони Люблинщину и Судомирщину, переправились за Вислу и понесли руину ажъ по самый монастырь на Лысѣй горѣ, бѣла мѣста Божеentina. Мати нового Польского короля Людовика (вѣнъ же бувъ королемъ и въ Угорщинѣ), Елисавета, вырядила до Литовскихъ князѣвъ послѣвъ, просячи зупинити руйноване. Се надало Литовцямъ ще бѣлшой вѣдваги и року 1379 вони,

нѣ бы на вѣдповѣдь королевѣй, въ друге напали и поруйнували Судомирщину.

Тутъ мусимо зупинитися и сказати кѣлька слѣвъ про те, якимъ чиномъ Людовикъ сѣвъ на Польському тронѣ. Ще 1339 року Людовикѣвъ батько Карло зложивъ умову, що бѣ Кракѣвскій тронъ бувъ за Людовикомъ. Въ друге така умова зложена вже зъ самымъ Людовикомъ року 1355 въ Будѣ. Длугошь повѣдає, що умова була зложена на „*omnium terrarum regni conventu generali*“. Значить, въ тыхъ умовахъ, разомъ съ королемъ Казимиромъ, бравъ участь и увесь нарѣдъ. Вважаючи Людовика за свого наступника, Казимиръ звертався до него за пѣдмогою. Такъ Людовикъ запомагавъ своему дядькови Казимирови проти Литвы, якъ вона прямувала пѣдгорнути Русь. Вѣнъ пѣдпомагавъ Казимирови забрати Галичину; хоча самъ величався „*Rex Haliciae et Lodomeriae*“. Отъ-се величане тримало въ собѣ замѣръ Угорскихъ королѣвъ на Галичину, де ще въ XII. вѣцѣ сидѣли на тронѣ предки Угорскихъ королѣвъ. Про сю рѣчь треба було добре умовитися обомъ королямъ. Здається, року 1352, коли ще не ранѣйше, вони и зложили умову и визначили вѣдносини до Руси Казимира и Людовика. Людовикъ поступився Казимирови своимъ правомъ на Русь, але Рускѣ Землѣ лишилися пѣдъ рукою Польщи тодѣ тѣлько, коли пѣсля Казимира не буде сынѣвъ и корона польска дѣстанеться Людовикови; инакже жѣ Угорскій король має право вѣдкупити Рускѣ Землѣ за 100.000 фльоренѣвъ. Значить, у Людовика не було ще певной надѣѣ добути польску корону и треба було ему пильнувати, що бѣ Рускѣ Землѣ лишилися за Угорскимъ королемъ. Умовою 1352 року вѣнъ добився до сеи меты и мѣгъ, значить, спокѣйно голубити свою надѣю на Польскій тронъ. Казимиръ померъ 1370 р. не лишивши сынѣвъ, черезъ що Угорщина, Польща и Русь злучилися въ одно пѣдъ рукою Людовика.

Русь Людовикъ вѣддавъ року 1372 пѣдъ урядъ Володислави Опольскому, Пясту, сынови дѣньки Казимирови сеетры. Трудна рѣчь добре визначити, що сионукало до сего Людовика? Вѣнъ бувъ у Польщѣ чужинцемъ, тямивъ, що за Володиславомъ бѣльше права на польску корону, и може остерѣгався его: то що бѣ пѣддобритися до Володислава вѣнъ и давъ ему Русь. Така думка имовѣрна, одначе вона страчує свою

вагу, коли нагадаємо, що Володислава и Людовика еднала тѣсна дружба, вона примувала Володислава дбати про интересы своего друга-короля. Можна гадати, що поступитися Рускою Землею спонукали Людовика и релігійні замѣры: вѣнъ горячо бувъ прихильный Казимировѣй думць розповсюдити по Галичинѣ латинську вѣру. Володиславъ бувъ ревнымъ латинникомъ; ото жъ може Людовикъ и сподѣвався за его пѣдмогою златинщити Русинѣвъ. Володиславъ не бувъ самостѣйнымъ вѣдрубнымъ Рускимъ княземъ, а тѣлько наче намѣстникомъ, або леннимъ володаремъ, бо въ Людовиковѣй грамотѣ сказано, що дае ему Руске князѣвство на кермане и збережене. Одначе Володиславъ, яко зъ роду Пястѣвъ и яко кривнякъ Казимировѣвъ, вважавъ за собою право величатися „terrae Russiae dominus haeres“.

Ото жъ року 1366 и 1377 Людовикъ съ численнымъ вѣйскомъ напавъ на Волинь и забравъ всю Володимирщину. Белзъ и Холмъ вѣнъ вернувъ Юрію, додавши ему ще Любачѣвъ и 100 гривень рѣчно зъ соляныхъ копалень въ Бохнѣ, а Любартови Людовикъ лишивъ Волинь зъ умовою, що бы вѣнъ узнавъ верховну власть короля Польского и Угорского.

Володиславъ бувъ чоловѣкъ сумирной вдачи, не любивъ воювати, тымъ-то вѣнъ не хотѣвъ кермувати Галичиною, на котру безъ перервы нападали вороги; вѣнъ вернувъ съ Людовикови, а собѣ добувъ вѣдъ него землѣ въ Польшѣ: князѣвства Добриньске, Гнѣвковске и Быдгощу. Грамотою 1379 р. Володиславъ оголосивъ, що всѣ мешканцѣ Галичины вѣльній вѣдъ покѣрливости ему и зновъ переходять пѣдъ Людовика. Длугошь въ сѣй речи суперечить Анонімови. По его думць Володиславъ зрѣкся кермувати Галичиною зъ иншои причины: король побачивши, що Галицка Русь — край богатый, родючій, захотѣвъ прилучити сѣ до Угорщины и забажавъ, що бъ Володиславъ перейшовъ въ Польскій князѣвства. Думку свою Длугошь пѣдпирае доводомъ того, що заразъ пѣсля Володислава Галичина пѣшла пѣдъ урядъ Угрѣвъ, ихъ розведено скрѣзь по мѣстахъ залогами, а декому зъ нихъ надѣлено на власнѣсть Рускихъ Земель.

У Людовика було три доньки Катерина, Марія и Ядвига; перша мусила стати королевою Угорщины. Але жадна зъ нихъ, вѣдповѣдно умѣвъ 1355 року не могла сѣсти на Польському

тронь. Можна гадати, що король підписуючи отсю умову, рахував на свого небожа Івана; але небавомъ Іванъ вмеръ бездѣтно, черезъ що Людовикові потомки повинні були позбутися права на польську корону. А Людовикові сего не хотѣлося. Тымъ-то вѣнъ занявши спершу всю Галичину своїми задогами, повернувъ усѣ свои засоби, що бь знищити тѣ статіи умовы 1355 року, що забороняли донькамъ его сѣсти на Польському тронѣ.

Дарами и обѣцянками король прихиливъ до себе духовнихъ и мирскихъ дукѡвъ и найшовъ мѣжь ними такого собѣ прихильника, що жваво запомагавъ его замѣрамъ. То бувъ пѡдканцлеръ Завѣша. Король за пѡдмогу обѣцявъ зробити его епископомъ краковскимъ. Тымъ самымъ шляхомъ король впливавъ и на шляхту. Вѡдъ давна заведено въ Польшѣ податокъ, що звався „крулевщизною“. До Локетка „крулевщизны“ платили два грошѣ зъ лану. За Владислава Локетка и Казимира „крулевщизну“ по троха побѣльшували и довели еѣ спровѡла до шести грошѣвъ. Се выкликало скрѡзь ремеслованя. Вѡдно-ручники шляхти ѣздили року 1355 въ Угорщину и просили короля Людовика знести незвычайно тяжкѣ податки. Людовикъ згодився. Якъ вмеръ Казимиръ и почався безладъ, то шляхта по троха зовсѣмъ забула, що треба платити крулевщизну. Въ роцѣ 1374 урядники короля Людовика приперли шляхту, вымагаючи, що бь оплатила крулевщизну по 6 грошѣвъ. Така неспѡдѣванка вельми вразила шляхту; та й не було съ чого сплатити податокъ; доводилось, або позичати або нищити свое господарство. Король оповѣстивъ, що вѣнъ готовъ замѣсть 6 грошѣвъ брати на крулевщизну тѡлько по 2 зъ лану, що бы за те Поляки згодилися вызнати за его доньками право на польську корону. Шляхта радо пристала на се; заразы вырядила до короля послѡвъ, и року 1355 въ Кошицяхъ зложила съ королемъ вѡдповѣдну умову. Депутаты такъ догоджали королеви, що згодилися узнати за Польську королеву ту доньку, котру схоче самъ король, або его жѣника. Король выбравъ Катерину и депутаты заприсягли ѣй въ Кошицяхъ. Одне не довелось надѣти корону на Катерину, бо небавомъ вона вмерла. Король скликавъ депутатѡвъ въ друге, що бь заприсягли другѡй его доньцѣ Маріи. Депутаты на сей разъ подѣлилися на партіи: одні пѡдъ проводомъ Яна, архіепископа Гнезненъ-

ского спротивлялися бажаню короля; другі підъ проводомъ Завѣши стояли за короля. Останнихъ було бѣльше, тымъ-то король и вѣдвжився обернутися до крутого кѣнця: вѣнъ наказавъ замкнути въ Кошицяхъ мѣсцеву браму и не выпускати зъ мѣста нѣ одного депутата. Депутаты не довго змагалися, погодилися и заприсягли Маріи року 1380. Якъ минуло Маріи 10 лѣтъ, еѣ заручили съ 13-лѣтнимъ маркграфомъ Бранденбургскимъ Жигмонтомъ, сыномъ императора Карла IV. Людовикъ зновъ скликавъ депутатѣвъ до Зволина, що бѣ заприсягли Жигмонтови, яко будущому королю Угорщины и Польщи. Другого року (1382) Людовикъ вмеръ и пѣсля его смерти обставины цѣлкомъ перемѣняються.

Зѣ оповѣданя про дѣяльнѣсть Людовика мы бачимо, що вѣнъ волѣвъ прилучити Галичину до Угорщины, повернути еѣ на Угорску провинцію и разомъ мѣркувавъ, що бѣ и Польшу зѣднати зъ своєю спадковою державою. Въ сему запевня насъ Кошицка умова, що надавала королеви право выбрати самому наступника собѣ на Польскій тронъ. Або депутаты були недогадливими и не тямилы, що король выбере королевою въ Польшу ту свою доньку, яка буде королевою Угорщины, або жъ коли вони тямилы се, то й самі не змагалися проти злученя обохъ державъ.

По смерти Людовика выникла несподѣвана гадка, що можлива рѣчь пригорнути до Угорщины Польшу, яко провинцію. Поляки обурилися. Пѣшовъ безладъ. Жигмонтъ прибувъ въ Польшу и принявъ титуль „*Domini Russiae*“. Поляки зустріли его неприязно; не пѣшли до присяги ему, а вѣдъ Маріи вымагали, що бѣ вона разъ-у-разъ перебувала въ Польшѣ. Марія вельми любила Угорщину, яко свѣй рѣдний край и черезъ те змагалася. Почалася колотнеча, а тамъ и усобицѣ. На щасте усобицѣ небавомъ скѣнчилися: усѣ партіи пристали на те, що бѣ зсадити Марію съ Польского трону, (вона ще на нѣмъ и не сидѣла). Въ марци 1383 зѣбралася рада и оголосила, що Марія зсаджена съ трону. Жигмонтъ заходився полагодити справу, але даремно; Поляки нѣ за що не згодилися взяти его собѣ за короля и похвалялися силою выгнати его съ Польщи.

Такимъ побытомъ всѣ хитрѣ засады Людовика розбилися. Марія, не здобувши Польской короны, замѣрилася добути за те Рускѣ Земль, се бѣ то Галичину. Галичина того часу була

женшою тою, що підгорнувъ Казимиръ, бо після смерти Людовика Любарть ставъ самостійнимъ Володимирскимъ княземъ и купивъ въ Угрѣвъ за гроши не тільки Кременецъ, Лопатинъ и Олесько, що належали до Волиньщини, але жъ и Снятинъ и Перемышль, куда доси ще не простягалася рука Литвы. Власністю Польскои корони тодѣ були Землѣ Сянѣцка, Самбѣрска, частина Перемышскои, Галицка и Львѣвка зъ головними твердинями у Львовѣ и Галичѣ. Отсей-то крайни Марія и загадалася прилучити до Угорщини. Ся справа не здавалася трудною; бо, якъ вѣдаємо, Людовикъ вѣддавъ Галичину орудувати Уграмъ, въ бѣльшихъ мѣстахъ стояли угорскій залог и власть Польщи була тільки номінальною. Марія забравши Галичину въ роцѣ 1383, яко королева Угорщини, Галичини и Льодомеріи, выдала грамоту на володѣне однимъ селомъ въ Сянѣцкѣй крайнѣ своєму воякови; а року 1384, вже, окрѣмъ подѣбныхъ грамотъ, зустрѣчаємо актъ далеко бѣльшой ваги: вона надає Перемышскому латиньскому епископови велику силу земель по Сянѣцкѣй и Перемышкѣй крайнѣ. Одначе не довго простояло таке злучене Галичини зъ Угорщиною. Угры не хотѣли перебувати подѣ жѣночою рукою и не злюбили Марію, а особливе еи неньку Елисавету, а тымъ часомъ обявився претендентомъ на Угорскій тронъ кривнякъ Людовика, Неаполитаньскій король Карло. Противники Елисаветы запросили его королемъ на Угорщину; вѣнъ охочо згодився на те, прибувъ въ Угорщину, коронувався угорскою короною и осѣвся въ королѣвскому замку въ Будѣ. Тутъ жили и обыдѣвъ королевы зъ усѣма своими двораками и користувались усѣма королѣвскими шанобами. Карло вважавъ себе цѣлкомъ безпечнымъ и безъ жадной охорони заходивъ до нихъ. Разъ якось, коли вѣнъ зайшовъ, на него напали и ранили. На силу добився вѣнъ до дому. Сподѣвався вѣнъ, що его сторожа кинеться мститись за него, але помылвся. Сторожа була зъ Италіянѣвъ; побачивши раненого короля, вона повтѣкала. Нарѣдъ не вступився за Карла: се певный доказъ, що королемъ его настановила партія: корона зновъ перейшла въ руки Маріи и Елисаветы. Року 1386 обидѣвъ королевы вырядилися подорожувати по Кроаціи и Дальмаціи; въ червцю бѣля мѣста Дяковара на нихъ зроблено нападъ, арештовано и завезено до Дальмаціи въ замокъ Новиградъ. Тутъ, після пѣврѣчного замкненя Елисавету задушено.

Все отсе выкликало въ Угорщинѣ анархію и помогло Польщѣ повернуту зновъ до себе Галичину.

Тымъ часомъ Литовскій князь Ягайло, одружившись зъ Ядвигою, зложивъ обѣцанку злучити до одной державы усѣ Рускій, Литовскій и Польскій краины и повернуту Литовцѣвъ до латиньской вѣры.

Ядвига оповѣщаючи Львовянамъ въ марци 1386 про свѣй шлюбъ, запевняла, що всѣ ихъ права, привилеї и вѣльности лишаються незрушеними. Але тодѣ ще велика частина Галичины була подѣ Угорщиною; Ядвига не хотѣла розводити колотнечу зъ матѣрю и сестрою. Поляки жъ бажали, що бѣ Ядвига вернула Польщѣ Галичину власными польскими силами и що бѣ чоловікъ ви не бравъ въ свѣй справѣ жадной участи. Таке бажанє легко зрозумѣти: окрѣмъ краинъ Сяноцкой, Самбѣрской, Львѣвской, Галицкой и частини Перемышкой, иншій Рускій Землѣ, якъ: Украина, Волинь, Подѣле, Пѣдлєас и частина Червоной Руси, належали до Литвы и Ягайло писався „dominus et haeres Russiae“. Поляки не були певними, що Ягайло виконає свою обѣцанку про злученє Польщи, Литвы и Руси и вимагали, що бѣ вѣнъ давъ поруку. Поруку взяли на себе рѣдний братъ Ягайла Свидригайло и браты въ другихъ Витовтѣ, сынъ Кейстута, Михайло Явнута и Федоръ Любарта. Дальше Поляки розумѣли, що отсѣ Землѣ (Украина, Волинь и иншій) хочъ и будуть зъєднаній съ Польщею, але остануть яко власнѣсть Литвы. Тымъ-то вони бажали добути хочъ Галицко-Львѣвску краину яко власнѣсть Польщи.

Съ початку 1387 року прійшла въ Польшу звѣстка про смерть Елисаветы. Про Марію нѣчого не чуто було певного; гадали, що и сѣ постигла доля Елисаветы. Тодѣ жъ Поляки довѣдалися, що анархія въ Угорщинѣ небавомъ мусить скѣнчитися и що Угры визнають королемъ Жигмонта и небавомъ вѣнъ коронуватиметься. Поляки збрали вѣйско, посадили на коня молоду королеву Ядвигу яко ватажка вѣйска и въ лютѣмъ того жъ року рушили на Галичину. Дня 2. марця Ядвига задержалася бѣля Львова въ мѣсточку Городку и вырядила до Львовянъ гоньцѣвъ, що бѣ небавомъ пѣддалися зъ доброи волѣ. Львовяне перебувши вже 50 лѣтъ подѣ рукою чужинцѣвъ, байдужій були до того, хто кермуватиме надъ ними, чи Угорщина, чи Польша; бѣльшь ихъ тягло до Польщи; злученє

зъ нею подавало надѣю, що крамарство Львовянь пошириться. Львѣвъ стоявъ на великому шляху зъ заходу на схѣдъ — черезъ Литву и Польшу и черезъ те Львовянамъ не можна було не гадати, що пристаючи до Польщи вони спряють власнымъ крамарскимъ интересамъ. Угорска залога у Львѣвъ була невелика: не вѣдаючи, кого ѣй вызнавати за своего державця и не сподѣваючись на скору запомогу зъ Угорщины, вона не змагалася проти Полякѣвъ. Такимъ побытомъ Поляки добули Львѣвъ, не проливши крови. Дня 9. марта Ядвига оголосила грамоту, затверджаючи Львовянамъ усѣ ихъ права, привилѣи и вѣльности. За приводомъ Львова пѣшли Перемышль, Теревля, Сянокъ, Ярославъ. Тѣлько Галичъ не пѣддавався. Поляки не здолѣли добути его власною силою и запросили пѣдмогу у Витовта. Витовтъ на той часъ бувъ у Луцку: вѣнъ злучивъ вѣйско свое и иныхъ князѣвъ, своихъ кривнякѣвъ (Юрія Белзкого, Василя Пиньского, Федора Любартовича Володимирского, Федора Рогатиньского, Юрія Слуцкого и Семена Степаньского), пѣдступивъ до Галича и примусивъ Угорского воеводу Бенедикта пѣддатися. Хоробрый Угоръ пѣддався зъ умовою, що бы король не прослѣдувавъ его, а пошанувавъ и давъ ему прожитокъ. Сю умову принято и року 1388 Бенедикта надѣлено маестностями. Кермувати Галичиною постановлено Поляка Яна (Ивана) изъ Тарнова, воеводу Судомирского.

Отакъ року 1387 збулося злученє Галичины съ Польщею. Съ того часу до XVIII. вѣку Галичина була власностю польской короны, була провинцією Польской державы. Останнї Рускї Землѣ, и мѣжь ними Волынь прилучено до Польщи яко власнѣсть Литвы. Кермували надъ ними Литовскї князѣ, пѣдручники Ягайла, Великого князя Литовского и короля Польского.

III.

ВНУТРѢШНЯ ІСТОРИЯ ГАЛИЦКОЙ РУСИ.

Зверхню историю Галичины мы написали, якъ було спроможно пѣсля тыхъ жерель, що дѣйшли до насъ. Чимало перїодѣвъ зъ неї неясныхъ, темныхъ, бо далека минувшина не лишила намъ добрыхъ певныхъ звѣстокъ. Коли жъ вже для

фактичної історії не достає матеріалу, то що ж мовити про історію внутрішню, побитову? А треба знати, що побитова історія має далеко, далеко більше інтересу: знань сеп історії выяснює поглядъ и думки на подѣль зверхий. Лѣтописи добре пильнували и докладно записували усобицѣ князѣвъ, вѣйны зѣ сусѣдами, напады сусѣдѣвъ на Украину-Русь; але вельми мало звертали вони уваги на народный побитъ, на народный розумѣня, на его думки, его розвитокъ духовый и моральный, на его свѣтоглядъ. Воно й не диво: лѣтописецѣ мусили подлягати интересамъ своего часу; ихъ интересували вѣдносини до сусѣдныхъ державъ, успѣхъ того або иншого князя въ боротьбѣ. Житѣ сучасникѣвъ, ихъ думки, прямованя не звертали на себе уваги лѣтописецѣвъ. Отже, коли Галицкѣй лѣтописи не досить докладно повѣдають про усобицѣ, походы, боѣ и т. и., то ще менше можна сподѣватися вѣдъ нихъ звѣстокъ, що бѣ выяснити собѣ внутрішнѣ житѣ Галичанъ. Мы зѣбрали — де можна було, и якѣй можна було звѣтки про сю рѣчь, звели ихъ до купы и подаючи застерѣгаемо, що нашъ оглядъ внутрішнѣго житя Галичины вважасмо за неповный и недокладный.

Споглянувши на внутрішній побитъ Галичины, на самъ передъ дивуемся вѣдносинамъ князя до высшего стану, до боярь. Осъ деякѣй мѣсяця зѣ лѣтописей про сю рѣчь: року 1188 Волыньскѣй князь Романъ Мстиславовичъ довѣдався, що проти Галицкогo князя, Володимира, Галичане загаломъ ремствують. Романъ мѣркуе, якъ бы то выгнати Володимира, а самому сѣсти въ Галичѣ; вѣнѣ баламутить проти Володимира, инше на него до боярь и подмвляє vybrати его. „Мужи же Галичкын, примше совѣтъ Романовъ, совокупивше полкы своя и возсташа на князь свой и не смѣша его изимати, ни убити, зане не вси бяхуть въ думѣ той“. Вѣдаемо, що Володимѣръ зѣ доброй волѣ залишивъ Галичѣ. Подъ рокомъ 1206 въ лѣтописи читаемо: „и приведоша Галичане Мстислава (Пересопницкогo) на Бенедикта и прииде къ Галичю и не успѣвшю ему ничтоже, Щепановичъ Илія возведе и на Галичину могилу, ослабився, рече ему: „Княже, уже еси на Галичинѣ могилѣ посѣдѣль, такъ и въ Галичи княжилъ еси, смѣяху бо ся ему“. Подъ р. 1208: „Ятымъ же бывшимъ княземъ Роману, Святославу, Ростиславу, Угромъ же хотящимъ вѣ вести королеви, Галичаномъ же молящимся имъ, да быша и повѣсили мѣсти ради, убѣжени же

бывше Угре, великими дарми, предани быша на повѣшеніе мѣсяца Септемврія. Данилу же княжасю въ Галичи, тако младу сушу, яко и матери своей не позна; минувшю же времени Галичане же изгнаша Данилову мать изъ Галича“. Пѣдъ р. 1210: „Володиславъ же воѣха въ Галичь, вокняжися и сѣде на столѣ“. Пѣдъ рокомъ 1230: „Крамолъ же бывши отъ безбожныхъ боярѣхъ Галичскихъ, свѣтъ створше со братучадьемъ его (Данила) Олександромъ на убіеніе его и преданье землѣ его“. Про сю змову довѣдався Данило, вырядивъ своего „сѣдельничого“ Ивана, котрый захопивъ 28 ворохобникѣвъ „и ти смерти не пріяша, но милость получиша. И нѣкогда ему въ пиру веселящуся, одинъ отъ тѣхъ безбожныхъ боярѣхъ лице ему зали чашею и то ему стерпѣвшю; иногда же да Богъ имъ возомздитъ“. Року 1240 до безладу выкликанаго нападомъ Татарѣхъ, прилучилася непокрѣпимость и ворохобный духъ боярѣхъ: „Бояре же Галичстїи Данила княземъ себѣ называху, а сами всю землю держашу. Доброславъ же вокняжился бѣ и Судычъ, поповъ внукъ, и грабаша всю землю и вѣшдѣ въ Бакоту, все Понизье прїя, безъ княжа повелѣнїя. Григорїи же Васильевичъ себѣ Горную страну Перемышельску мысляше одержати и бысть мятежь великъ въ землѣ и грабежь отъ нихъ. Данило же увѣдавъ, посла Якова, стольника своего съ великою жалостью къ Доброславу, глаголя къ нимъ: „Князь вашъ азъ есмь, повеленїя моего не творите, землю грабите, Черниговскихъ боярѣхъ не велѣхъ ти, Доброславе, прїимати, нѣ дати волости Галичскимъ и Коломыйскую соль отлучити на мя; оному же рекшу: „да будетъ тако“. Въ тѣ же часъ, Якову сѣдасю у него, прїидоста Лазоръ Домажирѣчъ и Иворъ Молибожичъ, два беззаконьника отъ племени смердѣхъ и поклонистася ему до земли, Якову же удивившуся прошавшу вины, про что поклонистася; Доброславу же рекшу: „вдахъ има Коломыю“. Якову же рекшу ему: „Како можеша безъ повелѣнїя княжа отдати ю сима, яко величїи князи держать сію Коломыю на роздаваніе оружьникомъ; си бо еста недостойна ни Вотънина держати“; онъ же усмѣявся, рече: „То, что могу же глаголати“. Яковъ же, прїѣхавъ, вся си сказа князю Данилови. Данило же скорбяше и моляшеся Богу о отчинѣ своей, яко нечестивымъ симъ держати ю и обладати ею. И малу же времени минувшю, присла Доброславъ на Григорїя, река: яко невѣренъ ти есть, противляшеся

ему, а самъ хотяше всю землю одержати, свадившеся сами и прїѣхаша съ великою гордынею, ѣдучю Доброславу во одной сорочыцѣ, гордящу, ни на землю смотрящу. Галичаномъ же текущимъ у стремени его, Данилови же видящу и Василькови гордость его, большую вражду нанъ воздвигнуста. Доброславу же и Григорью, обоемъ ловящимъ на ся, слышавъ же Данило рѣчи ихъ, яко полны суть лести, и не хотять по волѣ его ходити и власть его иному предати, сомысливъ же со братомъ, по нужи, не видя беззаконїя ихъ и повелѣ его изюматн^а.

Здасться сего досить, що бѣ выяснити вѣдносини боярѣ до князѣвъ; самовольство боярѣ и стиснуте становище князѣвъ выразно видко зъ наведеныхъ лѣтописныхъ слѣвъ. Особливо выразне оповѣданє про замѣры звести зъ свѣта Данила. Князь переловивъ баламутѣвъ и простивъ ихъ; небавомъ пѣсля сего оденъ съ тыхъ баламутѣвъ зновъ ображає князя, брызнувши виномъ мѣжь очи князеви; князь и сей разъ не покаравъ его. Одначе бувало, що й князѣ тратили терпеливѣсть и тодѣ вже прїймалися за крѣваві кары. Кадлубокъ свѣдчить, що Романъ замѣрився було звести всѣхъ боярѣ зъ нащадкомъ и нѣвечивъ ихъ, якъ тѣлько мѣгъ. Такъ само чинили и Игоревичѣ, про нихъ лѣтопись повѣдає: „Въ лѣто 6716 (1208) „совѣтъ же сътвориша Игоревичи на бояре Галичскыи да избьютъ и по прилучаю избїени быша; и убїенъ же бысть Юрїй Витановичъ, Илья Щепановичъ, инїи великїи бояре; убѣено же бысть ихъ числомъ 500, а инїи разбѣгошася“. Вѣдаемо, чимъ вѣдомстили бояре за отсе душегубство. Князѣ Руриковичѣ погнбли на шибеницѣ, а на Галицкому тронѣ сѣвъ бояринѣ. Коли жъ нагадаемо собѣ про тї нечисленнїи баламутства, що коили бояре и проти Романовичѣвъ и проти Угорскихъ королѣвъ, и проти Игоревичѣвъ и иншихъ, то помѣтимо, що такого не бувало въ жадному Рускому князѣвствѣ. Вѣдаемо, що похожї вѣдносини були и въ Угорщинѣ и въ Польщѣ, вѣдаемо, що Галичина разъ-у-разъ перебувала въ звязку або зъ Угорщиною, або съ Польщею — черезъ се мимоволѣ приходить на думку, що Галицкїи бояре цильнували своєю дѣяльностю походити на боярѣ Угорскихъ и Польскихъ. Одначе самымъ тѣлько отсимъ впливомъ ще не можна выяснити исторїю Галичины; треба ще вызначити, черезъ що отсей впливъ мавъ такую вагу и чому нимъ такъ перейнялися Галичане? чому сей впливъ не зустрѣвъ въ Гали-

чинѣ жадной суперечки, жадной вѣдѣчи? Треба, значить, зазирнути въ саму Галичину, въ ея устрѣй и тамъ пошукати вѣдновѣди на отсей pytania.

Въ Галичинѣ обставины и енергична Володимиркова дѣяльнѣсть пощастыла тому, що ажъ доки не вмеръ Данило, Галицко-Руска Земля не дробилася на удѣлы. Въ Галичинѣ не водилося, що швидко оденъ за однимъ перемѣняли князѣвъ; князѣ не переходили зъ одного князѣвства на друге, якъ се водилося на Кіевскѣй Руси. Нероздѣльнѣсть Галицкого князѣвства змѣцняла его, надавала силы и ему и тому станови людей, що бувъ головнымъ помѣчникомъ князеви, се бѣ то боярамъ. Боярамъ не було на що покидати рѣднѣй край: вони або купували, або подарунками вѣдъ князѣвъ набували собѣ великѣй маестности и черезъ те, яко богатырѣ на землю мали великѣй впливъ. Та до того и на всѣхъ значныхъ урядовыхъ посадахъ сидѣли бояре. Треба ще нагадати, що князѣвскѣй рѣдъ въ Галичинѣ не бувъ численный. Тымъ-то въ Галичинѣ не водилося того, що помѣчаемо на Кіевскѣй Руси, що бѣ у кожного невеличкого мѣста бувъ свѣй князь и що бѣ правивъ нимъ князь. Въ Галичинѣ мѣстами правили бояре, н. пр. року 1219 Звенигородъ вѣдданий бувъ Судиславови; въ усѣхъ останнихъ мѣстахъ були тысяцкѣй, а се здається, чи не те жь саме що й державцѣ мѣсть; н. пр. въ Перемышлѣ року 1213 державъ тысячу Ярунъ, чи Яронъ. Вѣдѣль бачимо, що становище Галицкихъ боярѣ було мѣцнѣйше анѣ жь Кіевскихъ: багатырѣ на землѣ, дуки-урядники вони мали власнѣй полки и зѣддаввшисъ въ одно, могли стояти проти князя, коли помѣчали, що вѣнъ не сиряе имъ, або ворогови зъ ними. Становище князя не було мѣцне; ему не можна було ити проти боярѣ, обцираючисъ на саму лишень дружину; бо бояре злучивши свои полки, мали бѣ бѣльшу нѣ жь дружина силу. Черезъ те князь мусивъ поступатися боярамъ. Мимоволѣ приходитъ тутъ думка прирѣвнати вѣдносины Галицкого князя до боярѣ и вѣдносины Кіевского або Великого князя до молодыхъ князѣвъ зъ Рурикового роду: и той и сей держатъся одностайно, а разъ-у-разъ ворогували. Доброславъ и Григорій пѣсля Татарского нападу трохи чи не всю землю захопили до себе и набралися такои силы, що передъ пѣсланцями князя прямо глузували

зъ розпорядкѣвъ его. Нѣчого проти нихъ князь Данило не мѣгъ вчинити, лишень журився та молився Богови за свѣй край. Трохи згода Доброславъ и Григорій посварилися, тодѣ Данило смѣливо наказавъ обохъ ихъ увязнити. Видима рѣчь, що Данилови страшними вони були тѣлько въ спѣльнѣй дѣяльности. Такъ само ще й до Данила було, коли бояре, збаламученій Романомъ, повстали проти Володимира Ярославовича: вони не вѣдвалися нѣ вязнити, нѣ вѣйти князя, бо „не вси бяхуть думѣ той“. Будучи сильними и розумѣючи свою вагу, бояре натурально прямували поширити свои права и завести бѣльшь користнѣй вѣдносини до княжои власти. Въ сему разѣ имѣ щастило те, що имѣ можна було попередити вмовлятися съ князями, нѣ бы торгуватися. Князѣвъ охочихъ добути Галицкѣй тронъ було доволѣ и боярамъ було съ кого выбирати. На мою думку — численнѣй претенденты на Галичъ и були головною причиною, значнѣйшимъ спонуканѣмъ, що добре выяснюе всѣ баламуцтва боярѣ.

Звернувши увагу на давнѣйшу исторію Галичини, спостережемо, що тамъ була добра згода помѣжь боярами и верховною властею; въ доводѣ сего подаемо ось яке лѣтописне оповѣданѣ. Въ бою зъ Изъяславомъ Мстиславовичемъ, року 1153 бѣля Теревовлѣ бояре такъ промовляли до князя: „Ты еси молодѣ, а поѣди прочь и насъ позоруй, како ны будетъ отецъ твой кормиль и любиль, а хочемъ за отца твоего честь и за твою, головы своя сложити, ты еси у насъ князь одинѣ, оже ся тобѣ што учинити, то што намѣ дѣяти? а поѣди княже къ городу“ и т. д. (П. С. Р. Л. Н. 73). Бояре повстають на князя тодѣ лишень, коли стало можливе имѣ обпертися на кого иншого: такъ вони повстали проти Осомыслови тодѣ, якъ у семьѣ его выникли сварки, боярамъ можна стало потягти руку за княгиню Ольгу и сына Володимира и пѣдѣ ихъ прапоромъ дѣяти проти Ярослава. Потѣмъ бояре стали проти Володимира, бо обширалися на Романа, чинили по его намовѣ и на его користь. Тутъ Романъ давъ недобрѣй привѣдѣ и бувъ зверхнѣю причиною колотнечи, доки вѣнѣ бувъ живимъ, вѣнѣ суворыми утисками спинавъ боярѣ, а по смѣрти его — боярамъ настала така воля, що вони бѣ легко могли дѣйти до своен меты, коли постановили собѣ свѣдому мету и одностайно прямували до неи. Але жѣ бояре тягли хто куда! хто до Угрѣвъ, хто до Ольговичѣвъ, хто до

Романовичѣвъ, а хто й не тямивъ куда треба тягти. Отъ зъ отсего безголова и покористувався Данило. Перемѣгши ще до 1249 р. усѣхъ претендентѣвъ на Галичъ, вѣнъ тымъ самымъ вѣдобравъ у боярѣ можливѣсть баламутити и пѣдгорнувъ ихъ пѣдъ свою власть. Зъ сего часу вже нема нѣчого въ лѣтописяхъ про внутрѣшнѣй колотнечѣ. За часу Юрѣя II. грамоты выдавалися именовъ не самого князя, але и именовъ боярѣ. Зъ сего можна гадати, що въ половинѣ XIV. вѣку вага боярѣ зновъ прокинулася. Але се може було й черезъ те, що Юрѣй бувъ ще малолѣткомъ.

Читаючи въ лѣтописныхъ оповѣданяхъ, якъ бояре знущалися съ князѣвъ, дивуемся, чому князѣ не обернулися до мѣсть, не надавали имъ ваги и не зробили зъ нихъ пѣдпору для себе проти боярѣ? Здається, бояре парализували и силу мѣсть, бо бачимо, що мѣщане беруть лишень пасивну участь и слухняно вважають боярську волю. Хочъ лѣтопись все дѣячѣвъ именуе Галичанами, але тутъ треба розумѣти Галицкихъ боярѣ, а не масу горожанѣ. Довести се не трудно: н. пр. пѣдъ р. 1208 лѣтопись повѣдае: „Галичане же выгнаша Данилову матеръ изъ града“. Пѣдъ р. 1202: „И еще же хотяшу Володимиру искоренити племя Романово, поспѣвающимъ же безбожнымъ Галичаномъ“. Зновъ пѣдъ р. 1234: „Узрѣвше же бояре Галичстѣи Василька отшедша съ полономъ, воздвигоша крамолу: Судиславу же Ильичу рекшу: „Княже! льстивъ глаголь ивѣють Галичане, не погубисе, поиди прочъ“. Року 1235, коли Данило прѣйшовъ до Галича, усѣ горожане мовили: „Яко се есть держатель нашъ Богомъ даный и пустишася яко дѣти ко отчю, яко пчелы къ матцѣ, яко жажюци воды къ источнику“. Отъ-теперь прирѣвнайте сѣ звѣстки: въ однихъ Галичане баламутятъ проти Данила, выгонюють его неньку, загадуються выкоренити Романѣвъ рѣдъ; въ другихъ зновъ Галичане съ щирою прихильностею горнутья до Данила! Видима рѣчь, що першѣй звѣстки повѣдають про Галичанѣ-боярѣ, а остання про Галичанѣ-мѣщанѣ. Инколи лѣтопись и вѣдрѣжняе ихъ; н. пр. пѣдъ р. 1235, повѣдавши про спочутя мѣщанѣ до Данила, лѣтописецъ про боярѣ каже: „Пискупу же Артемью и Дворскому Григорѣю възбраняюшу ему, узрѣвшема же има, яко не можаста удержати града, яко малодушна блюдящеся о преданѣи града, изыдоста слезныма очима и ослабленнымъ лицомъ, и лижюща уста

своя, яко не имѣюща власти княженя своего, рѣста же съ ну-жею: прииди, княже Данило, приими градъ“.

Отакъ въ усѣхъ значныхъ справахъ головными дѣячами бачимо бояръ. Въ Галичинѣ вага бояръ була така сама, якъ и въ Кіевскій Руси: и тамъ и тамъ народна маса вважала бояръ яко захожихъ людей: ваги бояре набиралися зъ своихъ достаткѣвъ та зъ урядовыхъ посадъ и черезъ те задержували своій впливъ на масу. А нарѣдъ, не маючи свого власного ватажка, звичайно мусивъ дѣлитися на частки и хилитися до того, або иншого боярина. Се добре видко зъ лѣтописного оповѣданя про приѣздъ Доброслава до Данила: „Ѣдучю Доброславу, во одной сорочцѣ гордящу, ни на землю смотрящу, Галичаномъ же текущимъ у стремени его“. Ѣздити або ходити „у стремени“ — було тодѣ ознакою покѣрливости, пѣдлеглисти. На останку, коли бѣ Галицка мада була зъ самостѣйнымъ голо-сомъ и вагою, то не попустила бѣ вона, що бѣ любый еи князь Данило бѣльше, нѣ жь 40 лѣтъ бѣдувавъ такимъ небезпечнымъ и приниженымъ житемъ! Коли бѣ була самостѣйность масы, вона бѣ зробила отакъ якъ Кіяне, мовивши: „Не хотимъ Ольговичей, хотимъ племя Мономахово“.

Зустрѣчаемо по лѣтописяхъ оповѣданя про повстанѣ мѣсть проти князя, але й вони тѣлько змѣцняють нашу гадку про пассивне становище мѣщанъ. Пѣдъ р. 1240 повѣдае лѣтопись про поворотъ Данила съ Польщи, пѣсля татарского нападу: „И прииде ко граду Дорогичину и восхотѣ внити во градъ, и вѣстьно бысть ему: „яко не видеша во градъ“, оному же рекшу: „Яко се былъ градъ нашъ и отецъ нашихъ, вы же не изволисте внити въ оны“; отъиде, и отъиде мысля си, иже Богъ послѣ же отмѣсте сотвори держателю града“. Бачимо, що Данило нѣ слова не мовить про мешканцѣвъ, а обвиновачуе „держателя града“, се бѣ то боярина.

Теперь подамо тѣ убогѣ звѣски, якѣ лишили намъ лѣтописи про житѣ и занятя бояръ и мѣщанства.

Не слѣдъ пѣдъ словомъ „бояре“ розумѣти вѣдрубный замкнены станъ: зрѣбитися бояриномъ можна було всякому. Та здається, боярами тодѣ звали кожного, хто бувъ близькимъ до князя и мавъ яку значну посаду. Не буде великой помылки, коли скажемо, що бояре були урядовый станъ, до котрого належали не тѣлько старшѣ урядники, але й меншѣ, якъ тѣуны;

дяки, писарѣ. Сѣ всѣ урядники, окрѣмъ хѣба тїунѣвъ, дякѣвъ та писарѣвъ на часъ вѣйны ставали въ вѣйско.

Якимъ чиномъ велися вѣйны, мы не вѣдаемо нѣчого характеристичного. Вѣйско въ Галичинѣ, якъ и по иншихъ Украиньско - рускихъ Земляхъ складалося съ княжою дружиною и полкѣвъ. До полкѣвъ брали мешканьцѣвъ зъ мѣстъ и сѣлъ. На чолѣ вѣйска бувъ князь. Звычайно, що бѣ заохотити до хоробрости, князь державъ до вѣйска промову и самъ бився поручъ зъ иншими. За вѣйскомъ скрѣзь ишло руйноване, грабоване здобычи, напады на сусѣдъ. Пѣсля бою князю подавали трофеѣ, якъ-отъ окульбаченыхъ коней, зброю. Вѣйско пѣвденно-захѣдной Руси вызначалося запаломъ, хоробростею, але не було у него вытревалости. Галицке вѣйско своимъ блискучимъ видомъ дивувало не тѣлько Прусѣвъ и Ятвягѣвъ, але и Угрѣвъ. Осъ якъ лѣтопись описуе вѣйско, що було въ походѣ на Ятвягѣвъ 1251 р., „читѣ же ихъ яко зоря бѣ, шеломъ же ихъ яко солнцю восходящу, копїемъ же ихъ дръжащимъ въ рукахъ яко трѣсти мнози; стрѣльцемъ же обапѣль идущимъ и держащимъ въ рукахъ рожаницы своѣ и наложившимъ на нѣ стрѣлы своѣ противу ратнымъ, Данилови же на конѣ сѣдящу и всѣ рядящу и рѣша Прузи Ятвяземъ: „Можете ли древо поддржати сулицами и на сїю рать дерзѣнути“ (Полн. Собр. Руск. Лѣтоп. 187). Про Данила, коли вѣднѣ року 1252 бравъ участь въ справахъ Угорщины и Австрїйского князѣветна лѣтопись повѣдае: „Бѣ бо конь пѣдъ нимъ дивленїю подобенъ и сѣдло отъ злата жѣжена и стрѣлы и сабля златомъ украшена, иными хитростями, якоже дивитися, кожюхъ же оловира Грецкого и круживы златыми плоскими ошитъ и сапоги зеленаго хѣза, шити золотомъ“. Красный видъ Данилового вѣйска такъ вразивъ Угорского короля, що вѣднѣ промовивъ: „Не взяхъ быхъ тысящѣ серебра за то, оже еси пришель обычаемъ рускимъ отцовъ своихъ“.

Въ другѣй половинѣ XIII. вѣку помѣчаемо, що князѣ пильнують зменшити руйнуючїй впливъ вѣйны на люднѣсть и умовляються съ Поляками, не воювати челяди, се бѣ то воювати тѣлько зъ вѣйскомъ, не займаючи мешканьцѣвъ. На останку, що бѣ не доводити до вѣйны, вони заводять конгрессы зъ сусѣдами и тутъ пильнують уладнатися безъ вѣйны.

Що до побыту мѣстъ, то й тутъ звѣстки и вбогї и непевнї. Кожне мѣсто мало засаду, се бѣ то залогу; урядувавъ

нимъ начальникъ мѣста. Лѣтопись называє сихъ начальникѣвъ держателями мѣсть. Але були и такі мѣста, де заступникомъ княжю власти бувъ лишень самъ тиунъ.

Въ мѣстахъ Галичины сидѣли люде рѣжныхъ національностей; крѣмъ Русинѣвъ, котрыхъ, видима рѣчь, була ббльшбсть, були Поляки, Нѣмцѣ, Жиды, Татаре, Вѣрмене и инші. Запевно, що Поляки зъ давныхъ давень жили по Галичинѣ, бо само сусѣдство съ Польщею того вымагало. Нѣмцѣвъ закликали яко добрыхъ ремѣсникѣвъ и тямущихъ крамарѣвъ. Лѣтопись повѣдає, що року 1235 въ Галичѣ були одні ворота, звалися Нѣмецкй. Се свѣдчить, що Нѣмцѣ перебували въ Галичѣ ще ранѣйше. Въ оповѣданю про збудованє Холма лѣтописецъ каже, що Данило: „Нача призывати прихожаѣ Нѣмцы и Русь“. Болеславъ Мазовецкй навѣвъ за собою багато чужинцѣвъ въ Галичину: двѣрня его була съ Полякѣвъ и Нѣмцѣвъ. Ще ббльше поселилося ихъ у Львовѣ за Казимира року 1340. Одна рукопись XVII. в. (*Topografia civitatis Leopoldis a Joane Alnrech, consule civitatis Leopoldiensis*) повѣдає, що Казимиръ, добувши Львѣвъ, вѣддавъ его вартувати сторожѣ зъ Нѣмцѣвъ; а Зиморовичъ въ своему „*Triplex Leopoldis*“ додає, що тыхъ вартowychъ було 1200 чоловѣка. Отсимъ захожимъ Галичина своєю природою и замѣжностею такъ подобалася, що вони на вѣки лишилися у Львовѣ. Вже за Казимира вони добули собѣ рѣжнй привилеѣ, збудували собѣ першу латиньску церкву въ имя Богородицѣ. Вони жь ото и перекрутили Львѣвъ на Лембергъ.

Съ часу Казимира Нѣмцѣ у Львовѣ берутъ значну постать яко володарѣ земель и богатырѣ-крамарѣ. Трохи-потрохи вони загарбали до своихъ рукъ усе крамарство. Навѣгъ князь Волыньскй Дмитро Любарть, выдаючи до Львовянѣ унѣверсалъ про деякй купецкй справы, выдавъ его на нѣмецкй мовѣ. Отакъ въ другѣй половинѣ XIV. вѣку нѣмецка народибсть набула собѣ великои ваги и впливу въ Галичинѣ, особливо жь у Львовѣ.

Про Жидѣвъ мало звѣстокъ. Вѣдаємо, що въ Кієвѣ вони перебували зъ давныхъ давень; то вже жь не безъ того, що бь не було ихъ и въ Галичинѣ. Але вѣдомый Жидь-подорожнй Веняминъ Тудельскй († 1172) не згадує нѣ словомъ про жидѣвскй школы въ Галичинѣ. Значить, въ XII. вѣку ихъ ще тамъ не було; коли такъ, то можна погодитися зъ звѣсткою Рус. Ист. Бібл. V. т.

Зиморовича, що Жиды прибули въ Галичину въ сороковихъ рокахъ XIII. в. Приманила ихъ туда можливість скупувати у Татаръ награбоване добро. Ипат. лѣтопись пѣдъ р. 1288 повѣдає, що за Володимиромъ Васильковичемъ „плакалися Жидове“. Зъ сего можжа гадати, що тодѣ у Володимирѣ було вже ихъ чимало. Бѣльше естъ звѣстокъ про Жидѣвъ Караимѣвъ, та тѣлько тѣ звѣстки треба обережно брати. Року 1830 згорѣла въ Галичѣ разомъ съ караимскою школою якась книжка на пергаментѣ: въ тѣй книжцѣ було повѣдано, що року 1243 два королѣ — татарскій Батуханъ и Данило, столицею котрого бувъ Галичъ, зложили умову и ханъ дозволивъ, що бѣ сотня родинъ Караимѣвъ переселилася съ Крыму въ Галичъ ради крамарства. На кожную родину дано въ Галичѣ хату, землю, 100 гривенъ и право продавати рѣжнїй напоѣ. Хочъ Украинско-рускїй князѣ й надавали чужинцямъ пѣльги, одначе показанї Тудельскимъ треба признати за надто великими. До того жѣ треба сказати, що въ роцѣ 1243 Данило ще не величався королемъ и не зносился ще тодѣ съ Татарами. Мы цѣлкомъ мусимо вѣдкинути сей документъ и взяти справедливую звѣстку Чацкого зъ его твору про Жидѣвъ, що Караимѣвъ навѣвъ Витовтъ въ XV. в. спершу въ Луцкѣ, а вѣдсѣль въ Галичъ. Ся звѣстка здається певною ще и черезъ те, що Ипат. лѣтопись повѣдаючи про всѣ народности, якї мешкали по Галичинѣ, не згадує про Караимѣвъ.

Вѣрмене зайшли въ Галичину въ XIII. в. пѣсля того, якъ Татаре пѣдгорнули Вѣрменїю. Спершу значна частина ихъ перенеслася до Таврїи, въ Старый Крымъ (Ески-Крымъ), а зъ вѣдси въ Галичину, особливо до Львова. Въ архївѣ Львѣвской Вѣрменьской капїтулы естъ записъ, що Вѣрмене мали у Львовѣ власну деревляну церкву ще въ р. 1183; але се очевидно помылка, певно, що мусило бути 1283; бо року 1183 ще й Львова не було на свѣтѣ.

Въ деякихъ актахъ и творахъ повѣдається, що у Львовѣ мешкали „Saraceni“. Отже вельми трудно за певне сказати, хто такїй були „Saraceni“. Уже жѣ се не Турки, бо Турки тѣлько на останку XIII. в. починають набиратися, деякою вагою въ Азїи, та й то войсковою, а Русь закликувала чужинцѣвъ до себе ради розвою, промыслу и крамарства. Уже жѣ се и не Татаре; бо є документъ, въ котрому помѣжь мешканцѣвъ

Львова поручь стоять Tartari et Saraceni. Намъ здається, що Saraceni — се Сурожане, мешканць мѣста Сурожа, Судака (Sugdaia). Се мѣсто вѣдоме своимъ значнымъ крамарствомъ. А галицкїй мѣста, особливо Львѡвъ, вели крамарство; тутъ складався крамъ, що перевозився зъ Азїи въ Европу: то чомъ же не гадати, що Сурожане мешкали у Львѡвъ. До того жъ и въ Ипат. лѣтописи пѡдъ р. 1288 сказано „и тако плакашесь надъ нимъ (Володимиромъ Васильковичемъ) все множество Володимирцевъ, Нѣмцы, и Сурожьцы, и Новгородьци, и Жидове“. Латинскїй письменники часто такъ перекручували назвы, що инколи й не познавшъ єь. Згадаймо ще, що у схѡднихъ письменникѡвъ Судака звався Суракъ — отъ воно й виходить, що по латинському мешканць Сурака „Saraceni“.

Що до Татаръ, то нема що й говорити, коли и якимъ побытомъ вони зайшли въ Галичину. Скажемо лишень, що споминки про нихъ довго зберегали назвы однихъ ворѡтъ у Львѡвъ „porta Tartarica“, потѡмъ єй ворота звалися краковскими. Єсть оденъ переказъ, що Татаре за давного часу мали у Львѡвъ власну мечету.

Мѣщане въ Галичинѣ крамарювали и промыслували. Що промыслы стояли въ доброму розвитку, се свѣдчить намъ будѡвля по мѣстахъ церковь, домѡвъ и оздоба ихъ; такъ само убране и зброя воякѡвъ. На останку повѣдаємо, що навѣтъ чужинць дивувалися на добру будѡвлю мѣстъ, н. пр. Угорскїй король року 1231 казавъ про Володимиръ: „Яко такїй градъ не избрѣтохъ ни въ нѣмецкихъ странахъ“. За для купецтва саме положене Галичины було вельми користнымъ, бо черезъ ню йшовъ шляхъ зъ Европы до Азїи. Князѣ пильнували надъ розвиткомъ купецтва и зазывали въ Галичину для сего чужинцьѡвъ, надаючи имъ пѡльги и привилеѣ. Такъ Андрѣй, Володимирскїй князь, грамотою до Торуньского магїстрату надавъ купцямъ зъ мѣста Торуня право крамарювати по Галичинѣ и Володимирщинѣ вѡльно, не платячи мыта. Се, правда, не були пѡльги новї: Андрѣй тѡлько затвердивъ те, що истнувало за его батька.

Найзначнѣйшимъ купецкимъ мѣстомъ въ Галичинѣ бувъ Львѡвъ. Дня 9. мая 1379 р. король Людовикъ, затверджаючи давнїй права Львова, надавъ ще нове право складуваня краму (jus depositorii), черезъ що кожний купецъ, якїй крамарювавъ

на Сходѣ, мусивъ переѣздити черезъ Львѡвъ; зъ сего Львѡвъ набувавъ выгоды транзитоваго купецтва. Чужимъ купцямъ не подобалося отсе право и вони дбали, що бѣ зноситися съ Татарами безпосередно.

Львовяне просили князя Дмитра Любарта, не перепускати такихъ купцѣвъ черезъ свои володѣня. Дмитро выдавъ грамоту и запевнивъ Львовянъ, що не пустить черезъ свѡй край нѣ одного такого купця, нѣ зъ Нѣмеччины, нѣ съ Польщи до Татаръ, якій не заведе складу у Львовѣ, Луцку и Володимирѣ. Року 1380 король Людовикъ новою грамотою оголосивъ, що бѣ кождый купецъ, крамарюючи на Сходѣ, ѣхавъ черезъ Львѡвъ и тутъ чотырнайцять днѣвъ стоявъ зъ своимъ крамомъ; а черезъ 14 днѣвъ за крамъ, якого не продасть, заплативъ мыто и тодѣ вѣзъ его дальше.

Розвиткови мѣстѣ помагало магдебуреке право. Се право надавъ Львову Казимиръ року 1365. Дехто зъ историкѡвъ вѡдкидае сю звѣстку, разъ черезъ те, що загубилася десь корольвска грамота, а въ друге черезъ те, що есть звѣстка, що ще року 1352 у Львовѣ були вже конзулт и адвокаты. Але жъ страта грамоты ще не доводитъ того, що самой грамоты не було, а звѣстка про конзултѣвъ и адвокатѡвъ могла належати до нѣмецкихъ мешканцѣвъ Львова.

Селянскій мешканцѣвъ въ Галичинѣ були хлѣборобами. Въ Галичинѣ, якъ и скрозъ по Украинѣ-Руси иснувало громадске володѣне землею. Землю дѣлили мѣжь громадянами на дробнѣй частины вѡдповѣдно тому, якъ родила земля, якъ вона лежала до сонця и т. ин. Се чисто-рускій споконвѣчный подѣлъ (*secundum consuetudinem Ruthenorum*); его ставлять проти нѣмецкаго подѣлу (*secundum jus Theutonicum*) на довгѣ смуги, не вважаючи на те, якій грунтъ, чи родючий, чи нѣ. Селами приватно володѣли князѣ, бояре, купцѣ, але володѣли лишень самую землею, а не людьми: селяне були вѡльными. За землю селяне платили або вѡдрабляли. Въ актахъ того часу на купно, говориться тѡлько про землю а не про людей.

И городяне и селяне давали на князя податки. Вѣдаемо, що городяне платили на „татарщину“ и на „ловчес“. Останне значило платню на удержане княжихъ ловцѣвъ. Отакъ Мстиславъ Даниловичъ року 1288 завѣвъ въ Берестѣ „ловчес“ по

чотыри гривны кунъ рѣчно. Селяне давали „поборъ“, „татарщину“ и „ловчее“. Татарщину може сплачували грѣшми; що до „побору“ и „ловчого“, то давали природними добутками. Лѣтопись свѣдчить намъ, по скѣльки въ Берестѣ давали овецокъ, курей, лену, збѣжа и т. и. съ каждой сотнѣ „на ловчее“. Окромъ того селяне вѣдбували деякѣ роботы, рубали дерево, будували мѣста и т. д.

Въ політичныхъ справахъ селяне були матеріальною силою, котрою орудували инші: приходивъ вѣдъ князя наказъ, селянинъ кидавъ плугъ, борону и брався за зброю. Силами селянъ чинили значнѣ справы: княжѣ троны переходили вѣдъ одного князя до другого. Селянинъ справивши те, на що его кликали, вертався до дому, не мѣркуючи про добутки зъ его поту и крови.

Исторія церкви того часу мае доволъ цѣкавого, бо тодѣ выникла боротьба латинства съ православіемъ.

Христіянство зайшло въ Галичину ще до Володимира святого и ширилося неустанно и не вѣдхильно; про се дбало епископство, заложене Володимиромъ року 992 у мѣстѣ Володимирѣ на Волянѣ.

Въ XII. вѣцѣ заложене епископство въ Черемышлѣ. Першу звѣтку про епископство въ Галичѣ зустрѣчаемо въ Ипат. лѣтописи пѣдъ рокомъ 1165, де повѣдається, що Галицкѣй епископъ, Кузьма, проводивъ по наказу кн. Осмомысла царевича Андроника Комнена зъ Галича до Греціи. Татищевъ повѣдає, що сей Кузьма бувъ постановлений року 1156. Въ XIII. вѣцѣ епископство зъ Угровска перенесено до Холму.

Всѣ отсѣ епархіи були пѣдъ рукою митрополітвѣвъ, спершу Кіевскихъ, дальше Володимирскихъ, а потѣмъ Московскихъ. Галицкѣй князѣ натурально бажали самостѣйнои, вѣдрубной митрополіи. Про се свѣдчить намъ житѣ св. Петра, написане митрополітою Кипріяномъ, де выразно сказано, що Юрѣй Даниловичъ замѣрився Галицке епископство обернути на митрополію и выбравъ на митрополіту Петра. Сей подався въ Царгородъ высвятитися, але патріярха Атаназіи постановивъ его на митрополіту не для самой Галичины, а на цѣлу Украину-Русь. Зъ листу Грецкогo императора до митрополіты Теогноста до-

вѣдусмося, що митрополія, тільки що заложена въ Галичинѣ, була знесена. Палеологъ повѣдомивъ про се р. 1347 Московскаго князя Семена и Володимирскаго Дмитра - Любарта. Не вѣдаемо, за кого заложено митрополію, имовѣрно, що за Казимира; але истнувала вона не довго. Казимиръ передъ кѣнцемъ житя свого листомъ до патріярха Филотея енергично вимагавъ митрополіты на Галичину, погрожуючи, що инакше приверне Русинѣвъ до латиньскои релігії. Видко, що вѣнъ не хотѣвъ, що бѣ Московскій митрополіта кермувавъ въ Землѣ, котра належала вже до Польщи. Уже пѣсля смерти Казимира р. 1371 патріярха высвятивъ митрополітою для Галичины Антонія, давши пѣдъ его руку чотыри епископства: въ Холмѣ, Володимирѣ, Перемышлѣ и Туровѣ. Король Людовикъ пильно дбаючи обернути Русинѣвъ на латиньство, не мѣгъ сприяти рускѣй митрополіи, знѣсъ Галицку митрополію и натомѣсть завѣвъ латиньске архіепископство.

Такимъ побытомъ Галицка митрополія двѣчи выникала, але обидва разы истнувала такій короткій часъ, що обидва митрополіты не мали великаго впливу, навѣтъ про нихъ не лишилося лѣтописныхъ звѣстокъ. Року 1539 Галицке и Подѣльске православне духовенство въ купѣ зъ мирянами выслало 13. грудня зѣ Львова до Кіевскаго митрополіты Макарія просьбу, що латиняне чинять имъ утиски и що бѣ вѣнъ своего намѣстника архімандриту Макарія высвятивъ на епископа въ Галичѣ. Тымъ часомъ розпочавшася вже боротьба латиньства съ православіемъ справдѣ вимагала для Галичины незалежнаго, вѣдрубнаго савонника.

Захѣднїй латиняне зъ давна вже пильнували привернути Русинѣвъ до латиньскои релігії. Ще 962 р. императоръ Отонъ I., заложивъ въ Могунціи епископство „in partibus infidelium“; звалося воно познаньскимъ и рускимъ. Вѣнъ загадався отсї краѣ пѣдгорнути спершу пѣдъ духовну, а дальше и пѣдъ свѣтску свою власть. Першого вѣнъ досягнувъ справдѣ року 968, а що до другого, то зъ самого початку воно скѣнчилося тымъ, що Адальберта прогнали зъ Руси. Згодя Угорскїй королевичъ, сидячи въ Галичѣ, наводили за собою римскихъ епископѣвъ. Папы кѣлька разѣвъ усовѣщували Галицкихъ князѣвъ прилучити церкву до церкви. Року 1234 на самѣй межѣ Украинь-

Руси заложено латинське єпископство и названо єго рускимъ. Генрихъ Бородатый, кн. Шлѣзкій, добувъ собѣ дозвѣль заложити руске єпископство въ Опатовѣ, близько Люблина. Потѣмъ се єпископство прилучено до єпископства Любуского (ad ecclesiam Lubicensem). Видима рѣчь, що и Могунцке и Опатѣвске єпископство дѣйстнаго впливу на Украинѣ-Руси не мало. Такі титулярні єпископства стали особливо розводитися тодѣ, якъ папа Григорій IX. выславъ у Галичину Францісканѣвъ и Домініканѣвъ; зъ нихъ папа Инокентій IV. року 1282 зробивъ руску місію; черцѣ переходили вѣдъ села до села, вѣдъ мѣста до мѣста и розносили латиньство.

Коли вымеръ рѣдъ Романа Великого и Галичина опинилася въ рукахъ чужинцѣвъ, тодѣ вживано навѣть насиля, що бѣ повернути Русинѣвъ на латиньство; але нарѣдъ Рускій мѣцно боронивъ вѣру предкѣвъ. Болеслава Мазовецкого отровоно за те, що вѣнъ кинувся утискати православіє. Казимиръ держався тои гадки, що доки истнуватиме двѣ релігії, доти Русины не зрѣбляться Поляками, значить, доти и власть єго въ Галичинѣ не буде твердо стояти; отъ чому вѣнъ такъ пильно працювавъ надъ навертанємъ Русинѣвъ въ латиньство. Папска буля 1375 р. свѣдчить, що пѣсля пѣдгорнення Руси Казимиромъ багато людей рускихъ привернено до латиньства. Латинське архієпископство доси истнувало не маючи великои ваги; що бѣ поширити латиньство мѣжь Русинами, треба було сему архієпископству надати бѣльше активной ваги и Казимиръ выпросивъ у папы Урбана V. дозвѣль заложити латинську митрополію у Львовѣ, обвѣцюючи дати їй добраго вѣна.

Першимъ архієпископомъ у Львовѣ бувъ Христинъ. Такъ повѣдає Длугошь пѣдъ рокомъ 1361; але тутъ очевиднї помылки; бо того часу папою бувъ Инокентій VI., а Урбанъ V. сѣвъ на папскому тронѣ тѣлько 1362 р. Дальше: буля папы Урбана 1363 р. до архієпископа Гнезненського споминає, що Казимиръ бажає завести архієпископство у Львовѣ; папа наказує довѣдатися про всѣ обставины, якї могли бѣ сприяти новому архієпископству. Значить, того часу не було ще у Львовѣ латинського архієпископства. Пѣсля Казимира Галичина пѣшла пѣдъ Угорского короля Людовика, котрый за надто пильнувавъ ширити латинську релігію: для того вѣнъ поручивъ

орудувати Галичиною Владиславу Опольскому, такому жь, якъ и самъ, завзятому латиннику. Владиславъ Опольскій на підмогу закликавъ Францісканбвъ, подарувавъ имъ власный свѣй дѣмъ у Львовѣ, дозволивъ имъ руску церкву св. Хреста повернути на латинскій костель и выпросивъ у папы згоду, заложити архієпископство въ Галичѣ, а єпископство въ Перемышлѣ, Володимирѣ и Холмѣ. Що до 1375 р. въ Галичинѣ не було латинськихъ єпископбвъ, се видко съ папскои булѣ того року; буля повѣдає, що на єпископскихъ катедрахъ у Перемышлѣ, Володимирѣ и Холмѣ сидѣли єпископами „схизматики и еретики“. Якій впливъ зробили латинскій єпископства, заложені року 1375, видно съ того, що горѣшній веретвы Галичанъ перейшли на латинство.

Скажемо ще кѣлька слѣбъ про моральный впливъ церкви. Перше всего бачимо роботу духовенства надъ народною просвѣтою. Ще за Володимира св. и Ярослава Мудрого церква стала проводаремъ просвѣты. Въ Галичинѣ такому прямованю церкви сприяли князѣ. Ярославъ Осмомыслъ самъ спонукавъ духовенство просвѣщати мирянь: заводивъ школы, ставивъ въ нихъ черцѣвъ учителями, а доходы монастырѣвъ казавъ повертати на удержанє школѣ. Школы разъ-у-разъ перебували пѣдъ доглядомъ церкви; нема що й казати про те, що просвѣта выходячи съ того жерела носила въ собѣ и характеръ церковный. Церковный духъ огортавъ и домашне житє: про князѣвъ лѣтописи повѣдають, що вони були побожными, будували церкви, шанували духовенство, годували старцѣвъ и калѣкъ. А все жь въ домашному житю церковный впливъ не нѣвечивъ давного руского впливу, вызначеного словами славѣтного князя: „Руси єсть веселіє пити“. Князѣ любили ще и полювати: лѣтописи малює Данила завзятымъ ловцемъ. Вже жь не безъ того, що Угры и Поляки, натурально, впливали на домашне житє князѣвъ Рускихъ, одначе нѣде въ лѣтописяхъ мы не надѣбуємо жадного слова про сей впливъ. Хиба жь вѣйскові забавки, заведені Ростиславомъ року 1249, чи не були наслѣдуванємъ турнірбвъ, на котрї мѣгъ сей князь надивитися, вѣзючи часто въ Угорщину.

Отъ и все, що вѣдаємо про домашне и приватне житє князѣвъ: певно, що таке житє вели й бояре и кождый, хто

мавъ спроможнѣсть. Мы гадаемо, що навѣтъ побытъ житя убогихъ мѣщанъ мало чимъ вѣдрѣжнявеса вѣдъ побыту житя горѣшнихъ верствъ. Але мы тѣлько гадаемо такъ; а що бѣ запевнати, на те не маемо доказѣвъ*).

Перекладъ Ѳ. В.

---

*) Ся монографія М. Смирнова выйшла въ Петербурзѣ 1860 р.

ГАЛИЦЬКІЙ КНЯЗЬ ДАНИЛО

(Монографія Миколи Дашкевича).

I.

РЕФОРМА ПОЛІТИЧНОГО УСТРОЮ РУСИ ЗА КН. ДАНИЛА.

На останку XII. в. пом'яжь деякихъ поступовыхъ украинсько-руськихъ людей выникала вже св'домість потреби л'пшого устрою и м'цн'йшого ладу, н' жь той, якій панувавъ тод' на Украинь-Руси. Авторъ „Слова о Полку Игоревъ“ такими словами высказуе про незгоду по Земляхъ Рускихъ: „Убуди же жирня времена. Усобица княземъ на поганяя погибе, рекоста бо братъ брату: се мое, а то мое же и начаша князи про малое се великое м'лвити, а сами на себ' крамолу ковати, а поганіи съ вс'хъ странъ прихождаху съ поб'дами на Землю Рускую. О, стонати Руской Земли, помянувше пр'вую годину и пр'вухъ князей“.

Мабуть така св'домість чимало запомагала съ початку XIII. в. Волынському князеви Романови Мстиславовичу, Даниловому батькови, виробити за недовгій часъ съ п'вденно-зах'дною Русію одно страшне для сус'дъ княз'вство.

Здавалося, що для України-Руси займається зоря щасливої будучини и не марно л'топись к'лька раз'в зъ великою шанобою згадуе про князя Романа, а нар'дъ и за 80 л'тъ п'сля смерти сего князя добре памятувавъ про него. Але жь заведений Романомъ новий ладъ держався силою его индивидуальности и вымагавъ, що б' его довго ще п'ддержувавъ або самъ Романъ, або хто иншій, такой якъ в'нъ вдачи, чолов'к'к'. На лихо Романъ незабаромъ вмеръ: наступникомъ ему лишився сынъ его Данило — малол'токъ, п'дъ оп'ркою матери. Княгиня-Данилиха не здол'ла справитися съ тими перешкодами, як'ї небавомъ повстали проти неї, черезъ що Романова буд'вля повадилася сл'домъ за тымъ, якъ самъ буд'вничій полягъ

въ могилу. Південно-західна Русь зновъ вернулася на шляхъ старого свого становища. До того и чужинцѣ змѣцнили свѣй впливъ на ню и пильнували, що бѣ добру еи частину пригорнути до себе.

Здавалось, що гадка про зъєднанє Украиньско-рускихъ Земель цѣлкомъ зникла; отодѣ-то за 15 рокѣвъ пѣсля Романовой смерти, сынъ его Данило заходився дбати про батьковѣ думки и ему — бѣльшь-меншь — пощастило выконати ихъ. Роздивѣмося жѣ, якимъ чиномъ Данило перевѣвъ отсю справу.

Данилови на его долю, окрѣмъ Володимира Волянського, выпала тѣлько частина схѣдной Волини, вѣдписана ему заповѣтомъ свояка его, Мстислава Нѣмого; та й зѣ сего заповѣтного удѣлу велику частину мусивъ Данило добувати силомѣцъ; а всѣ иншѣ Землѣ, якѣ вѣнъ лишавъ по собѣ, придбавъ вѣнъ самъ. Володимиръ стався ему нѣ бы осередкомъ, до котрого горнувъ Данило Украиньско-рускѣ Землѣ.

Въ такѣй Даниловѣй работѣ можна вѣдрѣжнити два перѣоди. Насампередъ вѣнъ пильнує пѣдгорнути пѣдъ свою руку тѣ Землѣ, що були его „батькѣвщиною“, але тодѣ не належали до него. За таку „батькѣвщину“ вѣнъ мѣгъ вважати першь усею Землю Володимирску, се бѣ то бѣльшу частину захѣдной Волини. Остання Волянъ була вѣдрубнимъ удѣломъ, де головными мѣстами були Белзъ и Червень. Певно, що за Романа и по схѣднѣй Волянѣ були вѣдрубнѣй князѣ, та Романъ пѣдгорнувъ ихъ пѣдъ себе. Нѣ за кимъ зѣ Украиньско-рускихъ князѣвъ не було стѣлько права на Галичъ, якъ за Даниломъ: его батько Романъ бувъ близькимъ крєвнякомъ Галицкому князю родови; рѣдъ сей вымеръ, Галичъ привычайвся переходити, яко спадщина, вѣдъ батька сынови. Отъ черезъ се Данило и мѣгъ вважати и Галичъ за свою „батькѣвщину“.

За останнихъ часѣвъ своего житя Романъ володѣвъ и Кїевомъ; одначе Данило не квапився на сю частину Украины-Руси, яко на спадщину; а може й не хотѣвъ набиватися за Кїевомъ, що бѣ не выкликати довгой боротьбы: може мѣркувавъ вѣнъ инакше, що хочъ вѣнъ и возьме верхъ у боротьбѣ та великои користи сѣ того не придбає. А що Данило тодѣ не замѣрився на Кїєвъ, се видко сѣ того, що Кїєвскѣй князъ Володимиръ Руриковичъ спершу побоювався Данила и воювавъ проти него, але небавомъ заспокоився и бувъ Данилови супе-

речникомъ. Знати зновъ, що хочъ бы Данило и забравъ бувъ Кієвъ, то бь вернувъ его Михайлови Чернигѣвскому.

Отакъ за першої половини свого житя Данило прямувавъ, яко дѣдичъ, добути собѣ цѣлый Волинскій удѣлъ и Галицко-руску Землю. И таке прямоване показавъ вѣнъ зъ разу. Ще якъ Данило бувъ малолѣткомъ, Кракѣвскій князь Лешко пѣдбивъ пѣдъ свою руку деякїи Землѣ за рѣкою Бугомъ. Ставши родичемъ Мстислава, Данило нарѣкавъ на Лешка, мовлячи: „Батькѣвщину мою держить“. Коли Мстиславъ згодився запомогти Данилови, вѣнъ самъ „ѣха съ братомъ и прїя Берестий, и Угровескъ, Верещинъ и Столпе, Комовъ и всю Украину“. Другимъ разомъ вже на останку року 1230 Данило ходивъ вѣйною, що бь привернути давнїи межѣ Володимирской Землѣ. Вѣнъ замѣрився було йти проти Ятвягѣвъ, та зупинила его повѣнь, про котру довѣдався вѣнъ въ Берестѣ. Тодѣ згадавъ вѣнъ, що є у него вороги поблизу: „Данилови рекшу: не лѣпо єсть держати нашеє отчины криверникомъ, Тепlichemъ, рекомымъ Соломоничемъ и пойдоста на нѣ въ силѣ тяжьцѣ; прїяета градъ мѣсяця*марта, старѣйшину ихъ Бруна яша и вои изоимаша и возвратися Володимеръ“. Зъ вѣдсѣль знати, що безъ великой працѣ Данило пригорнувъ захѣдну Волинь.

На Галичъ, хочъ Данило и вважавъ его за цѣлу свою „польотчину“, вѣнъ одначе довго не виявлявъ свои претенсїи; а вже коли Мстиславъ покинувъ Галичъ, тодѣ Данило взявся, що бь придбати отсю найзаможнѣйшу и лѣпшу частину своеєи батькѣвщины. Такъ-то швидко и легко далося ему осѣтися тутъ; бо тутъ вѣнъ наткнувся на вельми мѣцныхъ супротивникѣвъ. Въ Галичѣ, якъ и на Волинѣ нарѣдъ тягъ руку за Данила; але въ Галичѣ народне спочуте не великой стояло ваги: вагу тутъ мали бояре, а народна громада, не мала рѣшучого впливу.

Про первѣстне житѣ народной громады въ Галичинѣ звѣстки вельми скупїи; судячи пѣсля нихъ, можна гадати, що устрѣй громадского житя не мавъ жадной особливой прикметы. Вѣдносини громадскихъ элементѣвъ, се бь то: князя, дружины и громады, були такїи самїи, якъ и скрѣзь по Украинѣ-Руси. Бояре були неминучою частиною дружины и займали въ нѣй перше мѣсце; а дружина наврядъ чи була мѣцно и туго привязана до землѣ. Дружина ревно стоитъ за князя; ще за Во-

лодимирка, вона, не вважаючи на волю мѣщанъ, помагає князеви втихомирити народну колотнечу въ Галичѣ и сѣсти на столѣ. Зъ лѣтописного оповѣданя про сей випадокъ знати, що нарѣдъ тодѣ стоявъ самъ по собѣ, а князь и дружина самі по собѣ.

Що иншого помѣчаємо въ Галичѣ за Володимиркового наступника Ярослава Осмомысла. Коло князя перебуває стало его власна дружина; ся дружина не те, що бувъ „полкъ“, якій збирався въ часы народного рущеня, коли повставала вѣйна зъ ворогами зверхними.

Бояре не почували себе тѣсно злучеными съ княземъ, а були цѣлкомъ вѣдрубными; вони впливали на князя не такъ, якъ впливала тодѣ дружина. Бояре се горѣшня верства. За Ярослава зъ разу видко стало вагу и авторитетъ урядового стану Галичанъ. Вѣдаємо, що Ярославѣвъ батько захопивъ бувъ кѣлька Изъяславовыхъ мѣсть. Ярославъ готовый бувъ вернути ихъ, та бояре не дали ему сего вчинити. Бояре не хотѣли, що бы, съ княжою ласки, справою кермувавъ хто зъ боку и черезъ те вони року 1173 повстали и проти князя и проти тыхъ его прихильникѣвъ, що лѣтопись зове ихъ „Чарговою чадью“. Отя „чадь“, мабуть була зъ людей незначныхъ. Здається, що проводомъ до ворохобнѣ було бажане боярѣ вѣдвернути вѣдъ князя впливъ „чади“, але не вѣдважилися вони прямо мовити причину и причепитися до семейного житя князя. А вже се одно свѣдчить, що бояре мали велику вагу и силу. Прецѣнь же вони не цѣлкомъ взяли гору надъ Ярославомъ: хочъ вѣнъ и заприсягся вважати на волю боярѣ, одначе жѣнка его примужена стала на вѣки покинути Галичъ, а сына вѣнъ разъ прогнавъ було. Зъ другого боку спостерегаємо, що бояре присвоили собѣ и почали орудувати такими правами, якѣ по иншихъ Земляхъ належали громадамъ и стали вони порядкувати за всю Галицку громаду. Передъ смертю Ярославъ скликавъ увесь нарѣдъ: „И ко преставленію своему въ болезни тяжцѣ познася худъ, и созва мужа своя и всю Галицкую Землю; позва же и зборы вся и монастыря и нищя и сильныя и худыя“. Тутъ передъ усѣма вѣнъ кається за свои грѣхи: „И тако глаголаше плачяся ко всѣмъ: отци и братя и сыновѣ, се уже отхожоу свѣта сего сустьнаго и иду ко Творцю своему, а сгрѣшихъ паче всѣхъ, якоже инъ никто же сгрѣши; а отци и братія! простите и от-

дайте!“ До кого же він обернувся, якъ зайшла рѣчь про наступника? „И се мовляшеть мужемъ своимъ: а се приказываю мѣсто свое Олгови, сынови своему меншему, а Володимиру даю Перемышль“. И не съ кимъ иншимъ, якъ зъ мужами Галицкими складае вінъ про се умову. Такъ само и Романъ Мстиславовичъ обертався до мужѣвъ тодѣ, якъ хотѣвъ обняти Галицкій стѣль.

Такі небезпечні для князя вѣдносини бояръ зложилися не зъ разу, а спровола, повагомъ, непримѣтно, черезъ що князь и не взявъ проти нихъ обережности задалегѣдь. За часу Володимирка завелося въ Галичинѣ одновласте и звичай, що бѣ стѣль княжій переходивъ вѣдъ батька до сына. Берладникъ, хочъ и силкувався за Ярослава добути собѣ удѣль въ Галичинѣ, та не було ему въ сему вдатѣ. Инші вѣтки княжого роду не замѣрялися на Галичъ, ажъ до кѣнця XII. вѣку. Такимъ побытомъ зъ року 1144 въ Галичѣ не перемѣнялися князѣ такъ, якъ по иншихъ Земляхъ; правивъ оденъ князь безъ суперечникѣвъ. Земля була велика, а князь оденъ; натурально було боярамъ придбати собѣ широку власть. Вони орудували не тѣлько невеличкими мѣстами, але й головными. По мѣстахъ можна було имъ сидѣти довго; бо не траплялося такихъ обставинъ, що бѣ примушували ихъ кидати свои посады; вмиравъ князь-батько, вони служили у его сына; отъ и въ Ярослава були „мужѣ“ его „отца“. Въ лѣтописи здыбаемо такихъ „мужѣвъ“, що служили князеви по 20 лѣтъ; орудуване справами надавало имъ особливой силы и черезъ все отсе „княжій мужѣ“ зробилися „крѣпкими землѣ“ и набралися великой ваги: стали вони вже не „княжими“ лишень, а Галицкими мужами. Надбавши собѣ такой ваги, вони почали истнувати якъ щось вѣдрубне, самостѣйне, мимо княжои волѣ.

Доказомъ того, що сказано про організацію „Галицкихъ мужѣвъ“ (въ Кіевскѣй лѣтописи зустрічаемо ихъ съ половины XII. вѣку), стають ихъ власні слова до Ярослава, що мовили ему передъ вѣною зъ Изъяславомъ: „Ты еси молодѣ, а поѣди прочь и насъ позоруй, како ны будешъ отецъ твой кормилъ и любилъ, а хочемъ за отца твоего честь и за твою головы своя сложити“; и рѣша князю своему: „Ты еси у насъ князь одинъ, оже ся тобѣ што учинить, то што намъ дѣяти? а поѣди, княже, къ городу, а мы ся бѣемъ сами съ Изъяславомъ, а кто

насъ будетъ живъ, а прибѣгнетъ къ тобѣ, а тогда ся затворимъ въ городъ съ тобою“. Вѣдѣль знати: 1) що „Галицкїй мужъ“ були княжї дружинники, а не „лучшіе люде“ землѣ; 2) що пѣдъ спокѣйнѣйшїй часъ отей дружинники правили мѣстами Галицкои Землѣ; Володимирко ихъ „кормилъ“; 3) пѣсля Володимирка вони служили у Ярослава; 4) се були люде, що освѣвшись на землѣ, не могли пѣсля смерти князя переходити за платню до другого. Пильнуючи, що бѣ Галицка Земля не дробилася, вони дбали, що бѣ збѣлшити територїю свого князѣвства; бо разъ, якъ бѣлшала територїя, бѣлшавъ и обшаръ, де вони орудували. Отъ чому не дали вони Ярославови вернути мѣста позабираний его батькомъ.

Придбавши собѣ верховодство, дружинники вживали его не такъ, якъ бы слѣдъ було лучити людемъ громады, а незалежно вѣдъ нею и навѣтъ на шкоду їй. Одначе громада не змагалася проти нихъ, бо ще ранѣйше вона була въ Галичинѣ пригноблена. Спинивши вороховню, Володимирко князувавъ силою въ двохъ мѣстахъ — въ Галичѣ и въ Звенигородѣ. И проти Ярослава реакція выходила не зъ народу; мы помѣчаемо еѣ не въ Галичѣ тѣлько, а ще й на полудни князѣвства въ Берладѣ, у Кучелминѣ и Ушицѣ. Изъ промовы Галицкихъ пѣсланцѣвъ до Изѣяслава Давидовича бачимо, що незадоволеныхъ сила примушувала мовчати, але вони готовї були встати, якъ бы отримали яку першу запомогу. Та не дѣстали вони запомоги и мовчки, не сперечалися проти осоружной имъ кормиги. Выходить, що самї мѣсцевї обставини сприяли Галицкимъ боярамъ займати особливе становище, впливъ сусѣднихъ державъ, Польщи и Угорщины, бравъ тутъ лишень другорядну вагу; ажъ Володимирщина такъ само лежала межа въ между съ Польщею, одначе тамъ не помѣчаемо такихъ особливостей, якї трималися въ Галичинѣ.

Опѣсля вже, пѣсля смерти Ярослава Осмомысла до часу, поки Данило затвердився въ Галичѣ, тамъ истнували мѣсцевї бояре, подбѣнїи до тыхъ, що були въ Новгородѣ. Князѣ перемѣнялися, а бояре лишалися тѣ самї, жаденъ зъ Галицкихъ князѣвъ не спромѣгся вѣдпыхнути ихъ на бѣкъ, заступити ихъ своими боярами; коли въ якого съ князѣвъ и бували власнї дружинники, то вони не мали въ краю великой ваги.

Зъ вѣдки жь набиралися бояре? Князѣ часто терпѣли ихъ по неволѣ, бо майже що ступень бачили вѣдъ нихъ непокорливѣсть, нехтоване и наругу. У вѣдносилахъ боярѣ до иншихъ мешканцѣвъ краю бачимо, що бояре выступають тамъ всюда, де вся Земля повинна була рѣшати яку справу. Де-не-де по лѣтописяхъ згадують про нарѣдѣ, яко дѣяльну силу; нарѣдѣ подае тодѣ свѣй голосъ, коли нема на видѣвнѣ боярѣ. Бояре вели политику трохи чи не все на переборѣ народному добробытову. Съ часу смерти Ярослава Осмомысла, особливо же пѣсля смерти Романа, бояре були причиною баламутства та ворохобнѣ въ краю, вони наводили чужинцѣвъ и траплялося, що чужинцѣ навѣтъ замѣрялися на народне сумлѣне. Такъ самѣ бояре не вельми звертали увагу на нарѣдѣ. Пѣсля татарского нападу „Доброславъ вокняжилъ ся бѣ и Судьячъ, поповъ внукъ, и грабѣше всю землю и вѣшедъ во Бакоту все Понизье прия... Григорій же Васильевичъ себѣ горную страну Перемышльскую мысляше одержати, и бысть мятежъ великъ въ землѣ и грабѣжь отъ нихъ“. Нарѣдѣ бачимо въ тяжкому становищи; ось якѣй образецъ подае лѣтописецъ: „приѣхаша съ великою гординою, вѣдучю Доброславу въ одной сорочцѣ, гордящю, ни на землю смотрящю, Галичаномъ же текущимъ у стремени его“. Пѣсля сего не можна гадати, що бѣ Галицкѣй бояре выходили зъ народу. Мы думаемо, що боярске зване переходило зъ роду въ рѣдѣ людей, що стали боярами за Ярослава; вони здобули собѣ такой ваги и силы, що впливъ ихъ не мѣгъ вже зникнути и переходивъ вѣдѣ батька до сына. Доказъ сего вбачаемо и въ Галицко-Волинскѣй лѣтописи, пѣдѣ р. 1208. Бояринъ Володиславъ пѣдѣ Перемышлемъ обертається, вже жь не до громады, а до боярѣ, съ такими словами: „Братѣе! почто смущаетеся? не сии ли избиша отци ваша и братѣю вашу, а инѣи имѣннѣе ваше разграбиша, и дщери ваша даша за рабы ваша, а отъчѣствиѣ вашими владѣша инѣи пришелци? то за тѣхъ ли хочете душу свою положить?“ Зъ вѣдсѣль знати, що батьки и браты тѣхъ боярѣ були такъ само боярами и въ нихъ були батькѣвщины, а батькѣвщины захопили бояре приведенѣи Игоревичами. Можна здыбати въ лѣтописи и инѣи доказы нашої думки. Що значать слова боярѣ: „Не хочемъ кланятися по пады“. Звернѣмъ ще увагу й на те, що мѣжь боярами згадуються цѣлѣи роды: Молибоговичѣ и Володрисы, Абрузовичѣ.

Чимъ же бояре піддержували свої впливъ? Імовѣрно, що економічними достатками. У нихъ були землѣ, що переходили вѣдъ батька до сына. На земляхъ тыхъ мешкали и люде вольніи и рабы (невѣльники). Хлѣборобство въ Галичинѣ було бѣльшь користнымъ, давало зыскъ и черезъ те у боярѣ окрѣмъ нерухомыхъ дѣбрѣ, було велике рухоме майно; надбали вони єго, правлячи мѣстами и околицями. Отъ на отсей лишень фактичній переваги и обпиралася вага боярѣ; выключнои вѣдрубности своихъ правъ вони не перевели правничою дорогою и правно не вѣдрѣжнилися вѣдъ народу, а нарѣдъ не гадавъ, що вѣднѣ позбувся свого вѣчевого права. Отъ въ чому головна вѣдмѣна галицкихъ боярѣ вѣдъ захѣднихъ. Галицке боярство хочѣ и було родовымъ, та не було станомъ обгородженимъ и простымъ людемъ можна було вступати до сего стану. Лѣтопись згадує, кѣлькохъ такихъ боярѣ, що повыходили зъ низшого стану, хоча съ той жѣ лѣтописи видко, що такі випадки траплялися вельми рѣдко. Значить, въ давнину на Украинѣ-Руси люде не вѣдали вѣдрубныхъ станѣвъ. За князѣвъ вся люднѣсть краю була одностайною масою; версты єи вѣдрѣжнялися достатками, а не правами: першій зерна станѣвъ показуються лишень на самому кѣнци княжого періоду. Історія царизму выплекала и розповсюдила сій зерна. Въ давнину було такъ: коженъ чоловікъ має право на все; одному пощастило бѣльшь, а тому менше, отъ вѣднѣ и вѣдрѣжнявся яко „лучшій чоловікъ“; а хто лишався по заду другихъ, той звався „меншимъ“ чоловікомъ.

Галицкѣ бояре Данилового часу були те жѣ саме, що и Ярославѣ бояре. Видима рѣчь, що Данилови не можна було не завважати на те, — на чѣй бѣкъ сприяють бояре, бо сама народна прихильнѣсть ще не забезпечувала єму володѣня Галичины.

А бояре змагалися проти Данила: змаганє ихъ має вѣдачу сталости. Инколи бояре зъ доброй волѣ наче и корилися Данилови, але коли гараздъ вчитаемся въ лѣтописи, такъ спостерегаємъ, що нѣколи бояре не хилилися до Данила щиро, а корилися єму лишень тодѣ, коли сподѣвалися, що вѣднѣ въ повнѣ матиме вѣдачу. Покорившись, вони заразъ же починали мѣркувати, якимъ бы чиномъ спекатися єго власти: або змовлялися вкоротити єму вѣвку, або потайно зносилися зъ Украиньско-рускими и чужоземними князями и закликали ихъ въ Галичину.

Хочь и траплялося, що проти Даниловыхъ ворогѣвъ бояре йшли за одно зъ нимъ, то й тодѣ вони були зрадниками и вѣдрѣкалися вѣдъ него, скоро тѣлько спостерегали, що вѣнъ програє справу.

Повна неприхильность боярѣ до Данила и прямоване ихъ шкодити ему, що бѣ вѣнъ не затвердився въ Галичѣ — се рѣчь за надто видима. Та зъ якои причини выникали такѣ вѣдносины? Може зъ Даниловыхъ вчинкѣвъ проти боярѣ? Але жь князь Данило зносился зъ боярами такъ само, якъ зносилися зъ ними и прелеснѣ князь. Мы собѣ гадаемо навѣтъ, що наврядъ хто съ князѣвъ давной Руси поведився такъ гуманно зъ своими стальными ворогами. Гуманность Даниловои вѣдчи яскраво вѣдрѣжняе его вѣдъ его батька. Додамо, що волянскѣ бояре горячо стояли за Данила; галицкѣ бояре не вдовольнялись тымъ, чимъ бы вдовольнились бояре иншихъ Рускихъ Земель, отъ въ сему жь то и вся сила! Змагане ихъ проти Данила вже було звязане зъ особливими прямованями ихъ, а прямованя выходили съ тыхъ особливыхъ обставинъ, въ якихъ бояре перебували въ своѣй землѣ, воно було протягомъ тои боротьбы, що велася трѣйцять вже лѣтъ.

Придбавши собѣ вагу и силу, галицкѣ бояре пильнували, що бѣ не стратити ихъ и своѣй особистый добробыть становили на першому мѣсци, не гадаючи про интересы народу! Отъ чимъ вызначалися усѣ вчинки боярѣ вѣдъ часу Ярослава Осмомысла.

Ще доки не вымеръ рѣдъ Ростиславовичѣвъ, бояре готовѣ были и навѣтъ бажали триматися переважно сего роду. Пѣсля смерти Ярослава бояре выгнали его сына Олега, а за князя взяли собѣ Олегового брата. Згодя Романъ намовивъ ихъ и на сего и сей мусѣвъ втѣкати, коли жь и Романа примусили вѣдректися вѣдъ Галича и поступитися нимъ Уграмъ, бояре зновъ обернулися до своего князѣвского роду, и кликали Берладникового сына. Та й за Ростиславовичѣвъ бояре не геть то вважали на те, що звязокъ князѣвъ сего роду зъ Галичемъ бувъ вже освяченый передъ народомъ давниною и готовѣ были нехтувати народнѣй переказы, коли тѣлько не надобився имъ покликанный князь.

Якъ перевѣвся рѣдъ Ростиславовичѣвъ, Галичъ не мѣгъ лишитися безъ князя, бо за того часу Земля безъ князя здава-

лася безборонною а про иншу яку форму власти — нѣхто й не гадавъ ще. Видима рѣчь, що боярамъ не однаково було, хто князюватиме у нихъ и якимъ чиномъ той станеться княземъ. Коли княземъ стававъ хто по ихъ выборѣ, вони могли въ повнѣ задержати усѣ свои переваги, а то й придбати собѣ ваги ще ббльшь, нѣ жь мали за Ростиславовичѣвъ. На впаки князь, що сѣвъ бы на галицкому столѣ на перекорѣ боярамъ, не поступався имъ правами, не зважавъ бы на нихъ! Таке становище чинило боярамъ не мало клопоту и погодитися имъ можна було хйба лишень зъ Угорскими королевичами; бо въ Угорщинѣ тодѣ вже аристократія мала велику силу. Тымъ-то Галицкѣй бояре давали орудувати спокѣйно Галичемъ тѣлько тымъ князямъ, якѣ займали Галичину, згодившихся зъ ними на те. Прецѣнь же й те треба мовити, що бояръ пѣдбивало на таке прямоване не саме тѣлько бажане зберегти *statu quo*, але ще спонукало ихъ и бажане, що бъ зацѣлѣла автономія Галицкои Землѣ. Отъ бояре й оголосили замѣсть давного наступованя сына по батькови — принципъ выбору князя и почали вводити его заразъ, якъ не стало князя зъ роду Ростиславовичѣвъ. Романъ, просячи у Рурика запомогти выгнати зъ Галичины Угрѣвъ, мовивъ: „Ведуть мя Галичане къ собѣ на княженне“. Вѣднѣ обпирався тодѣ на выборѣ, якъ на звычай вже и вчинокъ бояръ вважавъ яко звычайный фактъ громадскои волѣ, громадскои самоуправы. Але жь, якъ мы вже бачили, въ Галичинѣ сею самоуправою користувалися тѣлько бояре, вважаючи себе за заступникѣвъ цѣлого краю. Якъ вмеръ Володимиръ Ярославовичъ, бояре зновъ бажали, що бъ князь у нихъ бувъ по выбору; пѣсля того воно велося такъ стало.

Коли бъ довелося боярамъ затвердити въ Галичинѣ княземъ ту особу, яку вони вподобали, то може бъ и запанувавъ въ краю спокѣй; але жь на лихо! Скоро тѣлько Галичъ и лишився безъ князя зъ давного князѣвского роду, заразъ показалися мѣцнѣй претенденты; отсей-то пильнували, хочъ бы що тамъ, а придбати Галичину, чи то за згодою бояръ, чи хочъ и безъ неѣ. Першь усего явилися Угры: вони ще далеко заздалегѣдь передъ тымъ зѣткнулися зъ Галичиною и хотѣли пригорнути еѣ до територіи своего королѣвства. Вони не вѣдважилися зъразу вѣдобрати у Галичины самостѣйнѣсть; тымъ-то,

наче бъ то не займаючи старого ладу и звичаѣвъ, лишили въ Галичѣ вѣдрубного князя Романа Мстиславовича.

Бояре змагалися, хотѣли, що бъ було по ихнѣму. Затяглася боротьба, котрой добуткомъ була тѣлько часта перемѣна князѣвъ. Звычайно сѣ перемѣны становлять въ вину самымъ тѣлько боярамъ, наче бъ то вони вже звыкли такъ перемѣняти князѣвъ; отже не самѣ бояре були тому виною: де за кого съ князѣвъ бояре и вступалися, также выганяли такихъ во-роги бояръ.

Отсе и выяснюе намъ вѣдносины бояръ до Романовыхъ сынѣвъ, котрѣ зъ самого малку були претендентами на Галицкѣй стѣль. Бояре сперечалися, бо Романовичѣвъ хтѣли садовити на Галицкѣй стѣль не зъ ласки бояръ, а якъ дѣдичѣвъ батькѣвщины; до того же бояре памятували Романа яко свого лютого и небезпечного ворога. Певно, що Романъ затвердився въ Галичѣ на перекѣръ усѣмъ змаганямъ бояръ и на останку бажавъ знѣвечити ихъ усѣхъ. Хочъ заразъ пѣсля смерти Романа бояре „цѣловаша крестъ къ сыну его Данилу“, и боронили его проти Рурика, але се сталося за тымъ тѣлько, що „по смерти Романѣвъ снимался король со ятровью своею, во Сяноцѣ: приялъ бо бѣ Данила, како милого сына своего, оставилъ бо бѣ у него засаду, Мокъя великаго слѣпоокаго, и Корочюна, Вѣцла и сына его Витомира, и Благнию, инши Угры многи, и за то не смѣша Галичанѣ ничтоже створити, бѣ бо инѣхъ много Угоръ“.

Небавомъ обставины помогли боярамъ вызволитися вѣдъ ненавистныхъ имъ Романовичѣвъ, котрымъ вони потѣмъ були посиблыными ворогами. Те, що бояре двѣчи закликали въ Галичину Данила, не суперечить такѣй ихъ политѣцѣ: кличучи вперше Данила, вони сподѣвалися, що его имя не поможе зѣбрати грѣзные рушенѣ проти ихъ ворогѣвъ Игоревичѣвъ и въ сему вони не помылилися. Спекавшисъ Игоревичѣвъ, боярѣ держали Данила зъ умовою, що бѣ вони орудували усею властю. Шкодила имъ Данилова мати, вони ѣвъ выгнали „хотяща бо княжити сама“. Другимъ разомъ черезъ те покликали Данила, що на Галичину йшовъ Мстиславъ.

Коли Данило vyrѣсъ и вже самъ ставъ устоювати за свое право, вѣнъ обпирался на те саме, на що колись вказували его прихильники, що вѣнъ дѣдичъ. Князювати въ Галичинѣ вѣнъ

бажавъ такъ, якъ княжовали й иншій и якъ самъ вѣнъ княжовавъ на Волынѣ. Свѣдомый власного достоинства вѣнъ вымагавъ вѣдъ боярѣ покѣрливости: „Князь вашъ азъ емь, мовивъ вѣнъ разъ до нихъ, повеления мовго не творите“. Орудуючи великими сусѣдними землями, Данило вважавъ за можливу рѣчь утримати такожъ ладъ и въ Галичинѣ. На останку Данило бувъ такимъ же енергичнымъ якъ и батько его.

Видима рѣчь, що боярамъ Данило выдавався страшнымъ и вони взялися жваво, що бь позбутися его.

Отъ якъ мы собѣ выначуемо вѣдносины боярѣ до Данила.

Бѣльшѣсть сучасныхъ ученыхъ, якъ Костомарѣвъ, Бѣлявъ, Смирновъ вѣдмѣною, значною и выразною вѣдчею Галицкихъ боярѣ — вважаютъ неустанный подѣлъ на партіи, съ котрыхъ кожна становила и пошрала свого кандидата и по думцѣ сихъ ученыхъ вѣчки Галицкихъ боярѣ не показываютъ одностайности и вѣдрубности стану, а на першому мѣсцѣ у кожной партіи стояли приватнїи интересы, кожна зъ нихъ силкувалася взяти гору надъ останними, черезъ те въ Галичинѣ велася боротьба тѣлько рѣжныхъ боярскихъ партій.

Уважно оглядаючи увесь перїодъ вѣдъ часу смерти Ярослава Осмомысла до часу, доки Данило запевне вже затвердився въ Галичинѣ, не можна не бачити, що такихъ подѣловъ майже не було и князѣвъ въ Галичѣ садовили або скидали и выганяли не вѣдрубнїи партіи, а всѣ бояре. Всѣ бояре брали участь въ перемѣнѣ князѣвъ пѣсля Романа. Дѣти его не мали въ Галичѣ прихильникѣвъ и побѣгъ ихъ не бувъ наслѣдкомъ борьбы партій. Коли бь бояре дѣлилися на партіи, то для нихъ бувъ великїи простѣръ ставити своихъ кандидатѣвъ, якъ Романовичѣвъ выперли зъ Галичины, одначе жь не видко, що бь одна партія ставила свого князя, а друга иншого. На впаки! спершу за проводомъ Угорского короля вони покликали Ярослава Переяславского, а згодя, пѣсля загальнои нарады пѣслали по Игоревичѣвъ. Якъ осѣлися Игоревичѣ, то кѣлька лѣтъ проти нихъ нѣхто не выступавъ. А вже жь коли бь бояре волѣли иншого князя, то не зустрѣли бь на те великои перепоны, бо Игоревичѣ сварилися помѣжь себе и оденъ выгнавъ другого. Далѣ й самого Романа выгнали Угры за подмогу боярѣ. Въ лѣтописяхъ прямо мовиться, що бояре чинили

усь сукупно. Розгляньмо ще зъ сего боку частъ боротьбы Данила за Галичину.

Чи спостережемо хочъ за того часу вороговане партій? Дехто помѣжь вченими вбачае, якъ отъ проф. Шараневичъ, мѣжь Галицкими боярами и Данилову партію, але въ лѣтописи сего не видко. Коли въ боротьбѣ Данила зъ Судиславомъ перевагу видимо почавъ брати Данило 1230 р., до него пристали усѣ бояре. Коли мѣжь ними були Даниловѣ прихильники, то чомъ же вони задалегодъ не пристали до него? Троха згодя вѣрными Данилови лишилися тѣлько 18 „отрокѣвъ“, але ихъ лѣтопись вѣдрѣжняе вѣдъ боярѣ. Прійшли Угры и „принимъ король Ярославль и поиде къ Галичю. Климьята же съ Голыхъ горъ убѣжа отъ князя Данила ко королеви и по немъ вси бояре Галичѣкѣи предаша ся“. Въ другому мѣсцѣ лѣтопись повѣдае: „Володимиру же ятому бывшу въ Торцькомъ и Мирославу, съвѣтомъ безбожнаго Григоря Васидевича и Молибоговичевъ, инѣмъ боярѣмъ многимъ ятымъ бывшимъ... Узрѣвше же бояре Галичѣстни Василька отшедша съ полономъ воздвигоша крामолу“. Отсей „многіе бояре“ зовсѣмъ не галицкѣи прихильники Данила, а мабуть волыньскѣи бояре. Волыньскимъ бояриномъ бувъ Мирославъ, та мабуть и Григорій Василевичъ, що суперечивъ проти вѣддачи Уграмъ Перемышля. Зъ галицкихъ боярѣ хйба оденъ Судиславъ бувъ прихильникомъ Данилови; але така прихильнѣсть не великой вартѣ ваги! Бѣльше нѣде лѣтопись не натякае на Даниловыхъ прихильникѣвъ. За часу небутности Данила въ Галичѣ тамъ перебувавъ цолкъ зъ его братомъ про всякъ случай и якъ тѣлько вѣнтъ выступивъ, заразы почалася колотнеча... А може галицкѣи бояре ворогуючи одностайно проти Данила, складали партіи за для иншихъ претендѣтѣвъ? Бачимо, що тѣ претендѣнты зъявлялися не заразомъ, а оденъ по одному: першими були Угры; коли ихъ побили, зъявився на короткѣи часъ Олександръ Белѣкѣи а за нимъ Чернигѣвскѣи князь. Тымъ самѣи бояре складали партіи усѣхъ отыхъ претендѣтѣвъ. Видна рѣчь, що бояре стояли за таку дѣлему: або Данило, або якѣи будь зъ названыхъ нами кандидатѣвъ.

Мы не доводимо, що бояре разъ-у-разъ стояли дружно въ вѣдносилахъ до князѣвъ; мы лишень гадаємо, що такъ воно

бувало въ ббльшости випадкбвъ и такъ було за Данилового часу.

То й тодѣ, коли помѣчаемо вбдрубнї партїи, то бачимо, що рѣчь иде не про пановане одной купки боярѣ надѣ другою. Отъ н. пр. зѣ лѣтописного оповѣданя про вигнане Володимира Ярославовича добре знати, що одна партїя боярѣ трималася князя, а друга змагалася проти него. Лѣтопись прямо повѣдає, що колотнеча выникла черезъ насильства князя, але непримѣтно зѣ лѣтописи, що бѣ въ тыхъ насильствахъ брали участь бояре — прихильники князя. Насильство було въ тому, що Володимирѣ „улюбивѣ жену или чью дочерь, понмашеть насильемѣ“. Имовѣрно, що насильство обмежувалося такими випадками, не чѣплялося до добра и правъ и що повстали проти князя самї лишень покривдженї такими випадками. А подивѣмося, до чого прямували ворохобники?“ „Возсташа на князь свой“ сказано въ лѣтописи и не маючи певности выгнати его прямо, ворохобники повѣдали князеви свбї замѣрѣ убити его жѣнку-попаду „и се рѣкоша, вѣдаючи, ажѣ ему не пустити попадѣи, но абы имѣ како прогнати его и симѣ ему пригрозиша“. Ото жѣ жадного слова нема, що бѣ вони бажали прогнати сѣ княземѣ кого зѣ боярѣ. На останку бачимо, що сѣ княземѣ втѣкли его жѣнка, сыны та дружина. Вважати сю дружину за боярѣ, Володимировыхъ прихильникбвъ, якѣ се робить проф. Шараневичѣ, нема жадной основы. Сѣ Татищева вѣдаемо, що Володимировї приятелѣ жили собѣ въ Галичѣ пбсла того, якѣ вбнѣ втѣкѣ. Коли осѣлися въ Галичѣ Угры, помѣчаемо двѣ партїи: одна тягла руку за нихъ, друга пбслала по Ростислава. Зѣ якои причины выникѣ отсей подѣль? Бояре въ загалѣ волѣли собѣ Руского князя, тблько вважали на те, „чи бяхуть сынове и братья у короля, то ти держахуться крѣико по королевичи“. Знати, що бояре тягли руку за Угрбвѣ вбдѣ остраху. Выходить, що коли мы й спостерегаемо иншї разѣ подѣль мѣжѣ боярами, то се просто вбдѣ того, що однї вважали за лѣпшого князя того, а иншї другого; але черезъ се мѣжѣ боярами не доходило до збройной боротьбы и коли сѣдавъ кандидат одной партїи, то на другу не выпадали нѣ угнѣтѣ, нѣ пббѣгѣ. Загаломѣ бачимо повну недостачу тыхъ появѣ, якї безпримѣнно трапляються тамѣ, де йде боротьба партїи. Втѣкаючи зѣ Галичины бояре, боялися угнѣту не вбдѣ

своихъ бояръ, а вѣдь князѣвъ, котрѣй ѣ не гадали собѣ опиратися на яку небудь партію бояръ. Таке було за першого повороту до Галича Володимира Ярославовича, за Романа и за Игоревичѣвъ. Бояре корилися неминуности и не видко, що бѣ одна партія баламутила другу. На пр. р. 1189 Ростиславъ прибувъ пѣдъ Галичъ зъ невеликою дружиною, сподѣваючись на обѣцянку бояръ; бояре обѣцяли ему „узрѣвше полкъ его, отступити отъ королевича. Бяшетъ же и въ его полку несколько мужъ Галичкихъ приѣхало; и си же узрѣвше лѣсть братья своя подѣпоустивше и подѣ полкъ свой и отступиша отъ него“. Не спостерегаемо мы ѣ того, що бояре вбивали оденъ одного, або грабували. Певно, що Володиславъ, Судиславъ були першими особами въ боярствѣ. Коли истнували партіи, то чомѣ же нема нишихъ вѣдповѣдныхъ имѣ особѣ, котрѣй бѣ вороговали зъ ними? Чому зновѣ тодѣ, коли одна партія ставала зъ верху, не бачимо оппозиціи другои? Отсѣ ватажки йдутъ наслѣдно оденъ у слѣдѣ одного: Володиславъ (1202—1211 р.), за нимѣ Судиславъ (1208—1234), дальше Глѣбъ Зеремѣвичъ (1226—1234), Володиславъ (1231? 1241—49). Одинокій випадокъ ворогованя мѣжь боярами за верховодство оповѣдає Галицко-Волынська лѣтопись пѣдъ р. 1240. Додамо ще, що лѣтопись рѣдко споминає про подѣлы бояръ, а все мовить: „Галичкыи бояре“, значить, що розумѣе тутъ усѣхъ бояръ.

Певна рѣчь, що бояре були головнымъ ворогомѣ Данила и нѣхто, якѣ вони виноватѣ, що Данило не всидѣвъ въ Галичѣ тодѣ, якѣ забравъ его вперше. Бояре не могли втихомиритися и разъ-у-разъ нишпорилися, де бѣ добути поза Галичиною ворогѣвъ Данилови. Вороги находилися и охочо едналися зъ боярами, охочо боролися за Галичину, бо се була Земля найбогатѣйша и люднѣйша зъ усѣхъ Рускихъ Земель. Даниловѣ вороги все выступали проти него сѣ пѣдмовы и поєднавшися зъ боярами; безъ сего наврядѣ чи пѣшли бѣ вони проти Данила. На пр. пѣсля того якѣ, Данило вперше затвердився бувъ въ Галичинѣ, Угры вернулись до дому сѣ пѣдмовы Судислава: „Андрѣви же пришедшу ко отцю си и брату и Судиславу глаголющу непрестаньно: „Изыдѣте на Галичъ и примете Землю Рускую; аще не поидеши, укрѣпятся на ны“. Року 1231 „Судиславъ же поимася, приде королеви Андрѣви и возведе короля Угорьского Андрѣя“. Зновѣ и Олексан-

дерь, мѣркуючи встати проти Данила, змовлявся зъ боярами. Михайло Чернигѳвскій мовивъ до Данила: „Аще коли хотяхъ любовь имѣти съ тобою, невѣрнии Галичане не вдадяхуть ми“.

Такі спѳбники боярства и охочі на Галичину, якъ за Данила, такъ и до него були й помѣжь Рускихъ князѣвъ и мѣжь сусѣдними чужинцями.

На самъ передъ за Галичину боролися зъ Даниломъ Угры. Замахъ ихъ на Галичину показався ще въ кѳнці XII. вѣку, а далѣ не спиявся вже зъ р. 1213. Болре зъ р. 1219 почали щиро помагати Уграмъ, бо Угры дали боярамъ участь у верховному кермованю краємъ. Коли жъ Галичина перейшла до Андрѣя, то фактичнимъ державцемъ еи ставъ Судиславъ. Коли р. 1234 номеръ королевичъ Андрѣй, Угры лишили свои замѣры на Галичину; але жъ и пѳсля того не вважаючи на те, що Данило бувъ приятелемъ Белѣ, Угры, все таки втручалися въ Галицкій справы не на руку Данилови, вони запомагали Михайлови й Ростиславови Чернигѳвскимъ, тодѣ якъ тѣ сидѣли въ Галичѣ. Беля тымъ сердешнѣйше помагавъ Ростиславови, що за сего була посватана донька его Анна. А що Беля дававъ пѳдмогу не даремно, се знати съ того, що коли Ростиславови выпала въ Галичинѣ невдача, то вѳнъ не хотѣвъ вже давати за него Лишу: згодився вѳнъ на ихъ шлюбъ лишень пѳсля Батыѣвого походу, коли бувъ за надто притихъ. Съ того часу Ростиславъ чинивъ вже проти Данила не за одно зъ батькомъ, а цѣлкомъ незалежно вѳдъ него; бо зъ нимъ вѳнъ посварився. Ростиславъ мавъ незвычайно сварливу вдачу, якъ и всѣ князѣ Чернигѳвского роду.

Головними супротивниками Даниловыми за Галичину були Угры й Ольговичѣ; але трацялося, що бояре вдавалися и до стрыйного брата Данилового, Олександра Белзкого, чоловѣка досить неморального. Прецѣнь же Олександръ все готовый бувъ злучитися и лучився зъ Даниловыми ворогами и безъ выгяду на Галицкій престѳлъ: вѳнъ давно вже не сирийѣвъ Романовымъ дѣтямъ, бо зъ самого малку ихъ сиоглядавъ на Володимирскій удѣлъ, що правомъ спадщины належавъ Романовичамъ. Ще що до Галичины, т) Олександръ може бѣ и запомогъ Романовичѣвъ, а вже що до Волини, то не волѣвъ поступитися имъ и единымъ ступнемъ. Ото жъ стративши Володимиръ на Волинѣ, Олександръ и приставъ до ворогѳвъ Романовичѣвъ, але нѣ разъ не придбавъ собѣ съ того жадной користи.

Були ще й Болохóвскій князь — и вони квапилися на Галичину та хочь съ того нѣчого не добули, але запомагали Даниловыхъ ворогѣвъ.

Усѣ отей Даниловѣ вороги, борючися зъ нимъ за Галичину, йшли собѣ одностайно, дружно.

Вѣрнымъ сѣблникомъ Данилови — бувъ Кіевскій князь, Володимиръ Руриковичъ. Часто давали Данилови запомогу и Половчане: частина Половчанъ съ часу татарского нападу стало перебувала у Данила на службѣ; имовѣрно, що тѣ Половчане були поселені на его земляхъ. Траплялося, що Данило вдавався за пѣдмогою до Литвы и вона не вѣдмовляла ему.

Поляки тѣлько тымъ и вмѣщувались въ рускѣ справы, що давали запомогу вѣйскомъ, коли того у нихъ прошено. Въ політицѣ Полякѣвъ и вѣдноснахъ до Русинѣвъ, не було одошности и добре выдержаного прямованя.

Боротьба Данилова за Галичину розпочалася на веснѣ року 1230. Спершу ему геть-то трудно було справлятися зъ ворогами; ось якъ повѣдає лѣтопись про нападъ Угрѣвъ: „Изыде же Бѣла риксъ, рекѣмый король Угорскый, въ силѣ тяжцѣ... Данилови же молящуся Богу избави и Богъ отъ руки сидныхъ“. Романъ затвердився въ Галичинѣ черезъ те, що дехто зъ сусѣдѣ боявся его, а дехто бувъ зъ нимъ въ сѣблцѣ. Такі жь обставины сприяли и Данилови. Сила боярь була для него страшною тодѣ лишень, коли вони добували запомогу зъ заграницѣ, такъ само и безъ запомоги боярь не страшнѣ были Данилови и вороги заграничнѣ. Пѣсля Татарского нападу бояре не мали нѣ зъ вѣдки енергичной запомоги. Чернигѣвскѣ волости Ростислава були зруйнованѣ; такъ само й Угорщина, до того жь затыглася ще въ вѣйну за Австрійске князѣвство. Поменшала и численнѣсть баламутѣвъ. И отъ Данило рѣшучо береться за боярь: „Доброславу же и Григорю обоеимъ ловащимъ на ся, слишавъ же Даниль рѣчи ихъ, яко полны суть лести, и не хотять по воли его ходити, и власть его иному предати, сомысливъ же со братомъ, понужи же видя незаконие его и повелѣ его изоимати“. Бѣй Ярославскѣй року 1245 въ конецъ затвердивъ Данила на Галицкому столѣ. Ще разъ року 1254 була проба вѣдобрати у Данила Галичину, але еѣ пѣднято не за приводомъ боярь, а сподѣваючись, що въ Галичѣ знай-

дуться охочі йти проти Данила. Одначе не великою роботою стояло Данилови задушити сю пробу.

Данилова побѣда надъ боярами мала велику вагу для Галичини тымъ, що не дала пѣдгорнути єѣ чужинцямъ и не пустила на здобучь Уграмъ; а для Украины-Руси тымъ, що коли бѣ зъ єѣ системы вийшла Галичина, то вона стояла бѣ вельми слабою. Та й безъ того мусимо мати спочуте для Данила въ его боротьбѣ зъ боярами. Бояре надъ усѣмъ ставили власну самоволю. Не шанували вони особы и таке непошановане выявили и до князя. По думцѣ боярь нарѣдъ мусивъ бути для нихъ покрѣливою зброєю и жереломъ, зъ якого вони дбали добро на власнїй кешенѣ. Осъ якъ Костомарѣвъ повѣдає про панованє боярь въ Галичинѣ: „Тутъ вже прокидались засновини того паньства, що пѣдъ польскою кормигою обгорнуло край и выкликало проти себе козакѣвъ“. Разомъ зъ боярствомъ упавъ и єдиний на всю нашу исторїю замахъ завести на Украинѣ-Руси аристократїю, зъ вагою и розумнѣмъ сего слова въ захѣднїй Европѣ, аристократїю яко властителя масы народнои по праву спадщини. Сей замахъ бувъ не далеко вже, що бѣ выконатися, та не дало єму выконатися те, що въ Галичинѣ запанувавъ и зновъ затвердився устрѣй останнєи Украины-Руси.

Разомъ съ тымъ Данило ширивъ межѣ свого краю, прилучаючи до него деякї Землѣ, що не були єго батькѣвщиною. За першою половиною свого князюваня у него не було гадки въ повнѣ верховодити надъ Украинною-Русю и повѣдбирати удѣлы у своихъ своякѣвъ и въ загаль не було въ него великого бажаня ширити якъ мога свою територїю. Разъ добувши въ Кїевскѣй Землѣ мѣсто Торцькїй, Данило надѣливъ нимъ дѣтей Метислава Вдатного; другимъ разомъ вѣнъ готовый бувъ вѣдректися и вѣдъ Луцка. Коли жъ дехто съ князѣвъ позбувся свого удѣлу, то не инакше, якъ по власнѣй винѣ, на пр. Олександрѣ Белзкїй. Вѣнъ разъ-у-разъ баламутивъ проти Данила; Данило тѣлько разѣвъ прощавъ єго и вертавъ єму Белзъ и Червень, на останку не стало въ него силы бѣльше терпѣти. Пѣсля 1234 року, коли Олександрѣ втѣкавъ до Кїєва, а Данило злававъ єго, лѣтопись бѣльше не згадує про него, а Белзъ и Червень пѣсля того вѣдѣйшли пѣдъ Данила.

Справившись въ боротьбѣ зъ боярами, Данило не спочивъ: въ головѣ єго доспѣла нова думка. Вѣнъ зрозумѣвъ, що старий

ладъ вже не годився за для України-Руси и вона черезъ него могла бы позбутися своєї самостійности. Треба було, що бъ вона зробилася мѣцнѣйшою; а статися такъ могло тодѣ, коли бъ вона перейшла въ руки яко мога меншой скдѣлькости князѣвъ и що бъ одному родови пѣдлягали всѣ останнїй князѣ. Отъ и заходився Данило пригортати Украиньско - рускїй Землѣ, що до себе, а що до свого брата. Тымъ-то вѣнъ такъ ремствувавъ на Болохѣвскихъ князѣвъ за те, що вони пѣдлягли пѣдъ Татаръ: „Даниль же на нѣ большую вражду (держа), яко отъ Татаръ большую надежду имѣяху“. По его думцѣ имъ треба було пристати до того великого політичного звязку, якїй вѣнъ думавъ організувати на Украинѣ-Руси. Протяли его замѣры, повѣдає одна папска буля, котра Данилови и Василькови, вѣдповѣдно ихъ просьбѣ, дозволяла пѣдгорнути до себе Землѣ другихъ князѣвъ, що не визнавали папу за голову церкви. Данило бажавъ поширити свою власть на сходѣ по Днѣпро, а на пѣвночи по межу властивои Литвы.

Взявся вѣнъ и до Пиньскихъ князѣвствъ. Пиньскїй князѣ замѣрлялись пригорнути до себе частку сусѣднихъ зъ ними Рускихъ Земель и за се розпочато боротьбу спершу съ князями Луцкими и Пересопницкими, а дальше и зъ Даниломъ. Скдичилося на тому, що вони пѣдлягли пѣдъ Данилѣвъ впливъ, и хоча потѣмъ заходилися, що бъ вызволитися съ пѣдъ него, та марна була ся ихъ робота.

На сходѣ трапилася Данилови и вдача и невдача. Мешканьцѣ земель, що лежали на схѣднѣй межѣ Даниловои території и простягалися ажъ по Днѣпро, не хотѣли держати въ себе за князѣвъ Руриковичѣвъ и лѣвише волѣли перейти пѣдъ Татаръ: се були мешканьцѣ Бѣлобережа, Возвягля, Чернятинцѣ и мешканьцѣ Сѣмоця,*) Городка, Межибожа и всего По-

*) Бѣлобереже — мабутъ теперѣшне мѣсточко Дубенського повѣта. Въ лѣтописяхъ есть ще и Днѣпрове Бѣлобереже, та й береги Луга, на передмѣстю Володимира Волинського, называютъ Бѣлобережемъ.

Звягель звется и теперь у народу м. Новгородъ Волинскїй. Чернятинѣвъ есть кѣлька: въ Заславскому пов. и въ Бердичѣвскому. Барсовъ каже, що Сѣмоць — се теперь село въ Заславскому повѣтѣ Семаки. Есть ще Семаки на Подѣлю и въ Житомирскому повѣтѣ.

божа и Придніпрянціны. Видима рѣчь, що замѣрившись пригорнути ихъ до себе, Данило повиненъ бувъ зустрінути супротивнѣсть. Возвѣгляне спершу глумилися, побачивши, що съ Шварномъ тѣлько 500 воякѣвъ: „Наутрѣ же приде Даниль со многомъ множествомъ полкомъ, со братомъ си и со сыномъ Львомъ; видивъше же гражданъ и ужасъ бысть въ нихъ и не стерпѣша и вдашася“. Тымъ-то покорилися Данилови (1254—1258 р.) и мешканьцѣ притетеревскихъ мѣсть Побожа и навѣтъ Болохѣвцѣ. На лихо мусивъ вѣнъ на сему зупинитися, бо Татарва не пустила рушати дальше. Пѣсля Батыевого нападу Данило не володѣвъ вже Кіевомъ. Кіевъ Татаре вѣддали Суздальскимъ князямъ.

Такимъ чиномъ не довелося Данилови скѣнчити батькѣвску справу. Панованє Романового роду на Украинѣ-Руси стояло вельми не довго передъ татарскимъ нападомъ. До сего жъ часу належить и оповѣданє Ипат. лѣтописи про Данила пѣдъ рокомъ 1250, що вѣнъ: „былъ великъ, обладалъ Рускою Землею, Кыевомъ и Володимеромъ и Галичемъ, со братомъ си инѣми странами“. Мусили Романовичѣ задовольнитися Галичиною и Волянню, яко головными своими володѣнями. До сего осередка притягалися и купилися коло него по пѣвнѣчнѣй и схѣднѣй межѣ и иншѣ ще Землѣ; але окрѣмъ Воляни и Галичины змѣнялися межѣ. Незмѣннѣ стояли межѣ тѣлько на заходѣ и пѣвденному заходѣ. Тутъ за Данила Русь була сумѣжною Угорщинѣ и Польщѣ. Зъ Угорщиною межѣ йшла Карпатскими горами, котрѣ звалися або просто Горами або Угорскими Горами; деякѣ горы мали власнѣ назвы на пр. Борсукѣвъ дѣлѣ. Селитьбы Русинѣвъ були въ самыхъ горахъ. Въ горахъ закладували монастырѣ, куда переважно й прямували люде побожнѣ; бо тамъ вони могли налюбуватися самою бѣльше, нѣ жъ де инде. Вѣдомѣ три такѣ монастырѣ: Лелесѣвъ, Синевѣдскѣй и Полонинскѣй. Горы вкрывали величезнѣ лѣсы. Межѣ Руси съ Польщею починалася тамъ, де выплыває съ Карпатъ рѣчка Рѣпа. Ся межѣ иснувала зъ давныхъ давнѣ и була ще й пѣсля Данила, то вже жъ певно була вона и за Данила.

Назвы деякихъ мѣцевостей вказують на те, що тамъ була стала межѣ. За Данила згадують тамъ мѣсто Теличъ (теперь село въ Санчѣвскихъ горахъ), тѣлько що не сказано, до

кого воно належало; швидше можна сказати, що се руске мѣсто, бо ще й теперъ тамъ сидять Русины. Попереднї селитбы Русинѡвъ тягнуться ажъ по рѣчку Дунаецъ, тѡлько за 10 миль вѡдъ Кракова. Вѡдъ Ропы межá йшла лѣвýmъ бокомъ Вислока, инде по самѡй рѣцѣ Вислоку. Вѡдъ низовой течїи сеи рѣчки межá имовѣрно йшла до того мѣсця, де була Ruska wieś, а зъ вѡдтѣль Вислокомъ, ажъ до вилыву єи въ Сянь. Рускї Землѣ сеи краниы звались Гѡрскимъ краємъ и Пѡдгѡремъ; така назва була и сусѣднýmъ польскимъ Землямъ. Вѡдъ Сяну йшла межá полями до Вепра, поузъ якїсь „Ворота“, поузъ Щекарѡвъ, Сутѣйскъ и Тернаву, а де инде межею була рѣчка Сянь. Зъ лѣтописи вѣдаємо, що зъ сего боку були сумѣжнї рускї мѣста: Грабовецъ, Орельскъ, Грубѣшѡвъ, Верещинъ, Уханъ, Комѡвъ, Холмъ, Стовпе, Угровескъ, Володава. Земля мѣжъ Богомъ и Вепромъ звалася Україною. Дехто операючись на польскихъ жерелахъ, гадає, що за Данила Руска межá заходила за Вепръ, що Русины взяли були Люблинъ; але се байка. На пѡвнѡчъ вѡдъ почисленыхъ мѣстъ рускихъ, Руси належало село Воинъ, не далеко, де вилывала Тисьмениця въ Вепръ, а далѣ Андрѡево. Зъ околицѣ Вепря межá повертала на схѡдъ и близько Берестя приходила до Буга, а далѣ йшла въ гору Бугомъ. Про Берестѣ и Дорогочинъ часто згадує лѣтопись, якъ про сумѣжнї мѣста; Дорогочинъ мусимо вважати яко самий далекий koniecъ на пѡвнѡчному заходѣ Даниловои державы.

Околицѣ Дорогичина тяглися по Нуръ; за Нуромъ сидѣли Ятвяги; вѡдъ нихъ Русь межувала зъ болотами. За часу Романа селитбы Русинѡвъ тяглися ажъ по Райгородѣ, але потѡмъ спустѣли вони.

Де була межá Украины-Руси зъ властивою Литвою, побачимо опѡсля. За Литвою прилягала до Руси Земля Пиньскихъ князѡвъ.

Не вѣдаємо, чи тї Землѣ, що попѡдбивавъ до себе Данило на схѡдѣ 1254—1258, задержавъ всѣ пѡдъ собою, въ усякому разѣ Землѣ Даниловои державы доходили до Овруча, не переходячи за Тетеревъ, не спускаючись низше верхѡвья Бога. Самымъ останнимъ кѡнцемъ лѣтопись згадує Межибоже.

По Днѣстру Землѣ Даниловї ишли до Калиуса. Трохи на заходѣ пѡвденна межá йшла имовѣрно горѣшнѣю течїєю Прута

и по Черемошу. Коломыя, Онуть и Бакота — се самі південні кінці, які згадує літопись.

Колісь Землі на південь відь сеї межі аж по самий Дунай більше-менше підлягали Галицким князям, а тепер их займила Татарва, що переходила через них до Царгороду и въ Болгарщину; тымъ-то хочь иноді и траплялися зносины зъ Болгарщиною, але пряма комунікація съ південними народами була зупинена.

Житє України-Руси трималось теперь головнымъ побитомъ въ політичному організмѣ, котрый обіймали наведені нами межі. Придніпряньщина на довшій часъ замовкла въ историчному житю.

Исторія злученя Рускихъ Земель въ одно за Данила свѣдчать намъ, що тоді Рускій нарѣдъ бувъ ще геть вельми далеко відь гадки про єдино-сукупне житє. Та й те злучене, якого добився Данило, не дало повного політичного зъєднаня. Данило працювавъ не на користь єдиновластя, а на користь панованя одної родини. Князь, якъ и перше, дѣлялися Землями. Данило відступивъ за першимъ разомъ братови частину придбанихъ Земель. Вони змалку призвичаились думати, що Галичиною повиненъ орудувати Данило, а Василько Волянею. Далъ подѣль Даниловыхъ Земель відбувся ще за єго житя. Загаломъ до половини XIII. вѣку на Украинѣ-Руси не було думки про політичне зъєднанє. Князьства Романовичѣвъ пішли на відшибъ відь останнихъ Рускихъ Земель; роздѣль сеї примѣтний вже съ того часу, якъ підупавъ Кієвъ, але теперь вінъ дѣйшовъ до кінця, якъ черезъ географічне положене, такъ и черезъ політику Данила и Василька; ся політика на все звела ихъ съ того шляху, якимъ ишла остання Русь. И такимъ чиномъ съ часу Данила південно-захѣдна Русь хочь и дѣлилася по старовинѣ на князьства, але князями були люде зъ одного роду и стало складали оденъ суцѣльний організмъ Галицко-Володимирской Руси.

Отъ яку реформу вложивъ Данило въ політичне житє отсихъ Рускихъ краївъ.

II.

КУЛЬТУРА УКРАИНЫ-РУСИ ЗА КН. ДАНИЛА.

Але жь не тѣлько отсї перемѣны прищепивъ Данило. Галицко-Володимирская Русь споконъ вѣку була богатимъ краємъ.

Людности ей сприяла сама природа. Тутъ Русины здобували не тільки для власного прожитку достатки, але й суевднй край надѣляли зббжемъ. Отакъ р. 1279, якъ выпала голоднеча у Ятвягбвъ, вони благали Володимира Васильковича поратувати ихъ хлѣбомъ, що вбнъ и вчинивъ имъ. Безнастанный купецкй рухъ черезъ край сприявъ бблшбй чи меншбй просвѣтѣ и розвитку мешканцѣвъ; слѣды сего помѣчаемо ще за далекою давнини: въ середнихъ вѣкахъ те жь саме. Даниловичъ повѣдае, що въ XII. вѣцѣ купцѣ зъ Регенсбургу вѣздили до Кієва черезъ Емсь и Вѣдень, купувати футра; тодѣ Кієвъ бувъ осередкомъ, де складалися футра на продажъ. Трохи ранѣйше сего Мартинъ Галь повѣдае, що Польща зробилась вѣдомою переважно тільки черезъ те, що черезъ неѣ переѣздили чужостороннй крамарѣ на Русь. Наша лѣтопись такожь згадуе про сихъ крамарѣвъ, зовучи ихъ Латиною: Въ половинѣ XIII. вѣку чимало польскихъ и австрйскихъ крамарѣвъ, довѣдавшись вбдѣ папскихъ пбсланцѣвъ, що вони йдуть въ Татарію, рушили зъ ними. Трохи на пбвдень бачимо жвавый купецкй рухъ по Днѣстру: низше Кучельмина *) ходили судна до Олеша; **) вертаючись въ Галичину привозили рыбу и вина. Имовѣрно, що вбдѣ устя Днѣстра судна крамарскй ходили до Дунаю, де зустрѣчаемо ихъ въ другбй половинѣ XII. в. и де першимъ мѣстомъ вбдѣ моря на лѣвому березѣ Дунаю бувъ малый Галичъ (Галачь). Тутъ крамарѣ набирали грецкого та болгарского краму. Сюда жь и Угры привозили свбй крамъ. Знаемо, що Святослава вельми причарувало осередкове положене наддунайскихъ земель: „То есть середѣ въ земли моеѣ, мовивъ вбнѣ, яко ту вся благая сходятся“. Що бъ зрозумѣти, якъ широко було розвинено въ Галичинѣ морске крамарство, досить згадати, що р. 1224, коли збиралися Русины проти Татарвы, зъ Галичины прибуло 1000 суденъ зъ выгонцями (пѣхотою). Галичина багацѣю продавала власныхъ добутокѣвъ, особливо же хлѣба и соли. Соляный промыслъ ббля Коломыѣ князѣ роздавали оружни-

---

*) Шараневичъ вказуе Кучерникъ недалеко вбдѣ Днѣстра на одному сѣ Прутовыхъ доплывбвъ.

**) Олешье (нынѣшне м. Алешки), на лѣвому березѣ Днѣпрового лиману, повѣтвое мѣсто въ Тавріи.

камъ*). Въ початку XII. в. вся Украина-Русь добувала сѣль зъ Галичини. Окрѣмъ того зъ вѣдтѣль ишло доволѣ футра, меду, рогатого товару. Галичина була доволѣ густо заселеною и мала вельми багато мѣсть. Я по Галицко-Волинськѣй лѣтописи нарахувавъ за часъ вѣдъ року 1205 до татарского нападу 56 мѣсть въ Галичинѣ и на Волинѣ. Галичане вѣдрѣжнялися замѣжностею. Про Данила и Василька сказано, що вони зарадили и Михайлови Чернигѣвскому, пшениць много и меду и говядѣ и овецъ доволѣ“. До татарской руины отсей Рускѣй Землѣ були найзамѣжнѣйшими Землями въ Европѣ. Тодѣ, якъ захѣднѣй краѣ перебували геть въ злиденному станѣ, въ убожествѣ, варварствѣ, Землѣ помѣжь Днѣпра та Днѣстра, вславлялися достатками, роскошами, якѣ тѣлько були вѣдомѣ того часу; якимъ-то прегарно роскошнымъ мѣсцемъ бувъ тодѣ Кіевъ зъ золотыми ворѣтьми, съ чотырма сотнями церковъ, зъ восьмома крамарскими майданами. Згадаймо, що скарбомъ Кіева Болеславъ Хоробрый позолотивъ усю Польщу. Кіевъ своими роскошами и прегарнымъ краєвидомъ розпестивъ Болеслава Смѣлного! Скѣлько золота, срѣбла, дорогоцѣнныхъ речей Галичъ подарувавъ Лешкови Бѣлому! Навѣть и пѣзнѣйше вже пѣдъ убогими стрѣхами зруйнованого Кіева въ одно були такѣ речи роскошей, якѣ въ иншихъ державахъ можна було зобачити хѣба въ домахъ вельми богатыхъ панѣвъ; оксамиты въ Кіевѣ зустрічались частѣйше, нѣ жъ полотно лянне у Вилнѣ, перецъ частѣйше, нѣ жъ сѣль у Польщѣ**).

Вже жъ не безъ того, що на добростанѣ мешканцѣвъ недобре впливали и змаганя претендентѣвъ за орудуване Галичиною и Волинею; особливо коли претенденты почали наводити Половчанъ и иншихъ хижихъ чужинцѣвъ, котрѣ не давали пощады краю. Але все жъ, наибѣльше потерпѣла и Галичина и Волинь вѣдъ Татарвы, особливо коли вона набѣгла впершь р. 1240—1241 и рушала цѣлою масою на Рускѣй Землѣ, руйнуючи сѣ ажъ до Берестя, а потѣмъ кѣлька разѣвъ верталася симъ

*) Петрушевичъ нѣ бы гадає, що се була гвардія.

**) Додамо вѣдъ себе, що й культура и просвѣта стояла въ Кіевѣ вельми високо; коли тодѣ Татаре зруйнували Кіевъ матеріально, то духово вѣдъ не менше зруйнованѣй теперъ зъ національно-русского погляду.

краемъ съ Польщи. Ось що повѣдає лѣтопись: „Данилови жѣ со братомъ пришедшу ко Берестью и не возмогоша ити въ поле, смрада ради множества избьеныхъ: не бѣ бо на Володимѣрѣ не осталъ живый, церкви святой Богородици исполнена труція; иныя церкви наполнены быша труція и телесъ мертвыхъ“. Коли Пляно-Карпіні переѣздивъ черезъ отсей рускій краѣ, такъ бачивъ по степу несчисленно людскихъ черепѣвъ та кѣстокъ. Р. 1243 вертаючись зъ Угорщины Татаре зновъ „воеваша до Володавы и по озерамъ, много зла створше“. Пѣсля десятилѣтнього спочинку Татаре зачали зновъ турбувати пѣвденно-захѣдну Русь; р. 1258 вони йшли черезъ Русь на Литву; р. 1259 зновъ переходили черезъ пѣвденно-захѣдну Русь на Польщу; зъ Люблина вони рушили до Завихоста, переправилися черезъ Вислу, забрали Судомиръ и Лыць. Того жъ часу терпѣла Русь и вѣдъ литовскихъ нападѣвъ. Отъ же, не вважаючи на таке лихолѣте, пѣвденно-захѣдна Русь за часъ князюваня Данила, встигла зновъ пѣдвестись и дѣйти до свѣтлого становища: зновъ бачимо єв густо заселеною. Якъ не мордували Татаре Русинѣвъ, але жъ Карпатскій горы були такимъ захистомъ за для Русинѣвъ, де можна було безпечно переховатися. Коли Данило вертаючись зъ Угорщины заночувавъ въ Синевѣдскому монастырѣ, такъ проснувшись вѣдъ „видѣ множество бѣжащихъ отъ безбожныхъ Татаръ“. Кажуть, що того жъ часу заснована Почаѣвска Лавра черцями, що повтѣкали съ Кієва, а переховались въ горахъ. Та ще й те, що окрѣмъ тубольцѣвъ, якій спаслися вѣдъ Татаръ, прибуло на Волинь и Галичину чимало приходцѣвъ. Деякихъ закликавъ Данило, якъ н. пр. Русинѣвъ сусѣднихъ краѣвъ, Ляхѣвъ и Нѣмцѣвъ; лѣтопись повѣдає, що вони ишли до Холму: „день и во день“. Иншій, знаючи добру Данилову вдачу, переселялися сюда, що въ єго державѣ имъ бѣльше попастить въ житю, якъ въ рѣдному краю; до такихъ належали Поляки; вони переселялися на Русь ще до татарского нападу и пѣсля. Незадовго до Ярославового бою „нарочиты бояре и инии Ляховѣ избѣгли бяху изъ землѣ, хотяще ити къ Данилови“; чимало людей втѣкало и изъ татарскихъ Земель. Въ Даниловѣй державѣ тодѣ лѣпше було жити, нѣ жъ де инде, тымъ-то сюда переходили и Чернигѣвскій бояре и князѣ зъ Рязани. Бували и переселеніи сѣломѣць. Взявши и зруйнувавши Возвягль, Данило „люди изведе

и вдасть я на подѣлъ, ово брату си, ово же Львови, другия Шварнови“. Въ Галичинѣ е кѣлька мѣсцевостей съ такими навами, що свѣдчать, що тамъ були поселені литовскі бранцѣ; гадаемъ, що тѣ поселенцѣ приведені за Данила, бодай же хочъ тѣ, що нагадують про Ятвягѣвъ и Прусѣвъ; бо пѣсля Данила зъ Ятвягами вѣйнъ майже не траплялося, а съ Прусами Галичина зѣткнулася въ часъ Ятвязкихъ вѣйнъ, те жъ за Данила. Лѣтопись, повѣдаючи про тѣ вѣйны, кѣлька разѣвъ згадуе про бранцѣвъ. Пѣсля татарского нападу деякѣ давнѣ мѣста стратили свою вагу, отъ якъ Звенигородъ, Теробовля, а деякѣ цѣлкомъ зникли. Натомѣсть бачимо новѣ, збудованѣ Даниломъ; судячи по лѣтописи, можна гадати, що такихъ мѣстъ було чимало; але намъ вѣдомѣ кѣлька. Запевно, що Данило заложивъ Данилѣвъ *). Мабуть вѣнъ заложивъ Истожекъ; **) на останку вѣнъ ще заложивъ Холмъ; лѣтопись повѣдае: „Яздящу же ему по полю и ловы дѣющу и видѣ мѣсто красно и лѣсно на горѣ, обѣходящу округъ его полю и вопроша тоземѣць: „како именується мѣсто се?“ они же ему рекоша: „Холмъ ему имя есть“. И возлюбивъ мѣсто то и помысли, да сожижеть на немъ градець малъ; обѣщася Богу и святому Ивану Златоусту, да створить во имя его церковь. И створи градѣць малъ и видѣвъ же яко Богъ помощникъ ему, и Иоанъ свѣшникъ ему естъ, и созда градъ иный, его же Татарове не возмогоша прияти“. Зъ горы, де стоить Холмъ, видко велику долину на пѣвдень; на кѣнцѣ ей, те жъ на горѣ, красувалося мѣсто Львѣвъ, засноване те жъ за Данилового часу; вѣдъ Холму до Львова було 20 миль. Пожежу, що выбухла въ Холмѣ при нападѣ Куремсы, було видно у Львовѣ.

Иншѣ мѣста, якъ отъ Угровескѣ, Данило вѣнувавъ и пѣднѣсъ; мабуть Данило жъ и заложивъ тутъ монастырь св. Данила, де доживавъ свого вѣку Войшелкъ. Будуючи новѣ мѣста Данило бажавъ ихъ зробити мѣцными вѣйсковыми пунктами, що бъ тамъ мешканцямъ можна було перебувати на часъ ворожихъ нападѣвъ, особливо жъ татарскихъ. Отъ н. пр. Холмъ вѣнъ укрѣпивъ высочезною баштою середъ мѣста. Данило не помылився, надаючи вѣйскову вагу симъ мѣстамъ; се свѣдчить

*) Шараневичъ каже, що Данилѣвъ бувъ надъ Стрыпою, бѣля Озернои.

**) Кажуть — се теперѣшнѣй Стожекъ, Кременецкого повѣту, на Волинѣ.

намъ облога Татарами Козельска и не змога ихъ справитися за Батя съ Кременцемъ и Даниловомъ; та й Колодяженъ Татаре добули лишень хитрощами; Батый „приде ко городу Колодяжну, и постави порока 12, не може розбити стѣны и начать перемольвливати люди; они же, послушавше злого съвѣта его, передашася и сами избити быша“. Съ пѣдъ мурѣвъ галицко-русскихъ мѣсть доводилося вѣдступати и Уграмъ. Добрымъ взбрцемъ новыхъ мѣсть, що заводивъ Данило, можна вважати Холмъ, де була чимала люднѣсть, веселі сады и роскошнй на той часъ будѣвлъ, що вызначались „величествомъ и красотю“. Такй будѣвлъ були и по иншихъ мѣстахъ: „Даниль созда города многи и церкви постави и украси ѣ разнообразными красотами“. Про Дорогичинъ лѣтопись повѣдає: „и вѣдасть (Богъ) и въ руцѣ Данилу: и обнови въ и созда церковь прекрасну святое Богородици“. Дбавъ Данило и про розвитокъ въ тыхъ мѣстахъ промыслу. До него прибуло багацько майстрѣвъ, що втѣкли съ пѣдъ Татаръ: „И уноты и мастерѣ всяци бѣжаху ис Татаръ, сѣдѣльници, и лучници, и тулници, и кузницѣ желѣзу и мѣди и серебру“. Прибували и художники; вони вживали на свои роботы матеріялѣвъ рускихъ. Ось що читаємо въ лѣтописи про церкву св. Ивана въ Холмѣ: „Двѣри же еи двоя украшены каменьемъ Галичкимъ бѣлымъ и зеленымъ Холмъскимъ, тесанымъ, изрыты некимъ хитрѣцемъ Авдѣемъ“. Въ Холмѣ лили и дзвоны, въ загалѣ вѣнъ бувъ осередкомъ промыслу пѣвденно-захѣдной Руси. Слова лѣтописи: „и бѣ жизнь и наполниша (мастерѣ) дворы, окрестъ града поле, села “свѣдчати, що Холмъ бувъ великии мѣстомъ. За часу нападу Бурндая и мѣсто Володимиръ вызначалось своимъ обшаромъ: „немошно бысть розметати вборзѣ его величествомъ“.

Треба зауважити ще й те, що при прямованю Галичини до просвѣты и до житя выгѣдного, руска культура за часу Данила набирається вѣдмѣнного выразу и вдачи; бо вона почала розвиватись пѣдъ впливомъ захѣдной Европы.

Стародавна Украина-Русь нѣколи не цуралася захѣдной Европы и мала зъ нею рѣжностайнй вѣдносини. Зносилися найчастѣйше и наибѣльше зъ Заходомъ сумѣжнй мѣста и Галичины и Вольни; впливъ зъ Заходу було знати ще за довго за Данила: навѣтъ „Слово о Полку Игоревѣ“ помѣчає впливъ зъ Заходу; обернувшись до Романа и до Мстислава Нѣмого, поэта

мовить: „Суть бо у ваю желѣзныи папорзи подѣ шеломи латиньскими“; другимъ разомъ поета промовляе до трехъ Мстиславовичѣвъ: „Кое ваши златыи шеломи и сулицы Ляцкіи и щиты“! Певно, що на останку XII. вѣку впливъ сей мусивъ побблшати; тодѣ жь почавсь тѣсный звязокъ мѣжь вѣдрубными землями, що доси ледви-ледви тримався. Треба звернути увагу и на те, що чужинцѣ часто втручалися. Русины зачинають закликати до себе на запомогу навѣтъ Чехѣвъ и Рускїй князѣ часто втѣкають до Угорщины або въ Польшу. Впливъ Заходу мѣгъ рѣвнятися съ впливомъ Византїйской имперїи. Галичина и Византїя були сусѣдами; окрѣмъ купецкихъ справъ, ихъ зближували ще політичнї звязки и вѣдносини. На Волинѣ зустрічаемо разомъ двохъ єпископѣвъ зъ Грекѣвъ. За Данила впливъ заходу бере перевагу и велику силу.

Татаре вѣдгородили пѣвденно-заходню Русь вѣдѣ сѣдно-пѣвнѣчнои и вѣдѣ Византїи. Съ полудня, сходу и пѣвнѣчи оточили хижаци и вже жь вони не мали на неи впливу, бо вона гидилась ними. Згадаймо, яке почуте обгортало Данила, коли вѣнѣ вѣздивъ до Орды! Тымъ-то для впливу зъ Заходу були на встижѣрѣ вѣдчиненї ворота въ Галичину и Рускїй князѣ охочо тягли на Заходѣ. Релїгїйнї нетерпимости не вѣдомї въ Галичинѣ; до латинникѣвъ вѣдносилися безъ ворогованя, але енергїчно стояли за свою православну вѣру проти замахѣвъ папѣвъ окатоличити Русинѣвъ. Згадаймо ще, що Данило, якъ и батько єго просвѣту и выхованє одержали на Заходѣ. Русины звертали лишень увагу на те, що бѣ люде, зъ якими вони зносилися, були христїяне, а якои вони релїгїѣ — про те було байдуже: отъ примѣромъ Василько, радячи Данилови, що бы вѣхавъ до Угорского короля и вѣдповѣдно бажаню єго, посватавъ єго доньку за своего сына Льва, мовить: „Иди къ нему, яко крестянь єсть“. Другимъ разомъ Данило кличучи на запомогу до себе Польскихъ князѣвъ промовляе: „время єсть хрестяномъ на поганѣвъ“. Рускїй князѣ шукають пѣдмоги у заходныхъ христїянь и бачимо щось нѣ бы систему сѣблной запомоги, заснованѣ на звязку крєвности. Данило и Василько допомагали своему своякови Сомовитѣви добути мазовецкого стола и потѣмъ мовили до него такъ: „Добро видилъ єси отъ наю, изъиди съ нами на Ятвезѣ“. Передъ Ярославовымъ боємъ Данило и Василько посласта Кондратови рекуще: „Яко тебе

дѣля изъидоша на наю Ляхове, яко помощника ти есѣвѣ. Поставшу же ему помощь"... Угорскій король ставши своякомъ Данилови, бо одруживъ свою доню Констанцію зъ его сыномъ Львомъ, кѣлька разѣвъ прохавъ у него помочи; разъ вѣнъ закликавъ его такими словами: „Ужика ми и сватъ еси, помози ми на Чехы“. Данило и запомагавъ кѣлька разѣвъ Белъ на вѣнъ за Австрійске князѣвство. Латиньске духовенство мало тодѣ на заходѣ велику вагу и варто було прихилити его до себе. Данило и ставъ мѣркувати, що бѣ зближитись зъ Заходомъ въ релігійныхъ вѣдносинахъ, одначе папы не запомагли ему и вѣнъ пѣрвавъ звязокъ зъ Римомъ, а все таки на голову его положено королѣвску корону.

На внутрѣшне житѣ Галичини ся корона не мала великого впливу, але вона мала вагу въ околишнихъ вѣдносинахъ: латиньскій свѣтъ вважавъ Данила яко короля постановленого въ такому достоинствѣ папою. Бувъ ще й иншій привѣдъ тому, що Захѣдъ близше спѣзнався зъ Даниломъ. Хто зъ Даниловыхъ сусѣдъ не тямивъ его стрѣйного и хороброго вѣйска? Лѣтопись повѣдає, що окрѣмъ Данила: „иний князь не входилъ бѣ въ Землю Лядьску толь глубоко, проче Володимера великаго, иже бѣ землю крестилъ;“ и про Чехѣвъ сказано що: „Не бѣ бо въ Землѣ Русцѣй первее, иже бѣ воввалъ Землю Чешьску, ни Святославъ Хоробрый, ни Володимеръ святой“. За часу сего походу Данило на мурахъ одного мѣста постановивъ свою хоругву и якійсь то: „Гѣрбортъ присла Данилови мечъ и покорение свое“. Друга лѣтопись повѣдає: „Даниль Романовичъ по сей славной побѣдѣ въ Чехахъ началъ всюду славенъ бити яко и папа Римскій величаше его и присла ему свое благословение и знаменія королевская“. Бачило Данилове вѣйско навѣтъ далеку Ригу; на останку Даниловъ сынъ сидѣвъ якійсь часъ и на столѣ Австрійского князѣвства. Хочъ папа и наказавъ епископови Оломуцкому и Вратиславскому проклясти Данила; хочъ вѣнъ стративши надѣю златиньчити Русинѣвъ, вважавъ ихъ за одно съ Татарами и проповѣдувавъ рушене, що бѣ силомѣць привернути Русинѣвъ до римского обряду, одначе се не шкодило державцямъ латиньской релігій приятелювати зъ Даниломъ и Галичина вже не выдѣлялася зъ семѣвъ захѣдныхъ державъ,

Окрѣмъ того культура Русинѣвъ могла доволѣ переймати и вѣдѣ переселенцѣвъ зъ заходу, котрѣ тутѣ мали доволѣ пошанованя и уважались на рѣвнѣ съ тубольцями. Року 1268 у Володимирѣ: „Марколтъ Нѣмѣчинѣ зва къ себѣ всѣ князѣ на обѣдѣ, Василка, Льва, Войшелка; и начаша обѣдати, пити и веселитися“. Про Мстислава Даниловича лѣтопись повѣдає: „и созва бояры Володимѣрскыя брата своего, и мѣстичѣ Русци и Нѣмцѣ, и повелѣ передо всеми чести грамоту братну, о даньи землѣ и всѣхъ городовъ и столного города Володимѣря“.

Що впливѣ чужинцѣвъ шкодить и губить народнѣсть, то се свѣдчить колишній польскій край Шлеськѣ. Вся сила въ тому, въ якій сферѣ забирається той впливѣ и въ якій мѣрѣ. Въ Галичинѣ сей впливѣ не переходивѣ за межу, а головна рѣчь — Русины не засвоили латиньского обряду, а вже певно, що сей обрядѣ тяжко обѣзвася бѣ на національности Русинѣвъ. Галичина, хочѣ и розвивала свою власну культуру пѣдѣ впливомѣ заходу, але жѣ не давала тому впливови панувати надѣ національностею.

Галичина могла йти съ того часу поручѣ зъ заходомѣ, не гонячись за нимѣ; бо въ культурѣ вона стояла не низше его; а що до сусѣднихъ Угорщины и Польщи, то вона певно стояла поверхѣ ихъ. Перше усего не видко нѣ въ Угрѣвъ, нѣ въ Полякѣвъ жадной переваги въ вѣйсковыхъ справахъ. Про се лѣтопись свѣдчить що ступень. Мы подамо тѣлько кѣлька звѣстокѣ, съ котрыхъ видко буде, якѣ Угры и Поляки уважали Галицко-руске вѣйско. Разѣ, коли Угры стялися зъ Русинами: „велику же полку бывшую его, устроенѣ бо бѣ храбрыми людьми и свѣтлымъ оружьемъ, онѣмъ же видящимъ, не хотяхуть сразитися съ нимъ, но клоняхуться на Дѣмьяна и на иные полкы“. Въ Ипатекѣй лѣтописи пѣдѣ рокомѣ 1229 читаемо: „Кондрату же любящу Рускый бой“; пѣдѣ р. 1245: „и уведевше дяхове яко крѣпцѣа брань Руская належитѣ, начаша просити милость получить“. Коли Данило рушивѣ помагати Угорскому королеви: „бѣ полковѣ его свѣтлость велика, отъ оружья блистающася“, король мовивѣ тодѣ до него: „не взялъ быхъ тысяще серебра за то, оже еси пришелѣ обычаемъ Рускимъ отцевѣ своихъ;“ выходитѣ, що въ Русинахъ вбачали багато доброго! Разѣ за походу короля Андрѣя на Русь сталось ось що:

„Пришедшу же ему Володимерю, дивившуся ему, рекъшу: „яко така градъ не избрѣтохъ ни въ Нѣмѣцкихъ странахъ;“ тако еущу оружьникомъ стоящимъ на немъ, блистахуся щити и оружници подобни солнцю“. Коли Угры ще й нынѣ не вызволилися вѣдъ азiятскои неввѣчливости, то не трудно зрозумѣти, якими були вони въ XIII. вѣцѣ: се можна добре бачити зъ лѣтописного оповѣданя про той часъ, якъ вони орудували въ Галичинѣ. Але що вже Угры! Поглянемо, що дѣялося тодѣ въ Европѣ. Вѣдродженя ще не починалося тодѣ, а панували trivium и quadrivium! Якѣ тодѣ були на Украинѣ-Руси книжники? Про одного зъ нихъ лѣтопись повѣдає: „Бѣ бо Тимоѣѣй въ Галичѣ премудръ книжникъ, отцество имѣя во градѣ Києвѣ, притчею рече слово о семъ томителѣ Бенедиктѣ: яко въ послѣдныя времена тремя имены наречеться антихристъ“. Выходить, що й въ сатири церковщина брала перевагу. Тѣлько жъ по сему лишень одному не можна судити про просвѣту. Авторъ Галицко-Волыньскои лѣтописи за часу Данила окрѣмъ св. Письма и исторiи Украины-Руси знавъ ще: Малалу въ перекладѣ на старо-болгарску мову, Евсевiя Кесарiйского и иншихъ хронографѣвъ; знавъ Гомера и часомъ самъ наслѣдувавъ его. Певно, що пѣдъ Гомеровымъ впливомъ вѣнъ подає таку картину: „Одинъ же воинъ управи десъницу свою, иземъ рогатичю изъ пояса своего, далече вергъ, срази князя Ятвяжскаго коня, и летящу ему до землѣ изыде душа его со кровью, во адъ“. Бестужевъ-Рюминъ правду каже, що читаючи лѣтописи Украины-Руси бачишь значный успѣхъ въ писаняхъ, до якого дѣйшли письменники дотатарскои руины!

Така висока культура на Украинѣ-Руси була тымъ важившою и радѣсною, що на Руси пѣвнiчно-схѣднѣй (се бѣ то Великѣй Руси) культура тодѣ стояла цѣлкомъ инакше*).

---

*) Говорячи правду, треба сказати, що того часу культура на „Великѣй Руси“ коли й була, то стояла такъ низько, що до украинско-рускои еѣ не можна й прирѣвняти. И якою то доси пышною та роскошною культурою квітчалася бы Украина-Русь, коли бѣ сила чужинцѣвъ не знищувала еѣ починаючи зъ р. 1655! Исторiя еѣ того часу есть нѣ що инше, якъ исторiя знищуваня Москвою культуры и просвѣты на Украинѣ. — Дод. перекладчика.

III.

ВОРОГИ САМОСТОЙНОГО РОЗВИТКУ РУСИ.

Съ того, що доси сказано, видко, що за Данила Галичина ступила на новый шляхъ и розпочала нове житє. Здачалося, що якъ вѣдбилася вѣдъ Угрѣвъ и Полякѣвъ, нѣхто вже не турбуватиме єѣ. Але й на новому шляху почали насувати перепоны. Проти єи самостойности выступили два вороги: то була Литва й Татарва. Своимъ прямованємъ пѣдгорнути пѣдъ себе пѣвденно-захѣдну Русь, вони заняли й мѣсце захѣдныхъ сусѣдъ примушенныхъ залишити свои замѣры.

1. Обернѣмось до Литвы.

Трудно гадати, що бѣ Литва була спокѣйнымъ сусѣдоу Руси навѣтъ за першого часу, коли лѣтописи починають оповѣдати про вѣдносины зѣ нею. Правда, що лѣтописи не згадують, що бѣ Литва нападала на Русь до половины XII. ст., а на чужоземнѣй лѣтописи не можна покладатися; але зѣ сего ще не виходить, що й нашѣй гадки не мають пѣдъ собою основы; имовѣрно, що напады Литвы були невеликѣй и не часто траплялися, черезъ що лѣтопись и не згадує про нихъ. Русины були тодѣ сильнымъ народомъ и не вдовольнялися тымъ, що бѣ тѣлько вѣдбитися вѣдъ нападѣвъ ворога, а ходили далеко вѣ саму глибиню Литвы, що бѣ спинити и покарати ворога, а може мали на метѣ поживитися здобычею и бранцями. Коли бѣ уєя Украина-Русь складала оденъ политичный организмъ, то може бѣ вона справилася пѣдгорнути пѣдъ себе Литву, але сего не було; коли Русинамъ и траплялося наложити на Литву данину, то така залежнѣсть довго нѣколи не тяглася. Бувало, що инколи Русины терпѣли невдачу вѣ своихъ походахъ; Литовцѣ поховавшись вѣ гаяхъ, давали волю грабувати ихъ села, а далѣ неспѣдѣвано нападали на такихъ, котрѣ вѣдставали.

Зѣ другої половины XII. вѣку починається другѣй перѣодъ зносинъ Руси зѣ Литвою; остання робитьсѣ енергичнымъ ворогомъ першой; про неї починають повѣдати лѣтописи вѣсѣхъ сумѣжныхъ зѣ нею Рускихъ Земель. Не скажешъ, що бѣ Русины Литвѣ не вѣдплачувались; траплялося, що Литовцѣ дѣзнавали вѣ Рускѣй Землѣ великихъ втратъ, не кажучи вже про те, що вѣдъ нихъ вѣдбирали здобычъ. Одначе нѣ Литовцѣ, нѣ Русины

не зупинялися нападати оденъ на одного; тѣлько, що Рускій князь нападали на Литву не всѣ гуртомъ, а коженъ на власну руку, черезъ що вони й не страшні були Литвѣ. Литовцѣ мало любувалися въ хлѣборобствѣ и черезъ те мало у нихъ було такого, що бѣ прикрѣпляло ихъ до одного мѣсяця. Тѣлько князю Романови пощастило приборкати Литву.

Майже чи не що року Литовцѣ въ шкѣряныхъ шапкахъ и въ такому жъ самому убраню зазброєні абы-якъ выбѣгали зъ своихъ гавѣвъ на шиаркихъ коняхъ и трублячи у сурмы, нападали на Русь, грабували усе, що попадеться, особливо рогатый товаръ; чого не можна було забрати, те палили и пильнували добути якъ мога бѣльше бранцѣвъ. Кѣлька чоловѣка бранцѣвъ вони вѣддавали богамъ на жертву. Коли проти нихъ выступило руске вѣйско, вони починали битися, гукаючи рѣжними голосами. Вже коли Литовцѣ не дались въ полонъ въ чистому полѣ на просторѣ, то даремна рѣчь було здоганяти ихъ; вони пускались въ ростѣчь по болоняхъ, озерахъ, ховались въ ярахъ, гаяхъ. У вѣдносилахъ до Украины-Руси Литовцѣ були те саме, чимъ по схѣдній межѣ були Половчане и те жъ брали участь въ усобицяхъ Рускихъ князѣвъ.

Съ такою розбишацкою вдачею бачимо Литву и за часу князя Данила. Съ трехъ сумѣжныхъ зъ Даниловыми Землями Литовскихъ племенъ — Литва и Жмудь инколи вмовлялись зъ Русинами, якъ се бачимо въ умовѣ зложенѣй 1219—1221. Отсеи умовы не ломали доволѣ довго; тодѣ Литовцѣ були навѣтъ користными Данилови; вони своими нападами на Польшу примусили Лешка спинити свои ворожѣй вѣдносини до Данила и помиритися зъ нимъ. Стрыйковскій каже, що Литва запомагала и Мстиславови въ походѣ его на Галичину. Мабуть такъ, що близько коло часу татарского нападу умова стратила свою силу и мы помѣчаємо набѣги Литовцѣвъ на Русь. Одного разу вони бился бѣлы Пересопницѣ, другого — бѣлы Мельницѣ и Лековнѣ*). Пляно-Карпіні, котрый переѣздивъ черезъ Украину-Русь року 1246, повѣдає: „Въ дорожѣ мы разъ-у-разъ побоювались нападу Литовцѣвъ, що часто набѣгали на Рускій Землѣ, а особливо на тѣ мѣсцевости, якими довелося намъ подорожу-

---

*) Мельница, мѣстечко на Волынѣ, въ Луцкому повѣтѣ, на рѣцѣ Стоходѣ.

вати“. Ятвяги були сталими ворогами України-Руси. Близько 1228 р., після того, якъ Мстиславъ збѣгъ зъ Галичини, вони руйнували околицю біля Берестя, потѣмъ околицю Охожа и Бусьвна*). Доволѣ траплялося й иншихъ нападѣвъ. Лѣтопись повѣдає: „Василько бо бѣ въ возрастѣмъ середній, умомъ великъ и дерзостію, иже иногда многожды побѣждаше поганые... И во иная времена, Божнею милостію, избєени быша погани; ихъ же не хотѣхомъ писати отъ множества ради“.

Вже жъ запевно, що отей напады шкодили добробыту Руси, хочъ ще й не були занадто страшными и можна було безъ великой працѣ втихомирити и приборкати Литву, коли бѣ Рускій князѣ збєдналися въ одну спѣлку. Князъ Данило спершу вдовольнявся тымъ, що проганявъ ворогѣвъ, коли вони напали, або й переймавъ напады, выражаючи въ Литву не великій вѣдѣлы руского вѣйска; але коли вѣнъ втихомиривъ свѣй край вѣдъ внутрѣшнєй колотнечи, вѣнъ зъ братомъ и въ спѣлцѣ съ Польскими князями заразы вчинивъ кѣлька славныхъ походѣвъ на Ятвягѣвъ. Коженъ разъ вѣнъ чинивъ имъ велику шкоду; выпалювавъ ихъ села; забиравъ ихъ добро, бравъ ихъ семьѣ въ полонъ, а инколи убивавъ по селахъ усѣхъ до одного мешканцѣвъ. Хочъ проти его выступала вся Ятвяжска Земля, хочъ вѣй запомагали Вармы, Прусы и Борты, одначе не могли проти Данила нѣчо вдѣяти: „Воємъ же всимъ съсѣдшимъ, и вооружьшимъ ся пѣшьцемъ изъ стана; щитѣ же ихъ яко зоря бѣ, шоломъ же ихъ яко солнцю восходящу, копнемъ же ихъ дрѣжащимъ въ рукахъ яко трѣсти мнози, стрѣлцемъ же обополь идуцимъ и держащимъ въ рукахъ рожанци своѣ, и наложившимъ на нѣ стрѣлы своя противу ратнымъ. Данилови же на конѣ сѣдѣащу и воѣ рядѣащу, и рѣша Прузи Ятвяземъ: „можете ли древо поддерѣжати сулицами, и на сию рать дерзнути?“ Они же видѣвши и возвратишася во свояси“. Другимъ разомъ: „Приѣха отъ Ятвязъ Юндиль, рекшу ему сице: „Данило! добру дружину держиши и велици полци твои“. И ось прибули Ятвяги, „дающе таль и миръ, молящєся дабы не избилъ колодниковъ... Хотяще же ему пакы изыти на нѣ на брань и сбирающу воя, увѣдавшє же Ятвязи се, послаша послы своя и дѣти своя, и дань даша, и обѣщевахуся работѣ быти ему и города

---

*) Сй мѣсяця не означеній дослѣдувачами.

рубити въ землѣ своей". И справдѣ небавомъ вони дали данину; чи давали ѣ потѣмъ, не вѣдомо; але Данило добився свого, забезпечивъ межѣ своихъ Земель вѣдъ нападѣвъ Ятвягѣвъ и лѣтопись бѣльше не згадує вже про нихъ.

Такъ же могло бѣ було статися и иншимъ Литовскимъ народамъ, але мѣжъ Литвою и Жмудяками починає пробиватися прямованє до житя на иншихъ засновинахъ. Насампередъ помѣтимо, що рѣчь не йде вже про грабованє Рускихъ Земель, не про те, що бѣ пригорнути яку частину Руси до Литвы. Литовцѣ починають пильнувати и втручатись, що бѣ въ сусѣднихъ Рускихъ князѣвствахъ замѣсть Руриковичѣвъ самымъ имъ панувати. Литовцѣ и ватажки ихъ забирали землю тѣлько дружинникѣвъ; литовскѣй ватажки охочо и щиро выконують обовязки славянскихъ князѣвъ, а вѣйско ихъ — обовязки колишнѣй славянскѣй дружины и обороняють пай занятой землѣ. Вони не пильнують до переважного панованя, не нехтують и не гидують пѣдгорненными, а стосуються до нихъ, наче до братѣвъ, и приятелюють зъ ними и пѣдлагають пѣдъ ихъ впливѣ. Отъ черезъ що Русины скоро привычались сѣ панованѣмъ захожихъ и не выявляють проти нихъ реакци, тымъ бѣльше, що побѣдники стояли имъ обороною вѣдъ дальшихъ нападѣвъ Литвы.

Першій отакій рухъ Литвы стався року 1239 проти Смоленска, але не здобувъ собѣ вдачи; а вже пѣсля Батыевого нападу Литва почала успѣшно пѣдгортати до себе Рускѣй Землѣ и мѣцно затверджуватись на нихъ. До часу пѣсля нападу татарского належить захоленє Литвою Полоцка и земель по горшнѣй течѣ Нѣмана. Спершу напады Литовцѣвъ на Рускѣй Землѣ вѣдрубными ватагами не могли бути вельми небезпечными для пѣвденно-захѣдной Украины-Руси, тодѣ ще державы сильной; але згодя трохи вѣ головѣ одного Литовского князя, доброго полѣтика, хочъ и варвара, народилася гадка — завести на Литвѣ вѣдиновласте и змѣцнити Литву, пригорнувши до неѣ Рускѣй Землѣ. Се бувъ Миндове; вѣнъ мавъ добрый розумъ, енергию и упертѣсть. Трохи-потрохи вѣнъ почавъ выконувати свою идею.

Литовскѣй племена за того часу, якъ зазнає ихъ исторѣя, нѣколи не були суцѣльными организмами, але розбивалися на вѣлька незалежныхъ громадъ; громадами кермували старосты

або гетьманы. Може бути, що за глибшою давнини мѣжъ ними не водилося навѣтъ старѣйшого; черезъ те, що не було потреби хочъ бы и въ такої невеликої централизаціи. За часу Данила бачимо вже мѣжъ деякими литовскими племенами старѣйшихъ князѣвъ. Мабуть, що власть сихъ князѣвъ не була значна, и вся ихъ вага була лишень въ правѣ ватажкувати въ вѣйнѣ.

Литовцѣ скоро зрозумѣли ту небезпечнѣсть, яка загражала имъ вѣдъ захопленя Нѣмцями Ливоніѣ и съ першого жъ походу ихъ розпочала зъ ними боротьбу. Маса одначе не була перейнята гадкою потреби завести новий ладъ. Коли хто зъ ватажкѣвъ и мѣркувавъ про се, такъ у него не було спроможности выконати своѣ замѣръ; бо того бъ не дали ему вчинити другі князѣ; не згодили бъ ся вони на знесеня ихъ самотѣйности. Тымъ-то нема нѣчого дивного, що незадовго до Миндове, навѣтъ и за него ще бачимо, що и властива Литва и Жмудь були ще подѣлені на такі дробні частини, які истнували зъ давнихъ давенъ. Миндове бувъ въ иншому станѣ, нѣ жъ иншій усѣ князѣ; вѣнъ бувъ сильнѣйшій вѣдъ нихъ черезъ те, що ему пощастило захопити руску Принѣманьщину. Спершу вѣнъ почавъ боротьбу за властиві Литовскі Землѣ съ чужими князями, а далѣ и зъ своими небожами и братами. Одначе жъ пильнуючи захопити якъ мога бѣльше Рускихъ Земель, Миндове не виявлявъ ще замѣру на Украину-Русь, де тодѣ ще зустрѣвъ бы велику боротьбу; вѣнъ спершу пѣшовъ на схѣдній Рускій Землѣ, котрї межували зъ его володѣнями, а зъ Даниломъ приятелювавъ и двѣчи запомагавъ ему протї ворогѣвъ.

Данило бувъ добрый політикъ и гараздъ розумѣвъ, що коли тѣлько Миндове на Литвѣ выконае своѣ замѣры, то чи ранѣйшъ, чи пѣзнѣйшъ Литва нападе на Галичину. До того жъ вѣнъ гадавъ и самъ вѣдобрати вѣдъ Литвы и зъєднати зъ своими землями Новгородокъ и сусѣдній рускій краини. Тымъ-то скоро вѣнъ справився зъ своими ворогами и скоро Миндове збаламутивъ протї себе своихъ своякѣвъ, Данило заразъ заходився на боротьбу протї него.

Коли бъ вѣдповѣдно тому політичному плянови, якій зробивъ Данило, усѣ пѣвденнї и захѣднї сусѣды Литвы, се бъ то Поляки и Нѣмецке лицарство дали ему запомогу, то вѣнъ бы сразу скрушивъ своихъ ворогѣвъ, Литву. Данило вважавъ сю справу яко спѣльно-христїянську. Закликуючи на пѣдмогу По-

лякѡвъ вѡнъ казавъ: „яко время естъ христїяномъ на поганѣѣ, яко сами имѣють рать межи собою“. На лихо оденъ тѡлько Данило жваво брався до дѣла! Якъ крѣпко бажавъ вѡнъ приборкати Миндове, знати съ того, що вѡнъ вельми розсердився, одержавши звѣтку, що вѡдѣ него вѡдреклися останнїй спѡльники, на котрыхъ вѡнъ покладавъ надѣю; вѡнъ посылавъ до Риги великїй подарунки, що бѣ пѡдбити Нѣмцѣвъ на вѡйну и не хотѣвъ ити на мирову зъ Миндове, коли сей прохавъ згоды. Поляки зреклися воювати зъ Литвою, а лицарство хочъ и розпочало вѡйну, та швидко вѡдступило еѣ џ згодилося зъ Миндове; навѣтъ почали ему запомагати. Данило лишився тѡлько въ спѡлцѣ зъ небожами Миндове та зъ нанятыми ватагами Ятвягѡвъ и Жмуди. Показалося, що силы въ обохъ супротивникѡвъ рѡвнї и Данило мусивъ вдовольнитися тымъ, що сїнови его Романови Литовцѣ выдали Новгородокъ, Волковыйскъ, Слонимъ и иншї зъ умовою, що бѣ Романъ визнававъ верховну власть Миндове; мабуть, що тодѣ жъ выговоривъ Данило Товтивилу безпечне володѣне Полоцкомъ.

Ся згода не рѣшила справы, бо нѣ оденъ зъ супротивникѡвъ не взявъ переваги; за кѡлька рокѡвъ мѣжь ними зновъ выбухла незгода. Здається, Литовцямъ не подобалося, що Василько бравъ участь въ походѣ Татаръ на Литву. Якъ бы воно тамъ не було; але Литва захватила Романа; батько и дядко его почали шукати его по Литвѣ и руйнувати еѣ. Съ того часу по саму смерть Миндове Литва ворогувала зъ Украинаю-Русю. Та зъ сего ворогованя нѣчого не вышло, бо у Миндове були бѡльше важнїй справы, вѡнъ выряжавъ на Русь тѡлько ватаги руйнувати и пустошити Рускї Землѣ. Русины мстилися тѡлько надъ тыми ватагами. Обставины вже не сприяли такъ, якъ колись, хочъ Миндове и ворогувавъ зъ лицарствомъ. Польшу зновъ спустошили Татары и Литва и мѣжь Польскими князями не було одностайной думки и солїдарности. У Нѣмцѣвъ вороги були свои — Прусы. Тымъ-то Украина-Русь мусила рахувати лишень на власнї силы; але жъ якъ на те, не мовъ умысне, на неи напали Татаѣ и сгали для неи лютыми ворогами.

Отъ же бачимо, що Данило доволѣ спинавъ розрѡбѣть силы Литвы, але замѣры его роздавити зъ самого початку силы Литвы яко ворога Руси не мали вдачи. Може бѣ сталося инакше, коли бѣ Данило мѡгъ пильнувати тѡлько про саму

Литву, але жь ему треба було спинити и приборкати и другихъ своихъ ворогѣвъ.

2. Суєды Даниловои Руси на пѣвнѣчному заходѣ могли зробитися еи завоювателями; вѣдъ сходу загражали Руси инші вороги и зъ иншими замѣрами. Татаре съ початку не гадали вдовольнитися пѣдгорненемъ однои Руси, коли жь згодя мусили залишити свои широкі замахи, то стали на тому, що бѣ хочь еѣ не выпустити съ пѣдъ своен кормиги и пильно слѣдили за усѣма князями Рускихъ Земель, вважаючи себе за владикъ надъ усѣми Рускими Землями. Татаре були ворогами тѣлько повнои самостѣйности Рускихъ князѣвствъ и давали князямъ волю въ своихъ внутрѣшнихъ справахъ.

Украина-Русь мусила пѣдлягати пѣдъ Татаръ на рѣвнѣ зъ иншими Землями. Князь еи не приѣхавъ до Орды по першому завыву Татаръ до всѣхъ Рускихъ князѣвъ; Татаре стали вымагати вѣдъ него Галича; сперечатися не можна було. На останку року 1245 вѣнъ поѣхавъ до Орды, ставъ на вколѣшки передъ ханомъ и назвавъ себе холопомъ. Не вѣдаемо чи вѣнъ понявеш платити данину, чи нѣ, тѣлько певно, що Татаре вымагали еѣ.

Хочь Татаре були ворогами загаломъ усѣхъ Рускихъ Земель и хочь остання Русь мовчки несла татарске ярмо, Данилова Русь вѣдважалася попробувати вызволитися съ пѣдъ кормиги. Данилови бѣльшь, нѣ жь кому зъ Рускихъ князѣвъ здавалося тяжкимъ признавати надъ собою власть невѣрныхъ Татаръ. Звернѣмъ увагу на те, що почувавъ на серцѣ сей прегарно просвѣченый европейскій чоловѣкъ зустрѣчаючи Татаръ: „И прииде Переяславлю, и стрѣгоша Татаровѣ. Оттуда же ѣха къ Куремѣсѣ, и видѣ яко нѣсть въ нихъ добра. Оттуда же нача болми скорбѣти душею, видя бо обладаемы дьяволомъ: сквѣрная ихъ кудѣшьская бляденья и Чигизаконова мечтанья, сквѣрная его кровопитья, многыя его волшьбы; приходящія цари и князи и велможѣ, солнцю и лунѣ и землю, дьяволу, и умершимъ въ адѣ отцемъ ихъ и дѣдомъ и матеремъ, водяще около куста поклонятися имъ. Осквѣрная прелестъ ихъ! Се же слыша велми нача скорбѣти“. До сего не треба забувати, яка у Данила була гордовита вдача и якъ горячо вѣнъ любивъ рѣдний край и его самостѣйностъ и непѣдлеглѣстъ!

Данило дратувавъ усю Батьеву орду. На успѣхъ боротьбы зъ нею можна було рахувати тѣлько тодѣ, коли бѣ трапилося збрати и вырядити проти неї величезну масу вѣйска. Пляно-Карпінї повѣдає: „Нема такого краю, що бѣ спромѣгся самъ оператися Ордѣ, бо Татаре на вѣйну збирають вѣйска зъ усѣхъ Земель, якими орудують и черезъ те христїяне, коли бажають зберегти себе, свои Землѣ и все христїянство такъ неминучо повиннїй королѣ, князѣ, бароны и керманнчѣ Земель зъеднатися и вырядити проти Татарѣ загальне вѣйско“. Самї Татаре пышались своєю численностю и гадали, що проти нихъ не встоить жадець нарѣдѣ. Вони рушали разъ-у-разъ цѣлою Ордою, а тымъ часомъ осѣлї мешканцѣ Земель, на котрї вони нападали, не могли всѣ проти нихъ выступати. Отъ черезъ що Татаре такъ легко пѣдгорнули Украину-Русь.

Данило трохи що не съ того часу, якъ загадався боротися проти Татарѣ, почавъ дбати, що бѣ збрати велике вѣйско зъ захѣдныхъ Европейцѣвъ; а що бѣ еднатися съ пѣвнѣчно-схѣдною Русю, вѣнъ не гадавъ. Захѣдѣ не давъ ему запомоги, не вважаючи на те, що вырженї вѣдѣ папы до Орды пѣсланцѣ привезли страшну звѣстку, що на Захѣдѣ выбирається похѣдѣ Татарѣ. Данило на останку вѣдвжився выступити проти Татарѣ тѣлько зъ власными силами своего краю. Спершу ему пощастило; але коли замѣеть баскака Куремсы рушивъ проти него зъ величезными ватагами Бурандаї, сила супротивникѣвъ була нерѣвною! „Данило же держаше рать съ Куремсою и николи же не бояся Куремсѣ; не бѣ бо могль зла ему створити никогда же Куремса, дондеже приде Буранда со силою великою“. Отсей: „безбожный, злїй, окаянный, проклятый“ ватажокъ примусивъ Данила залишити думку, боротися съ Татарами и казавъ зруйнувати майже чи не всѣ твердинѣ побудованї въ Галичинѣ. Що повиннї були почувати Рускїй князѣ хочъ бы при отакихъ випадкахъ! „Поиде Бурандаї ко Володимерю, а Василько князѣ съ нимъ, и не дошедшу ему города, и ста на Житани на ночь. Бурандаї же нача мовити про Володимерь: „Василько! розмечи городъ“; князѣ же Василько нача думати въ собѣ про городъ, зане немощно быеть розметати вборзѣ его величествомъ, повелѣ зажечи и; и тако черезъ ночь изгорѣ всѣ. Завѣтра же приѣха Буранда въ Володимерь, и видѣ своима очима городъ изгорѣвши всѣ; и нача обѣдати у Василька

на дворѣ и пити; обѣдавъ же и пивъ и леже на ночь у Пятидна. Завтра же присла татарина, именемъ Баймура, Баймуръ же приехавъ ко князю и рче: „Василько! прислалъ мя Бурандай, велѣлъ ми городъ роскопати“. Рече же ему Василько: „твори повелѣное тобою“. И нача розкопывати городъ, назнаменуя образъ побѣди“. Отакъ мусили князь власными руками руйнувати те, въ чому бачили останню оборону проти ворога, а пѣсля того ихъ примушували бенкетувати съ Татарвою.

Боротьба зъ схѣдними, якъ само и съ пѣвнѣчно-захѣдними ворогами скѣничлася за для Данила невдачею; черезъ те, що сила була у него менша; одначе жъ на долю Галичины выпало скинути татарску неволю; а пѣвнѣчно-схѣднѣй або Московскѣй Руси довго ще довелося тягти татарске ярмо.

Съ того часу Татаре почали остерегати Данила; коли оденъ съ претендентѣвъ до трону на Галичину прохавъ у Татаръ запомоги, ему мовили: „како идеши въ Галичъ, а Данило князь лють бсть; оже отъиметь ти животъ, то кто ты избавить“. Стереглися вони ще й того, що Данило не пѣдбивъ проти нихъ захѣднихъ державъ; тымъ-то навѣтъ Бурундай звавъ Галицко-Волыньскихъ князѣвъ „мирниками“, се бъ то такими, що перебувають съ Татарами въ союзѣ. Власть Татаръ на Украинѣ-Руси далеко не була такъ мѣцно затвердженою, якъ въ Московщинѣ.

IV.

ЗАГАЛЬНІЙ ЗАМѢТКИ ПРО ИСТОРИЧНЕ ЗНАЧѢНІЕ КНЯЗЮВАНЯ ДАНИЛА ГАЛИЦКОГО.

Теперь зъ усего того, що мы сказали про Данила, зробимо оглядъ и оцѣнку всему тому, що було зроблено за его часъ.

Чимала протягомъ частина Руси, се бъ то пѣвденно-захѣдна, або Галичина, за Данила вѣдлучилася вѣдъ останкѣвъ Украиньско-русскихъ Земель и почала жити вѣдрубнымъ житємъ. Ся вѣдрубнѣсть була шкѣдливою тымъ, що згодя трохипотрохи могла бы розвиватися вѣдрубнѣсть на другихъ Земляхъ. Але жъ були съ тои вѣдрубности и добрїй добутки. Галичина не хотѣла терпѣти такихъ утискѣвъ, якї терпѣли останнїй Рускїй

Земль, вона рвалася на волю и прямувала до розвитку справдї цивілізованого на той часъ житя. Коли бь було пощастило їй на сїй стежцї, вона бь придбала велику користь не тьлько всїй Украинї-Руси, котру бь притягла до себе, а навть и Московщинї, вызволила бь єв вьдъ ворогьв; вона бь надала останнимъ Рускимъ Землямъ цивілізованого житя здорового, самостїйного и вьдповьдного часови горожаньства. Украина-Русь вь друге бь вьдограла ту ролю, яку вже разъ выповнила и яка на вьки високо пьднесла и освятила Кїєв.

За Данильв часъ на долю Украины-Руси выпало багацько тяжкихъ ударьв, нещастя, але вони не задушили вь нїй житя, котре обьцяло вь будущинї пышно розцвисти. Вь годину смерти Данила зь Украиньско-Рускихъ Земель не розбїшлися грьзньї хмари, але жь за житя єго Русь боролася жваво и де вь чому зь добрыми успїхами и добутками. Фортецы зруйновано по наказу татарского баскака, каже С. М. Соловьв; но Холмъ зберїгся и вь загаль не така вже тяжка була кормига татарска на полудни; нападъ Бурандая перейшовъ якось мимо“. Не треба вже було мьркувати, якихъ засобьв вжити для боротьбы сь Татарами; засобы вказавъ Данило, то були — однодушнсть вь Рускихъ Земляхъ и спьлка зь Ньмцями проти Литвы а зь Заходомъ вь загаль проти Татарь. Коли бь пьсля Данила все йшло такъ, якъ и за него, то Украина-Русь спромоглась бы устояти проти хочъ якої незгоды и дожила бь до ясного дня свого самостїйного житя.

На лихо не було другого Данила; нь жадень сь князьв, якї були и за него и пьсля него, не мавъ вь собї Даниловой вдачи, неминучо потрїбної державцєви, особливо вь таку тяжку годину, не виключаючи и симпатичного Володимира Васильковича. Не було чоловїка, що бь зумьв кермувати полїтикою Украины-Руси, повертаючи єв разъ-у-разъ до одной меты. Пьсля Данила не було вже мьжъ Украиньско-Рускими князями однодушности; се показалося зразу: якъ довелося воювати сь Поляками пьсля Данила, князь Левъ не зьєднався зь братомъ и дядькомъ. Левъ воюючи зь Литвою, не выпрохавъ запомоги у Василька и прохавъ єи у Татарь. Недостача солїдарности мьжъ Украиньско-рускими князями не давала їмъ спромьжности наступати на ворогьв. Черезъ се и впливъ Татарь почавъ рости. Русь не змьцнялася, а Литва и Польша

набрались силы вѣдъ злученя и на останку вони подѣлили Русь помѣжь себе. Пѣдъ кормигою чужинцѣвъ Русь страждала чотыри съ половиною вѣки. Данилѣвъ часъ бувъ самый блискучій въ исторіи Украины-Руси; пѣсля Данила мало траплялося для неѣ такихъ свѣтлыхъ годѣнь.

Не збулася Данилова думка про самостѣйне житѣ Украины-Руси зъ блискучимъ становищемъ мѣжь сусѣдами и съ пышнымъ розцвѣтомъ у краю. Отже не вважаючи на те все, князюване Данила принесло плѣдъ; воно на цѣлый вѣкъ вѣдвернуло пѣдупадъ Галичины и на цѣлый вѣкъ вѣдопхнуло вѣдъ неѣ чужу кормигу. Захѣднїѣ вороги еѣ, що трохѣ-трохи не пѣдгорнули еѣ, були вѣдпыхнутыми и за Данила Украина-Русь значно змѣцнѣла, бо по якїѣсь часъ вся вона була наче зъеднана до одного. Не довго стояло те зъеднане, а вже жѣ воно мало свою вагу, та ѣ князь осѣлися на своихъ мѣсцяхъ. Пѣсля татарского нападу цѣлый вѣкъ истнувала Украина-Русь, вона вѣдвертала увагу Литвы вѣдъ Сходу, прїймала на себе еѣ удары и тымъ давала спромѣжнѣсть Московцинѣ змѣцнитися, а тымъ часомъ Псковъ и Новгородъ задержували Литовцѣвъ нападати на Московщину.

V.

ХАРАКТЕРИСТИКА ДАНИЛА.

Скажемо кѣлька слѣвъ про саму особу князя Данила, памятаючи, що вѣнѣ живѣ за часу за надто трудного и тяжкого для Руси, коли вона зъ усѣхъ бѣкѣвъ мусила оберегати свою незалежнѣсть и самостѣйнѣсть. Отожъ не вважаючи на все те, Украина-Русь вдержала свою самостѣйнѣсть и вѣдъ захѣднихъ и вѣдъ пѣвнѣчныхъ сусѣдѣ, зробилась и для нихъ самыхъ страшною и не зразу пѣдлягла пѣдъ татарску кормигу. Та ще ѣ добробытъ свѣѣй пѣднесла до бѣльшь-меншь цвѣтучого стану; все отсе вчинивѣ вже жѣ нѣхто, якъ князь Данило. Такїѣ впливѣ Данила на долю Украины-Руси ставѣсь черезъ те, що князь Данило бувѣ чоловѣкъ не изъ звычайныхъ и его природа надѣлила усѣма тыми вѣдачами, якїѣ потрѣбнїѣ були, що бѣ спасти Русь.

Вѣдъ усѣхъ своихъ супротивникѣвъ Данило першѣ усего вѣдрѣжнявся безкористною и палкѣю любовю до рѣдного краю,

котрому вѣнъ бажавъ добра, бажавъ побачити его землю щасливою и добре уложеною державою зъ славнымъ станомъ и повагою мѣжь сусѣдами. Але палкѣ любовь до рѣдной землѣ — се обовязокъ кожного честного чоловѣка, се ще не заслуга.

Головною своєю метою Данило ставивъ добро всѣхъ мешканцѣвъ Рускихъ Земель, якѣ були подъ рукою его и его брата, вѣнъ не дававъ собѣ нѣ на годину спбчнути и цѣлый свѣй вѣкъ побивався про те и прямувавъ до своей меты; „измлада не бы има покоя“, повѣдає лѣтопись про Данила и его брата. Соловѣвъ становить Данила на рѣвнѣ зъ Володимиромъ Мономахомъ.

Данило бувъ способнымъ, сторожкимъ и широкодумнымъ політикомъ; усе вѣнъ тямивъ, якъ и що чинити, въ якому станѣ и якихъ засобѣвъ вжити въ боротьбѣ зъ ворогами. До всякой справы, за яку брався — брався вѣнъ жваво, палко. Палкѣсть его вдачи показалась ще за дитинного его вѣку; коли его ненку выганяли зъ Галича, вѣнъ не хотѣвъ лишати еѣ самотною „и плакашеса по ней, младѣ сый. И приѣхавъ Олександръ, тивунъ Шюмавинскый, и я и за поводъ; онъ же измокъ мечъ, тя его, и потя конь его подъ нимъ“... Палкѣсть Данила не була съ тыхъ, що швидко простигають; въ кожидѣ справѣ у него ставало енергїи до кѣнца дѣла; не любивъ вѣнъ гаятись, працювавъ навѣтъ на Великдень. Одержавъ вѣнъ вѣдъ Мстислава Вдатного вѣдповѣдъ, що визнає его право на Чорторыйскъ: „Дѣмьяну же приехавшу въ великую субботу, наутрѣя же на великѣ день приехаста Данилъ и Василько къ Черторыйску, въ понедѣльникъ на ночь обѣсѣдоста градъ“. Коли Данило довѣдався, що Олександръ Белзкій утѣкъ шляхомъ на Кїевъ, вѣнъ „изыде на нѣ изъ Галича, угони и въ Полономъ, и яша и въ лузѣ Хоморьскомъ, Данилу же не спавъшу три дни и 3 ноци тако же и воємъ его“. Яка тяжка пригода не наводила на Данила сумованя и розпуки: „Людемъ же видящимъ, яко отъ Татаръ залежьенъ бѣ градъ, и вѣбѣжаша въ мѣста лѣсна и тѣмъ же не могоша собиратися; Данило же сняся съ братомъ и тѣши и, якоже отъ Бога бывшѣй бѣдѣ не имѣти желѣ поганьскы, но на Бога надѣятись и на нь возложити печаль“.

Незвычайно любивъ Данило дѣяльнѣсть, се особливо видко, коли читаємо Галицко-Волынську лѣтопись подъ рокомъ 1235;

походъ ведеться оденъ по одному; повѣнь спинала вѣйну зъ Ятвягами; Данило не забудь, що у него в другій ворогъ и пѣшовъ на него. Вѣнъ любивъ самому до всего прикладатися и скрѣзь, де треба, приложити власныхъ рукъ; на вѣнѣ вѣнъ самъ оглядувавъ мѣсцевѣсть, окопы и подѣлявъ працю съ простыми вояками. Данило бувъ чоловѣкомъ великои хоробрости; котра вызначалася ще змалку его, а особливо показалася въ безталанный для Руси 1223 рѣкъ. Данило першій перейшовъ проти Татаръ рѣчку Калку и ставъ по переду своихъ полковѣвъ. Отъ якъ мовить про сей випадокъ лѣтописъ: „Съразившимся полкомъ на мѣсто, Даниль же выѣха на передъ, и Семюнь Олюевичъ и Василько Гавриловичъ, поткоша въ полкъ Татарьскыя; Василькови же сбодену бывшу въ перси, младѣства ради и буети не чюяше ранъ бывшихъ на телеси его: бѣ бо возрастомъ 18 лѣтъ, бѣ бо силенъ. Данилови же крѣпко борющися, избиваючи Татары, видивъ то Мѣстиславъ Нѣмый, мнѣвъ яко Даниль сбоденъ бысть потче и самъ въ нѣ, бѣ бо мужъ и отъ крѣпкокъ: понеже ужика сый Роману отъ племени Володимеря, прирокомъ Мономаха, бѣ бо велику любовь имѣя ко отцю его, ему же поручивше по смерти свою волость, дая князю Данилови. Татаромъ же бѣгающимъ, Данилу же избиваючи ихъ своимъ полкомъ, и Олгови Курьскому, крѣпко бившимся, инѣмъ полкамъ сразившимся съ ними, грѣхъ ради нашихъ Рускимъ полкомъ побѣженнымъ бывшимъ: Даниль видивъ, яко крѣпцѣйши брань належить въ ратныхъ, стрѣльцѣмъ ихъ стрѣляющимъ крѣпцѣ, обрати конь свой на бѣгъ, устрѣмления ради противныхъ. Бѣжашю же ему, и вжада воды, пивъ почюти рану на телеси своемъ, во брани не позна ея крѣпости ради мужьства возраста своего: бѣ бо дерзъ и храборъ, отъ главы и до ногу его не бѣ на немъ порока“.

Данило вважавъ за великій соромъ вѣдступати вѣдъ ворога безъ бою. Разъ вѣнъ не радивъ Володимиру Руриковичу выступати на Половчанъ, коли жъ вже его ублагали на те, а потѣмъ зустрѣвшись съ Половчанами, усовѣщували вѣдступити, Данило мовивъ: „Подобаеть воину устремившуся на брань или побѣду прияти, или пагнися отъ ратныхъ; азъ бо возбраняхъ вамъ, нынѣ же выжю яко страшливу душу имате; азъ вамъ не рѣхъ ли, яко не подобаеть изыти труднымъ воемъ противу цѣлымъ? нынѣ же почто смущаетеся? изыдете противу имъ“.

Данило бувъ такой юнацкою вдачи, що готовъ бувъ помагати въ боротьбѣ слабѣйшому, хочъ бы у него и не прохали запо-моги. Данило бувъ не тѣлько хоробримъ воякомъ, а ще й до-брымъ ватажкомъ. Вѣнъ бувъ вдатнымъ не тѣлько до полити-чнои дѣяльности, вѣнъ не любувався въ самыхъ лишень вѣйсковыхъ справахъ, вѣнъ бувъ не тѣлько великимъ лица-ремъ, а показавъ велику способностъ упорядкувати свою дер-жаву. Певно, що за се лѣтописъ называе его: „княземъ му-дрымъ“, „вторымъ по Соломонѣ“. Инициативѣ Данила мы при-писуемо ось що: „Руси бо бѣяху полонилъ многу челядь и боярынѣ; створиша же межи собою клятву Русь и Ляхове: аще по семь коли будетъ межи ими усобица, не воевати Ля-хомъ Рускоѣ челяди, на Руси Лядскоѣ“. Сеи умовы, на жаль, не выконали Поляки; Данило мусивъ не додержувати сеи умовы въ боротьбѣ съ Поляками и иными ворогами, бо вже такой годѣ бувъ духъ часу и такъ чинили вороги его. Зага-ломъ своими поглядами Данило бувъ княземъ до-татарскои Руси и въ державне житѣ си не внѣсъ новой идеи хочъ и но-сивъ королѣвску корону. Свѣдомо вѣнъ не прямувавъ до реформъ; але жъ за него розумѣня удѣльнои Руси не вѣдби-лися шкѣдливу на долѣ си, бо Данило вызначався за надто безкористною вдачею до свого меншого брата, незвычайно лю-бивъ его, дѣлився зъ нимъ землями, якѣ придбавъ. Братъ плативъ ему те жъ щирою прихильностю, цѣлый вѣкъ вони не сварилися и жили великими приятелями. Оденъ не починавъ нѣчого, не порадившись зъ другимъ; въ усѣхъ походахъ вони стояли одностайно, въ бояхъ оденъ доглядавъ другого и остере-гавъ вѣдъ небезпечности.

Вѣдрѣжнявся ще Данило й тымъ, що любивъ правду. Коли Мстиславъ Удатный благавъ не покидати его, Данило вѣдповѣвъ: „Имамъ правду въ сердци своемъ“. Разъ Данило вдався на прощу до Жидичина, що бувъ бѣля Луцка: „И зва и Ярославъ къ Лучьску; и рѣша ему бояре его: приими Лу-ческъ, зде ими князя ихъ“; оному же отвѣщавшу, „яко при-ходихъ зде молитву створити святому Николѣ, и не могъ того створити“, иде въ Володимерь. Отгуду же, собравша рать, по-сласта нанѣ“. Декотрѣи зъ его сынѣвъ пѣшли по батькови; коли Австрѣйскѣи князь благавъ Романа Даниловича вѣдректися вѣдъ Угореского короля, що ошукавъ его, Романъ вѣдповѣвъ; „Пра-

вдою обѣщахся отцю си королеви Угорьскому, не могу послушати тебе, яко срамъ имамъ и грѣхъ не исполнити обѣта“.

Нѣколи Данило не покидавъ своихъ спѣльничковъ и все помагавъ имъ щиро. До людей вѣнъ вѣдносився гуманно и прощавъ образу. Зъ галицкими боярами вѣнъ чинивъ цѣлкомъ не такъ, якъ его батько; разъ тѣлько вѣнъ не вѣржався вѣдъ душегубства, се сталося вѣ останній разъ того, якъ бояре и Угры хотѣли вѣдобрати у него Галичъ; мабуть на той разъ гнѣвъ его дѣйшовъ до кѣнца и вѣнъ убивъ угорского ватажка Фильнѣя, кѣлькохъ Угрѣвъ и боярина Володислава.

Коли Олександрѣ Белзкій, що заподѣявъ Данилови такъ багацько шкоды и лиха, попрохавъ у него згоды, вѣнъ простивъ ему, простивъ навѣтъ Михайлови Чернигѣвскому и готовъ бувъ вернути ему Кіевъ, а сынови его надѣлити Луцкъ.

Нѣколи не забувавъ вѣнъ, коли хто вчинивъ добро для него. Добувши вѣ Кіевщинѣ Торцькій: „да и дѣтемъ Метиславлимъ, шюрятомъ своимъ, рекъ имъ: „за отца вашего добродѣянье примете и держите Торцький городъ“. Не любивъ вѣнъ славы и пыхи, що особливо вызначалося у вѣдноснахъ его зъ Римскимъ папою.

Римъ предкладавъ Данилови корону королѣвску, що бѣ тымъ вѣ части заступити пѣдмогу, якои вѣнъ домагався вѣдъ Риму. Коли послы явились першій разъ у Данила съ короною, Данило не принявъ еи и сказавъ: „Рать татарская не престаѣтъ злѣ живущи съ нами: то како могу прияти вѣнѣць, бес помощи твоей?“ Опѣсля вѣнъ коронувався при такихъ умовахъ: „Опиза же приде вѣнѣць нося, обѣщеваюся, яко „помощь имѣти ти отъ папы“; оному же одинако не хотящу и убѣди его мати, и Болеславъ и Семовитъ, и бояре Лядьские рекуще: дабы приялъ бѣ вѣнѣць, „а мы есмь на помощь противу поганымъ“.

Такимъ побытомъ, чи глянемо на Данила яко на державця, чи яко на чоловѣка, бачимо вѣ нѣмъ образецъ приятный и радѣсный. За те жѣ за его вѣдачу и его чимало людей любило и шанувало. Осъ якими словами лѣтопись кѣнѣчае оповѣдане про оденъ съ походѣвъ Данила на Ятвягѣвъ: „Оттуда же князь Данилъ приде ко Визьнѣ и пройде рѣку Наровъ, и многи крестьяны отъ пленения избависта, и пѣснь славному пояху има, Богу помагшу има и придоста зо славою на

землю свою, наследавши путь отца своего великаго князя Романа, иже бѣ изъострился на поганя, яко левъ, имъ же Половци дѣти страшаху“.

Слава Данила розбѣшлася и по сусѣдныхъ земляхъ. Батый вѣдавъ про Данила ще перше, нѣ жь прійшовъ на Волянъ: „Батыю же вземши градъ Кыевъ и слышавшу ему о Данилѣ, яко въ Угрѣхъ єсть, поиде самъ Володимерю“. Вертаючись изъ за Карпатъ, Батый бажавъ злапати Данила; на останку, коли Данило прибувъ до Орды, Батый витавъ его съ шанобою. Нѣмцѣ те жь шанували Данила, мовлячи до него: „Тебе дѣля миръ створимъ со Выкынтомъ, зане братью нашу многу погуби“.

Коли такъ шанували Данила его сучасники, то певно, що й нащадки вважатимуть не инакше отсю свѣтлу, найприятнѣйшу особу руску XIII. в., передъ котрою иде въ сутѣнь навѣтъ Олександръ Невскій и котра була самымъ виднѣйшимъ дѣячемъ політичнымъ, оборонителемъ Украиньско-русского народу и ватажкомъ его за трудной години.

О Г Л Я Д Ъ

Внутрѣшнихъ вѣдносинъ Галицкои Руси въ другѣй половинѣ XV. столѣтя.

(Монографія Дра И. Шараневича).

I.

Польскій король Владиславъ Ягайло зрѣвнявъ конституцію въ Єдльнѣ (1433 р.) Рускій Землѣ що до правъ зъ иншими Землями Польскои Рѣчи посполитон. Въ ту пору выступае въ Галицкѣй (Червонѣй) Руси (схѣднѣй Галичинѣ) на чолѣ заряду справъ духовныхъ и державныхъ старый рѣдь Одровонжѣвъ. Вѣнъ дѣлится на кѣлька родинѣ. Именно було двоухъ братѣвъ, любимцѣвъ Владислава III. и Казимира Ягайловича, наслѣдникѣвъ Ягайловыхъ. Оденъ бувъ Янъ зо Спровы Одровонжъ, именованый латиньскимъ Львѣвскимъ арцибіскупомъ по смерти Яна Ряшѣвского (1436 р.), що перенѣвъ резиденцію арцибіскупеку (1414 р.) зъ Галича до Львова, а другій Петро зо Спровы Одровонжъ, зъ разу (1436 р.) ще Галицкѣй староста а необавки воевода и генеральный староста Рускихъ Земель.

Руске воеводство обѣймало тодѣ Землѣ: Львѣвску, Галицку, Перемыску и Сянѣцку. Крѣмъ сихъ були ще два повѣты: Самбѣрскѣй и Жидачѣвскѣй. Кожда Земля и кождый повѣтъ мавъ свого старосту. Надъ ними старшувавъ воевода и генеральный староста Рускихъ Земель такъ повагою якъ и становищемъ своимъ.

Воевода Петро погибъ лицарскою смертю въ походѣ на Молдавію въ битвѣ зъ Молдавскимъ господаремъ Богданомъ (1450 р.), а арцибіскупъ Янъ съ туги за братомъ въ кѣлька день опѣсла. Завагавшись трохи, именовавъ Польскій король Казимиръ Ягайловичъ Петрового сына Андрѣя воеводою и ге-

неральнымъ старостою Рускихъ Земель. Андрѣй Одровонжъ бувъ на тѣй посадѣ ажъ до своєї смерти (1465 р.).

Рѣдъ Одровонжѣвъ зовѣмъ не бувъ люблений, а напротивъ арцибіскупъ Янъ вѣвъ зъ Львѣвскою латинською кашіулою безнастаннѣ суперечки за кашіульне земске майно. Вѣнъ присвоивъ собѣ те майно, а латинскѣ Львѣвскѣ каноніки поzywали его до Базилейского церковного собору, що тодѣ саме бувъ скликаний, и соборъ его выклявъ. Воевода Петро и сынъ его Андрѣй постунали собѣ самовластно зъ усѣма: угнѣтали дрѣбну шляхту и мѣщанъ, силували до неправной военной службы, самовѣльно накладали дачки и т. и. Перемыскимъ старостою бувъ Предборъ съ Конеццоля, каштелянъ Судомирскій, а въ Галичѣ по смерти старосты Микола Паравы зъ Любѣня, братаничъ его Станиславъ съ Ходеча Паравы. Воевода и генеральный староста Андрѣй живъ въ незгодѣ зъ обома старостами Перемыскимъ и Галицкимъ и Польскій король Казимиръ на провінціональнѣмъ Малопольскѣмъ соймѣ въ Корчинѣ (1456 р.) загрозивъ ему всяке насильне и неправне вмѣшуване до ихъ правъ карою 3000—5000 польскихъ гривень. По смерти воеводы Андрѣя Одровонжа, коли король Казимиръ Ягайловичъ приѣхавъ до Львова, то згромаженѣ станы Рускихъ Земель горячо наставали на короля, що бѣ родину Одровонжѣвъ зовѣмъ усунувъ вѣдъ найвысшой краевой гѣдности, а вѣддавъ еѣ якому справедливому чоловѣкови. Мѣжъ тымъ братъ покойного Андрѣя, Янъ, готовився вже до ней, бо Одровонжамъ належалася значна сума грошей, вѣдъ Львѣвского, Жидачѣвского и Глиняньского королѣвского замку. Ту суму выжичили вони королѣвскому або державному скарбови. Постановлено сплатити сей довгъ. Однакъ въ касѣ не було грошей, отже наложено дачку по одному „фертонови“ *) и одному волови зъ лану. Выбранныхъ 20.000 волѣвъ заразъ продано и тыми грѣшми выкуплено Львѣвскій, Жидачѣвскій и Глиняньскій замокъ зъ рукъ ненависного роду. Рускимъ воеводою именовавъ король тодѣ-

---

*) Ferto называлася четвертина вѣдъ десятины щорѣчныхъ плодѣвъ земныхъ, — инколи четвертина одной гривны плачена широкими грошами праскими. На одну гривну йшло въ другѣй половинѣ XV. ст. 48 грошѣвъ праскихъ широкихъ (Грѣшь широкий праскій мавъ 36—37 кр. ав.).

шнёго Галицкого старосту Станислава съ Ходеча а Львѣвскимъ старостою Рафала зъ Ярослава. Рафаль вразъ зъ братомъ своимъ Спыткомъ съ Тарнова, пѣдкоморіемъ Перемыскимъ, утворили були за королѣвскимъ дозволомъ ординацію або маіоратъ (1470 р.) и гѣроды Ярославъ и Переворскъ въ одно родинне майно зъединили. Родина Одровонжѣвъ уступила тодѣ зъ гѣродѣвъ Львова, Глинянъ и Жидачева и лише задержала въ своихъ рукахъ Самбѣрске староство. Завважати тутъ треба, що крѣмъ дѣйстныхъ старостѣвъ, якѣ мали политичну и судову власть, були ще старосты — державцѣ (tenentarii), се бѣ то такѣ, що не мали жадной власти а лише арендували королѣвскѣ доходы. Дѣйстными староствами крѣмъ головныхъ русскихъ гѣродѣвъ, були ще й Жидачѣвъ и Самбѣръ, а недѣйстными (тенутами) були Глиняны, Щирецъ, Городокъ и и. Одровонжѣ выпертѣ зѣ Львова, Жидачева и Глинянъ, зберегають собѣ всю власть въ староствѣ Самбѣрскѣмъ, бо задержали собѣ тутъ навѣтъ и земскѣ уряды того повѣту. Такожъ и въ Сянѣцкѣмъ староствѣ членъ иншой вѣтки Одровонжевого роду збѣтае старостою. Около 1451 р. бувъ Сянѣцкимъ старостою Микола Пѣньонжекъ зъ Вотавицъ, зъ роду Одровонжѣ. Бувъ вѣнъ заразомъ и генеральнымъ Краковскимъ старостою и старостою Кроснянскимъ и Бѣчскимъ. Въ ту пору церква и держава вважались головными пѣдоймами роду людского, нероздѣльными въ розумѣню мужѣвъ державныхъ тодѣшнѣй Рѣчи посполитой Польской, то жѣ часто подыбуемо рѣвночасно членѣвъ одной родины на найвысшихъ щѣбляхъ духовной и державной гѣдности. Бо коли Микола Хшонстовскѣй вѣдѣ 1430 р. вѣтъ старостою Сянѣцкимъ, то король Владиславъ Ягайловичъ именуѣ 1435 р. по смерти бѣскупа Яна зъ дому Долѣва, Петра Хшонстовского зъ дому Стшегона, канѣника и приходника при св. Фльоріанѣ въ Краковѣ, латинскимъ Перемыскимъ бѣскупомъ. Саме такъ, якъ по смерти Львѣвского латинского арцибѣскупа Яна Рѣшѣвского именовано 1436 Яна зо Спровы Одровонжа проти волѣ латинской Львѣвской капѣтулы, що выбрала була Сильвестра Сѣиховѣя, — такъ и по смерти латинского Перемыского бѣскупа Яна зъ Долѣвы именовано его наслѣдника проти волѣ тодѣшнѣй латинской Перемыской капѣтулы. Капѣтула выбрала була на бѣскупа Перемыского Францѣшка де Оржекъ Свѣрщка, Львѣвского декана а канѣника Перемыского

и вѣдала ему бискупске майно. Се дѣялося на Руси часто, що особистый интересъ королѣвскій переважувавъ самоуправу церковну. Королѣвскій справы боронивъ бискупъ Краковскій Збигневъ Олесницкій, що на перекѣрѣ капітуль, свояка згаданого Миколая Хшонстовского высвятивъ на Перемыского бискупа.

Вернѣмъ теперъ назадъ до Одровонжѣвъ. За часѣвъ Андрѣя Одровонжа здобули Турки Царгородъ и положили конецъ сѣверо-римскій (Грецкій) державѣ (1453 р.). Вѣдъ сеи поры досягавъ турецкій мечъ границъ Угорскихъ и Польскихъ. Папы Римскій старалися загрѣти духа, який передъ 200 лѣтами во-рушивъ суспѣльностью пѣвденной и середнѣй Европы. На покликъ папы Римского Пія II. збѣралися (1463 р.) хрестоносцѣ пѣдъ проводомъ якогось Щасного съ Панѣва. Були се молодики, сыны шляхты осѣлои на Руси та й охотники зъ сусѣднихъ Земель. Сѣ хрестоносцѣ (около 12.000) не добре одѣтѣ и оплачуванѣ кинулися на двѣры сельской шляхты, занепокоили Краковъ и облягли Львѣвъ. Львѣвъ окупився грѣшми и доставою поживы. Щасный съ Панѣва, ограбивши зъ майна сельску шляхту и мѣсточка, пѣшовъ на Угорщину, бився пѣдъ проводомъ князя Бургундского и Угорского короля Матвѣя Корвина съ Турками и допомѣгъ побити Туркѣвъ, нападаючи кѣлька разѣвъ пѣдъ часъ битвы на вѣйско турецке. Гомѣнѣ пѣвенѣ польской въ честь Богородицѣ розлягався ажъ до табору турецкого и оживлявъ надѣєю христѣянскихъ невѣльникѣвъ въ турецкому таборѣ та додававъ лицарского духа товаришамъ бою. Щасный съ Панѣва причинився такимъ способомъ до побѣды надъ Турками, вызволивъ христѣянъ съ полону турецкого и добувъ такои славы, що король Матвѣй дякувавъ ему прилюдно и вѣддавъ за него власну своячку. Грабоване Щасного съ Панѣва на Руси за часу Андрѣя Одровонжа довело до тѣсеннѣшого звязку мѣжъ шляхтою а Львовомъ.

Такъ зближились до себе и сполучились для спѣльной обезпеки двѣ найважнѣйшѣ пѣдвалины давной Рѣчи посполитон Польской: шляхта и вѣльне мѣщанство. Небавомъ пѣсля того, бо вже р. 1465 выступили станы краевѣй однодушно супроти всемогучои родины Одровонжѣвъ.

Насувається пытане, чи родину Одровонжѣвъ по смерти Андрѣя Одровонжа зовсѣмъ усунено зъ Львѣвской Землѣ?

Коли Одровонжъ вступилися зб Львова и Глинянъ, збстае ще въ тыхъ сторонахъ съ тои родини Павло Одровонжъ. Бувъ вбнъ пбдстолиемъ Львбвскимъ и каштеляномъ Перемыскимъ та Львбвскимъ и засбдавъ на судовыхъ речинцяхъ у Львовб и Перемышлб. Беата Одровонжева, вдова по воеводб Андрбю, чи по каштелянб Павлб, була дбдичкою села Гаф, двб милб вбдъ Львова вбддаленого. Миколай Одровонжъ зб Блажеевичъ, съ князбвства Ратиборского на Шлбску, бувъ секретаремъ королбвскимъ въ Перемышлб. По смерти ббскупа Петра Хшонстовского настановивъ король Миколая Одровонжа ббскупомъ Перемыскимъ. Живъ вбнъ до року 1474.

Одровонжб Самббрскай, здасться, не могли забути того, що ихъ выперли зб староствб и замкбвъ Львбвской Землб. Пбсля смерти короля Ческого Юрбя Подебрада († 1471 р.) розпочавъ бувъ Владиславъ, найстаршбй сынъ короля Казимира Ягайловича, вбйну зб Матвбемъ Корвбномъ о тронъ ческай. Супроти Матвбя пбдмагавъ Казимиръ сына свого Владислава р. 1474 литовскимъ вбйскомъ пбдъ проводомъ Ивана Ходкевича и шляхтою зб Руси пбдъ проводомъ Павла Ясбньского. Мбжъ тымъ Якбвъ, Миколай и Петро Одровонжб, мабутъ молодшбй браты Яна, старосты Самббрского, выслугувалися у вбйску Матвбя супроти власныхъ своихъ землякбвъ.

Такъ-то родина Одровонжбвбвъ пересуваецься наче великаньска тбнь на видбвнбй исторбй краевой. Та, чи ся родина не лишила нбякихъ слбдбвъ по собб,— чи тблько дбала про себе, громадила майно и служила пбдъ стягомъ у краяхъ сусбднихъ, що бб пбмститися за свое понижене?

У Львовб есть гарный костель св. Андрбя зб монастыремъ Бернадинбвъ. Монахбвъ сихъ спровадивъ р. 1460 до Львова Андрбй Одровонжъ и поставивъ для нихъ костель деревлянный, що згорбвъ пбсля его смерти. Одровонжб поставили и украсили такожъ въ Самборб костель и монастырь Бернадинбвъ р. 1472. Гарну катедру латиньску въ Перемышлб поставивъ Миколай Одровонжъ, ббскупъ Перемыскай. Матербялу до сеи катедры достарчила розббрана давна церква замкова, що була величаво поставлена съ квадратного тесового камня. Рускай епископы Перемыскай вбдправляли въ сбй церквб службы Божбй, поки ще переселилися до Самбора. Король Ягайло казавъ Русинамъ уступитися зб сеи церкви, выкинути похованб тамъ тбла сла-

внихъ Русинѣвъ а церкву на ново посвятити и вѣдати латиньскому духовенству.

Той самъ Миколай Одровонжъ зъ Блажеевичъ, бискупъ Перемыскій (1452—1474), такъ якъ и сучасный арцибискупъ Львѣвскій Григорій зъ Сянока (1451—1479) и ихъ наслѣдники дбали о помножене своихъ приходѣвъ, бо ихъ латинскій бискупства, положеніи середь православныхъ, були лихо вывѣнованій. Тому набувають вони дѣбра земскій наибѣльшь купномъ за призволомъ королѣвскимъ, череносять ихъ на право церковне, закладають шпиталѣ и брацтва шкѣльній.

II.

Окрѣмъ Одровонжѣвъ мають великій впливъ на краєвѣ вѣдносини и инші можні родини своимъ майномъ и становичемъ. Се були шляхоцкѣй родини, що прибули съ Польщи або Шлезка, або такожъ давній рускѣй роды. До першихъ зачисляемо братѣвъ зъ Ярослава Рафала и Спытка, родину съ Ходечъ на Хлопахъ, села пѣвъ миль вѣдъ Комарна вѣддаленого, родину Тарлѣвъ съ Щекаревичъ вѣ Стрюю и на Пѣдгайцяхъ, родину Сѣнинскихъ, що король Владиславъ Ягайловичъ обдарувавъ съ Олеськомъ зъ волостями сумѣжными, родину Гербуртѣвъ, розвѣтвлену вѣ Землѣ Львѣвскѣй и Перемыскѣй, родину Габданкѣвъ вѣ Бучачу надъ Стрыпоу, поселеныхъ на Руси за часу Ольгерда и Казимира Великого, що писалися на Язлѣвци и Монастерискахъ;—до другихъ зачисляемо: Ходорѣвскихъ на Ходороставѣ, вѣ Куропатникахъ, Бортникахъ и Звенигородѣ; Гердеевичѣвъ вѣ Перемышлянахъ, Тенетникахъ, Оренинѣ на Пѣдѣлю, родину Лопатокъ на Осталовицяхъ и т. и. Побѣчь сихъ родинъ польскихъ и рускихъ мають дѣбра земскій и сидять вѣ Земляхъ Рускихъ давній княжѣй роды руского або литовского поколѣня. Такъ н. пр. князѣ Гурконы на Лысятчахъ, вѣдъ котрыхъ ще по нынѣ має назву село Гурко, коло Перемышля, — князѣ Кошерскѣй зъ Литвы, державцѣ Стронятина, а передъ усѣма князѣ Гольшанскѣй, близькѣй свояки останнѣй жѣнки короля Владислава Ягайла Зонки (Софїи), матери Ягайловичѣвъ Владислава и Казимира.

Здається, що брата ординаты Ярославскій, Рафаль и Спытко, не дуже дбали про розширене свого роду та набуване добръ на Руси. Рафаль зъ Ярослава виправдѣ вже около 1470 р. поступивъ зъ Львѣвского староства на генеральне староство на Руси, бо сей урядъ краевый привернено зновъ въ кѣлька лѣтъ пѣсля смерти воєводи Руского, Андрѣя Одровонжа. Зъ сего становища осягнувъ вѣнъ урядъ маршалка коронного и сполучивъ его въ своѣй особѣй вразъ зъ староствомъ Судомирскимъ. Его братъ Спытко зъ Ярослава неначе дѣдичить пѣсля него староство генеральне на Руси (около р. 1482). Обохъ братѣвъ бѣльше примаювало добувати уряды державнїи и въ сумѣжныхъ воеводствахъ Польскихъ, якъ розширювати и розкорѣнювати своѣй рѣдъ на Руси.

Родина жъ съ Ходеча навѣдворотъ дбае про се, що бѣ набувати добра земскїи на Руси. Вона дѣстала вѣдъ короля Казимира мѣсто Рогатинъ въ заставѣ, а село Комарно, положене въ еи батькѣвщинѣ на Хлопахъ, перетворюе за призволомъ королѣвскимъ на мѣсто. Станиславъ съ Ходеча добивається гѣдностей и урядѣвъ у поблизкому Подѣлю и тому йде на взаводы зъ родиною Бучацкихъ. Родина бо Габданкѣвъ зъ Бучача, що писалася на Язлѣвци и Монастерискахъ, держала Червоногородъ, — и мала старостиньскїи урядъ въ Каменци, Снятинѣ и Коломыѣ. Бучацкїи, яко старосты Каменця, головного гѣрода подѣльского, пашуться такожь старостами Подѣля. Воєводою Подѣля надъ старостами подѣльскихъ городѣвъ поставлено Грицька Кердеевича, старосту Теревовельского. Вѣнъ вславився военными дѣлами за Владислава Ягайла въ усобицѣ сего короля зъ братомъ Свидригайломъ. Наслѣдкомъ постановъ сойму въ Пѣтровка 1457 р. мали выправитись въ справахъ межинародныхъ на Волощину воєводы Грицько (Кердеевичъ) и Андрѣй (Одровонжъ). Поляки не йняли вѣры старостамъ подѣльскихъ замкѣвъ, бо Татаре заняли гѣрѣзне становище супроти Польщи; та й Литовцѣ пѣсля прилученя Подѣля до Польщи безнастанно пѣдносили свои права до Подѣля. Поляки побоювались, що бѣ Татаре не порозумѣлися зъ Литовцями, та користуючись вѣною Польщи зъ Нѣмецкимъ орденомъ въ Прусахъ (1454—1466), не вѣддали Подѣля Литовцямъ. Для того провинциальный соймъ въ Корчинѣ ухваливъ роздати подѣльскимъ замкамъ стрѣльбы и харчъ, а окре-

Рус. Ист. Бїба. V. т.

мымъ посламъ поручено 1456 р. вѣдѣбрати вѣдновлену присягу вѣдъ Подѣльскихъ старостѣвъ.

На звѣздѣ въ Пѣтровкаѣ р. 1463 ухвалено, вѣдѣбрати есторожу замку Каменецкого зъ рукъ Теодорика Буцацкого, старосты Подѣля. А позаякъ Буцацкїи выдали значну суму на пѣддвигнене твердинѣ каменецкой титуломъ пожички або опїгнораціи, отже се надавало Буцацкимъ сяке-таке право до того гѣрода а тымъ самымъ и староства Подѣля; тому постановлено ту суму сплатити Буцацкимъ. Подѣбно якъ для выкупу замкѣвъ Львѣвского, Глиняньского и Жидачѣвского зъ рукъ Одровонжѣвъ, такъ и въ тому случаю, коли ходило о выкупъ Подѣля зъ рукъ Буцацкихъ, наложено на Подолянѣ податокъ по одному волови вѣдъ лану. Воли продано, довгъ Буцацкимъ заплачено и съ того часу поручено р. 1463 дальше вести будову каменецкой твердинѣ бїскупови Каменецкому лат. обр. яко повѣрникови съ корольвского рамени. Твердиня каменецка переходить, здаеться, пѣдѣ непосредну управу Короны, а староство въ Каменци зъ урядомъ генерального старосты Подѣля перенесено на особу Станислава съ Ходеча, воеводы Руского (сей то урядъ одержавъ Станиславъ съ Ходеча по смерти воеводы Андрѣя Одровонжа) и старосты Галицкого. Буцацкимъ полишено староства въ Снятинѣ и Коломыѣ, тенуту Червоногородъ и просторїи батькѣвскїи дѣбра надъ Стрыпою и Серетомъ. У ту пору и воевода Подѣльскїи Грицько Кердевичъ кѣнчить свое житє. Его сыны Янъ и Жигмонтъ одѣдичили пѣсля него староство Теревовлѣ и Поморянѣ, а дѣбра въ Львѣвскїи Землѣ якъ Пѣдбереже, Выжняны, Спиколосы, одѣдичивъ его сынъ Дмитро, такожъ Спиколосѣвскимъ званый вѣдѣ свои батькѣвщины Спиколосы. По смерти Яна Жигмонтъ стаеться дѣдичемъ майнѣ тои лїнїи. Зъ Жигмонтомъ вымерає лїнїя Кердевичѣвъ теревовельскихъ а урядъ староства Теревовельского переходить на Станислава съ Ходеча, воеводу Руского, старосту Галицкого и генерального старосту Подѣля.

По смерти воеводы Станислава съ Ходеча р. 1486 на Подѣлю приходитъ родина Буцацкихъ до давныхъ урядѣвъ и почестей. Староство Галицке переходить на сынѣвъ Станислава де Ходечъ, дѣдичѣвъ на Хлопахѣ. Рогатинѣ, наданый Казимиромъ Станиславови съ Ходеча, переходить на сынѣвъ его Отона и Миколая, а староство въ Теревовлѣ на его брата Яна съ Ходеча.

Яківъ Бучацкій, сынъ Михайла, осягнувъ тодѣ урядъ воеводы Подбѣльскаго. Тодѣ зъ видѣннѣ исторіи краевой уступаютъ братья Ярославъ и Спытко, а урядъ воеводы Рускаго держать съ того часу родины и особы меньше звѣстнѣ въ исторіи краевѣй. Спытко зъ Ярослава держить урядъ генеральнаго старосты Рускаго ще вѣдѣ р. 1490—1495, хочъ и вынесено его зъ воеводства Судомирскаго на урядъ воеводы Кракѣвскаго. Пѣсля Спытка урядъ генеральнаго старосты Рускаго тимчасомъ надано Андрѣви зъ Олешина, каштелянови Судецкому (Санчѣ). Урядъ воеводы Рускаго прилучено до староства Львѣвскаго и надано родинѣ „съ Танчинъ“. Такъ вже р. 1496 Миколай „съ Танчинъ“ бувъ генеральнымъ воеводою Рускимъ и Львѣвскимъ старостою, а сучасно Збигнѣвъ „съ Танчинъ“, пѣдкоморій Кракѣвскій, пише ся такожъ старостою Львѣвскимъ. Старосты Перемыскій не дбають такъ про дѣбра та уряды на Руси, якъ старосты Галицкій. На тому староствѣ наступае Янъ съ Чижова пѣсля Предбора съ Конечполя, що бувъ старостою Перемыскимъ и каштеляномъ Судомирскимъ. Янъ съ Чижова бувъ такожъ и каштеляномъ Перемыскимъ. Въ р. 1497 Тенчинскій уступаютъ зъ своихъ посадъ на Руси. Миколай Тенчинскій, воевода Рускій, вертаючи съ походу волоскаго, полягъ въ бучковиньскому лѣсѣ, якъ майже передъ 50 лѣтами Петро зъ Спровы Одровонжъ, воевода Рускій. Староство Львѣвске сполучено зъ староствомъ Перемыскимъ и такъ вѣддано Миколави Криса зъ Боболинча. Однакжъ урядъ воеводы и старосты генеральнаго на Руси переходить тодѣ до рукъ воеводы Белзкаго.

Землю Белзку, положену на пѣвнѣчъ вѣдѣ Львова, надавъ Ягайло р. 1388 яко вѣвно сестрѣ Олександрѣ, вѣдданѣй за князя Мазовецкаго. Коли вымерли князѣ сеи лїніи, пѣддалася Земля Белзка Казимирови Ягайловичеви р. 1462, а сеи замѣнивъ съ у воеводство и зъ иншими Землями Рускими, се бѣ то зъ воеводствомъ Рускимъ и Подбѣльскимъ, прилучивъ до провинціи Малои Польщи. По прилученю Белза до Короны бувъ старостою Белзкимъ Павло Ясинскій и доводивъ у всякихъ походахъ военныхъ полками того воеводства. Воеводою жъ Белзкимъ бувъ Добеславъ Бишовскій. Пѣсля Добеслава Бишовскаго урядъ воеводы Белзкаго одержуе Станиславъ Вонтрубка Окницъ. Вѣнъ бувъ и каштеляномъ Судецкимъ. Сучасно ставъ его братъ,

Янъ Стшелѣцкій Вонтрубка, по смерти Григорія зъ Сянока († 1479) арцибіскупомъ Львѣвскимъ (р. 1481). Въ р. 1478 Павло зъ Вротимовичъ Вонтрубка, съ тои самои родини, бувъ приходникомъ капітулы перемыскои.

Пѣсля Станислава Бишовского Белзке воеводство занявъ р. 1489 Павло Зброжекъ, а пѣсля него Петро Мышковскій. Коли Миколай съ Танчина полягъ въ битвѣ зъ Волохами въ бковиньскому лѣсѣ, тодѣ надѣлено Петра Мышковского, воеводу Белзкого, урядомъ генерального старосты Руского р. 1499. Якъ его попередникъ на Белзкому воеводствѣ, такъ и вѣнъ держитъ урядъ каштеляна Судецкого. Въ тому самому часѣ (р. 1497) рядивъ Янъ Мишковскій дворомъ арцибіскупа Львѣвского. Арцибіскупомъ Львѣвскимъ а zarazомъ и біскупомъ Перемыскимъ бувъ тодѣ славный Андрѣй Борисовій Роза, що въ 1503 р. занявъ найвысшій ступень ерархічний въ Польшѣ, арцибіскупство Гнѣзненъске.

На останку родина съ Ходеча въ тому часѣ приходитъ зновъ до высокихъ урядѣвъ краевыхъ. Станиславъ съ Ходеча, сынъ того воеводы и старосты, стае старостою Рускимъ р. 1500. Андрѣя съ Ходеча выбрано біскупомъ Каменецикимъ, а Миколай съ Ходеча ставъ каноникомъ капітулы львѣвскои и перемыскои. Отже родина съ Ходеча, що глибоко вкорѣнилась на Руси, уступила тѣлько на короткій часъ членамъ иншихъ знатныхъ родинъ польскихъ у высокихъ урядахъ на Руси. Коли жъ тѣ родини вымерають або поступають на вышшій уряды державній, вертае родина съ Ходеча зновъ до высокихъ краевыхъ гѣдностей и урядѣвъ.

III.

Подружа мѣжь можными родинами рускими а польскими поселеными на Руси або такожъ поза обсягомъ Земель Рускихъ мали не меншу вагу, якъ правлѣніе высокими урядами краевыми. Такимъ способомъ князь Ратиборскій на Шлеску осягнули мѣсточко Яворѣвъ зъ сумѣжными селами въ городецкому окрузѣ. Старостою генеральнымъ на Руси р. 1436 бувъ Винцентій зъ Шамотуль, каштелянъ Межерѣцкій, коли Петро зъ Сировы Одровонжъ старостувавъ ще въ Галичѣ. Ему надавъ Владиславъ Ягайловичъ р. 1436 мѣсточко Яворѣвъ зъ сумѣжными

селами. Надані посѣлости, мимо застереженого права выкупу, не були выкуплені, и опѣсля перейшли въ дѣдичну власнѣсть сеи родини. Маргарета, дочка Вінцентія зъ Шамотулъ, вийшла за мужъ за Вацлава князя Ратиборского и принесла своему чоловікови яко вѣно Яворѣвъ зъ сумѣжными волостями. Князь Ратиборскій не живъ на Руси, отже майномъ его жѣнки завѣдували державцѣ.

Якъ Яворѣвъ по жѣнцѣ дѣстався князеви Шлѣскому, такъ и Глиняны перейшли до иншої знатной родини зъ Великопольщи. Софія, дѣдичка зъ Глинянъ (може зъ Гологѣрскихъ), внесла те майно въ дѣмъ свого чоловіка Яна зъ Огорова, воеводи Берестейского. Въ р. 1477 Андрѣй зъ Огорова, съ того жъ самого роду, канонікъ у Полоцку и архидіаконъ гнѣзненскій, ставъ біскупомъ Перемыскимъ, однакожъ не зѣхавъ на Русь, а тѣлько съ Польщи чотыри роки завѣдувавъ перемыскою дієцезією. Беата, дочка каштеляна Берестейского, Миколая зъ Огорова, пішла за мужъ за Давида Бучацкого, а сей забезпечивъ собѣ вѣно записомъ на Бучачѣ и селахъ до того мѣста принадлежныхъ.

Ядвига, дочка воеводи Станислава съ Ходеча, вийшла замужъ за Михайла Бучацкого зъ Язлѣвця. Ёи чоловікъ умѣстивъ и забезпечивъ собѣ посагъ на мѣсточку Мартыновѣ. Елисавета Змигородска, дочка Теодорика Бучацкого, каштеляна Каменецкого, вѣддалася за шляхтича Яна Мышковского. По своѣй стрыянцѣ Ядвизѣ, жѣнцѣ Михайла Бучацкого, дѣдичить вона принадлежну вѣи спадщину Мартыновѣ и двѣ частини съ того продає Янови Коло зъ Далесва, а одну третину ему дарує. Янъ Коло довгѣ лѣта держить урядъ пѣдкоморія и стольника Галицкого и єсть предкомъ розвѣтвленої опѣсля родини, що писалася „de Delejów alias de Porów“.

На Гологорахъ пишеться Миколай пѣдстолій Львѣвскій. По его смерти дѣстала се майно въ спадщинѣ дочка Елисавета, однако жъ вона уступає съ тої посѣлости Янови зъ Сѣнны. Сѣнинскій заволодѣли Золочевомъ и Гологорами та писалися съ того часу Гологѣрскими, однако жъ ихъ треба вѣдрѣжнити вѣдъ давнѣйшихъ Гологѣрскихъ. Зъ нихъ Янъ зъ Сѣнны пишеться пѣдкоморіємъ Перемыскимъ и старостою замку въ Олеску. Въ р. 1499 поступає вѣнъ на урядъ пѣдкоморія Судомирского и каштеляна Малогоского. Родина зъ Сѣнны придбала

собѣ такожъ Поморяны. Дорота, сестра братѣвъ Сѣнинскихъ, а вдова Львѣвскаго хорунжого, Миколая Свинки, що р. 1474 оборонивъ Поморяны проти Татаръ, вышла вдруге замужь за Жигмонта Кердея, старосту Теревовельскаго, властителя Поморянъ, бо Миколай Свинка бувъ тѣлько державцею того гѣрода. Въ р. 1499, коли Янъ зъ Сѣнины бувъ вже дѣдичемъ Гологѣръ, Дорота повдовѣла вдруге, по старостѣ Теревовельскому Жигмонтѣ; вона признае, що браты Янъ и Викторинъ зъ Сѣнины сплатили суму, яка тяжила по першому еи чоловѣцѣ, Миколаю Свинцѣ, на его майнѣ (державѣ). Уже въ сѣй грамотѣ оба браты именуются дѣдичами двоухъ просторыхъ посѣлостей, Гологѣръ и Поморянъ.

Юрша Ходорѣвскій зъ Бортникъ оженился зъ Анною, дочкою Тарла зъ Шекаревичъ, старосты Стрыйскаго. Вѣнъ наступае пѣсля своего тестя Тарла въ староствѣ Жидачѣвскому и Стрыйскому (1470). Опѣсля старостою Жидачѣвскимъ выступае Теодоръ съ Панѣва, имѣвѣрно близькій своякъ родины Юрши съ Ходоростава, що й на Подѣлю мала посѣлости. Потомокъ Теодора названный Auctus (Артуръ?) съ Панѣва бувъ пѣдѣ конецъ XV. столѣтя старостою въ Жидачевѣ и державцею Городиска.

До особлившихъ же дослѣдѣвъ веде насъ нагромаджена даныхъ про родину Лопаткѣвъ зъ Осталовичъ, — и проясняе вѣдносины, середѣ якихъ проживали вѣрнї грецкои церкви на Руси. До родины Лопатычъ (або Лопаткѣвъ), що писалися на Осталовичахъ, належали Романъ зъ Осталовичъ, Митко, Сѣнко Лопатычъ и Андрѣй Лопатычъ або Лопатка, дѣдич Осталовичъ. Позаякъ вѣдѣ смерти Антонїя, митрополїты Галицкаго, съ концемъ XIV. вѣку Галицка епархїя обряду грецкого не мала своихъ епископѣвъ, Станиславъ съ Ходеча, староста Галицкїй, въ р. 1458 надае шляхтичеви Романови зъ Осталовичъ власть наглядати, засуджувати попѣвъ округа Галицкаго (districtus Haliciensis) и поберати вѣдѣ нихъ всякї данины. Тому жъ Романови надано опѣкуньство (patronatus) зъ юрїдикцїею надѣ монастыремъ въ Крылосѣ (коло Галича) зъ дѣбрами Перегѣвсько и Благовѣщене, приналежними до того монастыря. Опѣкуньство надѣ церквами и монастырями не було незвычайне на Руси. Такъ вже король Владиславъ Ягайловичъ р. 1443 грамотою, выданою въ Сяноку князеви Михайлови Пиньскому

або Ольшанському надає оп'якуньство надъ монастиремъ въ Уневѣ вразъ зъ обовязкомъ заступати сей монастирь и завѣдувати добрами ему приналежними: Яхторовомъ и Млынищами. Коло року 1473 постала передъ судомъ суперечка мѣжь княземъ Михайломъ Пиньскимъ и Сѣнкомъ Лопатычемъ зъ Осталовичъ о право оп'якуньства надъ монастиремъ въ Уневѣ. Судъ здає порѣшене суперечки о право оп'якуньства самому королеви на генеральному з'ѣздѣ, що мавъ вѣдбутися на Руси.

Справи подружа лагодивъ судъ старостиньскій. Ще жь бо р. 1447 Петро зъ Спровы Одровонжь, воевода Рускій, розв'язує подруже мѣжь Проташемъ Ходорѣвскимъ зъ Бортникъ и Федькою (се бѣ то Федорою), Русинкою, дочкою Сѣнка Лопатыча зъ Осталовичъ, слюбною его жѣнкою, и надає ему право взяти иншу жѣнку, а ѣй вѣддатись за иншого чоловіка. Сей засудъ розв'язуючій подруже дѣється въ приявѣ протопопа Василя делегата, Якима намѣстника митрополітального (metropolitano), проти первѣстному засудови суду духовного. Були то неперечно надужитя противъ уставъ церковныхъ въ некористь схѣднои церкви, — коли мирекѣ люде виконували юрисдикцію надъ духовними и рѣшали справи подружа. Дѣялося те проти конституції в. князя Витовта, выданои для исповѣдникѣвъ церкви схѣднои на Литвѣ, Волинѣ и Подблю, котру король Казимиръ Ягайловичъ р. 1469 потвердивъ на просьбу Перемыскаго єпископа Дѣвоньки для клиру єпархїи перемыскои. Такимъ способомъ єпископы Перемыскї, що наступали по собѣ неперерывною чергѣю, обставали за давними правами своєи церкви. Въ галицкѣй же єпархїи рядять свѣтскї намѣстники, именованї зъ рамени короля.

Подѣвъ въ исторїи схѣднои церкви на Литвѣ и Руси не остави безъ впливу и на галицку єпархїю обряда грецкого. Коли жь бо митрополіта Изидоръ ставъ кардиналомъ въ Римѣ а вѣдтакъ зложивъ урядъ митрополіты Руского, єпископы великорускї выбрали собѣ нового митрополіту Іону. Тодѣ папа Калікестъ III. именувавъ Григорїя митрополітою Руси. Папу Калікеста III. заскочила смерть, а его наступникъ папа Пїй II. доконавъ замѣру свого попередника. Вѣнъ выдавъ булю до короля Казимира Ягайловича и поручивъ его дбалости украиньско-руську церкву, — звѣстивъ про именоване нового митрополіты Григорїя и пѣдчинивъ тому жь 1458 р. 9 єпархїй

русскихъ, мѣжь иншими галицку, перемыску и холмску. Новоименованого и въ Римѣ высвяченого Руского митрополиту Григорія приняли на Литвѣ такъ, що вѣнъ мусивъ выѣхати зъ Литвы и поѣхавъ въ Галицку Русь. Тамъ назначивъ ему король Казимиръ Ягайловичъ р. 1470 монастырь Крылось и дѣбра опорожненои Галицкои митрополіи на прожитокъ. Однако жъ уніятскій митрополита Григорій недовго живѣ у Галицкѣй Руси. Вѣнъ ѣде назадъ до Литвы и умерае 1473 р. въ Городку литовскому. Тодѣ Казимиръ вѣддае монастырь Крылось и дѣбра Галицкои митрополіи свѣтскому еи намѣстникови якомусь Свистельницкому для помноженя его доходѣвъ.

IV.

Землѣ Рускѣй, се бѣ то воеводство Руске, Подѣльске и Белзке, становили зъ воеводствами Краковскимъ, Судомирскимъ и Люблинскимъ одну провинцію давной Рѣчи посполитои Польскои, такъ звану Малопольщу. То жъ правѣ, запевненѣ Казимиромъ цѣлѣй Польщѣ, мала такожъ Малопольща и Землѣ Рускѣй злученѣ зъ сею провинціею. Пѣсля ухвалы сойму провинціонального въ Малопольщѣ, въ Корчинѣ,*) выдавъ Казимиръ Ягайловичъ 1456 р. пѣдчасъ вѣнны прускои привилей для Земель воеводства Руского и Подѣльского. Подѣбный привилей, але ще докладнѣйше сформулованный, надавъ Казимиръ Ягайловичъ такожъ Землѣ Белзкѣй при нагодѣ прилученя еи до Корони р. 1462. Коли порѣвняемо тѣ привилей и статутъ выданный для Литвы р. 1456 Казимиромъ IV., дѣйдемо ось до якихъ результатѣвъ. Давнѣй леннѣй вѣдносины въ Литвѣ устають за для зрѣвнаня Литвы що до правъ зъ основными законами въ Польщѣ. Королѣ Польскѣй застерѣгають собѣ яко князѣ Литовскѣй ще тѣлько деякѣй останки давной литовско-рускои ленной системы якъ н. пр. обовязокъ будованя замкѣвъ, мѣстѣ та мостѣвъ и т. д. Въ Земляхъ же Рускихъ, де те зрѣвнане переведено вже съ певнымъ застереженемъ конституціею въ Ёдлинѣ**) р. 1433, упали и тѣ останки ленной системы въ наслѣдокъ привилейѣвъ наданныхъ Казимиромъ IV. Такъ Землѣ

*) Корчинѣ, въ Судомирскому воеводствѣ.

**) Ёдлинѣ, Ёдльно, на пѣвнѣчь вѣдъ Радома.

Рускі, сполучені єз Короною, уживали бблшихъ своббдъ якъ Волянъ и схднн часть Подбля та инші Землѣ Рускі прилучені до Литвы. Основні законы, надані Землямъ Рускимъ, прилученымъ до Польци, були ось які:

Границѣ воеводства Белзкого, Руского и Подблського були ненарушимі, се бъ то не могли бути уменшені. Тблько мешканцѣ поселені (bene possessionati) въ котрому будъ зъ рускихъ воеводствъ могли держати краеві уряды, — а такожъ и суды (колгяяльнй) могли справувати тблько мешканцѣ поселені (bene possessionati) въ тбй землѣ. Съ краю нбкого не можна було выкликати и передъ суды чужого воеводства ставити. Краевого мешканця не можна було увязнити и карати, поки его вини не доказано правно передъ судомъ, а то пбсля правъ, які були въ иншихъ краяхъ Рвчи посполитон. Найвысші, краеві достойники духовні и свбтскі засбдали пбсля основныхъ законбвъ Рвчи посполитон Польской въ соймахъ державныхъ въ Колѣ, Сбрадзѣ, Ленчицѣ, Пётрковѣ и т. д., де рбшались sprawy найббольшої ваги, для загалу и цблости державы. Sprawy грошевй подавано до рбшеня соймамъ провинціональнымъ въ Корчинѣ. Окромъ соймбвъ провинціональныхъ Мало-польци, що вбдбувалися въ Корчинѣ, въ надввычайныхъ случаяхъ збералися ще зборы станові*) Земель Рускихъ такъ н. пр. рбшалась на такому зборѣ въ исторіи важна пригода пбсля смерти воеводы Андрѣя Одровонжа (1465 р.), воеводы у Львовѣ**).

Король Казимиръ зобовязався, нбчого не постанавляти въ справахъ Земель Рускихъ безъ рады становъ тыхъ Земель. Пбсля ухвалы сойму въ Корчинѣ, потвержденной королемъ, всѣ уряды, що мали участь въ збвздахъ генеральныхъ, могли бути роздані тблько за радою баронбвъ (се бъ то вышней шляхты) той Землѣ, такъ само и уряды пбдкоморія и хорунжого.

До вбйскової службы ставали Землѣ Рускі пбдъ тыми самими умовами. Вони неначе добули собѣ право, що призвляли, чи взяти участь у походахъ военныхъ посполитого

---

*) Въ белзкому привилею (1462 р.) названі станами краевыми „окромъ баронбвъ, пралатбвъ, шляхты ще й заступники мвств“, однакъ сй останні ще не засбдали на соймѣ въ Корчинѣ.

**) На такому зборѣ у Львовѣ пбднесено багате важкихъ закидбвъ въ приявѣ короля супроти Андрѣя Одровонжа.

рушеня або нѣ. На кождый вѣсковый походъ мавъ король платити по пять гривенъ вѣдъ каждого жовнѣра (вѣдъ каждого ратища). Сю постанову надавъ уже Владиславъ Варненскій Рускимъ Землямъ, однакожь довго ще вона не входила въ житє. Король мавъ усѣ на вѣнѣ понесенї шкоды вынагородити и выкупити зъ неволѣ каждого участника посполитого рушеня, коли бѣ вѣнѣ у военному походѣ попавъ у руки неприятеля. Пѣдѣ тыми самими умовами служили тѣ, що у котрого зъ вельможѣвъ поселеныхъ на Руси стали на службу вѣскову. Нѣкому не було вѣльно безъ корольвского призову покинути ряды посполитого рушеня пѣдѣ карою смерти або утратою чести и майна. Вѣсковою силою староства доводивъ звычайно староста, а вѣсками Земель Рускихъ яко начальникъ оденѣ зъ воеводѣвъ або кого король назначивъ на те становище. Пѣсля засады принятой въ цѣлѣй Рѣчи посполитѣй повиннѣсть службы вѣсковой тяжила на вѣльныхъ властникахъ дѣбрѣ земскихъ а по мѣстахъ съ правомъ магдебурскимъ — на вѣнтахъ та на князяхъ осадженыхъ по селахъ на волоскому правѣ. Инколи тѣлько громадилися селяне добровѣльно коло лицарства для захисту краю передѣ Татарами. Однако жѣ селяне невправнї въ дѣлахъ военныхъ своимъ натовпомъ и неладомъ скорше причинялися до поражки, якъ до побѣды.

Зъ засады отже шляхтичъ поселеный займався вѣною та житемъ прилюднымъ и бувъ справдешнимъ властникомъ своби землѣ, а кметь, управляючи рѣлю, привязанный до грунту, до старчавъ вѣвникови яко своему дѣдичному панови всѣхъ потребъ до прѣжитку. Кметеви не було вѣльно кидати свѣй грунтъ, а такъ приватнымъ особамъ якъ и корольвскимъ урядамъ було пѣдѣ великими карами грошевыми заказано, чужихъ кметѣвъ вызывати, вѣдмовляти, приимати. *).

За принадлежнѣсть кметя ручила цѣла громада. На тыхъ вѣдносинахъ основувався цѣлый тогочасный устрѣй суспѣльный и державный на цѣлому обшарѣ давной Речи посполитой Поль-

---

*) Въ Мазовїи становище кметя (мужика) було багато вѣльнѣйше, якъ у Рускихъ Земляхъ и на Литвѣ. Привилей бо наданный Равскѣй Землѣ 1462 р., прилученѣй до Короны сучасно зъ Белзкою Землею, позволяе кметеви переходити зъ села корольвского до шляхоцкого и на вѣдворотъ съ цѣлымъ майномъ, пѣсля звычайу польского, що бѣ тѣлько не выходивъ по за границѣ князѣвства.

ской. Знесено давній данины зъ руско-литовскихъ часобъ и пр. надзвычайну данину на потреби военнй въ грошахъ — „серебщину“ и въ збѣжу — „дякло“, данину посмертну — „вѣдужерщину“, що побирано пѣсля руского права вѣдъ вѣльныхъ властникѣвъ дѣбрь земскихъ и вѣдъ кметѣвъ для князя або прилюдного скарбу.

Пѣдданй кметѣ, поселенй на ланахъ вѣльныхъ властникѣвъ, повиннй були достарчати выключно своимъ панамъ и данинъ до грунту привязаныхъ и поборѣвъ пѣсля права польского. Усѣ жѣ мешканцѣ краю безъ рѣжницѣ стану, чи вѣльнй, чи невѣльнй, наколи тѣлько посѣдали зѣмлѣ (ланы), платили до скарбу по два грошѣ вѣдъ хаты (дыму) або лану, — „подымне“, а подымне безвзглядно мусили оплачувати, хочѣ устали и данины и тягарѣ выплывающй сѣ права февдального. Въ подрѣбныхъ случаяхъ Землѣ Рускй ухвалювали осѣбну данину для потребѣ краевыхъ, якъ данина въ волахъ ухвалена и наложена на Землѣ Рускй по смерти воеводы Андрѣя Одровонжа, або сей пѣбѣръ по одному волови вѣдъ лану, наложеный за призволомъ станѣвъ самого Пѣдѣля на Подолянѣ р. 1463, коли ходило о выкупѣ твердинѣ Каменця зъ рукъ Теодорика Бучацкого.

Въ надзвычайныхъ потребахъ военныхъ ухвалено на провинциальному соймѣ Малополющи въ Корчинѣ надзвычайный податокъ и розкладано его на всѣ станы пѣдъ назвою фертоновѣ. Ухвалы, що розкладають сю надзвычайну данину на рѣжнй станы и версты сусѣблнй въ краю, розрѣжняють: церкву, вѣльныхъ властникѣвъ дѣбрь земскихъ, кметѣвъ або привязаныхъ до грунту, мѣщанѣ, рускихъ духовныхъ (propones theticals), мельникѣвъ, пастухѣвъ (волохѣвъ) и гѣрнякѣвъ.

Римскй костель ошадностю и дбалостю своихъ архипастырѣвъ а передовѣмъ Григорія зъ Сянока набуває въ ту пору дѣбра земскй. За призволомъ короля перенешено набути дѣбра костельнй на право каноничне, и тымъ способомъ вызволювано дѣбра костела вѣдъ усякихъ тягарѣвъ державныхъ зъ выимкою подымного. Паны зъ давныхъ рускихъ родѣвъ, що приняли латинскй обрядѣ, н. пр.: Кердевичѣ, Ходорѣвскй, Васько Мошонка, Петро Чебровскй, Янъ Ключѣ и т. д. або такожь панове польскй, н. пр.: Бучацкй, Ходецькй, Мжиглоскй, Юрй Струмило и т. д. строятъ и щедро вѣнкують латинскй костелы.

Добра свѣтскаго духовенства и законѣвъ перенешено такожь на право магдебурске и тымъ способомъ вызволувано ихъ вѣдъ усякои залежности вѣдъ королѣвскихъ урядѣвъ та давныхъ властникѣвъ або державцѣвъ. Виравдѣ папы ще жалуются на бѣднѣсть костелѣвъ римскихъ на Руси, що були розсѣянїи середѣ исповѣдникѣвъ схѣдной церкви, мовѣ бы островы середѣ моря. Тому то папа на просьбу духовенства лат. обр. розписуе на поправу катедры латиньскои у Львовѣ складки по краю и надае повный вѣдпусть. Пралаты польскїи, вступаючи на бїскупскїи катедры Рускихъ Земель, часто задержують давнїйшїи канонїи та пребенды, позаякѣ доходы ихъ бїскупствъ на Руси були малїи и не выстарчали на красшїи прожитокѣ.

Рускїи духовнїи та исповѣдники схѣдной церкви вѣ сѣи добѣ задержують ще вѣдрубне становище. Львѣвскїи Русины вѣ своїи церквѣ св. Миколая складають судову присягу на ладѣ приписанныи ихъ обрядомъ. Пѣзнїйше (1519 р.) король Жигмонтъ I. розпорядивъ, що бы Русины чинили судову присягу виравдѣ вѣ своихъ церквахъ, однако жѣ вже не пѣсла права рускаго и не цѣлу роту наразѣ заприсягаючи, але слово по словѣ, якѣ имѣ ту присягу будуть проказувати. Се розпоряджене выдано для Русинѣвъ перемыскїихъ. Бїскупы перемыскїи гр. обр. орудують майномъ церковнымъ пѣсля виодобы, обтяжають его, продають и набувають добра земскїи. Рускїи духовнїи передають вѣ спадщинѣ на сынѣвъ свои приходы при церквахъ. До такого дѣдїцтва управненїи такѣ званїи дѣдїчнїи крылошане, (се бѣ то соборнїи духовнїи — Kollegiatkleriker). Такїи духовнїи ще за Ягайла осѣли вѣ селѣ Страдчу на королѣвскихъ дворищахъ. Король Владиславъ Ягайло увѣльнивъ ихъ вѣдъ усякихъ тягарѣвъ, якїи старосты на нихъ вкладали, скоро лише найстаршїи зѣ громады посвѣдчили, що дѣдїцтво соборнаго духовенства вѣдъ непамятныхъ часѣвъ вѣ тѣи родинѣ переходило зѣ батька на сына. Духовнїи Осипъ (се бѣ то Іосифъ) у Львовѣ продае духовному Турашеву дворище приналежене до церкви Воскресеня Господнѣго на Львѣвскому передмѣстю на вѣчнїи часы на невѣдзовну власнѣсть. Вѣ ухвалахъ надзвычайныхъ податкѣвъ, такѣ званыхъ фертонѣвъ, на вкладано на рускихъ духовныхъ по 8 грошѣвъ вѣдъ особы, коли мѣжь тымъ иншїи станы тѣлько пересѣчно пѣсля ихъ майна и капїталѣвъ обтяжувано. Мавмо приклады, що рускїи духо-

вний есть кметемъ, се бѣ то мужикомъ привязанымъ до грунту.

Станъ мѣщаньскій на Руси въ половинѣ XV. ст. мавъ багато элементѡвъ чужихъ. Були тутъ середѣ Полякѡвъ и Русинѡвъ, Жиды, Вѡрмене, Италійцѣ, зѣ Генуи и Фльоренціи та загаломъ купцѣ зѣ усякихъ славныхъ мѣстѣ Европейскихъ. Казимиръ надавъ Жидамъ на пѡдставѣ статутѡвъ кн. Литовского Витовта-Олександра зѣ р. 1408 свободу вѡльного обороту особы и майна. Хочъ король тѣ вѡльности надамъ р. 1454, опѣсля вѡдкликавъ и обмеживъ на (домагане шляхты, *) Жиды на Руси мають дѡбра сельскій, камяницѣ у Львовѣ, ведуть процесы зѣ найвысшими достойниками державы, пріймають и переховують зѣставы, берутъ мыта въ державу и т. д. У Львовѣ, були въ другѡй половинѣ XV. ст. заможнїи Жиды, що орудували значными капіталами: жидѣ Шахно и Волчко, жидѣ Нотко, державецѣ мытѣ львѡвскихъ, жидѣ и жидѡвка Іорданы и ви сынѣ Шмухель и т. и. Однако жѣ при ухвалахъ фертонѡвъ, се бѣ то надзвычайныхъ податкѡвъ на соймахъ въ Корчинѣ въ р. 1456 и 1472, вымагано вѡдѣ жидѡвъ оплаты по 4 грошѣ вѡдѣ гривны, коли на мѣщанѣ и купцѣвъ христїаньскихъ наложено по 2 грошѣ вѡдѣ кождои гривны цѣнованыхъ капіталѡвъ.

При кѡнці XV. столѣтя жидѣ Мойсей въ Каменци стоить въ порозумѣню съ Турками, коли на якійсь часъ полїтика польска прибрала неприязный для Турціи зворотъ и за те его увязнено а его майно забрано на рѣчь скарбу. Мусивъ то бути славный жидѣ, коли ажъ рядѣ турецкїи вдався въ сю справу и въ дорозѣ дипломатичнѡй р. 1501 выеднавъ по его смерти зворотъ сконфїскованого майна его дѣтямъ и жѣнцѣ. Тодѣ й Вѡрмене вже такожѣ доходятъ до високого значѣня и набувають дѡбра земскїи. Вѡрмене съ XV. ст. носятъ ще переважно вѡрменьскїи або рускїи имена. Такъ н. пр. Вѡрмене, мѣщане львѡвскїи: Атабей, Агопша, Захарко - Богданѣ, Ивашко и т. д. Вѡрменнїи Ивашко зѣ Львова доступнае ступня королѣвского повѣрника. Въ Земляхъ Рускихъ маемо такожѣ багато посе-

---

*) На основѣ давнѣйшихъ статутѡвъ у Вартѣ (statuta Vartensia) зрѡвняно Жидѡвъ що до справъ земскихъ съ краевою шляхтою. Опѣсля обмежено права що до прескрипціи и зѣставу, а просто заказано пожитки грошїи и записы пожичокъ на дѡбра земскїи.

ленихъ Нѣмцѣвъ, що купномъ або заставомъ набувають добра и займають уряды земскій. Помѣжь багато иншими стрѣчаемо въ другой половинѣ XV. ст. отсихъ славныхъ Нѣмцѣвъ на Руси: двѣдичѣвъ або такожъ тенутаріѣвъ, се бѣ то державцѣвъ, Миколая Кляйна зъ Бабчиць, Штехера зъ Сорокъ, Конрада (въ спольщеню Кунча званого) зъ Вратиславичъ, Кунтара (Günter) зъ Букачовець, Тобию Кунать зъ Семенѣвки, Мартина Майзель державця зъ старои Бѣбрки, Гарноста зъ Ляшокъ, Павла Шафрота зъ Тшеснявы, Грота зъ Тынетникъ, и т. и. Мѣщанъ и достойникѣвъ мѣскихъ у Львовѣ: Конрада Штайнкелера, Вартоломея Ганеля, Петра и Матвѣя Гольдаста, Мартина Васерброда, Миколая Чорнберга, Станислава Кльоопера, передмѣщанина Клюнкера и т. и. Окромъ того и Италийцѣ зъ Генуи, Фльоренціи та иншихъ мѣсть италъскихъ выступають въ актахъ судовыхъ якъ державцѣ жупъ рускихъ або такожъ мытъ въ Городку и Львовѣ та набувають добра земскій. Такъ и. пр. Янусій набувъ тенуту села Любѣня, приналежного колись до батькѣвщины родини съ Ходеча. Италийянецъ Христофоръ de Sto Romulo держить въ посесіи мыто львѣвске и рускій жупы въ Дрогобычѣ, Миколай зъ Страдома держить въ посесіи мыто городецке и т. д.

На Покутю находимо Волохѣвъ, захожихъ зъ Волощины, именно канцлера (logotheta) Михайла зъ братами Давидомъ и Думою. Вони були партизантами королѣвъ Польскихъ въ частыхъ суперечкахъ и боротьбахъ о князѣвску власть у Волощинѣ. Коли воевода Волоскій, Стефанъ, взнѣвъ верхъ надъ своимъ попередникомъ Петромъ, реченый Михайло выйшовъ съ краю съ цѣлою родиною своею и дворомъ. Вже р. 1456 король Казимиръ надаѣ Волоскому канцлерови Михайлови и его братьямъ, мабуть за подмогу въ справахъ польскихъ у Волощинѣ, привилей освѣсти въ Каменци або въ мѣстахъ Коломыѣ и Дрогобычѣ на Покутю, набувати добра земскій, займатись купецтвомъ и увѣльняе сю родину вѣдъ мытъ граничныхъ. Ще р. 1453 назначено канцлерови Михайлови зъ Волощины 100 червѣнцѣвъ на жупахъ рускихъ, а ихъ выплату поручено вже намъ звѣтному каштелянови Судомирскому Предборови съ Конецьполя и старостѣ Перемыскому Янови Кмитѣ зъ Виенича. Довгий часъ, бо вѣдъ р. 1456 до р. 1485 Михайло пробувавъ въ мѣстахъ на Покутю зъ своимъ дворомъ, удержуючи купецкій

зв'язки зъ своимъ рѣднимъ краемъ Волощиною. Ажь коли воевода Стефанъ въ р. 1485 приѣхавъ зъ своимъ дворомъ до Коломыѣ, зложивъ королеви Казимирови особисто голдъ и зъ нимъ зовсѣмъ поєднався, вернувъ вѣнъ за призволомъ того жъ воеводы безкарно до своего рѣдного краю.

Чужоземцѣ не все й не всюды господарювали користоно для краю. Були помѣжъ ними й такій, що выкористували гостиннѣсть на шкоду скарбу королѣвского и мешканцѣвъ краю. Се бачимо съ того, що станы Земель Рускихъ згромадженій въ Корчинѣ мѣжъ иншимъ домагались, що бѣ наглядати чужоземцѣвъ и бачити на ихъ чинности. На соймѣ въ Корчинѣ р. 1465 ухвалено, що бы воеводы спонукували выходити съ краю чужоземцѣвъ, що шкодливі для добра краю и вызыскують майно краеве.

Окрѣмъ рѣльництва, ремесла и купецтва, що були переважно въ рукахъ чужоземцѣвъ, займалися въ краю гѣрництвомъ а выдобували руду желѣзну и выварювали сѣль. Справы и доходы жупѣ на Руси пѣдчинено жупамъ у Величѣ, позаякъ конституцію въ Корчинѣ застережено, що бы сѣль зъ жупѣ рускихъ не складано на незвычайныхъ мѣсцяхъ и не продавано на шкоду жупѣ у Величѣ, навѣтъ тодѣ, коли бѣ и спѣльный жупникъ кермувавъ жупами рускими и польскими въ Малопольчѣ. Копальнѣ руды, именно желѣза въ краю мусили бути такожъ значнѣ, коли на ихъ властникѣвъ накладано фертоны.

Млынарство въ Земляхъ Рускихъ займае важне становище, якъ въ кождому краю, де рѣльництво єсть пѣдставою матеріального быту. Бували млыны водяні, вѣтрові и ручні, а при ухваленю фертонѣвъ вымѣрювано податокъ на властникѣвъ тыхъ млынѣвъ вѣдъ державцѣвъ и на кожду съ тыхъ категорій.

Пастырствомъ займалися Волохи, выпасаючи вѣвцѣ въ горахъ на полонинахъ Покутя. Пѣсля ухвалы въ Корчинѣ пастухи вносили до скарбу по шѣсть грошѣвъ того надзвычайного податку вѣдъ кождою сотки овецъ. На тыхъ Волохѣвъ-пастухѣвъ мавъ тогочасный воевода Волоскій, Стефанъ, великій выливъ и черезъ нихъ пѣдбурювавъ сельскихъ мешканцѣвъ Покутя проти ряду польского, а коли не выкликавъ того памятного повстаня р. 1491, то напевно сприявъ єму пѣтайно.

Поббчъ рѣльництва мешканцѣ нашего краю жили найбѣльшь зъ рыбаљства або плеканя рыбѣ. У схѣднѣй Галичинѣ було вельми багато ставѣвъ; нынѣ вони понайбѣльше повысушуванѣ. Окромѣ гѣрскихъ рѣкъ, що за для быстрого гону не способнѣй творити ставѣвъ, лучила кожда инша рѣка цѣлу систему ставѣвъ вѣдѣ жерела аж до устья. Помѣжь вѣльностями, якими Казимиръ р. 1456 надѣливъ шляхту руску и подѣльску, находится и сей привилей, що ловля и продажъ рыбѣ зъ власныхъ ставѣвъ увѣльнено вѣдѣ усякою скарбовою оплаты. Такожъ плоды Земель Рускихъ сплавлили рѣками яко найдешевшимъ средствомъ комуникаціи краевой. Рѣки на Руси були первѣстно власностью володаря. Коли вѣ XV. ст. творилися власности приватнѣй, рѣки часто перетинали такѣ посѣлости. Що бы властникъ такой землѣ не тамувавъ комуникаціи, оголошено загадомъ бѣльшѣй рѣки на Руси и вѣ Польщѣ н. пр. Днѣстеръ, Бугъ, Сянъ, Вислокъ, Вислоку и т. и. рѣками королѣвскими. Накладати новѣ мыта на сушѣ и на рѣкахъ безъ дозволу королѣвского заказано и загрожено карою втраты цѣлого майна на рѣчь скарбу. Рѣки королѣвскѣй и ихъ доплывы, отже властиво цѣлу рѣчну систему на Руси вызволено вѣдѣ перепонѣ, якими властники земскѣй тамували плавбу на рѣкахъ. Коли отже хто бажавъ собѣ выставити перѣгороду на рѣцѣ, мусивъ зрѣбити вѣ нѣй отвѣръ такъ простѣрнѣй, що бѣ могли скрѣзьню переходити зовсѣмъ свободно.

Не лише на дѣбра церкви, капіталы оборотовѣ по мѣстахъ, млынарство, рѣльництво, гѣрництво, пастырство, накладано фертоны або надзвычайнѣй податки, але такожъ на дѣбра королѣвскѣй, вѣйтѣвъ вѣльныхъ мѣстѣ и сѣлѣ, на бѣльшѣй посѣлости и на кметѣвъ пересѣчно по одному фертонови вѣдѣ лану.

V.

Коли Казимиръ В. заволодѣвъ р. 1340 Червоною Русею, закипѣла боротьба мѣжь Литвою а Польщею о Рускѣй Землѣ, се бѣ то о Русѣ Червону, Волянѣ, Полѣсе и Подѣле. Обѣ сѣ державы выступали сѣ правами до той спадцины Романо-

вичѣвъ, якъ посвояченій зъ останними князями сего дїнастїи *). Литовцѣ и полученїи зъ ними Татаре нападали на нынѣшню сѣвѣрну Галичину, сягали своими загонами поза Сянъ и Днѣстеръ та пустошили ихъ вширшъ и вздовжь вѣдъ пѣвночи и сходу. По смерти Казимира В. (1370), за панованя Владислава князя Опольского (до р. 1379), Людвика В. и королеви Марїи, дочки Людвика В. (до р. 1386), точилася ще бѣльше крѣвава боротьба о Землѣ Рускїи мѣжь Польщею а Литвою. Пѣсля сполученя Литвы съ Польщею подружемъ в. князя Ягайла съ королевою Ядвигаю устала вправдѣ отверта вѣйна мѣжь тими двома державами о Землѣ Рускїи. Однакъ властїлюбнїи брати Ягайла, а именно Свидригайло, хапаючись сепаратистичныхъ змаганъ Литвы до зѣрваня и такъ слабого звязку ви съ Польщею, розпочали отверту боротьбу съ Короною. Съ тою то частиною Литвы, що змагала вѣдорватись вѣдъ Польщи, дучаться Татаре, жаднїи новою добычи, и Русины на Волини, Подѣлю и Червоной Руси, н. пр. Богданъ Рогатинскїи. Сему Рогатинскому поручено сторожу замку Одеська и за те втративъ вѣнъ свое майно Рогатинъ. На останку Турки, здобувши Кїлію и Бѣлгородъ, двѣ твердинѣ при уїстю Дунаю та Днѣстра, заняли сильне становище на Чорноморескому побережю, близькому Червоной Руси. Татаре въ Крымѣ, узнавши (1475) султанѣвъ своими зверхниками, служили съ того часу полїтицѣ турецкѣи. Коли жъ и съ пѣвночи великїи князѣ Московскїи, розбивши Орды Татаръ Заволжскихъ (1480) приняли титулѣ царѣвъ и стали посягати за краями рускими злучеными зъ Литвою и пѣдмавляли Татаръ Крымскихъ проти ненавистной Литвы и Польщи, съ того часу здавалося, що наѣзды Татаръ та Туркѣвъ на край зъ сѣвѣлцѣ зъ дволїчнымъ Волоскимъ воеводою Стефаномъ — за Казимира Ягайловича — будуть сыпатися безъ кѣнца и мѣры.

*) Болеславъ Тройденевичъ якъ найблизшїи своякъ наступаѣвъ по Юрїю II., а коли сего строили бояре рускїи пѣдчасѣ бенкету въ день Благовѣщеня 1340 р., наступаѣ Казимиръ В. Въ письмѣ до Царгородского патрїарха просить Казимиръ о высвячене избраного зъ волѣ князѣвъ и боярѣ рускихъ епископа Антонїа на митрополїту Галицкою Руси; въ сему письмѣ доказуѣ Казимиръ В. правнѣсть своего панованя на Руси тымъ, що останнїи Рускїи князѣ були его своякїи, що вони вымерли, а вѣнъ по нихъ одѣдичивъ Руску Землю. Такъ само и Литовскїи князѣ основують свои права до Руси на спорѣдненю зъ Рускими князями.

И хто жь не зрозумѣе, якъ великій змѣны въ земскихъ вѣднѣсинахъ на Червонѣй Руси були сполучені въ наслѣдокъ сихъ подѣй? Кѣлько жь то людей и родинъ безъ чутки загинуло середъ тыхъ нападѣвъ и въ тѣлькократныхъ заразахъ моровыхъ, що такъ звичайно появляются за розливомъ людской крови та ще тодѣ, якъ не було нѣякои охорони санітарной! Однако жь и въ тѣй такъ трагічнѣй добѣ исторіи краевой тѣ нещастя не наступали безнастанно, а заразъ пѣсля нагальныхъ буръ наступали лѣта супокою, коли люде, наче тѣ муравлѣ, що имъ хто розбурить муравлиско, шпарко зберали свои останки, що бѣ ихъ наново довести до ладу. Задля заселеня, королѣ польскій яко правній дѣдичѣ Червоней Руси орудували самовѣльно еи Землями и надавали ихъ хоробримъ мужамъ звичайно въ нагороду за прислуги военнѣй. Такі наданя понайбѣльше вѣдбуваются за границею Рускихъ Земель, въ Краковѣ, въ Судомирѣ, въ Ропчицахъ, въ Неноломицахъ, на соймѣ въ Пѣстрковѣ, — рѣдше въ обшарѣ Рускихъ Земель, н. пр. у Львовѣ, Колоднѣ, Козловѣ и т. и. Наданя дѣются звичайно за призволомъ прибочной рады королѣвской пѣдъ печатею державною, а въ краю наданя дѣются въ присутности достойникѣвъ краевыхъ и свѣдкѣвъ краевыхъ, дѣдичѣвъ дѣбрь публичныхъ, державцѣвъ, судѣвъ земскихъ и загаломъ тыхъ осѣбъ, що були побѣчы короля або що бѣльше займалися сею справою.

При наданю королѣ Польскій бачили на мѣсцевѣй потреби краевѣй, або такожь на загальне становище державы, и въ сему розвитку вѣдносинъ земскихъ вѣдбываются майже все важнѣйшѣй пригоды и подѣвъ загалу державы або такожь исторіи краевой.

Ягайло бажавъ околицѣ на Червонѣй Руси, такъ страшными пригодами опустошенѣй, заселити и черезъ те помножити доходы скарбу королѣвского. Вѣнъ заходився, що бы костель римскій довести до величавости такой, якъ у другихъ провинціяхъ Польши и ему подати змогу до боротьбы съ православными на Руси. Тому зъ вдяки за побѣду вѣйска польского въ битвѣ пѣдъ Копыстрыномъ р. 1432, въ день св. Андрѣя, надъ Литвою, Русинами и Татарамы и для заохоты духовенства римского до горячихъ мольбъ за успѣхъ польского оружія зъ Нѣмецкимъ орденомъ въ Прусахъ, съ котрымъ королѣ Владиславъ Ягайло провадивъ довголѣтну боротьбу, надававъ вѣнъ

костелови римскому на Червонѣй Руси землѣ зъ осадами на власнѣсть и признававъ ему иншій земскій користи. По смерти Владислава Ягайла его сынъ Владиславъ III. (1434—1444), выбранный королемъ Угорскимъ, спѣшивъ до той сумѣжной державы и бажавъ въ боротьбѣ съ Турками здобути собѣ славы. За нимъ спѣшити шляхта наибольшъ зъ Руси, та вертае зъ вѣины съ Турками до краю, надѣлена земскими дѣбрами за свои военнѣ услуги. Коли молодой Владиславъ то зъ особистыхъ, то зъ окрѣмныхъ взглядѣвъ для новой державы поступаеъ собѣ самовѣльно, то жъ легко мусивъ повстати зѣколотъ въ правныхъ вѣдносилахъ земскихъ. Владиславъ Варненскій надаванемъ дѣбрь хоробримъ людемъ за военнѣ заслуги робивъ записы на великѣ тодѣ сумы и обтяжавъ наданѣ дѣбра ажъ до цѣлон ихъ выплаты (на *wyderkauf*—*Wiederkauf*). Такъ робивъ его братъ и наступникъ Казимиръ Ягайловичъ. Що бѣ пѣдчасъ пруской вѣины (1456) выплатити плату наемнымъ вѣйскамъ и удержати залогы въ прускихъ замкахъ, обтяживъ вѣнѣ Яворѣвъ и иншѣ дѣбра и надавъ ихъ ажъ до выкупу (на *wyderkauf*) въ повне посѣдане сему Петрови зъ Шамотуль. Скѣлько жъ то мусивъ понадавати дѣбрь Казимиръ Ягайловичъ пѣдчасъ вѣины зъ Матвѣемъ Корвѣномъ, пѣдмаганный наибольше рускою шляхтою, коли силкувався своего найстаршого сына Владислава удержати на ческому тронѣ! Скѣлько жъ то документѣвъ съ тыхъ часѣвъ покрытыхъ ще архивальнымъ порохомъ, — а скѣлько то въ протягу тыхъ вѣкѣвъ мусило загинути, усуваючися на все съ памяти нащадкѣвъ!

Съ чисто економѣчно-державныхъ або такожъ часто мѣсцевыхъ причинъ, що бѣ пѣднести доходы скарбу, оживити ремесло и купецтво, або такожъ довести поодинокѣ оселѣ до лучшого стану, творили королѣ Польскѣ зъ сѣль мѣста, або осаджували давнѣ мѣста и мѣсточка „на свѣжому корѣни“, на свободнѣишому правѣ. При сѣй нагодѣ даровано новооснованѣй оселѣ сумѣжнѣй поля и заросты.

За важнѣ заслуги призволювали королѣ Польскѣ, або такожъ князѣ Мазовецкѣ (коли ще до нихъ належала Земля Белзка) зъ особлившой ласки основувати новѣ оселѣ, або перетворювати ихъ на мѣста. Такъ часто королѣ Польскѣ на Руси а князѣ Мазовецкѣ въ Землѣ Белзкѣй по батькѣвски и щедро обдаровували свободами та привилеями мѣста навѣщуванѣй

и нищені хижими ворогами, що бы ихъ зновъ довести до цвѣтучого стану. Тому-то исторія Рѣчи посполитої и краю повтаряється подрбно въ исторіи мѣстъ, мѣсточокъ и осель мовьбы соняшний промѣнь, що вѣдбивається въ тысячныхъ капляхъ.

• Прикладъ володарѣвъ наслѣдували вельможѣ и бискупы и основували на вѣльнѣйшому правѣ осель, або перетворювали за призволомъ королѣвскимъ села на мѣста. Вони чинили те, що бѣ полѣшити свои доходы.

Окрѣмъ тыхъ поселень змѣнялася ще власнѣсть землѣ записами або обтяжуванѣмъ земскихъ дѣбръ, подѣлами, продажею и купномъ и т. и., якъ то все буває съ чисто частныхъ и мѣщевыхъ причинъ.

Якій же то образъ розкрьється, коли споглянемо съ того становища на внутрѣшній вѣдносини схѣдної Галичины и нарысуємо его загальными чертами, скѣлько се можна на основѣ доси выданныхъ або доступныхъ документѣвъ, що вѣдносяться до всѣхъ тыхъ актѣвъ.

Воеводства Руске, Белзке и Подѣльске, о скѣлько сѣ два останній обѣймали нынѣшню схѣдну Галичину, розпадалися на Землѣ и повѣты (districtus). Именно воеводство Руске розпадалося на Землю Львѣвску, подѣлену на повѣты: Львѣвскій, Городецкій, Щирецкій, — Землѣ и повѣты Перемыскій, Сянѣцкій, — повѣты Рѣшѣвскій, Самѣбрскій, Жидачѣвскій, — и Землю Галицку, подѣлену на повѣты: Галицкій, Коломыйскій и Снятынскій. Воеводство Белзке розпадалося на повѣты Белзкій и Бускій, — а повѣты Красноставскій и Холмскій, принадлежній до воеводства Белзкого, лежать нынѣ поза границями Галичины. На останку воеводство Подѣльске було подѣлене на повѣты Теробовельскій, Коропецкій и Подѣльскій въ тѣснѣйшому значѣнню того слова. Округи Ярославскій и Тустанскій, котрыхъ слѣды подыбуємо ще за Казимира В. и Ягайла, устають въ XV. ст., бо Ярославскій зливається съ Перемыскимъ, а Тустанскій, положеный надъ рѣкою Стремь, — зъ Галицкимъ.

Въ другѣй половинѣ XIV. и XV. ст. було въ краю багато мѣстъ пустыхъ або опущеныхъ н. пр. долина Суходѣль на Свѣрѣ и побереже Любши, що плыве до Свѣря коло Высны; околиця Вербѣжа ажъ до уся Щирки въ Днѣстеръ и околиця вздовжъ той рѣки, розложена на цѣлу милю надъ рѣкою Созань, що плыве до Днѣстра коло Самбора, де посередъ лѣсовъ стоявъ

давній василянській монастирь той жь назвы; околиця коло П'ястыня и надь р'вкою Утероць ажь п'дъ Коломыю и т. и. Згадують про опущеній л'всы п'близько Львова, на Под'блю на м'вци старого Литвинова л'всь той назвы и т. и. Декуды стр'чаемо опущеній села, коршмы та дворища. Однакж не всюды и не все розкрывається намъ такій сумный образъ въ сему стол'т'ю. Г'ороды, замки, заселеній дворища, села и прис'влки зустр'чаемо на р'вкахъ и р'чкахъ.

Середъ села бачимо звичайно саджавку, на поблизькому потоць або р'вць ставы, звичайно поб'чч осел'в. Въ ставахъ осель Литвинова, Божикова, Рудникъ, Шумлянъ и т. и. плекали линб'в. Ихъ ск'бл'к'бсть м'врять на бочки. Згадується про гребл'в стар'и и нов'и, якими розширювано ставы, п'дношено и справлювано ихъ воды. Сыпане гребель и копане став'бв уважано за найважн'йшу галузь господарства краевого и за найкористн'йше пол'вишене доход'бв. Такъ зван'и дворища въ селахъ и въ м'встахъ або такожъ пом'жъ ними на пол'в, одно оподалеки другого. Вони мають назву в'дъ своихъ властник'бв, а тыхъ було въ краю дуже багато. Такожъ здыбаемо багато замк'бв особливо на Под'блю, де край стоявъ отворомъ та не подававъ мешканцямъ природного захисту и де чолов'къ вже для власной потреби мусивъ ставити замки и тымъ обезпечувавъ свое житє и майн'о передъ на'вздомъ ворога.

До замк'бв и дворищ належали поля, с'ножати, дубровы, га'в, л'всы, потоки, р'вки, ставы, багна и т. и. Въ найдавн'йшихъ документахъ, що управильняють земск'и в'дносины, здыбаемо вже истнуюч'и границ'в и к'пц'в. Такъ була розд'влена земля на пос'влости б'бл'ш'и и менш'и. Въ б'бл'шихъ добрахъ якъ н. пр. Клус'бв у Выжнянахъ, Ходор'вскихъ въ Ходоров'в, Бучацкихъ въ Литвинов'в, удержують стаднины коней, череды худобы рогатои, овецъ, баран'бв, не то що на полонинахъ карпатскихъ, але й въ околицяхъ пов'ту Льв'вского. По л'всахъ буковыхъ, богатыхъ въ жиръ и бучину, н. пр. при устю Щирки до Дн'встра выпасувано свин'в. По л'всахъ въ Перемыскому и Жидач'вскому окруз'в, переважно въ околицяхъ на правому б'рез'в Дн'встра и на Под'блю, въ Медоборскихъ горахъ, процвитає л'всове п'ч'бл'ництво. При надаваню права врубу выразно заказувано зрубувати дерева зъ бортами, се б'в то зъ л'веными п'ч'олами.

Дворище або замокъ съ принадлежащими мѣсточками и селами становило бѣльшу посѣлбсть. Такой роздѣлъ землѣ здыбаемо вже въ найдавнѣйшихъ жерелахъ. Однако жь згадується такожъ про дворища прилучені до села або мѣсточка и села околичнїи принадлежнїи до мѣстѣ,—а побѣчь дворищѣ (*curia, ager*) часто по краю здыбаемо хуторы (*allodia, praedia*). Въ документахъ историчныхъ зустрѣчаемо дѣдичѣвѣ бѣльшихъ и меншихъ посѣлбстей, що звались звычайно пѣсля своихъ дѣбрѣ — властителѣвѣ дворищѣ, званыхъ подворичными (*homines curiales*),—бортничкѣвѣ, що поселенїи по лѣсовыхъ заѣвкахъ плекали пчолы. Бортники були своимъ сгановищемъ майже рѣвнїи боярамъ (подворичнымъ) або такожъ залежнїи вѣдѣ дѣдичѣвѣ. Дальше выказують документа державцѣвѣ наибѣльше королѣвскихъ сѣлѣ и хуторѣвѣ,—кметѣвѣ поселеныхъ на ланахъ, пѣвланахъ и четвертьланкахъ, вызволенихъ слугѣ, що були рѣвнїи кметямъ, коли сидѣли 3 роки на ланку, а на останку невольныхъ або слугѣ.

Въ мѣстахъ або селахъ, поселеныхъ на вѣльнѣйшому правѣ, находимо окрѣмъ мѣщанѣ та кметѣвѣ, що мають ланы,—загородныхъ Полякѣвѣ або Русинѣвѣ и комѣрничкѣвѣ (*inquilinae*). Побѣчь залежныхъ кметѣвѣ надыбаемо декуды въ селѣ на ланку поселеного шляхтича.

На останку згадують и про кметѣвѣ залежныхъ вѣдѣ дворищѣ; але вже й слуги королѣвскїи сидятъ по дворищахъ, уступають зъ нихъ на приказъ короля, а подворичнїи стають декуды людьми невѣльными до села придѣленными, словомъ, кметями або пѣдсадками. Уже съ того нарысу спѣзнѣе читатель, що тутъ зустрѣнулися зъ собою всякїи институциї, основанїи на рускому, польскому або нѣмецкому правѣ. Що бь зрозумѣти ихъ обопѣльнїи розвитокъ, треба намъ трохи глибше вглянути въ исторїю.

Спершу зважали королѣ Польскїи на ладъ суспѣльнїи, якїи бувъ за Рускихъ князѣвѣ, и надавали цѣлїи повѣты або поодинокїи села и мѣста правомъ леннымъ пѣдѣ тыми самими умовами, пѣдѣ якими звычайно ихъ надавали ще Рускїи князѣ. Такъ Казимиръ В. надае округъ Ряшѣвскїи вразѣ зъ мѣстомъ якомусь Пакославови Янови, дѣдичевѣ зъ Стожискѣ за те, що заслужився для цѣлои державы, вѣдбувши посольство до Татарѣ, сполучене зъ небезпечностью житя. Казимиръ В. надае

ѣму той повѣтъ въ границяхъ, вытыченихъ Рускими князями, зъ усякими ужитками, якѣ мали давнѣи князь. Казимиръ В. при сѣмъ наданю покликуеться на свое пѣсля князѣвъ рускихъ зъ Божои ласки правне наслѣдство, и съ того титулу робить сю даровизну. Якъ за Казимира В. округъ Ряшѣвскій вразъ зъ мѣстомъ дѣстався Пакославови зъ Стожискъ, такъ само весь повѣтъ Самбѣрскій, въ давныхъ своихъ границяхъ, принавъ за Ягайла можному Спыткови зъ Мельштына, воеводѣ Краковскому и управителю Подѣля. Казимиръ В. операвъ надане Ряшѣвского округа на неперерывности правныхъ вѣдносинъ по Рускихъ князяхъ. Спытко зъ Мельштына надѣлений вѣдъ короля Владислава Ягайла Самбѣрскимъ повѣтомъ, вступаючи у все ужитки и права, якѣ мали Рускѣи князь и ихъ правнѣи наслѣдники, король Польскѣи, уважавъ наданный повѣтъ своимъ дѣдицтвомъ и съ титулу яко наслѣдникъ Рускихъ князѣвъ робивъ змѣны въ земскихъ справахъ. Король Владиславъ Ягайло надае братамъ Горайскимъ въ нагороду весь повѣтъ Щебрешинъ, що захищали своимъ майномъ вѣдъ Татаръ, на дѣдичну власнѣсть або радше перемѣняе февдальный спосѣбъ посѣданя тои околицѣ въ дѣдичну власнѣсть.

Пѣдчасъ вѣйны Ягайла зъ Свидригайломъ р. 1432 сторожу замку Олеська поручено Богданови зъ Рогатина. Коли жъ сей Богданъ спроневрився Коронѣ и втративъ сей замокъ, Владиславъ III. надавъ его въ Будѣ р. 1443 вразъ съ цѣлымъ его повѣтомъ Янови зъ Сѣнны, пѣдкоморѣю Перемыскому и старостѣ Судомирскому за заслуги въ боротьбѣ проти Татаръ и въ справахъ угорскихъ. Тымъ самымъ правомъ можнѣи родины рускѣи дѣстали ще вѣдъ Рускихъ князѣвъ просторѣи Землѣ (може первѣстнѣи повѣты). Такъ родина Ходорѣвскихъ посѣдала мало що не цѣлу Землю Жидачѣвску по обохъ бокахъ Днѣстра ще и въ пѣзнѣишихъ часахъ. Однако жъ сею батькѣвщиною пѣдѣлялися Ходорѣвскѣи и досить вчасно розпалися на кѣлька вѣтѣвъ. Може бути, що родина Быбельскихъ такимъ самымъ правомъ дѣстала давнѣише Перемыскѣи повѣтъ. Бодай Ходѣо Быбельскѣи основуе на наданю князя Льва свое дѣдицтво просторыхъ земель вѣдъ околицѣ Добромиля до Мостискъ, якими заряджувавъ зъ своеи батькѣвщины, сельця Быбла, положеного на пѣвночи Добромиля. Установленѣи властники одержували разомъ зъ наданемъ вѣдъ короля право закладати мѣста и села,

ставити замки для захисту життя и майна передъ ворогомъ, всѣ ужитки, н. пр. лѣсы цѣлого повѣту, заросты, поля, рѣки, пташину, рыбы, звѣрину всякого рода.

Зъ усѣма ужитками и правами, якѣ мавъ колись самъ князь въ наданыхъ Земляхъ, надавано и судѣвництво. Привилей Ягайла, наданный братамъ Горайскимъ, называе сю власть „directa et absoluta jurisdictio super vasalos districtus ejusdem“. Однако жъ не можна впевняти, що бы вже Рускѣй князь съ тыми наданями лучили ту власть найвысшого судѣвництва. Ягайло надае братамъ Горайскимъ найвысшу власть судову въ нагороду за новѣй услуги державѣ, а Казимиръ надавши Ряшѣвскѣй повѣтъ Пако-славови зъ Стожискъ, вѣддае судѣвництво вѣйтамъ, якихъ мавъ установити. Коли бѣ вѣйты (advocati—sculteti) недбало судили справы, то суды резервуе непосредно дѣдичеви. Однако жъ въ Самбѣрскому повѣтѣ въ имени дѣдича Спытка зъ Мельштына урядуе земскѣй судовѣй урядникъ Стиборъ зъ Оглядова (de Oglandow). Ще за Ягайла р. 1386, нѣмъ Спытко зъ Мельштына одержавъ Самбѣрщину, згадують въ документахъ судового урядника въ Самборѣ, що заразомъ урядувавъ замѣсть королѣвского писаря. Въ селѣ Ступницѣ коло Самбора, за часѣвъ Спытка зъ Мельштына р. 1396, перебувавъ Волоскѣй воєвода Дзюрдзя, и се бѣсть прикладъ найдавнѣйшихъ волоскихъ осель въ тыхъ околицяхъ.

Окрѣмъ тыхъ правъ и ужиткѣвъ земскихъ мали сѣ магнаты и паны мыта вѣдъ пѣшихъ и кѣннихъ, мостове, побѣръ вѣдъ перевозу на рѣцѣ и т. и., заведенѣй вѣдъ вѣкѣвъ въ ихъ повѣтахъ.

Осель и мешканцѣ поодинокихъ Земель та повѣтѣвъ давали окрѣмъ повинностей, чиншѣвъ и данинъ, ще и певнѣй земскѣй поборы, що впливали до земского скарбу. Такѣ капиталы земскѣй знаходимо въ Перемышлѣ, а Казимиръ IV. обтяжае грошѣ пожиченѣй за порукою можливого пана Яцка Быбельского на тыхъ капиталахъ Землѣ Перемышской ажъ до сплаты пожиченой сумы, якъ королѣ часто съ правомъ выкупу „na wyderka!“ обтяжали мѣста и волости.

Помимо непрерывности, про яку королѣ Польскѣй дбали у вѣдносинахъ земскихъ, вже черезъ прилучене Руси Червоной до Короны зустрінулися рускѣй институціи съ польскими. Мимо

автономіи, яку мали Рускі Землі, прилучені до Польщі, наступили въ нихъ значні зміни въ двохъ столб'яхъ, се б'є то вѣдъ Казимира В. до останнёго Ягайловича.

Надана Рускихъ князвѣвъ на Русі Червоній були дѣдичні і переходили на потомкѣвъ въ мужескѣй і жѣночѣй лінії цѣлого роду. Цѣлі бо родини мали простѣрнійші добра і звичайній двѣрища. Для того-то купно, продажъ, записъ, словомъ всяка алієнація вимагала призову всѣхъ членѣвъ родини. До правосильности алієнації було потреба такожъ виразного призову князвѣвского. Спершу, здається, въ цѣлѣй Славянщинѣ мали члени родини мужескѣй і жѣночѣй власнѣсть земску. Була такожъ давно мѣжъ Славянами та загальна постанова, що до правної продажі і въ загаль алієнації треба було призову всѣхъ членѣвъ родини. Позаякъ перехѣдъ земского майна зъ одной руки до другої не мѣгъ вѣдбутися безъ призову князя, то на тому основувалися фєвдальній вѣдносини заведені на Русі, сѣ того часу, якъ Руриковичѣ, володарѣ Русі, розвѣтвилися на багато династій. Первѣстній вѣдносини ленній, въ якихъ властники землі стояли до володаря, здавна вже о стѣлько змінилися на Червоній Русі, що добра земскѣй разъ надані оставали батькѣвщиною або дѣдичною власністю боярина. Мѣжъ тымъ у той часъ на Волинѣ була ще досмертна умова мѣжъ бояриномъ, властникомъ села або землі, а княземъ, яко справеднимъ властникомъ той землі. По смерті князя вѣльно було боярамъ-властникамъ наданыхъ дѣбръ повнити службу его наслѣдникамъ сѣ тыхъ дѣбръ і при тыхъ дѣбрахъ поздстати, а коли бъ не хотѣли прийняти той служби, то тѣ дѣбра вертали до наслѣдникѣвъ помершого князя. Се рѣчь певна, що вже за Рускихъ князвѣвъ у Червоній Русі устали тѣ первѣстній вѣдносини земскѣй, пѣсля котрыхъ бояринови-властникови села і ленна не можна було набувати иншого земского майна, і нимъ орудувати пѣсля власної волѣ, безъ виразного призову княжого, поки вѣнъ бувъ у фєвдальныхъ вѣдносинахъ. Правне розумѣнє земского майна було вже виробилося і тому-то въ суперечкахъ про земскѣй добра і границѣ або такожъ при означеню границѣ въ наданяхъ земель і волостей вже за Казимира В., Владислава Опольского, Людвика В., Маріи і Ягайловичѣвъ, сягали до найдавнѣйшихъ часѣвъ, вѣдкликувалися до грамотъ князя Льва і иншихъ старыхъ Рускихъ князвѣвъ та

до кѣпцѣвъ и межъ граничныхъ вже за нихъ положеныхъ, а правнѣсть свѣдѣній домаганъ потверджували и доказували свѣдоцтвами старыхъ людей, що зберегли въ тямцѣ ще давнѣи часы.

Мимо того ще дуже багато земель збѣстало въ рукахъ княжихъ, пѣзнѣйше королѣвскихъ, а процессъ выробленя приватной, хочъ ще родинной власности, ще не укѣнчився. Показалася потреба докладного вѣдѣленя и розграниченя межами та кѣпцями приватного, хочъ ще родинного майна, вѣдѣ посѣдостей королѣвскихъ, якъ такѣ дѣбра були вѣдграниченѣи по иншихъ сторонахъ державы. Переведене сего потреби застережено выразно мѣжь иншими свободами и рѣвностями при злученю Землѣ Белзкой съ Короною. Въ протягу двохъ столѣтѣи рѣжниця мѣжь майномъ боярскимъ, чисто леннымъ а дѣдично родиннымъ помало затерлася на користь титулу дѣдичного посѣданя. Мѣжь тымъ засада феодалѣзму, що князь есть первѣстнымъ властникомъ усей землѣ, истнуе ще въ теорѣи и въ наданяхъ навѣтъ володарѣвъ польскихъ остае ще застереженою. Легко отже мѣгъ повстати сумнѣвъ, чи яка оселя, мѣсто або село и земля принадлежна до неѣ, була королѣвщиною, чи власностю приватною. Особливо дѣялося се тодѣ, коли майно боярке продажею або купномъ переходило вѣдъ короля зъ другою въ третю руку. Тодѣ людямъ не було байдуже, чи вони пѣддаными короля, чи особы приватной, котра набула земске майно.

Такѣ суперечки рѣшали суды на основѣ свѣдоцтвъ старыхъ людей, такъ якъ у граничныхъ справахъ — докладнымъ показанемъ старыхъ границъ и выказанемъ права дѣдичтва, що суперечнѣи волости и землѣ были власностю отцѣвскою або батькѣвщиною попередного властника.

Польскѣи королѣ орудували такъ званою королѣвщиною або и такими волостями та землями, де характеръ дѣдичной власности выразно не утвердився, або такожь держалися засады, що володаръ на Руси бувъ найвысшимъ властникомъ землѣ. Выимково отже не зважали королѣ Польскѣи на те, що хто иншѣи посѣдавъ сѣ дѣбра правомъ феодалѣвымъ и надавали волости и землѣ въ границяхъ вѣдѣ давна вытыченыхъ. Именно надавали вони землю и воду обмежену тыми границями (такожь поля, сѣножатѣ, зѣросты, гаѣ, дубровы, лѣсы, жерела,

потоки, рѣки, мляковины, багна, ставы, сажавки) зъ усѣмъ, що тамъ находилося (рыбою, шташиною, звѣриною), зъ усѣма ужитками (такожь ловами, рыболовлею), зъ млынами и коршмами. Декуда додавали до наданыхъ сѣль съ тои поры незалежнй вѣдъ тыхъ сѣль дворища,— на останку съ певными повинностями вѣдъ рѣль и робѣтъ (отже вѣдъ землѣ и силы) кметѣвъ на наданѣй землѣ вѣддавна поселеныхъ. Словомъ; надане обдѣмало въ собѣ, середь давныхъ, вытыченыхъ границъ, всякѣй користи и права земскѣй, якѣй мавъ надаючѣй король або князь, безъ усякого застереженя для пануючого и его правныхъ потомкѣвъ. Тѣлько въ деякихъ случаяхъ король Польскѣй вылучували зъ даровизны поля, ставы або сажавки, потрѣбнѣй для удержаня поблизького замку, съ котрыхъ и дѣдичамъ признавали деякѣй користи.

Такъ землѣ, користи и права земскѣй, означенѣй певными границями, надавано поодинокимъ особамъ, або кѣлькомъ членамъ тои самой родини, звычайно братѣмъ, съ правомъ дѣдичтва въ цѣлому мужескому и женьскому потомствѣ. Окрѣмъ тыхъ наданъ дѣдичныхъ, надыбаемо наданя досмертнѣй зъ разными знаменами первѣстного посѣданя февдального. Такѣй наданя досмертнѣй були залежнѣй вѣдъ князя. Були се наданя обтяженѣй пожичеными сумами грошей, або такожь записы певныхъ сумъ на добрахъ земскихъ за заслуги воєннѣй. Властникъ до свои смерти вживавъ усякихъ правъ приналежныхъ дѣдичевѣ и ажъ по его смерти можна було довершити застереженого права выкупу. Пѣсля сплаты сумы земскѣй мастокъ зъ усѣма земскими правами вертавъ зновъ до короля и его потомкѣвъ. Часто за призволомъ королѣвскимъ сплачували третѣй особы обтяженѣй волости, прѣймаючи на себе всѣ користи, приналежнѣй дѣдичнымъ властникамъ въ границяхъ тои волости. Коли земскѣй дѣбра переходили въ дорозѣ выкупу зъ одной руки до другой, затрачувавася такимъ побытомъ найскорше титулъ февдального посѣданя и прибравъ характеръ выключной власности.

Король Польскѣй надавали зъ землею и ѣи плодами земскѣй правѣ и користи, привязанѣй до землѣ въ давныхъ вытыченыхъ границяхъ. Окрѣмъ повинностей, побираныхъ вѣдъ рѣль и робѣтъ кметѣвъ, король Польскѣй надавали ще й власть судову

надъ кметями *). Дѣдичъ судивъ, выдававъ зѣсуды и каравъ кметя въ справахъ кримінальныхъ, а судъ надъ дѣдичемъ належавъ до короля, або й до генерального судіи, присланого до краю по кѣлька развѣ до року. Не можемо доводно впевняти, чи й въ бѣльшихъ або меншихъ наданяхъ Рускихъ князѣвъ надавано такожъ власть судову (мы раді бѣ еѣ вѣдносити тѣлько до бѣльшихъ надань, н. пр. цѣлыхъ повѣтѣвъ, на основѣ кѣлькохъ прикладѣвъ, въ Щебрешинѣ, Ряшевѣ и Самкорѣ). Коли отже окрѣмъ судової власти въ багато грамотахъ, такихъ зѣ давнѣйшихъ часѣвъ выразно застережений титулъ февдальный наданя, въ чѣмъ же рѣзнилися наданя пѣсля права польского вѣдѣ наданя пѣсля права руского? Король бо Польскій все ще при кождому майже наданю застерегали выразно, що мимо дѣдичности можна надану землю продавати або вѣдступати тѣлько за призволомъ королѣвскимъ. Для того то ще довгій часъ вѣдѣ прилученя Руси до Польци акта продажи и купна вѣдбувалися въ приявѣ старосты яко намѣстника королѣвского и сему то надававъ король свое повномочіе до такого акту въ кождому майже случаю. Пѣзнѣйше устала и та засада, а алиенация майна вѣдбувалася передъ земскимъ судѣмъ. Поки не зрѣвноано шляхты на Руси що до правъ съ шляхтою и другихъ Земель Рѣчи посполитой конституціею въ Бѣдльнѣ, накладали наданя земель и волостей на обдѣленныхъ ними властникѣвъ усякї поборы, роботы и тягарѣ земскї та належнї або повиннї королеви. Опѣсля знесено всѣ тї повинности, зѣ одинокою выимкою подымного и службы вѣйскової — якъ вже выше згадали, поясняячи засадничї права Земель Рускихъ. Тодѣ весь тягарѣ февдальныхъ вѣдносинѣ спадавѣ на кметя. Вызволенный зарѣвно якъ и дѣдичъ вѣдѣ направи и будовы мѣстѣ та замкѣвъ королѣвскихъ, бувѣ кметѣ обовязанный ставити ихъ своему дѣдичеви. Кметѣ дававѣ яко десятину яйця, куры, каплуны, сырѣ, певну мѣру (три чвертки) жита и вѣвса, що сѣявѣ на своихъ поляхъ, а яко десятину (contributio) зѣ своей силы робочой вѣдбувавѣ роботы на полю серпомѣ и косою.

---

*) Наданя Польскихъ королѣвъ вѣддавали судову власть надѣ кметями (мужиками) выключно обдарованому панови, безѣ рѣзницѣ, чи землю надававѣ король панови на вѣчнї часы, чи досмертно.

Коли жь по зрѣванню правъ Земель Рускихъ съ Польскими всѣ права володаря надъ кметемъ перейшли на дѣдича, тодѣ дѣдичъ придбавъ собѣ нове право, накладати поборы въ плодахъ землѣ, а навѣтъ въ грошехъ. Податокъ въ грошехъ вѣдъ кметѣвъ лишений дѣдичамъ безусловно загальною конституцію, звався поголовщиною. Помимо знесеня серебщины и дякла, збстали давній данины, вѣдъ кметя повинній ще вѣдъ часѣвъ Рускихъ князѣвъ, — именно: кметъ дававъ празничне, се бѣ то податокъ на празникъ, здається, въ земныхъ плодахъ въ часѣ сельского праздника и куницю, се бѣ то данину въ сѣбныхъ грошехъ. Ще й въ иншихъ взглядахъ змѣняється давній способъ посѣданя землѣ. Проявляется змагане роздѣлу земскихъ дѣбръ мѣжь членѣвъ одной родины. Бувають случаѣ, що родины—чоловѣки и жѣнки—выдѣлюють певну часть спѣльного майна якомусь членови родины. Чимъ пѣзнѣйше, тымъ частѣйше лучаються такі случаѣ, що на завѣзване членѣвъ родины звѣжджае пѣдкоморій, визначае границу, уставляе межу и обвѣщуе пѣдѣлъ земского майна. Такимъ побытомъ и титулъ родинного посѣданя земскихъ дѣбръ перемѣняється въ выключную особисту власнѣсть.

Хочъ збережено февдальный титулъ, наибѣльше утерпѣли тѣ станы краввой суспѣльности, котрѣ опералися выключно на давному февдальному правѣ земскому.

Були се бояре, бортники и дяки. Першѣ два станы були залежній вѣдъ самого князя и побѣчъ мѣщанъ та рускихъ духовныхъ були се ще за Казимира В. станы вѣльній. Чи й станъ дякѣвъ основувався на земскихъ правахъ, не знаемо. Були се люде грамотній або письменній, се бѣ то вмѣли читати и писати а може бути, що займали урядъ земскихъ писарѣвъ. Королѣ Польскій часто увѣльняли вѣдъ февдальныхъ тягарѣвъ властникѣвъ волостей на Руси, поселеныхъ ще на рускому правѣ, поки ще конституція въ Сѣдлнѣ не означила ще той рѣвности для загалу. Такимъ властникамъ бѣльшихъ дѣбръ надавали вони иншѣ волости и землѣ и додавали имъ до давного земского майна, однако жь зъ застереженѣмъ февдального титулу посѣданя. Здыбаемо дякѣвъ, надѣленыхъ земскими дѣбрами зъ усѣма правами и обовязками дѣдичѣвъ, н. пр. дякъ Сѣнко въ Самбѣрскому повѣтѣ за часѣвъ Ягайла, дякъ Ленъ и его браты, надѣленѣ Голынемъ надъ Чечвою, за славній услуги

военнїй р. 1391. Такъ злялися съ польскою шляхтою на Руси й инші Русины, що походили зъ давныхъ боярѣ. Надѣленї вѣдъ князѣвъ Рускихъ волостями и землями, що вже давно перейшли въ дѣдичну власнѣсть, зарѣвно якъ и сї два дяки, надѣленї волостію земскою, були вони зрѣвнанї що до становища зъ дѣдичами въ иншихъ земляхъ Рѣчи посполитої. Однако жъ не всѣ потомки станѣвъ, колись вѣльныхъ и залежныхъ вѣдъ самого князя, заняли таке знатне становище. Нынѣ становище бѣдного пѣвця церковного въ кождому рускому селѣ, загально звѣстнаго пѣдъ назвою дяка, нѣ крихты не нагадує свого колишнѣго, знатнаго походженя.

Рускїй духовнїй ставали що разъ бѣльше залежными, хочъ такъ часто давали имъ захистъ Польскїй королѣ. Вони оплачувалися мѣскимъ раднымъ у Львовѣ, обймаючи свои приходы, а осѣвши на грунтахъ замковыхъ королѣвскихъ, оплачувалися старостамъ та поносили тягарѣ. Вѣдъ такнхъ то оплатъ и тягарѣвъ вызволивъ Казимиръ IV. р. 1461 духовнаго вѣдъ св. Миколая у Львовѣ. Духовнїй, на ланахъ дѣдича поселеннїй, поносивъ тї самї тягарѣ, що й кождый кметъ, або чоловѣкъ, що користуєсь земскимъ майномъ, не залежнїй безпосередно вѣдъ короля. Бортникѣвъ, обовязаныхъ складати князевї данины, не згадують бѣльше якъ стану вѣльнаго. Ихъ засѣки були вѣдданї дѣдичамъ вразѣ зъ волостями, лѣсами та гаями, де знаходилися ихъ борти, а ихъ данины належнїй князевї переказано такожъ дѣдичамъ. Тому то й бортники стаються правдоподѣбно кметями, а пѣблництво плекане давнѣйше окремымъ станомъ, зливається зъ господарствомъ рѣльнымъ и нынѣ становить лише его вѣтву. И загаломъ наслѣдкомъ змѣнї у вѣдносинахъ земскихъ утерпѣло багато властникѣвъ земскихъ, переважно меншихъ дѣбрѣ земскихъ, — и властники дворищъ, такъ званї бояре подворичнїй (*homines curiales*). Вони стался переважно жертвою новаго ладу. Бували случаѣ, що королѣ Польскїй, прилучивши сумѣжнїй дворища до наданнї волости, переказували або выразно, або мовчки и тыхъ властникѣвъ новому панови. Повставали суперечки выточенї судами. Вымагано вѣдъ властникѣвъ дѣльницѣ, (се бѣ то меншихъ частинъ земскаго майна) доказу дѣдичности ихъ посѣданя. Коли жъ не могли того доказати, выганяли ихъ зъ земскаго майна и присуджували новому панови. Скѣлько жъ то боярѣ,—

меншихъ властникѣвъ, въ дорозѣ судовѣй, або такожь черезъ переказаня королѣвъ сталося пѣдсадками, се бѣ то кметями! Може бути, що багато пѣддалося своѣй долѣ, що була наслѣдкомъ вѣдносинъ земскихъ.

Однакожь бували случаѣ, що суды брали въ опѣку людей вѣльныхъ, властникѣвъ дворищъ противъ забабѣвъ дѣдичѣвъ, що силувалися ихъ собѣ присвоити, коли тѣлько ствердили правне свободне посѣдане дворища присягою третѣго вѣльного чоловѣка.

Такъ отже съ часомъ щезае станъ давнихъ рускихъ бояръ: одна часть стається кметями, друга, втративши свою самостѣйностъ середъ суспѣльного заколоту, зливається съ шляхтою польскою на Руси. Ще тѣлько у владики Перемыского знаходимо дворища зъ горѣдами, садами, означені певными границями, а ихъ властники, повинні своему владицѣ до чиншѣвъ и робѣтъ, продають свободно свое земске майно. Однако жъ се не дѣється безъ вѣдома владики, котрый застерѣгае собѣ вѣдъ купця при тѣй нагодѣ повинні владичѣй чиншѣ и роботы. Були се дѣбра земскѣй дѣдичнѣй, и тому переходили въ дѣдичну власностъ купующихъ. Такожь маємо прикладъ перемѣны такого королѣвского дворища въ хутѣръ, а здається, що та перемѣна вѣдбулася на нѣмецкому правѣ. Однако жъ якѣ то надужитя мусили дѣятися, скѣлько то людей дотеперь вѣльныхъ покидае добровѣльно свою батькѣвшину, позаякъ не може погодитися съ пѣдданьствомъ. Настали переселеня, а сучасный свѣдокъ и мужъ стану Длугошь зобразивъ яркими красками картину сихъ подѣй.

Давнѣй властники втративши свое майно, пригнетенѣ бѣдностю та крайною нуждою, доведенѣ до розпуки надъ своею долею, покидали свои зѣгороды и сѣпшикли въ далекѣй стены (надъ Днѣпро), лучилися съ Татарами и наводили ихъ пустошити власнѣй свои втраченѣй посѣлости. Яке жъ тутъ поле розкрылося для людскихъ пристрастей! Сѣй спустошеня нападѣвъ Татарскихъ не були наче тѣ бурѣ и тучѣ, що зверху зливають землю, якъ се бывало зъ нападами Татаръ въ иншихъ дальшихъ краяхъ, але вони наче тѣ безнастаннѣй осѣннѣй дощѣ всякали дуже глубоко въ земскѣй и суспѣлнѣй вѣдносинны. Такѣй обставины були вправдѣ переважно за часѣвъ Владислава Ягайловича, однако жъ те саме дѣється ще й за Казимира IV.,

скоро вже ввійшло на сю збóчисту та ховзку дорогу. Саме тодѣ орда Заволжска, побита стóлько разóвъ у ненастаннóй крóвавóй боротьбѣ съ Крымскою ордою Татарскою, глядѣла собѣ зъ недобитками пристановища въ безмежныхъ степахъ надднѣпряньскихъ або на скалистому побережу и Днѣпровыхъ островахъ, и тамъ зустрѣчається зъ рускими выходцями. Зъ мѣшанины всякихъ елементóвъ, безталаннихъ, розбитыхъ, всякого походження, стали творитися вóддѣлы Козакóвъ, що пóдъ тою назвою вперше въ р. 1469 за Казимира Ягайловича пустошатъ Галицку Землю.

Середъ тыхъ невзгодинъ розвивались и йшли суспóбный вóдносини своєю ходою наче та рѣка, що щоразъ дальше прибереає бóльшій розмѣры, а розумною працею людскихъ рукъ справлена въ правильне корыто и зведена въ канали, не заливає, не нищить, а напротивъ пóдмагає людску працю.

Такимъ то памятнымъ регуляторомъ земскихъ вóдносинъ було тодѣ право нѣмецке для осель мѣськихъ и сельскихъ, а выключно для сельскихъ осель право волоске, що рóзницюлося бóльше назвою, якъ сущностю рѣчи вóдъ права нѣмецкого.

Вже королѣ Польскій надавали волости мужамъ хоробрымъ за ихъ воєннй прислуги зъ головною умовою, що бы вони поселялися на Руси вразъ зъ жѣнками и дѣтьми. Мѣжь тымъ право магдебурске або нѣмецке (*ius magdeburgicum teutonіcum, ius Sredense*) намѣряло майже все заселене бóльшими масами и въ бóльшихъ розмѣрахъ краю опустошеного, вылюдненихъ мѣсть и сѣль.

Наданя на польському правѣ намѣряли переважно захнѣть опустошеного краю. Мѣжь тымъ наданя права нѣмецкого переважно мали не тóлько збóльшити силы вóйскові утвореними и до службы вóйсковою обовязаними вóйтóвствами, пóднести добробыть цѣлого краю, або такожъ поодинокихъ осель та мѣществей.

Въ тогочасныхъ памятникахъ про заселене краю згадують про поселеня на рускому, польському и нѣмецкому правѣ. У кождóй згаданóй категоріи поручувано колонизацію краю другóй особѣ. Тая особа скликала осадникóвъ, роздавала мѣжь нихъ землю на будóвлю и рóблю.

Роздаване після права руского дѣялося доволѣно и було поручене розумови тої особи, що займалась поселенємъ. Управителеви такого поселеня очевидно признававъ король реальнї користи, а осадникамъ на якійсь часъ вѣльности вѣдъ тягарѣвъ. Тыхъ користей уживавъ управитель осады після права руского тѣлько досмертно, а потѣмъ могли вони бути сплаченї або выкупленї, и такъ оселя переходила въ третї руки; вѣльности вѣдъ тягарѣвъ, здається, залежали вѣдъ обопѣльной умовы. При поселеняхъ на рускому правѣ зважали найбѣльшь на службы и роботы осадникѣвъ (*servitia et labores*). Поселатися могли люде всякого рода, для того жъ то въ такому случаю Польскїй король Ягайло наказавъ старостамъ, що бъ не спїянти поліційно наплыву елементѣвъ до нової оселї. Про таке розпорядженє нїде не згадують выразно иншї грамоты поселеня на правѣ нѣмецкому.

Про поселене на правѣ польскому можемо догадуватися лишь після аналогїи, коли нема грамотъ такого выключно польского поселеня на Руси. Те поселене на правѣ польскому надавало другѣй особѣ, котрѣй було поручене поселене опустѣлой волости, право дѣдїцтва, выключної приватної власности зъ увѣльненємъ вѣдъ тыхъ тягарѣвъ, якї первѣстно ще за Ягайла тяжили на мешканцяхъ краю після права руского.

При поселеню на правѣ магдебурскому або тевтонському король дарувавъ поля и заросты, мѣрянї на ланы франконскїй або нѣмецкїй, звичайно такъ, якъ далеко сягали природнїй якї границѣ. Король зобовязувавъ выкорчовувати тї заросты и дѣлити мѣжъ осадникѣвъ та звичайно ще вызначувавъ кѣлька ланѣвъ на пасовиско (скотницю). До сей даровизны призначувавъ сѣножати або такожъ лѣсъ, що бъ его вырубати и замѣнити на сѣножати. Той, що переводивъ поселене після права тевтонского, звався въ оселяхъ на тевтонському правѣ вѣйтомъ, а въ оселяхъ на правѣ волоскому княземъ. Сей розмѣрювавъ наданї поля и заросты на ланы після якоїсь помѣрової одницѣ та роздававъ ихъ помѣжъ новыхъ поселенцѣвъ. При сѣй нагодѣ пѣддавано новому вымѣрови загороды, поля та землѣ давныхъ властникѣвъ въ осадѣ, що мала бути розширена або поселена на новому „свѣжому пшени“. Годѣ дослѣдити выразнїй данї, чи при сѣй нагодѣ бували нарушенї права посѣданя давныхъ властникѣвъ.

Бували случаѣ, що король придѣлявъ нові поля и заросты за для дальшого поселеня, коли вже надані поля и заросты були роздані або збувало охотникѣвъ. Що по вымѣрѣ оставало, те звалося обшаромъ и було власностю короля або пана. Надъ сими позбсталыми обшарами поручувано дозбрѣ вѣйтови. Спѣльно зъ наданемъ вѣльного права тевтоньского, вымѣромъ дарованыхъ пѣль та заростѣвъ и ихъ заселенемъ новыми людьми, надавано поля, сѣножати и инші користи вѣйтови та костеламъ лат. обряда. Фундаціи костелѣвъ лат. обр. впроваджено въ жите сучасно зъ институціею вѣйтѣвства и права тевтоньского. Майже въ усѣхъ доси публікованыхъ фундаціиныхъ грамотахъ приходствъ лат. та костелѣвъ, выразно згадується про сучасне заведење права магдебурского, або просто виходить, що не дасться заперечити спѣльнѣсть сихъ институцій.

Наданя и права лат. костела въ Бѣбрцѣ были въ оригіналѣ списані на тѣй самѣй грамотѣ, що й надане вѣйтѣвства. Ся недогоднѣсть спонукала приходника Бѣбрки, Матвѣя зъ Староломжи р. 1469 просити короля, що бѣ потвердивъ наданя и особно спорудивъ фундаціиу грамоту для костела. Читаючи отей наданя, здыбаемо деякі подрѣбности, про які годиться тутъ згадати за для бѣльшой повноты сего нарысу. Мы знаишли бѣ ихъ бѣльше, коли бѣ мали передъ собою фундаціи костелѣвъ и дотаціи всѣхъ иншихъ мѣсть, що доси лежать въ заграничныхъ архівахъ та звѣстнѣй найбѣльше тѣлько зъ вытягѣвъ. Фундаціиу грамота въ Ходоровѣ згадуе про ланѣ Мартина, руского духовного р. 1464. Въ Румнѣ згадується про саджавку и дворище руского духовного, званого „батькомъ“, се бѣ то отцемъ р. 1471. У Выжнянахъ згадується 1400 р. про руску церкву, саджавку и про дѣмъ руского приходника побѣчь головного гостинця. Въ Кукольникахъ згадуютъ про дѣмъ приходекѣй руского духовного, що стоявъ супроти двора арцибіскупа лат. обр. р. 1421. Такъ бачимо зъ сихъ грамотъ, що церкви и руске духовенство вже мають землѣ при наданю права магдебурского, або фундованю костелѣвъ лат. обр., а въ тыхъ актахъ нема й найменшого слѣду про нарушуване тыхъ власностей. Побѣчь давныхъ властникѣвъ ланѣвъ, здыбаемо Нѣмцѣвъ вѣдѣ давна осѣлыхъ на ланяхъ. П. пр. въ Ходоровѣ згадується про ланѣ Нѣмця Кота, въ Кукольникахъ солодѣвня

(brasarium) Нѣмця Альберта (Войтѣха). И инші грамоты згадують про Нѣмцѣвъ поселеныхъ въ селахъ коло Галича, Олдриха (Ульриха) зъ Медухи, Дітріха Кромерѣвского и т. и. Въ грамотѣ фундаціонной костела лат. обр. въ Прусахъ згадують про хутѣръ въ Жидатичахъ шляхотного Ернеста зъ Сорокъ и его рѣлю управяну въ Ляшкахъ, королѣвскій хутѣръ въ Каменополѣ, хутѣръ шляхотного Куната въ Жидатичахъ, а на останку згадують про державцѣвъ сѣлъ та дворищъ на двоухъ ланахъ въ Пиколовичахъ.

Мы мали вже выше прикладъ даровизны дворища задля перемѣны его въ хутѣръ. Зъ сихъ даныхъ выходитъ, що въ наслѣдокъ наданя магдебурского права або и ще раньше, поселилися въ рѣжныхъ сторонахъ схѣдной Галичины Нѣмцѣ побѣчь шляхтичѣвъ краянъ на меншихъ грунтахъ (ланахъ). Опустѣлі дворища давныхъ бояръ рускихъ перемѣнювано въ хutory, цѣновані пѣсля якогось вымѣру та роздавані Нѣмцямы въ державу пѣсля мови думки на основѣ того самого вѣльнѣйшого права нѣмецкого. Такъ появляются державцѣ Нѣмцѣ, побѣчь шляхтичѣвъ властникѣвъ земскихъ руского або такожь и польского роду.

При такъ щедро вѣнованыхъ лат. костелахъ займають посады приходствѣ латиньскихъ приходники зъ епархіи гнѣзненьской. Про ихъ побожнѣсть, ученѣсть и прикладне жите згадують королѣ або фундаторы-паны зъ вѣликою почестю, та мабуть ихъ дбалѣсть про добрѣ свои справы довело до такихъ щедрыхъ фундацій. Такъ р. 1454 Яковъ зъ Белджихова, капелянъ епархіи гнѣзненьской завѣдуе костеломъ въ Ходоровѣ. Въ р. 1471 за свѣтлыхъ часѣвъ Станиславъ съ Ходеча, коли вѣнъ займавъ усѣ найвысшій уряды и гѣдности въ краю, бувъ лат. приходникомъ въ Румнѣ Войтѣхъ съ Петровичъ, капелянъ гнѣзненскій. Въ Литвиновѣ займае приходство Янъ зъ Вѣнявы, зъ епархіи гнѣзненьской. Окрѣмъ фундаціи короля та его воеводы Станислава съ Ходеча, найдавиѣйшій лат. приходства фундавали знатнѣ паны рускі. Сі даровизны роблять вони пѣдъ впливомъ релігійного чувства, розжареного ученымъ духовенствомъ гнѣзненскимъ. Воевода Станиславъ съ Ходеча надае фундацію костелови въ Румнѣ, пѣсля слѣвъ дотаціонной грамоты, зъ своею жѣнкою „найлюбѣйшою Варварою“. Янъ Ключъ робить фундацію лат. приходства и костела въ Выжнянахъ

зъ своєю жѣнкою Маринкою, що прозвалася вже Малгоржатою. Петро Чебровскій робить фундацію монастыря и костела Доминикановъ въ Подкаменю. Зъ акту угодowego зъ р. 1393, списаного за Гнѣвоша зъ Далевницъ, старосты Земль Рускои (того самого, що причинився заняти схѣдну Галичину за Ядвиги жѣнки Ягайловой р. 1387), дѣзнаємося, що сѣ добродѣѣ лат. костеловъ, Чебровскі и Ключы, походятъ зъ одного пня, одной рускои родины, розвѣтвленои майже по цѣлому краю.

Панъ Ходко Лойовичъ, згаданий въ сему актѣ, бувъ предкомъ Петра Чебровского зъ Жабокрукъ, що писався такожъ Лойовичемъ, его жѣнка, панъ Ходкова, панъ Волчекъ, пасынокъ Ходка Лойовича, надѣлений селомъ на Подѣлю, въ Теробовельскому повѣтѣ, въ наслѣдокъ родинной угоды, а Ключь, предокъ того Ключа, добродѣя лат. костела, бувъ зятемъ панъ Ходковой. Яко свѣдокъ на актѣ подинсаний Ходко зъ Быбла, властникъ околнцѣ коло Вишиѣ, де весь той актъ вѣдбувався въ приявѣ старосты Руского, въ тѣй цѣли завѣзованого. Съ тыхъ даныхъ можемо вносити, що ся масткова справа близько обходила Ходка зъ Быбла, та що й вѣнъ належавъ до той розвѣтвленои, въ часахъ Ядвиги ще рускои родины.

Въ такому то вытыченому напрямѣ поступавъ духъ часу въ XV. столѣтїю, а особливо въ другѣй его половинѣ. Змагане до заселеня земль, надаваня права магдебурского сталося загальнымъ. Магнаты и паны наслѣдували прикладъ своихъ королѣвъ. Королѣ на королѣвщинахъ, а паны на своихъ добрахъ на Руси надавали право тевтоньске, бажаючи тымъ способомъ приманити якъ наибѣльше поселенцѣвъ и такъ побѣльшити доходы своихъ земскихъ дѣбръ.

Король Казимиръ V. надѣливъ правомъ тевтоньскимъ весь повѣтъ Ряшѣвскій, а Казимиръ IV., надаючи добра Яворѣвъ Петровн зъ Шамотуль, потвердивъ напередъ весь вѣйтовства, що мали завестися въ наданыхъ добрахъ. Спытко зъ Мельштына намѣрявъ поселити села на тевтоньскому правѣ на около мѣста Нового Самбора, що вѣнъ теперь осувавъ. При ерекціи вѣйтовства и наданю земскихъ дѣбръ треба було призову королѣвского. Опѣсля сего призову не вымагали такъ, якъ съ часомъ не треба було призову володаря въ краю, при продажи наданыхъ дѣбръ. Паны магнаты въ такихъ случаяхъ орудуютъ правомъ тевтоньскимъ якъ саміи королѣ, вѣнують

вѣйтовства и дѣлятся зъ ними землею и деякими користями н. пр. зъ млынѡвъ, коршмы и т. н., не дбаючи зовсѣмъ о призвѡлѣ королѣвскій. И дѡбра земскій, и вѣйтовства надавано въ дѣдичтво, продавано, дѣлено, а орудували ними члены цѣлон родины. Дѣдичеви и вѣйтови надавано землѣ, першому въ певныхъ давныхъ границяхъ наданон волости, — другому ланы, сѣножатн и ниші деякі користи въ межахъ сєи волости. Вѣйтовство надававъ король хоробрымъ мужамъ такожь за славнїи прислуги военнїи. Дѣдичъ поберавъ земнїи плоды и чиншѣ зъ рѡлѣ та роботизны поселєныхъ кметѣвъ, а вѣйтови призначувано якусь частину чиншѣвъ (звычайно шєсту часть) та земныхъ плодѡвъ за прислуги военнїи яко дѣдичну власнѡсть сѣ правомъ продажи и аленацин, однако жь первѣтно за выразнымъ призволомъ королѣвскимъ.

Дѣдичъ и вѣйтѣ поносили тягарѣ военнїи, скупляли свои датки, що бѣ выслати самострѣлѣ або вѡзѣ на вѣйну. Дѣдичъ и вѣйтѣ одержувавъ вѡдѣ короля всяку власть, судити, засуджувати и карати всяку збродню, що сталасѣ бы въ границяхъ волости надѣленон правомъ тевтошьскимъ.

Однако жь помимо тои аналогїи мѣжь дѣдичемъ а вѣйтомъ, вѣйтѣ бувъ посередникомъ мѣжь дѣдичемъ або королемъ а ихъ пѡддаными. Вѡйтѣ поберавъ чиншѣ и даннны, зъ нихъ выдѣлявъ собѣ частку призначєну. а останокъ вѡддававъ павови сєи волости або королеви. Вѡйтѣ мавъ бачнѡсть на те, що бѣ кметѣ сповнѣвъ повннїи своему павови тягарѣ, а дѣдичъ не мѡгъ кметѣ угнѣтати, бо вѡнтѣ зъ нимъ не стыкався безпосередно. Якъ постановлено сєго посередника мѣжь королемъ, дѣдичемъ а пѡдданымъ, означєно докладно, звычайно на писемѣ, повнннѡсти и даннны — вѡдѣ рѡлѣ та роботѣ мѣщанѣ або кметѣвъ, якї вѣйтови а якї дѣдичєви були повнннїи. Не було отже нѣякихъ довѡльностей въ пѡдвысшаню тыхъ повнннѡстей и тягарѣвъ.

Польскї королѣ и рускї магнаты, черєнатїи духомъ рєлїгїйнымъ и глубокою побожнєстю, дарують адмїнїстраторамъ лат. костєлѡвъ села въ давныхъ ихъ границяхъ, зъ усѣма ужитками та правами, якї належали имъ самымъ. Мавши такї земскї дѡбра, наданїи костєламъ, адмїнїстраторы тыхъ костєлѡвъ становищємъ суспѡльнымъ окрѡмъ вышого своего стану рѡвнялися дѣдичамъ. До того ще мали вони бѡльше вѡльностей,

якъ иншій вѣльній станы. Вони були вѣльній вѣдь усякихъ тягарѣвъ земскихъ и повинныхъ давнымъ дѣдичамъ наданныхъ волостей або королеви, а навѣть вѣдь повинности вѣйскової службы такъ, якъ ихъ бискупы и каноніки. Сей привилей мотивує тѣ подрѣбній вѣльности тымъ, що адміністраторъ костела выключно посвятився Богу, пастырству душъ и молитвѣ. Король або дѣдичъ записували снопову десятину зъ усякой пашнѣ на своихъ орныхъ поляхъ, и такую жъ десятину вѣдь своихъ хуторѣвъ, безъ огляду на те, чи тѣ хуторы були въ рукахъ державцѣвъ. Зъ заведенемъ права тевтоньского и въ загалѣ зъ уладженемъ посѣдана земского въ оселѣ (мѣстѣ або селѣ) черезъ помѣръ и вымѣръ, надавано адміністраторамъ латиньскихъ костелѣвъ ланы (2 або бѣльше) на дворище, поля (утренѣ — jugera) на засѣвъ, сѣножати, саджавки, десятину зъ млынѣвъ, сѣ коршмы, зъ спустѣвъ ставѣвъ, вѣльній врубъ въ лѣсахъ на будѣвлю и на домашній потреби и т. и. Однако жъ кметѣ або мѣщане и кметѣ въ тыхъ селахъ, що належали до якого мѣсточка, мусили достарчувати якихъ данинъ и то безъ огляду на обрядъ, Поляки и Русины. Вѣсь мешканцѣ мѣсточка або села, де заложено костель, давали замѣсть десятины вѣдь ланѣвъ по мѣрѣ жита и вѣвса. Воевода Станиславъ съ Ходеча перемѣнивъ у Румнѣ празничне дѣдичеви вѣдь Русинѣвъ повинне на осыпъ, се бѣ то збѣжеву данину и переказавъ лат. костелови. Окрѣмъ того вѣсь мешканцѣ, а навѣть загородній и комѣрники платили якуюсь малу данину въ малыхъ грошахъ и грошикахъ и то такожь безъ рѣжницѣ обряду и роду.

При розмѣрѣ и вымѣрѣ грунтѣвъ въ загалѣ и при уладженю земского посѣдана пѣсля права магдебурского и оселѣ назначенои до заселеня, обдаровувано зарѣвно и вѣйта ланами (звычайно двома), сѣножатею и т. и. Вѣнъ мавъ вѣльній выпасъ у лѣсахъ паньскихъ або корольвскихъ, вѣльній врубъ въ лѣсахъ, вѣльній ловы, ловлю рыбъ сѣткою въ сумѣжній рѣцѣ. Окрѣмъ того назначено вѣйтови певну часть (6-тый денаръ) съ чиншѣвъ вѣдь данинъ кметѣвъ або мѣщанъ, съ плодѣвъ землѣ и домашнѣго господарства н. пр. дробу, — (десяту часть), дѣдичеви або королеви вѣдь кметѣвъ або мѣщанъ повинныхъ, вѣдь каръ засуженыхъ (третю часть). Вѣйтови призначено коршму, вѣльній млынъ, або такожь певну часть

съ чиншѣвъ въдъ коршемъ, и въдъ мѣрокъ меленого збѣжа, на останку певну часть доходу съ парнѣ, ятокъ, фольошу и въдъ иншого ремесла. Вѣйтъ бувъ вѣльный въдъ усякихъ тягарѣвъ въ грошахъ або въ земныхъ плодахъ; тѣлько администраторови костела декуда повиненъ бувъ давати якійсь означеный датокъ. Вѣйтъ и администраторъ лат. костела мѣгъ поселяти на придѣльныхъ ланяхъ певну скѣлькѣсть кметѣвъ, що були повиннѣ до робѣтъ и данинъ выключно вѣитови або администраторови костела та вынятѣ съ пѣдъ усякою иншою властью и пѣдданѣ самѣй тѣлько юрисдикциѣ вѣита або приходника. Маемо такожь прикладъ, що арцибискупъ лат. обр. Григорій, утворивши въ своихъ дѣбрахъ вѣитѣвство, надавъ его своему братови Павлови съ правомъ дѣдичтва и продажи, однако жъ тѣлько за выраженымъ своимъ призволомъ.

Право польске помало вызволювало властника съ февдальныхъ звязкѣвъ, що походили ще съ часѣвъ рускихъ, и перетворювало его въ дѣйстнаго дѣдича, котрого користи и права въ границяхъ дѣдичтва рѣвнялися корѣвскимъ. Такожь и мѣста, навѣтъ пѣсля наданя права магдебурского розвивали въ своихъ границяхъ свои вѣльности въ протягу столѣтѣй. Користаючи зъ обставинъ бажали мѣста вызволитися въдъ тягарѣвъ, що позѣстали съ права руского або польского, хочъ при заведеню права магдебурского, выразно высказано знесене звычайѣвъ рускихъ або польскихъ.

По заведеню права магдебурского звычайно надавали поселенцямъ свободу на менше або бѣльше лѣтъ (8—20) въдъ усякихъ чиншѣвъ и тягарѣвъ, пѣсля того, чи поселенцѣ осѣли на „прѣвеному грунтѣ“, чи на заростахъ, що мали выкорчуватися. По уплывѣ вѣльныхъ лѣтъ, назначенѣй тягарѣ та повинности опералися почасту на давныхъ февдальныхъ вѣдносинахъ тыхъ осель до короля або панѣвъ. Въ наданяхъ корѣввъ Польскихъ въ протягу двохъ столѣтѣй посередѣ повѣльного розвитку бачимо тысячный вѣдмѣны. Вызволювали въдъ повинностей выпосаженя дочокъ своего дѣдича, его выкупу, наколи попався въ неволю, его пѣдмоги, коли набувавъ дѣбра земекѣй, на останку въдъ тягарѣвъ належныхъ первѣстно королеви въдъ мѣщанъ и всѣхъ мешканцѣвъ краю, якъ н. пр. будовы и направи замкѣвъ, повинности довозу соли до замку та иншихъ повинностей замковыхъ, пѣдводѣ пѣдъ короля та послѣвъ

королевскихъ, и десятины (або якоиє части) зъ рѣль, (се бѣ то плодѣвъ) та робѣтъ мѣщанѣ або кметѣвъ. На останку вызволювали вѣдѣ усякихъ снхъ тягарѣвъ, крѣмъ пѣдводѣ пѣдѣ короля та чиншѣвъ, що складали вѣѣ мѣста замѣсть подымного до королевскогого скарбу.

Скѣлько жѣ то разѣ тутѣ зважали на мѣсцевѣ потреби, давнѣ звичаѣ, н. пр. при вымѣрѣ и розмѣрѣ грунтѣвъ та ланѣвъ, зважали на границѣ давнихъ властникѣвъ и сумѣваюєя, що бы нарушувано ихъ безвзглядно.

Докладный збѣръ усѣхъ мѣскихъ фундаціи подавъ бы намѣ не одну цѣкаву подрѣбнѣсть, а та розъяснила бы не одно питанє при вымѣрѣ грунтѣвъ въ такихъ оселяхъ, якѣ бажали розширити, заселити або такожѣ церемѣвити въ мѣсто правомѣ магдебурскимѣ. Зѣ вѣдки появляеться по селахъ заселеныхъ на вѣльнѣйшому правѣ стѣлько загородникѣвъ, стѣлько пѣдсадкѣвъ, комѣрникѣвъ безѣ землѣ, Русинѣвъ и Полякѣвъ и т. н.?

Кметѣ и мѣщанє, поселенѣ на вѣльнѣйшому правѣ, давали чиншѣ вѣдѣ ланѣвъ та горѣдѣвъ, означеныхъ звичайно на кону грошѣвъ, а сплачуваныхъ звичайно якѣ подымне на св. Мартина. Мѣщанє и кметѣ на вѣльныхъ оселяхъ давали крѣмъ чиншѣвъ грошами на бѣльшѣ празники въ роцѣ, н. пр. на Великденѣ яйця, на свято Рождества Пр. Б. курята, на Зеленѣ свята, св. Михайла и т. н. кашлуны, сыры и иншѣ даннины, що довше задержалиєя въ мѣстахъ приватныхъ, а пѣзвѣйше устали въ мѣстахъ королевскихъ. Король при кождѣй нагодѣ щедро надѣляли свои мѣста новыми свободами, вызволяючи ихъ навѣтъ вѣдѣ чиншѣвъ королевскихъ и земскихъ, вѣдѣ надзвычайныхъ данинѣ на цѣли военнѣ, вѣдѣ вѣйковой службы въ часѣ загального ополченєя, вѣдѣ оплаты мыта королевскогого вѣдѣ товарѣвъ, вѣдѣ пѣдводѣ и т. н. Такѣ повинности назначували король на мѣскѣ потреби н. пр. на скрѣпленє мурѣвъ, поставленє мѣскихъ будынкѣвъ. Особливо тодѣ давали король такѣ свободы, коли яке мѣсто збѣднѣло спаленє и знищенє, по нападѣ Туркѣвъ або Татарѣ.

Що бѣ пѣднєсти промьєль и кунєцтво въ мѣстѣ, що мало на ново поселитиєя, заказано крамарювати по сумѣжныхъ селахъ, ставити коримы, робити солодѣ и выпродувати напитокки въ означеныхъ границяхъ мѣста.

При заселеню мѣста або села на вольному правѣ, поселовано пекара и рѣзника, позаякь безъ тыхъ не могло обійтися нѣяке и найлихше мѣстчко. Поселовано такожь коваля, ножѣвника, шевця, кравця и иншихъ ремѣсникѣвъ. Сїи ремѣсники жили по мѣстахъ для выгоды и потребы загалу, — по селахъ на вольнѣйшому правѣ для выгоды вѣйта; тому-то выключно вѣйтъ поберавъ користи вѣдъ ремѣсникѣвъ поселеныхъ у селахъ на вольнѣйшому правѣ.

Такъ наслѣдкомъ численнихъ надань дѣдичамъ, вѣйтамъ и мѣстамъ земскихъ власностей, перейшла велика часть землѣ королѣвскои, а наслѣдкомъ надань и вѣшовань мѣстѣ черезъ дѣдичѣвъ, перейшла ихъ часть земскои власности на бѣльше фізичныхъ або моральныхъ особѣ. Такій розвитокъ назовемо децентрализацією земскихъ вѣдноснѣвъ. А коли зъ наданемъ землѣ визалося надане судѣвництва, що выходило вѣдъ короля, то жь разомъ зъ наданемъ землѣ Корона на користь упривилеєваныхъ станѣвъ, се бѣ то дѣдичѣвъ и мѣстѣ, зрѣкалася снхъ верховныхъ правъ, якї въ кождѣй монархічнѣй державѣ концентруються въ монарѣ.

Вже въ сѣй розправѣ часто згадувано, що Польскї королѣ надавали землѣ зъ усѣма володаревн приналежними користями та зъ усякою верховною властю надъ поселенцями середъ границъ наданои оселѣ. Такъ королѣ надавали землѣ правомъ февдальнымъ въ границяхъ здавна означеныхъ кѣлькомъ членамъ той самои родини або такожь поодинокимъ мужамъ съ правомъ дѣдичтва на мужеске и жѣночє потомство. Такожъ обтяжували наданї землѣ значными сумами, съ правомъ выкупу, або такожъ переказували ихъ у невѣдмѣнну власнѣсть. Одна зъ найважнѣйшихъ атрибуцій власти верховнои, була власть судити, засуджувати и карати всѣ проступки и зброднѣ, именно: убійства, проливъ крови, вѣдрѣзанє членѣвъ, пѣдпаленє, злодѣйство. Юрїдикція дѣдича надъ кмєтями або и вѣйта надъ поселенцями мѣстѣ або сѣлѣ на вольнѣйшому правѣ, була вольна вѣдъ усякого впливу властей и урядѣвъ королѣвскихъ. Тому-то при наданю магдебурского права выречено вызволенє оселѣ вольныхъ вѣдъ усякою цитаціи, засудѣвъ, карѣ грошевыхъ и всякою власти воеводѣвъ, старостѣвъ, управителѣвъ, пѣдручныхъ управителѣвъ та иншихъ урядѣвъ королѣвскихъ, якї тѣлько були въ краю.

Таке надане власти, вѣдповѣдне конституціямъ, що рѣшили Литву съ Польщею, выразно высказане въ усѣхъ майже даровизнахъ земель и волостей, у всѣхъ наданяхъ права магдебурского и поселеняхъ давныхъ волостей на вѣльнѣйшому правѣ.

Дѣдичь въ оселяхъ на польскому правѣ, а вѣйтъ въ оселяхъ на правѣ тевтоньскому, мавъ цѣлковиту судову власть въ границяхъ точно означеныхъ своего вѣйтѣвства, (се бѣ то тои оселѣ, якѣи надане право магдебурске). Администраторъ костела лат. обр. выконувавъ судову власть надъ кметями, поселеными на ланахъ, звичайно придѣленыхъ костелови при заложеною вѣйтѣвства.

Тѣлько sprawy надъ земскимъ дѣдичтвомъ кметѣвъ належали передъ королѣвскѣи суды. Тымъ способомъ обезпечено кметевѣи землю, яку вѣнтъ управлявъ въ потѣ своего чола,— але кметя вѣддано дѣдичевѣи, а справу надъ утѣкачами або спѣймаными кметями переказано коллегіальнымъ судамъ городскимъ, якъ бы одну зъ найважнѣйшихъ засадъ праводавства краевого.

Въ мѣстахъ королѣвскихъ бѣльшого объему, надѣленыхъ правомъ магдебурскимъ и властею судовою, судили и засуджували суды коллегіальнѣи, званѣи лавами;— иншѣи мѣста дѣлили власть судову зъ вѣйтами.

Въ оселяхъ на мѣскому грунтѣ орудувавъ мѣскими справами спѣльно зъ мѣщанами ляндрѣйтъ, именованѣи вѣйтомъ. Зустрѣчаемо такожъ чимало рѣжниць у вѣдкликуваню або такожъ принадлежности судѣвъ непосредныхъ высшимъ властямъ и судамъ. Король Казимиръ надаѣ мѣсту Ряшеву и цѣлому Ряшѣвскому повѣтѣи право магдебурске, що бѣ сей повѣтъ скорше и певнѣйше заселити, задержуѣи суды надъ вѣйтомъ собѣ, се бѣ то королеви и его намѣстниковѣи, а коли бѣ вѣйты недбало судили sprawy звичайнѣи, признаѣи судъ дѣдичевѣи. Звичайно вѣйтъ вѣдповѣдавъ дѣдичевѣи, а дѣдичь королеви. Въ обохъ случаяхъ на жалобу стороны интересованѣи, вѣйтъ завѣзванѣи письмомъ съ печатею короля або дѣдича, бувъ обовязанѣи ставитися передъ судъ. Сей судъ бувъ коллегіальнѣи, зложенѣи зъ шести присяглыхъ вѣйтѣвъ тои самои оселѣ, а имѣи проводивъ повномочникъ дѣдича.

Мабутъ сей способъ апелациѣи розвинувѣи пѣзнѣйше пѣсля взѣрця апелациѣи мѣстѣ на Руси и въ Польщѣ, надѣленыхъ

правомъ магдебурскимъ. Мѣста на Руси, надѣленіи правомъ магдебурскимъ, вѣдкликувалися спершу за границу до Магдебурга и мусили робити на те великіи наклады. Тому постановивъ Казимиръ В., що бы вони вѣдкликувалися до судѳвъ колегіальныхъ, зложеныхъ съ королѳвского заступника (адвоката) и 7 репрезентантѳвъ найзнатнѳйшихъ мѣсть Малополющи.

Мѣста на Руси, звязаніи вже своими купецкими зносинами зъ Львовомъ, якъ се дальше выкажемо подрѳбно, були обовязаніи въ труднѳйшихъ пригодахъ вѣдноситися о розсуджене до лавы судовои того гѳрода.

Справы земскіи йшли на Руси вѣддавна своимъ предѳвскимъ звичаємъ. Сіи справы належали передъ суды земскіи колегіальніи а ихъ рѳшавъ королѳвскіи повномочникъ съ пѳдмогою землянъ, (се бѳ то довѳрочныхъ мешканцѳвъ) на пѳдставѳ писаныхъ грамотъ и зѳнання старыхъ вѳры достойныхъ свѣдкѳвъ. Судѳвництво на Руси зберегло и въ пѳзнѳйшихъ часахъ свои властивіи, краевіи прикметы, хочъ по зрѳвнаню Земель Рускихъ що до права въ ѳдлнѳ въ багато справахъ подѳбне до судѳвництва иншихъ Земель Польщи. Ще за часѳвъ Владислава Опольского р. 1377 бувъ для Руси загальний судіа рускій. Пѳзнѳйше, пѳсля зрѳвнаня Земль Рускои зъ иншими Землями Рѳчи посполитои, суды на Руси рѳжнилися вѣдъ иншихъ судѳвъ въ Рѳчи посполитѳй. Въ Польщѳ земскіи суды були окружными и судили тѳлько справы своего округа, мѳжъ тымъ суды земскіи на Руси, хочъ установленіи для поодинокихъ Земель, брали участь вразѳ зъ городскими та старостинскими урядами въ зѳвздахъ генеральныхъ, що вѣдбувалися по кѳлька разѳ до року въ призначеныхъ речинцяхъ у головнѳйшихъ городахъ того самого воеводства. Вѣдиовѣдно до тои ustawy, властивои Землямъ Рускимъ, до обягу справъ, придѳленихъ юрѳдикціи зѳвдѳвъ генеральныхъ, належали окрѳмъ справъ кримінальныхъ такожъ справы земскіи, н. пр. справы про опѳкунство (patronatus) надъ монастырями, суперечки про дѳдництво, про земске майно и т. и. На останку суды на Руси, якъ и въ иншихъ земляхъ тогочаснои Рѳчи посполитои, почали въ собѳ концентрувати всяке жите публично. Всякѳ справы бѳльшой ваги и чинности публичнѳй, що мали значѳне для потомства, заносили передъ городскіи або земскіи суды, втягали ихъ въ акта

тихъ судѣвъ и такъ старался забезпечити ихъ для памяти потомства и надати характеръ публичный.

Хочь власть судова перейшла зъ рукъ короля на дѣдичѣвъ, вѣйтѣвъ та мѣста, хочь въ найважнѣйшихъ справахъ судили суды колѣгiяльнiй, що вѣдбувались правильно, королевн, яко жерелу цѣлого судѣвництва, позбѣгавала ще велика власть судова надъ мешканцями краю. Король, приѣжджаючи на Русь, бувъ обовязаный судити въ найважнѣйшихъ справахъ, де ходило о жите, майно та особисту свободу обжалованого. Се належало вже до основныхъ законѣвъ краевыхъ, що король и въ такихъ случаяхъ выдававъ засудъ собѣльно зъ судомъ зложенымъ съ крайнѣ, та поручавъ имъ дальше ведене королѣвскихъ судѣвъ по вѣдѣздѣ своѣмъ съ краю надъ незалагоджеными ще справами, выключно до него приналежnymi. До побору фертонѣвъ або надзвычайныхъ податкѣвъ, наложеныхъ провинциальными станами задля потребъ воиныхъ, именовано повномочника королѣвского. Такимъ повномочникомъ для Земель Рускихъ и иныхъ Земель Малопольскои провинции бувъ р. 1472 Петро Санчигневскiй съ Пацанова. Королѣвскiй повномочникъ накладавъ черезъ каштеляна, судiю або подсудiю грошеви кары на неуплачующихъ данинъ тон Землѣ, де перебувавъ и обтяжувавъ або конфiскувавъ ихъ земске майно, або такожъ каравъ непокорныхъ темницею. Приѣздъ такого королѣвского повномочника для побору фертонѣвъ мусивъ бути дуже грѣзныи для мешканцѣвъ. Вѣнъ каравъ съ подмогою сихъ урядникѣвъ не тѣлько тихъ, що не заплатили данины, але мавши власть судити, засуджувати и карати смертю, прослѣдувавъ зброднярѣвъ и тихъ, що непоконили публичный порядокъ або такожъ давали публично згѣршене, а коли доказано имъ вину, засуджувавъ въ имени короля навѣтъ на смерть. Окромъ того для розсудженя справъ бѣольшои ваги зѣѣздивъ до Земель Рускихъ по кѣлька разъ королѣвскiй посолъ—судiя генеральнiй, що бѣ вѣдбувати генеральнiй суды. Мѣста та оселѣ въ загалѣ були обовязанi того посла удержувати, та давати ему для потрібной вѣзды такъ званi подводы.

Податокъ, що походивъ съ повинности удержуваня послѣвъ королѣвскихъ, якi приѣздили на суды генеральнiй, звався „столове“. Въ оселяхъ приватныхъ на правѣ магдебурскому вѣддавали сей податокъ дѣдичевн, яко верховному судiѣ вѣольной

оселъ, бо ему було вѣльно апелляційнй суды або самому выконувати, або такожъ повѣряти своему повномочникови.

Після роздѣлу такихъ чинностей и власти судовои пытаємося, що жъ на останку зѣстало старостѣ зъ его первѣснои власти судовои и політичнои, що вѣнъ дѣставъ вѣдъ короля яко намѣстникъ королѣвскій? Що зѣстало зъ давныхъ звичаївъ и правъ судовыхъ съ часѣвъ давнѣйшихъ, переказаныхъ потомству, мовъ бы въ спадщинѣ ще й по заведеню нового права польского або магдебурского, котрымъ власть судова королѣвска була децентралізована? Отже староста выконувавъ та вводивъ въ жите всѣ засуды колегіяльныхъ судѣвъ. Якъ дѣдичь судивъ у дѣдичныхъ волостяхъ, або вѣйтъ въ границяхъ свого вѣйтѣвства, такъ староста — въ значныхъ ще дѣбрахъ, якй позѣстали Коронѣ після надань и даровизнѣ королѣвѣ яко дѣдичѣвъ Руси, непосредно пѣдъ зарядомъ старостѣвъ, або въ королѣвщинахъ, се бѣ то дѣбрахъ, що у фінансовому взглядѣ, се бѣ то що до доходѣвъ королѣвскихъ були пѣдъ зарядомъ державцѣвъ. До старосты належали такожъ справы передмѣщанъ осѣлыхъ на грунтахъ замковыхъ мѣстъ и оселъ королѣвскихъ, надѣленихъ правомъ магдебурскимъ.

На останку старостѣ позѣставъ судъ надъ иновѣрцями; опісля, здається, вѣддали его вѣитови, однако жъ зъ застереженѣмъ всякихъ судовыхъ оплатъ та звичаївъ, що походили зъ давного руского права. Иновѣрцѣвъ же, переважно Русинѣвъ, власне тому выключено вѣдъ усякихъ свободъ та користей, якй выплывали зъ магдебурского права*).

Дѣялося се мимо выразного застереженя, умѣщеного майже въ кождому наданю права магдебурского, що ось-то зъ заведенѣмъ того права повиннй уступити всякй права, якй походять зъ руского або польского права. Русины, Вѣрмене и Жиды пѣдъ высокимъ замкомъ у Львовѣ, яко первѣсна найдавнѣйша оселя, належали пѣдъ юрїдикцію старосты. Русины, Вѣрмене та Жиды у Львовѣ, середъ самого мѣста, на-

---

*) Грамота ерекційна вѣйтѣвства у Вербѣжѣ 1427 р. надає се вѣйтѣвство жидови Волчкови съ повнымъ правомъ судѣвництва надъ поселеными тамъ кметями, тѣлько зъ выимкою католикѣвъ. При наданю свободъ мѣсту Бужкови р. 1411 документомъ въ Сокалѣ выданнымъ застережено выразно, „що въ мѣстѣ пѣякій Русинъ не може варити напитокѣвъ и робити солоду“.

дѣленого правомъ магдебурскимъ, задержали зъ особливон ласки королѣвскои свое судѣвництво. Имъ було вѣльно выточувати справы передъ своими судами пѣдъ проводомъ мѣского вѣйта, або такожъ удаватися до права магдебурского. Въ королѣвщинахъ, въ добрахъ дѣдичныхъ особѣ приватныхъ, въ осадахъ на вѣльнѣйшому правѣ и въ мѣстахъ, мѣсточкахъ та селахъ заселеныхъ пѣсля давного права, судили Русинѣвъ старосты, дѣдичѣ, та вѣйты. Русины платили такожъ вѣдъ каждой судовои присяги, вѣдъ судового розвязаня подружа такъ званого розпусту, вѣдъ погодженя сторѣнъ спорныхъ передъ судомъ або „мирового“, и т. и.

Мужѣ надѣлені землею пріймали всякѣ тягарѣ та повинности, вѣдъ якихъ вызволено ихъ въ протягу столѣтій, були на останку обовязані тѣлько до подымного та до службы вѣйсковои. Службу вѣйскову повнили съ титулу февдального посѣданя и выступали въ поле на кожде загальне ополчене ухвалене та оголошене въ Земляхъ Рускихъ. Мѣста и вѣйты вѣльныхъ осель и надѣлені землею на власнѣсть дѣдичну або такожъ досмертно, пріймали вразъ съ користями земскими и властею такожъ повиннѣсть служити въ каждому загальному ополченю. Сей обовязокъ розтягався на нихъ самыхъ и на цѣле потомство, якъ довго держало надану землю и власть. Тѣлько костель обр. лат., капітула и біскупы, а такожъ усѣ добра монастырскі, именно Францішканѣвъ и Домініканѣвъ, зъ выняткомъ подымного були вѣльнѣ вѣдъ усякихъ февдальныхъ повинностей, отже и вѣдъ службы вѣйсковои. Вѣйты въ оселяхъ, приналежныхъ костеламъ рим. кат., запѣзвані сторонами интересоваными, вѣдповѣдали передъ судомъ арцибіскупа або адміністратора его двору, домѣвника або офіціала. Такъ само вже съ титулу права канонічного, на яке перенесено всѣ добра костельнѣ, були вони вѣльнѣ вѣдъ службы въ загальному ополченю и повнили мабуť ту саму службу своимъ біскупамъ. Грамоты, що вызволяли добра костельнѣ вѣдъ службы вѣйсковои, не высказують выразно, кому вѣйты дѣбрь костельныхъ були повиннѣ службу вѣйскову. Съ того вносимо пѣсля аналогіи, що вони повнили ту службу особамъ, якѣ держали та користувалися добрами костельными и ихъ правнымъ наслѣдникамъ. Сю гадку попереае ерекція вѣйтѣвства зроблена на добрахъ костельныхъ славнымъ арцибіскупомъ Григоріемъ зъ

Сянока. Ерекція wyraдно застерѣгае, що бы братъ арцибіскупа и его правнїй потомки, або тї, що куплять се вѣйтѣвство, були повиннїи до службы лицарскои арцибіскупови и его наслѣдникамъ. Здасться, що съ пѣдмогою сихъ лицарѣвъ ему повинныхъ Григорїй зъ Сянока р. 1474 такъ славно оборонивъ противъ Татаръ мѣсточко Дунавѣвъ, принадлежне до дѣбрь столовыхъ арцибіскупа.

Службу вѣйскову въ загалному ополченю вѣдправляли въ пригѣднѣй зброѣ: пѣшїй ратищемъ (hasta) або стрѣльцѣ (на коняхъ), або зъ самострѣломъ, се бѣ то машиною воинною (запряженою такожъ конемъ). Окрѣмъ того достарчали возѣвъ зъ запрягомъ, зъ вѣзникомъ и зъ усякимъ до полѣвого походу потрѣбнымъ запасомъ. Надѣленїи одною властью, були повиннїи до вѣйскови службы звичайно зъ однимъ ратищемъ и однимъ лучникомъ. Така повиннѣсть повтаряеться переважно въ грамотахъ, якими надавано землю, але заразомъ вызволювано вѣдъ усякихъ иншихъ февдальныхъ тягарѣвъ зъ выимкою подымного та службы вѣйскови въ загалному ополченю земскому. Въ наданяхъ на давному правѣ февдальному, коли воно ще вкладало и иншїи тягарѣ, належнїи спершу вѣдъ мешканцѣвъ земскихъ якого повѣту, та при ерекціяхъ осель на правѣ магдебурскому есть бѣльше рѣжнородности що до скѣлькости и роду достарчуваного жовнѣря, або запасѣвъ воинныхъ. Обшаръ наданѣи землѣ або такожъ сполученїи зъ еи посѣданемъ бѣльшїи або меншїи користи були тутъ мѣрою. Такъ Сѣниньскїи надѣленїи мѣстомъ Олеськомъ вразѣ съ повѣтомъ р. 1432 були повиннїи на кожде загалне ополчене ставити 4 ратникѣвъ зъ списою и 4 лучникѣвъ. Васько Таптукевичъ дѣставши вѣдъ короля Владислава Ягайла просторїи дѣбра въ рѣжныхъ повѣтахъ р. 1416, повиненъ бувъ достарчати 6 лучникѣвъ кѣнныхъ и 6 ратникѣвъ до загалного ополченя Рускихъ Земель Дякъ Сїенко зъ наданѣи землѣ и монастыря Созаня мавъ служити зъ двома лучниками р. 1396, а дякъ Лиенъ вразѣ зъ братами зъ села Голыня, наданѣи р. 1491. Два браты, надѣленїи Ягайломъ р. 1395 Крушельницею въ Тустаньскому повѣтѣ, повиннїи були служити съ трема стрѣльцями. Надѣленїи досмертно волостю Яблонова, повиненъ бувъ самъ и его наслѣдники, служити зъ ратищемъ та двома лучниками поки сеи волости не выкупить король або его заступники. Вѣйты

въ дѣбрахъ частныхъ служили въ загальному ополченю за своихъ дѣдичѣвъ або разомъ зъ ними. Мѣсто Ярославъ достарчувало воза о чотырѣхъ коняхъ зъ вѣзникомъ, добре наладованого живностю. Не маємо доволѣ грамотъ въ цѣлѣй ихъ основѣ и въ повному змѣстѣ, тому й не можемо ближе означити загальнои нормы въ тому взглядѣ для мѣстъ або осель на вѣльнѣйшому правѣ. Маємо прикладъ, що жида Волчка зъ наданемъ ему вѣйтѣвства въ оселѣ Вербѣжѣ, що вѣнъ на ново поселивъ, вызволено вѣдѣ доставы самострѣлу або машины военной та особистои службы вѣйсковои. За те вѣнъ бувъ повиненъ достарчити доброго коня въ цѣнѣ 3 кѣпъ срѣбныхъ грошѣвъ на кожде загальне ополчене. Въ иншому случаю дѣдичъ разомъ зъ вѣйтомъ поносять тягарѣ военнѣ на выправу самострѣлу и военного воза зъ запрягомъ та припасѣвъ военныхъ, а осадники були повиннѣ достарчити дѣдичеви и вѣйтови „вырядъ“, се бѣ то датокъ для военного походу.

VI.

Польскѣй королѣ, або за ихъ приводомъ магнаты засновували мѣста и означували границѣ, по за котрыми заказували крамарювати всякими товарами. Тому-то сумѣжнѣ села мусили вѣ мѣстѣ купувати предметы, потрѣбнѣ до господарства та особистого ужитку. Тутъ скуплялися и ремесла, отже ремѣсники осѣдають тѣлько по селахъ на вѣльнѣйшому правѣ. При надаваню права магдебурского признавано въ певно означеныхъ границяхъ яко выключне право громады мѣскои, робити солодъ и варити напитки та ставити коршмы. Такожъ и Львѣвъ, сей головный гѣродъ Земель Рускихъ, вѣнованный Казимиромъ В. р. 1356 и Владиславомъ Опольскимъ р. 1372 сумѣжною землею, здовжѣ рѣвки Полтвы, вымѣреною на франконьскѣй ланы, мавъ докладно означенѣй границѣ. У Львѣвъ жили вѣльнѣй мѣщане и передмѣщане, свои и гостѣ, христѣяне, Жиды и музулмане, Русины, Поляки и Нѣмцѣ, католики и православнѣй. Подѣ выеокимъ замкомъ, здається недалеко коестела св. Яна, вѣдѣ ненамятныхъ часѣвъ сидѣли Русины, Вѣрмене та Жиды. Иншѣй мѣста двигался промысломъ та крамарствомъ, скупляючи его съ цѣлою околнцѣ въ своихъ тѣсныхъ грани-

цяхъ. Такъ само и Львовъ двигався коштомъ своихъ передмѣщанъ, поселеныхъ вѣдъ вѣковъ на грунтахъ замковыхъ пѣдъ пѣсковою горою, коштомъ цѣлои околлицѣ, положенои поза обсягомъ того гѣрода, на останку, и то далеко въ бѣльшихъ розмѣрахъ, коштомъ усѣхъ мѣсть, положеныхъ у Рускихъ Земляхъ. На пѣдставѣ давнихъ привилеѣвъ королѣвъ Казимира, Людвика и Ядвига, мусили купцѣ всѣ товары зѣ якихъ будь сусѣдныхъ краѣвъ або околлицѣ Земель Рускихъ дорогами докладно означеными спроваджувати напередѣ до Львова и тутѣ складати. По иншихъ мѣстахъ въ Земляхъ Рускихъ мали бути товары провадженѣ гостинцями докладно означеными та выставленѣ пѣдчасъ перевозу черезъ дотычне мѣсто тамошнимъ мѣщанамъ для свободного покупу. Такъ само и товары згромадженѣ до Львоваставляли тамъ за для свободного покупу черезъ певный означеный часъ (звычайно чотырнацять днѣвъ). Позѣстальный засѣбъ вѣльно було вывозити до вѣльно въ усякѣ стороны не скорше, якъ пѣсля означеного речинця. Наслѣдкомъ того основного закону, що тыкався властиво тѣлько Львова, а въ дѣйности уладжувавъ усякѣй оборотъ внутрѣшнѣго и заграничного купецтва Земель Рускихъ, та скуплявъ увесь рухъ оборотовый заграничныхъ и краевыхъ товарѣвъ у Львовѣ, сей гѣродъ вѣнѣсся у тѣй добѣ до великои матерѣальной, промыслової, а посередно и умыслової потуги. Львовъ бувъ у купецкихъ звязкахъ зѣ далекими землями сходу и заходу, мавъ черезъ Волощину, пѣдвластну Коронѣ польскѣй, вѣдкрыту дорѣгу на схѣдъ и до Чорного моря, користавъ сѣ привилеѣвъ, що выеднали королѣ Польскѣй у Турецкихъ султанѣвъ для всѣхъ мешканцѣвъ и Земель давной Рѣчи посполитой, на останку выеднавъ собѣ вѣдъ Волоскихъ вовводѣвъ мытовѣй вѣльности и пѣльги та призвѣлъ утримувати въ Сучавѣ велику купецку госпѣду и т. и. Тымъ способомъ загорнувъ Львовъ черезъ своихъ промысловыхъ та поворотливыхъ чужоземцѣвъ, имѣнно Нѣмцѣвъ та Вѣрменъ, все купецтво и бувъ посередникомъ въ перевозѣ товарѣвъ на великѣй розмѣры зѣ далекныхъ сторѣнъ сходу до вѣддаленыхъ мѣсть заходу. •

Зѣ Львова спроваджували до Волощины задля продажи гуртовнои выробы промысловцѣвъ нѣмецкихъ: косы, ножѣ, плуги, поясы, сукно, полотно, а зѣ Волощины провадили до Львова худѣбу, конѣ, вѣвцѣ, вивѣрки, шкѣбры, зѣ Семиграду

черезъ Волощину топлене сръбло, вѣскъ, куны. У Волощинѣ набували такъ званый товаръ татарекій: перецъ, кадило, цитрины, мальмазію, шовковій матеріи, окрасы шкбрній для коней, ковры, — до Браилы ѣздили по рыбы. Торги волами и худобою, що вели купцѣ львовскій, простягалися и поза границѣ Волощины въ дальшій краѣ Сходу. Тамтуда наибльшь здається Вѣрмене, набувши худобу на Волощинѣ, вели єѣ, а такожъ спроваджували єѣ до Львова. Мыто оплачувалося въ головныхъ мѣстахъ купецкихъ въ Сучавѣ, Серетѣ, Чернівцяхъ, Рыбнику и т. и. при вывозѣ и привозѣ товарѣвъ промысловыхъ, якъ и сырыхъ плодѣвъ. Згадують наибльшь про нѣмецкій та вѣрменскій возы, се бѣ то Вѣрменѣ и Нѣмцѣвъ, що привозили товары до Волощины. Вино спроваджувано впростѣ зъ Угорѣ просмыками карпатскими, н. пр. до Сянока, Коломыѣ. Зъ найважнѣйшихъ плодѣвъ краевыхъ перевозили сѣль, пашню, начине. И сї товары екладали, окрѣмъ екладѣвъ н. пр. для соли въ Городку и Белзѣ, наибльшь у Львовѣ, и зъ вѣдси вывозили ихъ за границу. Здається, що се не снняло мѣжь сусѣдними мѣстами купецтва, тѣлько мѣстамъ, положенымъ на схѣдъ вѣдъ Львова не було вѣльно безпосередно крамарювати зъ мѣстами на заходѣ вѣдъ Львова, навѣтъ пѣдчасъ ярмаркѣвъ.

Здається, що королѣ Польскій вже рано давали пѣльги декуда въ користь поодинокихъ мѣстѣ. Такъ н. пр. мѣсту Сянокови та Кросну було вѣльно безпосередно черезъ Змигородѣ и Кракѣвъ провадити товары до Шлѣска и Мазовіи. Тутъ бо въ Сяноцѣ скупилося купецтво Пѣдгѣбря такъ, якъ въ Коломыѣ купецтво Покутя*). Купцѣ съ Коропця, Коломыѣ, Снятина провадили сѣль и иншій товары на Пѣдѣле черезъ Коломыю.

Своими вѣдносинами и поселенями купцѣвъ зъ далекихъ сторѣнѣ, Львѣвъ бувъ посередникомъ купецтва мѣжь Сходомъ а Заходомъ и на тому звязку головно операвъ свѣй матеріальній бытѣ. Тому бачнымъ окомъ слѣдивъ Львѣвъ за всякими зворушеннями, що именно въ ту добу вѣдбувалися на Сходѣ и могли захитати єго купецкій вѣдносины. На вѣдгомѣнѣ завоєваня Цар-

*) По кутемъ у ширшому значѣню звали цѣлый простѣръ на полудни Днѣстра ажъ по Карпаты, — а въ тѣснѣйшому кутѣ мѣжь Черемошемъ а Прутомъ. Пѣдѣлемъ зветься весь простѣръ землѣ на схѣдѣ рѣки Стрыпы положений. Пѣдгѣремъ зветься часть Галичины на заходѣ Покутя, що операеться о горы Карпаты.

городу р. 1453 и города Кафы Турками р. 1475 скрѣпляе Львѣвъ свои твердинѣ, буде новѣ башты, або розширюе давнѣйше збудованѣ. То жъ и не диво, що при сѣй бережливости та бачности своихъ мешканцѣвъ, при дбалости громадскихъ мѣскихъ урядѣвъ, именно такъ званыхъ консулѣвъ, людей розумныхъ, наибѣльш Нѣмцѣвъ, рознеслася далеко и широко въ краю и поза границѣ слава пробогачства и чесноту мѣщанъ того города, про безпечность и певнѣсть, якои уживали особы и майно въ добре укрѣпленому городѣ при солідарности мешканцѣвъ. Тому-то мешканцѣ Царгорода пѣсля упадку того мѣста въ руки Туркѣвъ глядѣли тутъ захисту та за даною порукою тутъ лишалися. Тому купцѣ зъ сихъ двохъ краѣвъ, Бесарабиѣ та Волоцины, задля дорѣгъ конечныхъ орієнтальному купецтву, поселяються у Львовѣ та будуть на мѣскѣй територіи свои господы. Тому-то за частыхъ нападѣвъ татарскихъ багато народу сельсого гурмою збѣгалося до Львова, шукаючи тутъ захисту. Мабуть Львѣвъ дававъ имъ красцу поруку безпечного захисту, якъ иншѣ мѣста краѣви або замки, куда пѣдчасъ нападѣвъ Татаръ утѣкала наибѣльше шляхта, або такожъ въ луги, лѣсы, печеры, куда селяне звычайно втѣкали передъ надходячимъ ворогомъ.

Може наслѣдкомъ сихъ купецкихъ звязкѣвъ та заможности Львѣвъ прирѣвнювали тодѣ до буйнои оазы середъ степу, такъ бувъ двигнувся понадъ иншѣ мѣста въ краю та понадъ оселѣ въ загалѣ, бо скуплявъ у себе весь оборотъ грошевий. Такъ и въ стратегічному взглядѣ рѣвнявся найсильнѣйшимъ, нездобутымъ твердинямъ Европейскимъ; бо коли пѣдчасъ нападѣвъ безлѣку ворогѣвъ, Волохѣвъ, Татаръ и Туркѣвъ на край р. 1498, згорѣли майже всѣ мѣста и мѣсточка Рускихъ Земель, самъ Львѣвъ вѣдперъ усякѣ напоры ворогѣвъ такъ, що вони, вѣдступивши вѣдъ мѣста попѣдпалювали передмѣстя и такъ заспокоили свѣй гнѣвъ и дике чутѣ пѣмсты ще хижѣйшимъ способомъ у сумѣжнѣй околицѣ.

Черезъ надане дѣбръ земскихъ зъ властею та судѣвництвомъ утворилися два станы — кметя залежного и свободного, що користиувався всякими правами обывательскими шляхтича. Наданемъ пр аза тевтоньского або волоского оселямъ, злагоджено вѣдносны мѣжъ пѣдданнымъ а паномъ, однако жъ про те зновъ земля и власть перейшла на вѣйтѣвъ и особы моральнѣй.

Настае памятна зъявище въ исторіи краевѣй. Вѣльный станъ шляхты, надѣлений землею и властею, мало що залежный вѣдъ короля, розпадається тымъ самымъ и роздробляється ажъ на одиниць. Сей станъ не може середь себе найти пѣдпоры и звязи, скупляється около Львова, заключае съ тымъ городомъ примире, глядитъ и находить тутъ безпечнѣсть особы и майна, а то переважно передь елементами деструкційными, що вытворилися въ краю середь шляхты. Товары краевѣй и заграничній перевозено битыми шляхами краевыми. Выбрано мыта королѣвскій, практикованій ще за Казимира В. Якъ выключна власть и судѣвництво надъ кметемъ, такъ и вызволене купецтва вѣдъ усякихъ мытъ несправедливыхъ, новыхъ, безъ правной пѣдставы, належало до основныхъ свободѣ, якими король Казимиръ IV. р. 1456 обдаривъ Рускій Землѣ за оказану вѣрнѣсть и послухъ. Такожъ заказъ перевозу товарѣвъ дорогами правомъ не приписаными помѣщено мѣжъ законами основными. Хто бокувавъ вѣдъ приписаныхъ дорѣгъ, що вели звычайно черезъ мѣста, тративъ за кару товары. Съ часомъ вызволено вѣдъ королѣвскихъ мытъ и всѣ перевозеній плоды домашній шляхты, поселенои на селѣ, н. пр. збѣже.

Мѣсто Львѣвъ, вызволене вѣдъ усякого околичного несправедливого мыта, заведеного по смерти Казимира В., умѣло користати съ побыту своихъ монархѣвъ на Руси и зыскувало оденъ привилей за другимъ, що вызволявъ вѣдъ мытъ краевыхъ и вѣдъ усякихъ перепонъ, якій спинали купецтво.

Монеты, якими купчили, були всѣлякѣй. Згадується про рублѣ, се бѣ то сръбло крайне пѣсля певной ваги безъ монетного штемпля — зъ дрѣбною монетою грошѣвъ (здається рускихъ), и тыми то грѣшми плачено мыто за товары въ Сучавѣ, Серетѣ и Чернѣвцяхъ. Въ краю вымѣрювано вѣдсѣтки съ чиншѣвъ и каръ засудженыхъ на денары, а те означуе або грѣшь широкий праскѣй, або такожъ малу дрѣбну одиночну монету. Окромъ того згадується про шелюги, грошники та гривны рускѣ *).

*) Меншою дрѣбною монетою були „obuli“, здається та сама, що „solidi“ сръбнѣй дрѣбнѣй гроши, а може и мѣдяній, битѣй въ львѣвскѣй монетарнѣ. Пять оболѣвъ мали меншу вартѣсть якъ оденъ широкий грѣшь. Въ привилею Жигмонта I., даному мѣсту Львову, згадується про денары. На оденъ грѣшь шло 18 денарѣвъ.

Доси не маємо показовъ окремої рускої монети бити за Рускихъ князѣвъ, а споминака про рускія гривны и грошики доказує тѣлько, що гроши, уживані ще довго за Ягайловичѣвъ числено на руску стопу. Були то гроши: чеські, польскі и рускі або подѣльскі, биті у Львовѣ за Польскихъ королѣвъ за часѣвъ Казимира В. ажъ до року передъ смертю Владислава Ягайла, до конституціи въ Ђдльнѣ.

Грошъ праскї широкий — грошъ рускї або львѣвскї, такожь подѣльскими грошами звані и грошики польскї або такъ звані квартинки, що йшло ихъ чотыри на скоецъ або на два великї грошъ, значили и рѣвняли взаимно на стопу польску, руску або ческу. Пѣсля стопы ческой числено грошъ на копы (sexagīnae по 60, пѣзнѣйше по 70 штукъ); пѣсля стопы польской числено 48 широкихъ грошѣвъ на одну гривну. Руска монета, се бѣ то гроши биті на Руси за Польскихъ королѣвъ вѣдъ Казимира В. до Владислава Ягайла включно, була бита зъ лучшого сѣбѣла, тому-то була цѣннѣйша, якъ грошъ праскї були цѣннѣйші вѣдъ грошѣвъ польскихъ. Тому-то при купнѣ и продажи гроши одного роду рѣвняли додаванемъ або вѣдниманемъ грошемъ иншого роду, и такъ сироваджували до загальної ваги. Сею загальною вагою була гривна, се бѣ то фунтъ, що складався зъ 32 лутѣвъ. Гривна руска мала въ собѣ пѣсля новгородской мѣры 96 частей золотникѣвъ. Окрѣмъ пѣвгрошиковѣ рускихъ въ обѣгу були мѣдяні гроши дробні, выключно Рускимъ Землямъ властиві и вразѣ съ пѣвгрошами въ львѣвскѣй монетарнѣ биті. Выимково згадують такожь про золотї гроши угорскї, фльборенами звані.

Продажъ земского майна вѣдбувалася монетою на Руси звичайною, пѣзнѣйше обчисленою на польску стопу, се бѣ то по 48 грошѣвъ на гривну. Въ р. 1386 продано село Зарудцѣ и дворище Продримѣхи за 70 копѣ грошѣвъ монеты звичайной на Руси. Въ р. 1410 продано Черепинѣ за 100 гривенѣ монеты польской. Въ р. 1488 продано село Оженско за 179 гривенѣ польской монеты. Королѣ обтяжували поодинокї села звичайно по 100 гривенѣ польской монеты; такъ обтяжено Яблонѣвъ и Пѣдгайцѣ р. 1416 за Владислава Ягайла, такъ Золочѣвъ, Кагуѣвъ р. 1443, за Владислава Варненского.

Маємо прикладъ переносинѣ довжной сумы зъ одного села на друге та обдовженя въ той способѣ села Яблонова 250

гривнами монеты польскои. Окрѣмъ монеты уважано яко майно оборотове конѣ; такъ и. пр. Домініканы продають р. 1476 пять дворищъ въ Мервицяхъ за 70 гривенъ польскихъ и 30 штукъ стадинны. За Ягайла окрѣмъ коней и лошаць творили ще й ерѣбнїи хресты майно, якимъ вырѣвнювали подѣль земскихъ дѣбръ мѣжъ членѣвъ родины.

Сѣножати и поля мѣрили на утренѣ (jugera) пѣсля мѣрѣ высѣву, такожь на нѣмецкїи ланы, збѣже на мѣрки (truncus) або чвертки,—здається, що три чвертки рѣвнялися мѣрѣ (truncus). Милѣ були однаковїи якъ теперѣшнїи польскїи.

Фізіономїя краю, въ прикладѣ до теперѣшнѣи, була въ багато речахъ вѣдмѣною. Тамъ, де нынѣ мѣсто Тернопѣль, були ще пустїи поля Сопильче, на мѣсци мѣста Станиславова було село Заболоте, Золочѣвъ, Жовква и Бережаны були ще селами, на Подѣлю не було ще мѣста Чорткова и Залѣщикъ. Усѣ майже бѣльшїи мѣста схѣднои Галичины Польскїи королѣ обняли пѣсля Рускихъ князѣвъ, надаючи имъ право магдебурске. Зъ мѣстъ на Рускѣи Землѣ, занятыхъ Казимиромъ В., загинуло безъ слѣду тѣлько мѣсто Тустанъ. За те повстали иншїи новїи мѣста.

Гѣроды, занятїи Казимиромъ В., дѣстали право магдебурске въ сто пятьдесяти рокахъ до кѣнця пятнадцатои ст.: окрѣмъ Львова, Черемышль, Сянокъ, Галичь, — а на Подѣлю окрѣмъ Каменця, Червоногородъ, Теробовля,—въ Землѣ Белзкѣи, Белзъ та Бускъ. Польскїи королѣ застали на Руси багато городѣвъ, хочъ нема выразнои споминки, коли ихъ заняли, ажъ при надѣленю ихъ правомъ магдебурскимъ. Осъ тїи мѣста: Коломыя, Стрый, Дрогобычь, Самбѣръ, Ряшѣвъ, Жидачѣвъ, Щирецъ, Бѣбрка и т. и.

Нынѣшнїи малозначнїи мѣсточка, якъ Щирецъ, Коропенець, Жидачѣвъ були побѣчь Городка и т. и. славными повѣтовыми гѣродами. Багато було такожь вже въ той часъ иншихъ гѣродѣвъ, хочъ про надане права магдебурского и до сего часу не знайшлося письменныхъ слѣдѣвъ, и. пр. Вишня, Мостиска, Мартинѣвъ, Рогатинъ, Ярославъ, Пѣдгайцѣ, Язловець, Любачѣвъ, занятїи вже Казимиромъ В. и т. и. Въ сто пятьдесяти лѣтахъ вѣдъ Казимира В. повстали новїи гѣроды: Новый Самбѣръ, заложенный Спыткомъ зъ Мельштына, Дунаѣвъ належнїи до арцибїскупна Львѣвского, Березѣвъ до бїскупна Черемыского лат. обр.,

Глиняны, Комарно, Сокаль, Ходорбѣвъ, Букачѣвцѣ, Нижанковичѣ (Краснополе), Рава въ Землѣ Белзкѣй и т. и.

Декуда въ краю, звычайно въ затишныхъ закуткахъ, мѣжь лѣсами збудовані та укрѣплені монастырѣ Василянѣ були мѣсяцами центральными для народу сельскаго, що громадился на празничне богослужене, яке вѣдправляли вѣ честь Спасителя, Маріи и Святыхъ, при обходѣ храму, (се бѣ то вѣдпусту) вѣ монастырскѣй церквѣ. При нагодѣ такого збору сельской людности на храмы до славныхъ монастырѣвъ, мѣняли плоды сырї та выробы промысловї пѣсля потреби для обоубольной выгоды. Монастырѣ були токожь центральными точками релігійного и духового житя сельской людности. Вѣ нихъ учили читати святї книги, а молодѣжь виховувалася вѣ аскетичному дусѣ.

Мѣсто Глиняны лежить чотыри милѣ вѣдѣ Львова, супроти монастыря Унева. Такъ означуе положене города Глиняны, одна зъ грамотъ тогочасной doby. Вѣ той часѣ Глиняны були вже звѣстнымъ городомъ, що мѣстивъ у собѣ палату або замокъ королѣвскїй, а побѣчь админістратора лат. приходства токожь королѣвского капеляна. Мабуть окрѣмъ Львова та монастыря Унева вѣ тѣй околицѣ не було иншого славнѣйшого мѣсця. При рѣшеню суперечки мѣжь владикою Перемыскимъ Илією а селянами зъ Стрѣлковецѣ, що вдиралися вѣ землю св. Спаса — зѣвздытъ на мѣсцѣ 1422 староста Перемыскїй, владика, земляне присягли и старцѣ зъ Самбора та Лаврова, крылошане зъ Самбора и намѣстникъ або игумень монастыря Лаврова. Мабуть були се знаменитости цѣлон сеи части Самбѣрского повѣту, а монастырѣ Лаврѣвскїй побѣчь Самбора бувъ найславнѣйшимъ мѣсцемъ сеи околицѣ.

Владика Перемыскїй уживавъ землѣ приналежной до монастыря Спаса, се бѣ то Спасителя за Старымъ Самборомъ, що тягнется здовжь Днѣстра по село Топольничаны. На захѣдѣ вѣдѣ монастыря Спаса лежить монастырѣ Лаврова, зѣ вѣдки покликали старцѣвъ вразѣ зѣ старцями Старого Самбора яко свѣдкѣвъ, що бѣ поперли справедливї домаганя Перемыского владики. Уже пѣдчасѣ той розправы часто згадувано про монастырѣ надѣ рѣкою Созанѣ повыше нового Самбора, вразѣ зѣ землею на тѣй рѣцѣ вѣдѣ ви жерель до устя, пѣдѣ зарядомъ можлиого пана Самбѣрского Спытка зѣ Мельштына.

Пѣдчасъ той розправы згадано такожь про дѣбра до монастыря Унева приналежнѣи и про монастырь Крылосъ коло Галича. Посѣлости земскѣи Крылоса нынѣ творять часть дѣбрѣи столовыхъ митрополѣи Руского. На Покутю побѣчь Долины бувъ уже тодѣи монастырь Спаса, коли село тымъ именемъ назване було вже Казимиромъ IV. переказане приходству лат. обр. въ Долинѣи. Въ р. 1424 въ Снятиньскому окрузѣи пѣдъ Косовомъ естъ монастырь надѣи рѣкою Рыбницею.

У Львовѣи и по иншихъ мѣстахъ, де поселилися можнѣи родини польскѣи, повставали кляшторы лат. обр., такъ н. пр. въ Самборѣи, въ Переворску, у Львовѣи*), де вже р. 1400 бувъ такожь фундованый шпиталь св. Духа. Его управитель займае важне становище мѣжь духовенствомъ лат., а побожнѣи и свѣтскѣи духовнѣи спѣшати щедрыми даровизнами обезпечити бытъ институциѣи, заложенои за для пѣльги людского терпѣния.

VII.

Наслѣдкомъ институциѣи и правъ, якѣи Землѣ Рускѣи набули вѣдъ часу конституциѣи въ Бѣдлнѣи, обыватель, се бѣ то переважно поселеный шляхтичь, пѣдносивъ свѣи голосъ на соймахъ провинциальныхъ въ Корчинѣи та на вѣчахъ земскихъ, выказувавъ потреби краю и домагався ихъ поладженя. Черезъ те наберавъ самъ почутя вѣвободы та горожаньской гѣдности. Шляхтичь уживавъ усѣхъ правъ суспѣльныхъ та политичныхъ, мавъ майже необмежену власть надѣи кметемъ; отже вѣи мѣгъ вѣддатися выключно житю прилюдному на зѣвздахъ генеральныхъ та краевыхъ вѣчахъ, а коли матеряльный бытъ его бувъ зовсѣмъ забезпеченый, мѣгъ безъ перепоны сповнѣати повинности вѣйсковѣи.

---

*) Зубрицкѣи въ Хронѣи м. Львова каже, шо не 1460, якъ подае Зиморовичъ, але 1465 заложеныи костель деревлянный, кляшторъ и каплиця Бернадинѣи у Львовѣи. Доминиканѣи спровадила до Львова ще за кн. Льва I. въ другѣи половинѣи XIII. ст. его жѣнка Констанция, дочка короля Угорского. Ихъ кляшторъ и костель стоять на мѣсти, де пѣсля рукописи суфрагана лат. архибискупа Пиравского у Львовѣи стоять двѣи дѣбрѣи (папата) Рускихъ князѣвъ а бѣля него монастырь оо. Васильяи св. Ивана.

Наслѣдкомъ наданъ та привилеѣвъ, подѣлу, продажи, дѣдицтва и въ загалѣ аліенаціи земского майна, земля переходила зъ рукъ до рукъ и набрала бѣльшой ваги. Тому мусило пѣднестися рѣльництво.

Поселене мѣсть и сѣлъ на правѣ тевтоньскому та протеговане мѣщаньского элементу королями пѣдмагало промышель и купецтво. Мѣста Рускихъ Земель, стояли въ тѣсному звязку зъ мѣстами иншихъ Земель Рѣчи посполитои и вѣдбували зѣвѣзды, звычайно въ Ланьцутѣ, де нараджувалися надѣ справами сѣбѣльными, та порозумѣвалися зглядомъ напряду, въ якому имъ поступати належало въ будущинѣ. Тымъ-то розвивався и скрѣплявся духъ сѣбѣльности мѣщаньства, впливавъ користоно на кредитъ, оборотъ капіталѣвъ и публичне довѣре.

Вѣдрадне чутѣ будитьсѣ въ насъ, коли споглядаемо середь боротьбы, яка безнастанно вѣдбуваласѣ у нашому краю та зливада ѣго нивы струями лицарской крови, на дѣло реорганізаціи сусѣбѣльной, або слѣдимо за звязками та взаеминами сѣ чужими народами и державами на дорозѣ тихого историчного розвитку. Однако жъ сѣй розвитокъ реорганізаціиный, те ново розбуджене житѣ сусѣбѣльне, сѣй оборотъ элементѣвъ, сѣй звязки та взаемини зъ вѣддалеными краями, вѣдбуваються у схѣднѣй Галичинѣ у сѣй тутѣ зображенѣй добѣ не безъ боротьбы интересованыхъ сторѣнъ та не безъ обѣбѣльного угнѣту. Розслѣджуючи исторію рѣдного краю, мы повинѣ сѣбѣ подати такъ, якъ розвиваласѣ въ дѣйственности, та оповѣдати не тѣлько дѣла добрѣй або подиву гѣднѣй, але ѣ вѣдселонити умнѣй сторѣны.

Пишучи сѣю розправу, здыбали мы грамоты, що свѣдчать про унослѣдженѣ инѣвѣрцѣвъ та Русинѣвъ при нагодѣ ерекціи мѣсть, або при наданю свѣбѣдъ, правъ та матеріальныхъ користей поодинокимъ мѣстамъ. Се унослѣдженѣ зъ засады, або радше недопусканѣ до повныхъ правъ горожаньскихъ, даѣтьсѣ выяснити духомъ ѣтолеранціи, якѣй вѣвявъ тодѣ ще въ Европѣ, та впливомъ высшого духовеньства рим. кат. на правѣдавтово державне и на постановы короля вже черезъ те саме, що найвысшѣй достѣйники рим. кат. костела (н. пр. Збигнѣвъ Олесницкѣй), стояли просвѣтою понадѣ иншѣ станы. Духовеньство рим. кат. не тѣлько брало участь у вѣчахъ краевыхъ, соймахъ провинціальныхъ та державныхъ, але засѣдало ѣ въ радѣ короннѣй а безъ ѣи призову вже Казимиръ IV. не мѣгъ почати

нѣякого акту ббольшой ваги. Однако жь исторія мусить скартати пбдчинене Русинбвъ и въ загалѣ инбвърцѣвъ пбдѣ тѣ самѣи категорѣи при вымѣрѣ тягарѣвъ та цѣлковите зрбване ихъ що до тягарѣвъ мѣсцевыхъ, хочъ ихъ часто выключали вбдѣ правѣ и користей наданныхъ, — бо се супротивляеться почутю справедливости, врожденому каждому чоловѣкowi. Вирочѣмъ при набуваню землѣ, осягненю урядбвъ краевыхъ, переважно земскихъ, и загаломъ що до свободы особы та майна въ пятнайцятому вѣцѣ ще не ставили перепонѣ Русинамъ задля ихъ народности.

Мимо сеи рбвности вбльныхъ Русинбвъ, що до правѣ земскихъ, старосты и дѣдичѣ допускалися часто надужитя не тблько що до рускихъ духовныхъ, але и що до свѣтскихъ. Старосты доскулювали Русинамъ не тблько тымъ способомъ, що потягали ихъ справы, передѣ судѣ выточенѣ, пбдѣ права рускѣ, бо се вже могло бути хибою праводавства, але й тымъ, що не дбали про обезпечене ихъ посмертного майна, не увзглядняли, якъ належиться, ихъ судовыхъ свѣдоцтвѣ, вымагали вбдѣ Русинбвъ ббольшихъ оплатъ судовыхъ и т. и. *) Такъ само часто несправедливо поступали собѣ дѣдичѣ зъ духовными рускими, бо обтяжали ихъ поборами, присвоювали собѣ юрисдикцию надѣ ними, втягали ихъ дворища до своихъ дѣдичтвѣ, або такожь выперали зъ нихъ рускихъ духовныхъ.

Исторія картае безгладно такѣ довлбнѣи постушки, противѣи всякимъ правамъ, якъ ихъ часто картали королѣ Польскѣи и заказували.

Друга, ще загалнѣиша недостача въ реорганизацѣи краю була та, що кметъ на давному рускому або польскому правѣ осѣлый, до грунту привязанный, збстававъ у великбй особистбй залежности вбдѣ пана та поносивъ великбй тягарѣ. Сѣи вбдносины, зъ выимкою надуживаня, можна пояснити сѣ того становища, що фѣлантропѣичный поглядъ про рбвнбсть суспблну ще не

---

*) Епископъ Перемыскѣи Юаникѣи жалився передѣ королемъ Альбрехтомъ, именно: а) що старосты въ правованю латинникбвъ зъ Русинами вбдкидають свѣдоцтва Русинбвъ яко неважнѣи; б) що по смерти Русинбвъ ихъ майна не обезпечують якъ слѣдѣ; в) що Русинбвъ силують святкувати лат. свята. Король Альбрехтъ выслушавши просьбы епископа заказавъ усѣ тѣи надужитя а тблько що до святѣ лат. вызначивъ, якѣ лат. свята повиннѣи й Русины святкувати.

заволодѣвъ умами такъ, що бъ се сталося засадою загальною праводавства. Исторія съ похвалою высказуе се для тогочасного ряду Рѣчи посполитой, що зроблено и для волѣ простого чоловѣка численными поселенями на магдебурескому правѣ або волоскому.

Бачимо недостачи и хибы не тѣлько що до засадѣ въ праводавствѣ, але й въ самому выконаню заряду або въ адміністраціи. Дѣялося се просто проти конституціи Казимира IV., що въ одной особѣ були злучені найвышші краеві уряды, генерального старосты и воеводы. Дѣялося се такъ само проти той самой конституціи Казимира IV., що обѣймала цѣлу Рѣчу посполиту, отже Землѣ Рускі, злучені съ Короною, та проти засадничого закону, даного князѣвству Белзкому при перемѣнѣ того жъ на воеводство и прилученю до Короны, що обтяжувано або заставляно найвышші уряды краеві и сполучені зъ ними королѣвскі замки, землѣ та користи.

Такой поступокъ выходивъ усе на шкоду краю та спроважувавъ угнѣтъ. Може бути, що властвіть судѣвництва въ Рускихъ Земляхъ, пѣсля якои урядники земскі засѣдали въ генеральныхъ судахъ разомъ зъ городскими, походила съ полученя въ одной особѣ обохъ урядѣвъ старосты и воеводы. Староста въ Земляхъ Рѣчи посполитой президувавъ звичайно въ судахъ городскихъ а воевода въ земскихъ.

То жъ не диво, що задля злученя всякои судовои и политичнои власти въ одной особѣ, sprawy земскі выточувано передъ суды городскі, а городскі передъ земскі.

Коли не було докладно означенои компетенціи обохъ судѣвъ, земского и городского, то така процедура легко могла вести до заколоту въ судово-юридичному розумѣню, а на останку и до надуживаня у выконаню судѣвництва. Андрѣй Морачевскій, сей безсторонный исторіографъ польскій, наводитъ въ исторіи Речи посполитой Польскои нарѣканя загального ополченя р. 1454, „що паны радні, які засѣдають въ згромадженю праводавчому суть крѣмъ того старостами, се бѣ то урядниками, выконуючими и судовыми разомъ, та що суды земскі, котрі мають тѣлько розсуджувати про власнѣсть, ваймаються переступствами и навѣдворотъ“. И свѣтскі чинности римского костела показують уемні стороны въ тому суспѣльному розвитку. Бо хочъ костель римскій мѣгъ въ засадѣ набу-

вати добра земскі, выкуплювати зъ нихъ заставы, тільки за призволомъ королѣвскимъ, однако жъ лучалося, що побожній легаты дѣбрь земскихъ часомъ нарушували права близькихъ крєвныхъ, управнєныхъ до спадщини легованого майна.

Такожъ и звязъ мѣжь духовєнствомъ а Римомъ не все була выгѣдна для тогочаснои суспѣльности. На соймѣ въ Корчинѣ р. 1456 выразно мѣжь обявлєными краєвыми потребами пѣднесєно и се, що бы не потягали пѣдданныхъ державы передъ суды римскои куріи и заказали, бєнефіція костельнїи приймати вѣдъ заграничныхъ властей. Такожъ мусили бувати суперечки що до компетенціи судѣвъ надъ переступствами особѣ духовныхъ, коли ихъ ажъ постановою загального сойму въ Пѣтровка р. 1459 призначєно судамъ мѣшанымъ, зложєнымъ зъ двохъ урядникѣвъ свѣтскихъ и бѣскупа.

Оборотъ купецкїй на Руси мавъ побѣчь загальныхъ краєвыхъ користей и свои невыгоды. Чужозємцѣ, що мали найбільше у своихъ рукахъ промыслъ и купецтво, часто вызыскували, скарбы краю зъ шкодою публичныхъ доходѣвъ, якъ мы вже въ сѣй розправѣ выказали. Въ житїю людскому буває звычайно, що кождый дбає перше про себе, и кожда рука собѣ крива. Такъ и Львѣвъ, ся перла мѣсть на Руси, выкористувавъ выключно для себе сї найважнїйшїи взаємны купецкї Сходу зъ Заходомъ, звязокъ зъ нимъ мѣсть на Руси, а особливо сей привилей королевои Ядвиги зъ р. 1386 про выключный складъ усѣхъ товарѣвъ у Львовѣ. Коли гѣроды на Шокутю и Подблю для обоблєной лѣпшои выгоды бажали, беспосередно торгувати зъ мѣстами заходу бодай пѣдчасъ ярмаркѣвъ, Львѣвъ, покликавєся на сей привилей Ядвиги и супротивлявєся тымъ домаганямъ.

Король Казимиръ рѣшивъ сю суперечку пѣсля права львѣвского и загрозивъ конфіскаतोю або втратою купна переступство истнующихъ принципѣвъ. Тодѣ Львѣвъ зѣставъ и на будущину осередкомъ промыслу и купецтва зъ задержанємъ трудныхъ постановѣ для меншихъ мѣсть краю, що кривдили ихъ партикулярнїи интереса.

Хто жъ на останку не признасть, що загальне ополченє и цѣла система обороны краєвои, хочъ мала въ засадѣ найкрасшїи цѣли на оцѣ, не зѣйшла до найсумнїйшихъ и найнуж-

деннѣйшихъ результатѣвъ, що грозили руиною цѣлому горожанству кравому?

Въ добу тутъ описану, загального ополченя съ Подбля и Руси рѣдко уживали до далекихъ походѣвъ военныхъ. Пѣдчасъ вѣины пруской (1454—1462) приказавъ король вырушити всѣму рицарству съ цѣлой Польщи, а дома остати тѣлько шляхтѣ воеводства Львѣвского и Подѣльского задля захисту тыхъ Земель передъ Татарами. Въ другѣй половинѣ XV. столѣтя тѣлько два разы выступае цѣле загальне ополчене Земель Рускихъ за границу, и то до Волоцины въ лѣтахъ 1450 и 1497.

Въ походахъ проти Татаръ загальне ополчене показалося дуже повѣльнымъ. Звычайно Татаре вже спустошили край широко и далеко, коли на выслане корольвске вѣзване збералося лицарство, а поки збралося та вирушило въ поле, Татаре зъ невѣльниками швидко вже повертали.

Коли Турки вѣдъ Дунаю пѣдступили пѣдъ Каменецъ и Татаре наспѣвали въ порозумѣню зъ ними, въ р. 1475, загальне ополчене стало таборомъ пѣдъ Каменцемъ слѣдило за рухами неприятеля и неспокою та пустошило загороды власного краю. Коли р. 1498 Волохи, Турки и Татаре двѣчи перебѣгли безкарно мечемъ та огнемъ уеѣ околицѣ Руси, а Татаре мимо того ще разъ въ осени новымъ нападомъ вдерлися глибоко на Русь, збралося вправдѣ покликане королемъ лицарство въ Судомирщинѣ, однако жъ не зѣйшлося навѣтъ зъ неприятелемъ, котрый мѣжь тымъ уйшовъ. Збране лицарство кинулося тодѣ на села, дворы та хаты своихъ землякѣвъ, забрало й пустошило, та тѣлько тымъ рѣжнилося вѣдъ ворога, що невѣльникѣвъ не забрало въ неволю. А скѣлько жъ то разъ Татаре нападали на Русь а загальне ополчене навѣтъ не збралось?!

Тому-то станы збранѣй въ Корчинѣ вѣдмавляють ухвалу фертонѣвъ, поки не буде обезпечена оборона краямъ Рускимъ проти Татаръ. Тому-то пѣсля нападѣвъ Татаръ въ лѣтахъ 1450, 1457, 1469, 1474 жалѣ мешканцѣвъ на недбалство ряду корольвского та недостачу найвысшой и належной опѣки надъ Рускими краями, проявляються справедливымъ гнѣвомъ и грѣзбою, що собѣ выберуть иншого володаря, бо й теперѣшнѣй обставины позбавляють не тѣлько майна, але й всякой надѣѣ.

Цѣлу вину сего нещастя складали польскѣй мужѣ стану, якъ Збигнѣвъ Олесницкѣй и Длугошъ на короля и не щадили

терпкихъ слѣвъ. Вони дорѣкали его прихильностю до Литвы, замилованемъ въ ловахъ та байдужностю у выконуваню своихъ повинностей. Однако жь причиною сихъ краевыхъ нещастъ була не тѣлько сама повѣльнѣсть короля Казимира IV., котрый дѣйстно пыльно заходився тѣлько коло тыхъ справъ, що тыкалися лише интересѣвъ его династіи. Въ самѣй институціи загальнаго ополченя мусили лежати зароды его розстрою, коли вже въ сему вѣцѣ король Польскій мусили его заступати часто наемнымъ вѣйскомъ. На удержане наемнаго вѣйска ухвалювано и выбрано фертоны вѣдѣ усѣхъ станѣвъ безъ рѣжницѣ, а вже р. 1459 на соймѣ въ Пѣтрковѣ, въ признаню недостаи дотеперѣшнѣго загальнаго ополченя, розбирано пытане: що принесло бы для державы бѣльшій користи, чи служба вѣйскова и участь въ загальному ополченю пѣсля особы, чи вымѣрене пѣсля майна.

Однако жь и наемнй вѣйска не оплачувано якъ слѣдѣ и тому вони, часто самовѣльно, угнѣтали дѣбра костельнй и свѣтскй, нѣбы то за нагороду залеглон платы.

Переложивъ Осниъ Б.

сѣ польскаго выданя Львѣвскаго (1869 р.).

З м ъ с т ь.

	стор.
1. Доля Галицкои Руси, М. Смирнова	1—58
I. Галичъ пѣдъ рукою Рускихъ князѣвъ	1— 24
II. Галичъ пѣдъ рукою чужинцѣвъ	24— 40
III. Внутрѣшня исторія Галицкои Руси	40— 58
2. Галицкій князь Данило, М. Дашкевича	59—106
I. Реформа політичного устрою Руси за кн. Данила	59— 80
II. Культура Украины-Руси за кн. Данила	80— 89
III. Вороги самостѣйного розвитку Руси	89— 98
IV. Загальні замѣтки про историчне значѣне князюваня Данила Галицкого	98—100
V. Характеристика Данила	100—106
3. Оглядъ внутрѣшнихъ вѣдносинъ Гал. Руси, Дра Шараневича	100—106
I. и II. Найвысшій урядники и достойники Рускихъ Земель свѣтскы и духовнѣ. Воеводы, генеральнѣ старосты Рускѣ, воеводы и старосты Белзкѣ и Подѣльскѣ, старосты Львѣвскѣ, Галицкѣ, Перемыскѣ и Ся- пѣцкѣ, деякѣ архієпископы, епископы и канонѣки и иншѣ знатнѣ особы историчнѣ	107—116
III. Могучѣ родины рускѣ и польскѣ, поселенѣ на Руси, ихъ звязки подружнѣ и посвояченя, — князѣ Ольшанскѣ близкѣй свояки Софїи, подруги короля Владислава Ягайла и руска родина Лопатичѣвъ зѣ Осталовичѣ у вѣдносинахъ до церкви рускои або схѣднои, — вѣдно- синнѣ церкви рускои въ схѣднѣй Галичинѣ до церкви Рускои на Литвѣ	116—120
IV. Основнѣ законы и привилеѣ Рускихъ Земель, ихъ вѣдносиннѣ мѣжь собою и до державы яко части провинціи Малопольщи; автономія краєва, станы краєвѣ, дѣдичѣ и вѣльнѣй властники земскѣхъ дѣбрѣ а кметѣ, духовенство руске а польске, станѣ мѣщанскѣй и элементы въ нѣмъ свои и чужѣй, гѣрництво, млынарство, рыболовля, плекане товару	120—128

V. Оглядъ зверхнихъ подѣй и впливъ ихъ на змѣны вѣдносинъ що до посѣдана землѣ, загальнѣй, державнѣй и мѣсцевѣй причины сихъ змѣнъ, подѣлъ краю на землѣ и повѣты. Король Польскій зважають на давнѣй суспѣльнѣй вѣдносини; роздаване земель, стрѣча институцій польскихъ зъ рускими, перевага права польского надъ рускимъ, залежнѣсть краевыхъ станѣвъ вѣльныхъ съ часѣвъ Рускихъ князѣвъ, емиграція, першѣй почиъ козащини, управильнене вѣдносинъ земскихъ пѣсля права нѣмецкого и волоского, колонизація краю, ерекціи вѣйтѣвствъ и фундаціи римскихъ приходѣвъ и костелѣвъ, змѣна що до роздѣлу власти и судѣвництва, вѣдносини давнихъ мешканцѣвъ Земель Рускихъ до нового ладу, тягарѣ и повинности краевѣй, ихъ подѣлъ, данины а именно служба войскова... . 128—160

VI. Значѣне мѣстъ въ Земляхъ Рускихъ, ихъ взаємини зъ Львовомъ, значѣне Львова въ краю и за границею, оборотъ капіталѣвъ и звязки купецкѣй въ краю, съ краями сумѣжними и дальшими, зѣ Сходомъ и Заходомъ, мыто краеве и граничне, дороги, монеты, вартѣсть бѣльшихъ земскихъ дѣбръ; фѣзіономія краю въ прикладѣ съ теперѣшнѣю, гѣрорды и мѣста давнѣй и новѣй, давнѣй монастырѣ Василянъ и ново заснованѣй кляшторы латинскѣй . . . . . 160—168

VII. Критика деякихъ важнѣйшихъ институцій краевыхъ и суспѣльнѣйхъ вѣдносинъ . . . . . 168—174

Азбучный Показчикъ

именъ osobowychъ и географическихъ згаданныхъ въ V. томѣ
„Руской Историчной Библіотеки“.*)

А.

- Авары, гл. Обры.
Авдій, рускій рѣзъбарь, 85.
Австрія, князѣвство, 14. 48.
75. 87.
Адальбертъ (Войтъхъ) св.,
епископъ Праскій, 54.
Азія, 50. 51.
Альбертъ, Нѣмецъ, 146.
Альбрехтъ Янъ (Ольбрахтъ),
король Польскій, 170.
Альнпехъ Іоанъ, конзуль
Львбвскій, 49.
Англичане, 30.
Андронікъ-Комненъ, импе-
раторъ Грецк. XII. ст., 53.
Андрѣй, королевичъ Угорскій,
10. 12. 73. 88.
Анна, королевна Угорска, 74.
— дочка Тарла зъ Щекаре-
вичъ, 118.
Андрѣй Юріевичъ Боголюб-
скій, кн. Волод. Сузд., 7. 9.
- Андрѣй Юріевичъ, кн. Галицк.
Волод., 22. 23. 28. 29. 51.
— зъ Оповова, канонікъ По-
лоцкій, 117.
— зъ Олешина, каштелянъ
Судецкій, 115.
— съ Ходеча, біскупъ Каме-
нецкій, 116.
Андрѣево, с. надъ Вепромъ,
79.
Анонімъ (Янко съ Чарикова),
Гвѣзненскій архидіаконъ, лѣ-
тописецъ поль. XIV. ст., 25.
26. 30. 31. 35.
Антоній, митрополита Галицк.
XIV. ст., 54. 118. 129.
Антоновичъ, В. сучасный
историкъ укр.-русскій, 29.
Артемій, епископъ Галицкій,
46.
Артуръ(?) Auctus съ Панѣва,
староста Жидачѣвскій, 118.

*) Цифры означаютъ стороны тому; м. = мѣсто або мѣсточко; р. =
рѣка; с. = село; З. = Земля.

Б.

- Баймуръ, посолъ татарскій, 98.
 Бакота (Бакута), м. на Подблю, 42. 79.
 Барижка Мартинъ, вікарій краковскій, 30.
 Барсовъ, Н. П. географъ російскій, 77.
 Батый, ханъ Татарск., 13. 14. 50. 74. 78. 85. 93. 105.
 Беата Одровонжева, дѣдичка с. Гаѣ, 111.
 — зъ Опорова, 117.
 Белзь м., 23. 30. 32. 35. 60. 76. 162. 166.
 Белзка З., 31. 115. 120. 122. 131. 138. 166. 167. 171.
 Беля IV., король Угорскій, 74. 75. 87.
 Бенедиктъ, воевода Угорскій, 40. 41. 89.
 Бережань м., 166.
 Березбвъ, с. въ Самбѣрщинѣ, 166.
 Бересте, Берестъ м., 27—30. 52. 53. 61. 79. 82. 83. 92.
 Берестейска З., 31.
 Берладъ м., 64.
 Бесарабія, 1. 163.
 Бестужевъ-Рюминъ, ученый російскій, 89.
 Бесы, племя, 1.
 Бишовскій Добеславъ, воевода Белзкій, 115. 116.
 Бѣбрка м., 145. 166.
 Богданъ, господарь Молдавскій, 107.
 Богъ р., 79.
 Божентинъ, м. въ Польщѣ, 33.
 Божикѣвъ, с. на Подблю, 133.
 Болгаре Дунайскій, 6.
 Болгарія (Болгарщина), 80.
 Болеславъ I. Хоробрый, король Польскій, 4. 6. 82.
 — II. Смѣливый, король Польскій, 82.
 — V., кн. Польскій, 104.
 — Тройденовичъ, кн. Мазовецкій и Галицкій, 25. 26. 28. 29. 49. 55. 129.
 Болехѣвцѣ, мешканцѣ Б. З., 78.
 Бонякъ, ханъ Половчанскій, 7.
 Борсукѣвъ дѣль, пасмо въ Карпатахъ, 78.
 Бортники, с. въ Галичинѣ, 112. 118. 119.
 Борты, племя литовске, 92.
 Боснія, 1.
 Бохня м., 35.
 Браила, м. у Волощинѣ, 162.
 Брунъ, старѣйшина хрестоносцѣвъ, 61.
 Бряньскъ м., 27.
 Бугъ р., 2—4. 6. 61. 79. 128.
 Буда, м. въ Угорщинѣ, 34. 38. 135.
 Будивидъ, кн. Литовск., 20.
 Будикидъ, кн. Литовскій, 20.
 Бужане, 1.
 Бужскъ (Бускъ) м., 157. 166.
 Букачѣвцѣ, с. въ Рогатинск. пов., 167.
 Бурундай, воевода Татарскій, 14. 17. 85. 97. 99.

- Бусѣвно, мѣсцевѣсть незвѣ-
стнаго положеня, 92.
- Бучацкій Теодорикъ, воевода
Подѣльскій, 114. 117. 123.
- Яковъ, Михайловичъ, воев.
Подѣль., 115.
- Давидъ, 117.
- Михайло, 117.
- Бучачъ м., 112. 113.
- Быбло, с. коло Добромиля, 135.
- Быдгоща, Быдгоска З., 35.
- Бѣлавъ И. Д. сучасн. російск.
историкъ, 70.
- Бѣлгородъ, м. надъ Ирпеню,
27.
- м. при устю Днѣстра, 129.
- Бѣлобереже, м. въ Дубень-
скому повѣтъ, 77.
- м. въ Поддѣпряньщинѣ, 77.
- береги Луга, 77.
- В.**
- Вармы, племя литовске, 92.
- Варта, м. надъ р. Вартоку, 125.
- Варяги, 2.
- Васербродъ Мартинъ, 126.
- Василь, протопѣпъ, 119.
- кн. Пиньскій, 40.
- посоль кн. Давида Игоревича, 6.
- Василько Гавриловичъ, во-
вода Волянскій, 102.
- Романовичъ, кн. Володим.
Вол., 13. 15. 17—20. 43. 46.
71. 77. 80. 82. 86. 88. 92. 95.
97—99. 101.
- Ростиславовичъ, кн. Тере-
бовельскій, 6. 7.
- Васько Мошонка, 123.
- Вацлавъ, кн. Ратиборскій, 117.
- Величка м., 127.
- Вепрь, притока Вислы, 79.
- Вербѣжъ, с. въ Рудецк. пов.,
132. 157. 160.
- Верещинъ, м. въ Кременецк.
повѣтъ, 61. 79.
- Византия, гл. Царгородъ.
- Визьна въ З. Ятвягѣвъ, 104.
- Викинтъ, кн. Литов., 16.
- Викторинъ зъ Сѣны, дѣдичъ
Гологѣръ и Поморянъ, 118.
- Вильно м., 82.
- Висла р., 26. 33.
- Вислока, притока Вислы, 79.
128.
- Вислокъ, притока Сяну, 79.
128.
- Витебскъ м., 16.
- Витовтъ-Олександръ, в.
кн. Литовск., 39. 40. 50. 119.
125.
- Вишня, м. въ Черемыск. З.,
148. 166.
- Винрихъ де Кнiproде маги-
стеръ хрестоносцѣвъ, 30. 33.
- Винцентій зъ Шамотуль, ка-
штелянъ Межирѣцкій, 116. 117.
- Витень, кн. Литовск., 26.
- Владиславъ-Локетокъ, ко-
роль Польскій, 22. 23. 28. 36.
- Владиславъ-Ягайло, гл.
Ягайло.
- Владиславъ III. Варненскій,
король Поль., 107. 109. 112.
116. 118. 122. 135. 143. 165.
- король Ческ. и Угор., 111.
135.
- Возвягель, гл. Звягель.

- Возвѣгляне, гл. Звѣгляне.
 Воинъ, с. надъ Вепромъ, 79.
 Войтѣхъ съ Петровиць, 147.
 Войшелкъ, Войсьлько, сынъ
 Миндовга, 16—18. 20. 84. 88.
 Волга р., 13.
 Волковыйскъ, м. въ Грод-
 деньскѣй губ., 17. 20. 95.
 Володава, м. на Побужу, 79.
 83.
 Володаръ Ростиславовиць, кн.
 Перемыскій, 6. 7.
 Володимиръ, В. кн. Кіевскій,
 3. 4. 6. 53. 56. 87.
 — Васильковичъ, кн. Волод. В.,
 21. 22. 24. 27. 50. 51. 81.
 — Всеволодовичъ, Мономахъ-
 Василь, кн. Смол. Черниг.
 и в. кн. Кіев., 9. 101. 102.
 — Ольгердовичъ (Оленько-
 вичъ), кн. Кіев., 29.
 — Руриковичъ, кн. Кіевскій,
 60. 71. 75. 102.
 — Ярославовичъ, кн. Галицк.,
 9. 10. 41. 45. 46. 62. 68. 72. 73.
 Володимиръ, м. на Волинѣ,
 6. 10. 13. 21—23. 27—30. 32.
 33. 50—54. 56. 60. 61. 74. 77.
 78. 85. 88. 89. 97.
 — Клязьменскій м., 9.
 Володимирко Володаровиць,
 кн. Галицкій, 7. 8. 44. 62—64.
 Володимирско-Волянське
 князѣвство, Володимирска З.
 Волянъ, 3. 6. 9. 11. 12. 19.
 22. 24. 25. 27—31. 33. 35. 38.
 39. 51. 53. 60. 61. 70. 74. 78.
 80. 82—86. 91. 103. 105. 119.
 121. 128. 129. 137.
 Володимирцѣ (мешканцѣ Вол.
 Волянъ.), 51.
 Володиславъ, бояринъ Га-
 лицкій, 12. 42. 65. 73. 104.
 — Опольскій, кн. Польскій и
 володаръ Галичины, 34. 35.
 56. 129. 137. 155. 160.
 Волохи, 116. 126. 127. 163. 173.
 Волощина, 113. 126. 127. 161—
 163. 173.
 Волыняне, Велыняне, 1. 2. 6.
 Волчекъ, 148.
 Волчко, жидъ - капиталиста
 Львѣвскій, 125. 157. 160.
 Вонтрубка Окшиць Стани-
 славъ, воевода Белзкій, 112.
 — Янъ Стпелецкій, арцибі-
 скупъ Львѣв., 116.
 — Павло зъ Вротимовиць, при-
 ходникъ лат., 116.
 Вѣрмене, 49. 50. 125. 157.
 160—162.
 Ворута м., 16.
 Всеволодъ I. Ярославовиць,
 кн. Переясл. и Кіев., 6.
 — кн. Белзкій, 10.
 Выжняны, с. въ З. Львѣвскѣй,
 114. 133. 145. 147.
 Выспа, с. на р. Любшѣ, 132.
 Вѣдень м., 81.
 Вятичъ, 2.
 Вячеславъ I., король Ческій,
 14.

Г.

- Галачъ (Малый Галичь), м.
 надъ Дунаемъ, 81.
 Галичане, 15. 24. 41. 43. 46.
 56. 65. 68. 69. 82.

- Галичъ м., 1. 7. 9—13. 23—25. 31. 32. 38. 40—42. 45. 46. 49. 50. 53. 54. 56. 60—64. 67—73. 75. 78. 89. 96. 101. 104. 107. 116. 118. 146. 166. 168.
- Галь Мартинъ, лѣтописецъ польскій XII. ст., 4. 81.
- Ганель Вартоломей, 126.
- Гарность зъ Ляшокъ, 126.
- Гаѣ, с. коло Львова, 111.
- Гедыминъ, в. кн. Литовск., 26—30.
- Генрихъ Бородатый, кн. Шлескій, 55.
- Побожный, кн. Шлескій, 13.
- Генуа м., 125. 126.
- Глиняны, м. въ Галичинѣ, 109. 110. 117. 167.
- Глѣбъ Зеремѣвичъ, бояринъ Галицк., 73.
- Гнѣвошь зъ Далевецъ, староста З. Руской, 148.
- Гнѣвковска З., 35.
- Гологоры, м. въ Галичинѣ, 71. 117. 118.
- Гольдасть, 126.
- Голынь, с. надъ р. Чечвою, 141. 159.
- Гомеръ, поеть грецкій, 89.
- Горайскій, дѣдичъ Щебрешина, 135. 136.
- Городокъ, м. коло Львова, 39. 109. 126. 162. 166.
- м. на Побожу, 77.
- литовскій, м., 120.
- Городиско, с. въ Галичинѣ, 118.
- Горынь р., 21.
- Грабовець, м. мѣжъ Бугомъ а Вепромъ, 79.
- Греки, 2. 3. 8. 86.
- Греція, 53.
- Григорій Василевичъ, бояринъ Галицк., 42—45. 65. 71. 75.
- двѣрскій Галицкій, 46.
- IX., папа Римскій, 55.
- зъ Сянока, арцибіскупъ Львовскій, 112. 116. 123. 151. 158. 159.
- митрополита Кіев. и Галиц. XV. ст., 119. 120.
- Гротъ съ Тенетникъ, 126.
- Грубѣшѣвъ, м. на Побужу, 79.

Д.

- Давидъ Игоревичъ, кн. Волгод. Вол., 6. 7.
- Давмолдъ, кн. Литов., 18.
- Дальмація, 2. 38.
- Данило (Данко) Острожскій, бояринъ Галиц., 25.
- Мстиславовичъ, кн. Белзкій, 22. 24.
- Романовичъ, кн. Галицк., 10. 12—19. 21. 29. 42—50. 56. 59—61. 64. 66. 67. 69—80. 82—87. 89. 91—105.
- Даниловичъ, выдавецъ лѣтописця Литовск., 28. 81.
- Данилѣвъ, м. надъ Стрыпою, 84. 85.
- Дашкевичъ М., сучасный историкъ укр.-русскій, 59.
- Дашко (Детко), Перемыскій воевода, 25. 26.
- Деревляне, 2.

Дзюрдзя, воевода Волоскій, 136.

Дітріхъ Кромерѳовскій, Нѣмецъ, 147.

Длугошь, лѣтописецъ польскій XV. ст., 5. 19. 24. 25. 28. 30. 32. 34. 35. 55. 143. 174.

Днѣпро р., 77. 82. 143.

Днѣстеръ р., 2. 81. 82. 128. 129. 132. 133. 135. 167.

Добриньска З., 35.

Доброславъ, бояринъ Галицкій, 42—45. 47. 65. 75.

Добромиль м., 135.

Долина м., 168.

Дорогичинъ (Дрогичинъ) м., 47. 79. 85.

Дорота зъ Сѣвннскихъ, 118.

Дрогобычъ м., 126. 166.

Дулѣбы, 2.

Дунай р., 80. 81. 129.

Дунаѣвъ м., 159. 166.

Дунаецъ р., 79.

Дурба р., 18.

Дѣвонька, епископъ Перемыскій, 119.

Дяковаръ, м. въ Хорваціи, 38.

Е.

Европа, 13. 20. 51. 76. 82. 85. 89. 110. 169.

Евсевій Кесарійскій, хронографъ грец. 89.

Елисавета, мати короля Людовика, 33. 38. 39.

— Змигородска, дочка Т. Буцацкого, 117.

— дочка Миколая на Гологорахъ, 117.

Енесъ, м. въ Австріи, 81.

Ердивидъ, кн. Литов., 16.

Ердивилъ, кн. Жмудскій, 15.

Ернестъ зъ Сорокъ; 147.

Ж.

Жигмонтъ I., король Польскій, 124. 164.

Жигмонтъ, маркграфъ Бранденбургскій и цѣсарь Нѣмецк., 37. 39.

Жидатичъ, с. коло Львова, 147.

Жидачѣвъ м., 109. 118. 166.

Жидачѣвска З., 135.

Жидичинъ, с. на Волинѣ, 103.

Жиды, 49. 50. 125. 157. 160.

Житанъ, с. на Волинѣ, 97.

Житомиръ м., 27.

Жмудъ край, 18. 27. 94. 95.

Жмудъ, Жмудяки, 16. 27. 91. 93.

Жовква м., 166.

З.

Заболотѣ, с. (нынѣ Станиславѳвъ), 166.

Завихость м., 32. 83.

Завѣша, пѳдканцлеръ польскій, 36. 37.

Залѣщики м., 166.

Зарудцѣ, с. коло Львова, 165.

Зброжекъ Павло, воевода Белзкій, 116.

Звенигородъ, м. (теперь село) коло Львова, 44. 64. 84. 112.

Зволинъ, м. въ Угорщинѣ, 37.

Звягель (Возвягель) м., нынѣшн. Новгородъ Волинскій, 77. 83.

Звягляне, 78.

Зиморовичъ Ос. В., писменникъ польск. XVII. ст., 49. 50. 168.

Золочѣвъ м., 117. 165. 166.

Зубрицкій Денисъ, историкъ Галиц.-руск., 168.

И.

Иванъ XXII., папа Римскій, 22. — неббжь короля Угорск. Людовика, 36.

— сѣдельничій кн. Данила Романовича, 42.

Иванъ (Иванко) Ростиславовичъ (Берладникъ), кн. Звенигородскій, 7. 8. 63. 67.

Ивашко зѣ Львова, повѣрникъ королѣвск., 125.

Иворъ Молибожичъ, бояринъ Галицк., 42.

Игоръ Святославовичъ, кн. Новгород. Сѣв., 59.

Исидоръ, митрополита Рускій и кардиналъ, 119.

Изьяславъ Давидовичъ, кн. Черниг. и в. к. Кіев., 8. 45. 62—64.

— II. Метиславовичъ, в. кн. Кіев., 7. 8.

Илірія, 2.

Инокентій IV., папа Римскій, 55.

— VI., папа Римскій, 55.

Ираклій, императоръ Грец. VII. ст., 2.

Ирпень р., 27. 29.

Истожекъ, гл. Стожекъ.

Италіяне, 38. 125. 126.

І.

Іоаникій, епископъ Черемнскій, 170.

Іона I., митрополита Московск. XV. ст., 119.

Іорданъ, жидъ - капиталіста Львѣв., 125.

К.

Кагуѣвъ. с. въ Рудецк. пов., 165.

Кадлубокъ, лѣтописецъ польскій XII. ст., 10. 11. 15. 43.

Казимиръ I., король Поль., 5. — III. В., король Польскій, 23.

25. 26. 29. 30. 32—36. 38. 49. 52. 54. 55. 112—114. 128. 129. 132. 134—137. 141. 148. 154. 155. 160. 161. 164—166.

— IV. Ягайловичъ, король Поль. и в. кн. Литов., 107.

108. 111. 112. 115. 119—121. 125—129. 131. 136. 142—144.

148. 164. 168. 169. 171. 172. 174.

Калікстъ III., папа Римскій, 119.

Каліусъ, м. на Подѣлю, 79.

Калка р., 102.

Каменецъ Подѣльскій, 113. 114. 125. 126. 166.

Каменопѣль, с. коло Львова, 147.

Караймы-Жида, 50.

- Карамзинъ М., російск. историкъ XIX. ст., 23.
- Карло, король Угорскій, 34.
— IV. цѣсарь Нѣмецкій, 37.
- Карло, король Неаполитанскій, 38.
- Карпаты, (Угорскі горы), 1. 2. 78. 83. 105. 162.
- Карпіяне (Карпы), племя, 1. 2.
- Катерина, донька короля Угор. Людовика, 35. 36.
- Кафа, м. на Крымѣ, 163.
- Кейстуть Гедыминовичъ, кн. Берестейскій, 28. 32. 33. 39.
- Кердеевичъ Грицько, воевода Подѳля, 113. 114.
— Жигмонтъ, староста Теробовельскій, 114. 118.
— Янъ, староста Поморянскій, 114.
- Килія, м. на Дунаю, 129.
- Кириянъ, біографъ митроп. Петра и митрополита Кіевск. XIV. ст., 24. 53.
- Кіевъ м., 4. 5. 9. 12. 27—29. 60. 61. 76. 78. 80—83. 99. 101. 104. 105.
- Кіяне, Кіевляне, 47.
- Климѣя, бояринъ Галицк., 71.
- Кльоперъ Станиславъ, 126.
- Клюнкеръ, 126.
- Клюсь Янъ, 123. 147. 148.
- Кляйнъ Миколай зъ Бабчиць, 126.
- Кміта Янъ зъ Виснича, староста Перем., 126.
- Козаки, 144.
- Козельскъ м., 85.
- Козлѳвъ м., 130.
- Колодно, с. на Волинѣ, 130.
- Коло Янъ зъ Делева, пѳдкоморій Галиц., 117.
— м. у Великопольщѣ, 121.
- Колодѣженъ, м. на Волинѣ, 85.
- Коломыя м., 42. 79. 81. 113. 114. 126. 127. 133. 162. 166.
- Кольоманъ, король Угорскій, 12.
- Комарно, м. въ Галичинѣ, 112. 113. 167.
- Комѳвъ, м. въ З. Володимирскѳй, 61. 79.
- Кѳндратъ Семовитовичъ, кн. Мазовецк., 21. 86. 88.
- Конрадъ (Кунчъ) зъ Вратиславичъ, 126.
- Константинь Цорфірогенита, лѣтописецъ и императоръ Грец. X. ст., 2.
- Констанція, королѣвна Угор., жѣнка кн. Льва Галицк., 14. 87. 168.
- Копыстринь, с. на Подѳлю, 130.
- Коропець, с. въ Галичинѣ, 162. 166.
- Корчинъ, м. въ Малопольщѣ, 108. 113. 120. 121. 123. 125. 127. 168. 172. 173.
- Косѳвъ м., 168.
- Костомарѳвъ М., укр.-рускій историкъ, 70. 76.
- Котъ, Нѣмецъ, 145.
- Кошиць, м. въ Угорщинѣ, 36. 37.
- Кракѳвъ м., 21. 30. 33. 79. 109. 110. 130. 162.

- Кременецъ м., 31. 38. 85. 27—29. 31. 78. 84. 86—88.
 Криса зъ Боболинча Миколай, 99. 137. 168.
 староста Львѣв. и Перемыск., Левъ П. Юріевичъ, кн. Галиц.
 115. Волод., 22. 23.
 Кроація, 38. Лековня, с. на Волянѣ, 91.
 Кросно м., 162. Ленчиця, м. въ Польщѣ, 121.
 Крушельниця, с. въ Ту- Лешко Бѣлый, кн. Судомир-
 станьск. пов., 159. ской и Краковскій, 11. 12. 14.
 Крылось, с. коло Галича, 118. 15. 61. 82. 91.
 120. 168. Ливонія, 94.
 Крымъ (Таврія), 50. 81. 129. Лигниця, м. на Шлеску, 14.
 Крымъ Старый (Ески-Крымъ), Лопатинъ м., 38.
 50. Лопатка зъ Осталовичъ Ро-
 Кузьма, епископъ Галицк. XII. манъ, 118.
 ст., 53. — Сьнко, 118. 119.
 Кукольникн, с. коло Галича, — Митко, 118.
 145. — Андрѣй, 118.
 Кунтаръ зъ Букачовець, 126. Литва, край, 11. 14—20. 26—
 Кунатъ Товія зъ Семенѣвки, 31. 33. 34. 38—40. 75. 77. 79.
 126. 83. 90—96. 99. 100. 112. 119—
 — зъ Жидатичъ, 147. 122. 129. 130. 154. 174.
 Куремса, воевода Татарскій, Литвинѣвъ, с. на Подблю Гал.,
 84. 96. 97. 133. 147.
 Курляндія, 18. Литовцѣ (Литва, Литвины), 11,
 Куропатники, с. въ Гали- 15—18. 27. 29—31. 33. 90. 91.
 чинѣ, 112. 93—95. 100. 113. 129.
 Кучельминъ м., 64. 81. Львѣвѣвъ м., 21. 25. 26. 30. 31.
 Кучермикъ недалеко Прута, 33. 38—40. 49—52. 54—56.
 81. 84. 107—112. 115. 121. 124—
 126. 130. 133. 142. 155. 157.
 160—168. 172.
 Л. Львѣвска З., 107. 110. 111.
 Лаврѣвъ, с. въ Самбѣрщинѣ, Львовяне, 49. 52.
 167. Лѣодомерія, гл. Володим.-Во-
 Лазаръ Домажиричъ, бояринъ лынь. кн., 38.
 Галицк., 42. Луцкъ м., 28—30. 40. 50. 52
 Ланьцутъ, м. въ Галичинѣ зах., 169. 76. 103. 104.
 Левъ I. Даниловичъ, кн. Га- Лысець, м. надъ Вислою, 83.
 лицк.-Волод., 14. 20—22. 24. Ленъ, дякъ въ Голынѣ, 141. 159

- Любартъ - Дмитро Гедымно-
вичъ, кн. Волод. Вол., 26. 28.
29. 30. 32. 33. 38. 49. 52. 54.
Любачѣвъ м., 35. 166.
Люблинъ м., 55. 79. 83.
Люблинщина, Люблиньска З.,
30. 33.
Любусъ, м. на Шлеску, 55.
Любша, притока Свѣря, 132.
Людовикъ, король Польск.
и Угорск., 33—38. 51. 52. 54.
55. 129. 137. 161.
Ляхи гл. Поляки.
Ляцка З., гл. Польща.
Ляшки, с. коло Львова, 147.
- М.**
- Магдебургъ, м. въ Нѣмеччинѣ,
155.
Мазуры (Мазовія), 5. 122. 162.
Майзель Мартинъ зъ Бѣбрки,
126.
Макарій, митрополита Кіевскій
XIV. ст., 54.
— архімандрита Кіевск., 54.
Малала, хронографъ грецк., 89.
Маргарета зъ Шамотуль, 117.
Маринка (Малгоржата) Ключь,
148.
Марія, сестра Юрія II. кн. Га-
лицк., 25.
— донька короля Угор. Лю-
довика, 35. 37—39. 129. 137.
Маркольтъ Нѣмецъ, мѣщан-
нинъ Володимирекій, 20. 88.
Мартинъ, рускій духовный, 145.
Мартинѡвъ м., 117. 166.
Матвѣй Корвінь, король Угор.,
110. 111. 141.
- Матвѣй зъ Старолонжи, при-
ходникъ Бѣбрки, 145.
Медоборекій горы, 133.
Межпбоже, м. надъ Богомъ,
77. 79.
Мельниця, м. на Волинѣ, 91.
Мервицъ с., 166.
Мечиславъ II., король Поль-
скій, 5.
Миколай на Гологорахъ, пѣд-
столій Львѡвск., 117.
— зъ Огорова, воевода Бере-
стейскій, 117.
— зъ Страдома, 126.
— съ Танчинъ, воевода руск.,
115. 116.
— съ Ходеча, канонікъ Львѡв-
скій, 114.
Миндовгъ (Миндове Викинтъ),
в. кн. Литовскій, 15—18. 93.
95. 105.
Мирославъ, бояринъ Волян-
скій, 71.
Михайло, канцлеръ Волоскій,
126.
Михайло Всеволодовичъ, кн.
Черниг., 13. 61. 74. 82. 104.
— сынъ Явнута, кн. Литов., 39.
— кн. Пиньскій або Ольшань-
скій, 118. 119.
Млынща, с. въ Жидачѣвск.
пов., 119.
Могунція, м. въ Нѣмеччинѣ,
54.
Мойсей, жидъ-капіталіста Ка-
менецькій, 125.
Молдавія, 107.
Монастериска м., 112. 113.
Монголы, гл. Татары.

- Монтвиль, кн. Жмудскій, 15.
Морачевскій Андрѣй, историкъ польскій, 171.
Мостиска м., 135. 166.
Мстиславъ Володимировичъ, кн. Тмутороканскій, 4. 5.
— Теодоръ I. Володимировичъ-Мономаховичъ, кн. Новгород. и в. кн. Кіев., 10.
— II. Изъяславовичъ, в. кн. Кіев., 7.
— Даниловичъ, кн. Волод. Вол., 20—22. 52. 88.
— Мстиславовичъ Удатный, кн. Новгород. В и Галицк., 12. 61. 76. 101. 103.
— Ярославовичъ Нѣмый, кн. Пересопницкій, 41. 60. 61. 69. 85. 91. 92. 102.
Мышковскій Петро, воевода Белакій, 116.
— Янъ, 117.
- Н.**
- Нарбутъ Т., историкъ Литовскій, 27.
Нарва р., 104.
Наримунтъ Гедыминовичъ, кн. Пинскій, 28.
Небель, Невель, м. Витебск. губ., 17.
Неполомицѣ, м. въ Галичинѣ, 130.
Несторъ, лѣтописецъ рускій, 1. 3—5.
Нижанковичъ (Краснополе), м. въ З. Перемыск., 167.
Новгородъ В., м. 64. 100.
- Новиградъ, замокъ въ Дальмаціи, 38.
Новый-Городокъ (Новгородокъ) м., 15. 17. 18. 94. 95.
Ногай, ханъ Татарск., 21.
Потко, жидъ-капіталіста Львовскій, 125.
Нуръ р., 79.
Нѣманъ р., 17. 93.
Нѣмецкій Орденъ, 17. 18. 27. 28. 113. 130.
Нѣмеччина, 52.
Нѣмцѣ, 4. 16. 25. 27. 33. 49. 51. 83. 88. 94. 95. 99. 105. 126. 145—147. 160—163.
- О.**
- Обры (Авары), 2.
Овручъ м., 27. 79.
Одровонжь, Янъ зо Сировы, арцбіскупъ Львовскій, 107—109.
— Петро, воевода и генер. староста Руси, 107. 108. 115. 116. 119.
— братъ Яна, 111.
— Андрѣй, воевода и генер. староста Руси, 107. 108. 110. 111. 113. 114. 121. 123.
— Павло, підстолій Львовскій, 111.
— Миколай зъ Блажеевичъ, біскупъ Перемыск., 111. 112.
— братъ Яна 111.
— Яковъ, братъ Яна, 111.
Ожельско с., 165.
Озерна, м. въ Галичинѣ, 111.
Олегъ I., кн. Кіевскій, 2. 3.
— кн. Переяславскій, 27.

- Олегъ Ярославовичъ, кн. Галицкій, 63. 67.
 — кн. Курскій, 102.
 Олександръ Всеволодовичъ, кн. Белзкій, 42. 71. 73. 74. 76. 101. 104.
 — Коріатовичъ, кн. Волинскій, 33.
 — тивунъ Шумавинскій, 101.
 — Невскій, кн. Московскій, 105.
 Олександра, сестра Вл. Ягайла, 115.
 Олесницкій Збігнєвъ, біскупъ Кракѡвск., 110. 169. 174.
 Олесько м., 38. 112. 117. 129. 135. 159.
 Олеше (н. Алешки), м. въ Тавріи, 81.
 Олomuць, м. въ Моравіи, 14.
 Ольга Романѡвна, жѣнка Володимира Васильковича, 22.
 — кн. Галицка, жѣнка Осмомысла, 45.
 Ольгердъ, в. кн. Литовск., 29.
 Олдрихъ зъ Медухи, Нѣмець, 146.
 Онутъ, с. на Подблю, 80.
 Опатѡвъ м., 55.
 Опізо, легать папскій, 104.
 Орельскъ, м. на Побужу, 79.
 Оренина, с. на Подблю Галицк., 112.
 Осипъ, духовный Львѡвскій, 124.
 Осталовичъ, с. въ Перемышлянскому пов., 112. 118.
 Отонъ, сынъ Болеслава Хороброго, 5.
 — I. императоръ Нѣмецк., 54.
 Отонъ съ Ходеча, дѣдичъ Рогатина, 114.
 Охожъ, незвѣстнаго положеня, 92.
- II.
- Павло вѡйтъ, братъ Григорія зъ Сянока, 151.
 Пакославъ Янъ, дѣдичъ Стожискъ, 134—136.
 Палельогъ, императоръ Грец. XIV. ст., 54.
 Панонія, 2.
 Парава Микола зъ Любѣня, староста Галиц., 108.
 — Станиславъ съ Ходеча, воєвода Рускій, 108. 109. 113. 114. 116. 118. 147. 150.
 Патрикій, кн. Литовскій, 33.
 Пацанѡвъ, с. въ Судомирщинѣ, 156.
 Переворскъ, м. въ Галичинѣ, 109. 168.
 Перегінсько, с. въ Долинському пов., 118.
 Перемыска 3., 38. 39. 107. 112.
 Перемышль м., 3. 6. 21. 38. 40. 44. 53. 54. 56. 63. 65. 71. 111. 112. 136. 166.
 Перемышляны, м. въ Галичинѣ, 112.
 Пересоппица, с. на Волинѣ, 91.
 Переяславъ, м. надъ Днѣпромъ, 96.
 Петербургъ м., 57.
 Пѣтркѡвъ, м. въ Польщѣ, 113. 114. 121. 130. 172. 174.

- Петро, Петронъ, бояринъ польскій, 7.
— св, митрополита Кіев. XIV. ст., 24. 53.
— воевода Волоскій, 126.
— зъ Шамотуль, властитель Яворова, 131. 148.
Петрушевичъ А., сучасный галицк.-руск. ученый, 82.
Николовичъ, с. коло Львова, 147.
Пиньскъ м., 18. 28. 29.
Пиравскій, архидієцупъ Львѣвскій, 168.
Пій II, папа Римск., 110. 119.
Плоцкъ м., 32.
Пляно-Карпині, италійскій посоль-чернець, 83. 91. 97.
Пѣдбереже, с. въ З. Львѣвскій, 114.
Пѣдгайць м., 112. 165. 166.
Пѣдгѣре, 79. 162.
Пѣдкамънь, м. коло Бродѣвъ, 148.
Пѣдлясе, 39.
Подблѣ, 29. 39. 77. 112—114. 118—120. 123. 128. 129. 133. 135. 162. 166. 172. 173.
Покуте, 126. 127. 162. 168. 172.
Поляне, 2.
Половчане, Половць, 6. 75. 82. 91. 102. 105.
Полонинскій Григорій, учитель кн. Шварна, 20.
Полонне, с. на Волянѣ, 101.
Полоцкъ м., 16. 93. 95.
Полтва, притока Буга, 160.
Польша, Польска (Лядска) З. Польска Рѣчьпосполита, 1. 3—5. 7. 9. 14. 19. 21—24. 30—37. 39. 40. 43. 47. 49. 52. 54. 64. 78. 81—83. 86—88. 91. 95. 107. 110. 112. 113. 117. 120—122. 128—130. 137. 140. 142. 154. 169. 171. 173.
Польша Велика, 117.
— Мала, 115. 120. 123. 128. 155.
Польшсе, 128.
Поляки (Ляхи), 1. 3—7. 9—12. 19. 25. 26. 29—33. 37. 39. 40. 48. 49. 55. 56. 75. 83. 87. 88. 90. 94. 95. 99. 103. 113. 125. 134. 150. 152. 160.
Поморяны, м. въ Галичинѣ, 114. 118.
Понизе, 42.
Предборъ съ Конечьполя, староста Перемыскій и воевода Судомирскій, 108. 115. 126.
Проташъ Ходорѣвскій, 119.
Пруссы край, 18. 113.
Пруссы, племя, 4. 48. 84. 92. 95. 130.
— с. коло Львова, 147.
Прутъ р., 79. 162.
Псковъ м., 100.
Птольомей, географъ и историкъ грецк. II. ст., 1.
Пѣстинъ, с. на Покуту, 133.
Пеньонжекъ Микола зъ Вотавиць, генер. староста Кракѣвск., 109.
Пятиднѣ, с. на Волянѣ, 98.

Р.
Рава, м. въ З. Белзк., 167.
Равска З., 122.

- Радимичѣ, 2.
- Радомщина, Радомска З., 30.
- Райгородъ, м. надъ озеромъ Лыкъ; коло Бѣлостока, 79.
- Ратиборске князѣвство на Шлѣску, 111.
- Рафалъ зъ Ярослава, староста Львѣвскій, 109. 112. 113.
- Регенсбургъ, м. въ Баваріи, 81.
- Рига м., 87. 95
- Римъ м., столица папы, 87. 104. 119. 120. 172.
- Рогатинскій Богданъ, староста замку Олесько, 129. 135.
- Рогатинъ м., 113. 114. 129. 166.
- Роза Борисовій Андрѣй, архієпискупъ Гнѣзн., 116.
- Романъ, кн. Брянскій, 18. 27. 28.
- Даниловичъ, 17. 95. 103.
- Игоревичъ, кн. Звенигородскій, 41.
- Мстиславовичъ, В. кн. Галицк. Вол., 10—12. 15. 17. 24. 41. 43. 45. 46. 55. 59. 60. 63. 65. 67—70. 73. 75. 79. 85. 91. 102. 105.
- Ропа, притока Вислоки, 78.
- Росія сучасна, 1.
- Ростиславъ Михайловичъ, кн. Чернигѣвск., 13. 41. 56. 72—75.
- Рось, притока Днѣпра, 4.
- Рудники, с. на Подѣлю, 133.
- Румно, мѣсцевѣсть въ Галичинѣ, 145. 147. 150.
- Рурикъ Ростиславовичъ, кн. Перемыскій, 6.
- Ростиславовичъ, кн. Овруцк. и в. кн. Кіев., 11. 68. 69.
- Руске село (Ruska wieś) надъ Вислокомъ, 79.
- Русь, Украина-Русь, 3. Рускій, въ значеню З. заселеной Укр.-рус. народомъ, 2. 3. 5. 9. 11. 14. 16. 18—20. 24. 26. 28. 31. 34. 37. 39. 41. 50. 52—56. 59—61. 66. 67. 76—83. 85. 87. 89—100. 103. 103. 110—113. 115—119. 121—131. 137. 138. 140—145. 154—157. 165. 166. 172. 173.
- Галицко-Володимирска, 80.
- Русь Галицка (Червона), Галицке кн., Галичина, Галицка З., 1—5. 7. 9—15. 19. 20. 22—26. 28. 29. 31—41. 43—45. 47—56. 60—64. 66—76. 78. 80—92. 94. 96—98. 100. 107. 120. 128—132. 136. 137. 144. 147. 148. 162. 169.
- Кіевска, 19. 29. 44. 47. 76. 104.
- захѣдна, 15.
- пѣвденно-захѣдна, 13. 19. 22—24. 28. 29. 31—33. 48. 59. 60. 80. 83. 85. 86. 90.
- пѣвнѣчна, 13.
- пѣвнѣчно-сѣдна (Московщина), 7. 19. 22. 89. 97—100.
- Русины, 1. 5. 6. 21. 25—27. 32. 35. 49. 54. 55. 75. 79. 81. 83. 86—88. 90. 91. 93. 95. 111. 112. 124. 125. 129. 130. 134. 142. 150. 152. 157. 158. 160. 169. 170.
- Рыбникъ м., 162.
- Рыбниця р., 168.
- Рязань м., 83.
- Ряшѣвъ м., 140. 154. 166.

С.

- Самбѳрска З, 38. 39.
Самбѳръ м., 103. 111. 132. 136.
140. 148. 166—168.
Санчигневскій Петро, повно-
мочникъ королѳвскій, 156.
Санчь (Судечь) м., 115.
Сарацены, 50. 51.
Свидригайло, в. кн. Литовск.,
39. 113. 129. 135.
Свинка Миколай, хорунжій
Льѳѳвскій, 118.
Свиѳтельницкій, свѳтскій на-
мѳстникъ Галицкои митро-
поліи, 120.
Свѳрщокъ де Оржекъ Фран-
цѳшокъ, выбр. бѳскупъ Пере-
мыск., 109.
Свѳръ, притока Днѳстра, 132.
Святополкъ I. Окаянный, кн.
Турѳвскій и Кіѳв., 4.
— II. Михайло Изъяславовичъ,
кн. Полоц. и в. кн. Кіѳв., 7.
Святославъ I. Хоробрый, кн.
Кіѳвск., 81. 87.
— Игоревичъ, кн. Волод. Вол.
и Перемыск., 41.
Семаки (Сѳмоць), с. въ За-
славскому пов., 77.
— с. въ Житомирскому пов.,
77.
Семень Степанскій, своякъ
Витовта, 40.
— в. кн. Московскій, 54.
— Олюевичъ, воевода кн. Га-
лицкого Данила, 102.
Семиградъ, 161.
Семовитъ (Сомовитъ), кн. Ма-
зовецкій, 86. 104.
Сербы (Серебъ), племя слав., 1.
Сереть, притока Днѳстра, 114.
— м. на Буковинѳ, 162. 164.
Славяне, 1. 137.
— захѳднѳй, 3.
— схѳднѳй, рускѳй, 3. 6.
Славянщина, 137.
Слонимъ, м. въ Гродненскѳй
губ., 17. 95.
Смирновъ М., сучасный исто-
рикъ російскій, 1. 57. 70.
Смоленскъ м., 16. 93.
Снятинъ м., 38. 113. 114.
Созанъ, притока Днѳстра, 132.
159. 167.
Сокаль м., 167.
Соловѳвъ С. М., російск. исто-
рикъ, 99. 101.
Соломея, дочка Лешка Бѳ-
лого, 12.
Соломонъ, царь Жидѳвск., 18.
103.
Сомовитъ, кн. Мазовецкій, 86.
Софія, дѳдичка Глинянъ, 117.
Софія (Зонка), жѳнка Влад.
Ягайла, 112.
Спиколосы, с. въ З. Льѳѳв-
скѳй, 114.
Спасъ, с. коло Долины, 168.
Спитко съ Тарнова, пѳдко-
морій Перемыскій, 109. 112.
113. 115.
— зъ Мельштына, воевода Кра-
кѳвск., управитель Подѳля,
135. 136. 148. 166. 167.
Станиславъ, кн. Кіѳвскій, 27.
29.

- Станиславѣвъ м., 166.
 Стефанъ, воевода Волоскій, 126. 127. 129.
 Стиборъ зъ Оглядова, судовый урядникъ, 136.
 Стирія, 14.
 Стожекъ (Истожекъ), м. на Волинѣ, 84.
 Столпе (Стовпе), м. на Побужу, 61. 79.
 Стохѣдъ, притока Припети, 91.
 Страдчъ с., 124.
 Стронятинъ, с. въ пов. Львовскому, 112.
 Струмило Юрій, 123.
 Стрѣлкѣвцѣ, с. въ З. Перемыскѣй, 167.
 Стрый м., 112. 166.
 — р., 132.
 Стрыйковскій Матвѣй, польскій лѣтописецъ XVI. ст., 11. 15. 27. 28. 91.
 Стрыпа, притока Днѣстра, 84. 112. 114. 162.
 Ступница, с. въ Самбѣрщинѣ, 136.
 Судиславъ, бояринъ Галицк., 44. 46. 71. 73. 74.
 Судичъ, бояринъ Галицк., 42. 65.
 Судомиръ м., 21. 83. 130.
 Судомирщина, Судомирска З., 30. 33. 34. 173.
 Сумъ, историографъ, 1.
 Сурожане, гл. Сарацены.
 Сурожъ (Судакъ, Суракъ, Сугдія, Sugdaia) м. 51.
 Сутѣйскъ, м. надъ Вепромъ, 79.
 Сучава м., 161. 162. 164.
 Сціховій Сильвестеръ, выбр. арциб. Львовск., 109.
 Сѣмоць, гл. Семаки.
 Сѣико, дякъ, 141. 159.
 Сѣрадзъ, м. въ Польщѣ, 121.
 Сѣянокъ м., 40. 69. 118. 162. 166.
 Сѣяндѣвка З., 38. 39. 107.
 Сѣянъ р., 3—6. 9. 79. 128. 129.
- Т.
- Таврія, гл. Крымъ.
 Таптукевичъ Васько, 159.
 Тарло зъ Щекаревичъ, староста Стрыйскій, 118.
 Тарнѣвъ м., 15.
 Татаре, 13—15. 17. 19. 21—23. 26—29. 31. 32. 42. 49. 50—52. 77. 78. 81—86. 90. 95—99. 101. 102. 113. 122. 129. 130. 134. 135. 143. 152. 159. 163. 173.
 Татарія, 81.
 Татищевъ, В. историкъ російск. XVIII. ст., 8. 53. 72.
 Тевтивиль, кн. Литов., 16.
 Телебуга, ханъ Татарск., 21.
 Теличъ (Тыличъ), м. въ Санчѣвскихъ горахъ, 78.
 Тенетники, с. въ Рогатинскому пов., 112.
 Тенчинскій Миколай, воевода Рускій, 115.
 Теогность, митрополита Московскій XIV. ст., 53.
 Теодоръ съ Панѣва, староста Жидачѣвск., 118.

Теребовля, м. въ Галичинѣ, 6. 40. 84. 114. 166.
 Тернава, м. надъ Вепромъ, 79.
 Тернопѣль м., 166.
 Тетеревъ, р. 79.
 Тиверцѣ, племя слав., 1. 2.
 Тимотей, письменникъ Галицкій, 89.
 Тисмениця, притока Вепра, 79.
 Товтивиль, кн. Литовск., 95.
 Топольничаны, с. въ Самбѣрщинѣ, 167.
 Торунь м., 51.
 Торцкій (Торческъ), м. въ Кіевщинѣ, 71. 76. 104.
 Тройденъ, кн. Литовск., 20. 26.
 — кн. Черскій, 25.
 Тройнатъ, кривякъ Миндовга, 17. 18.
 Тудельскій Веняминъ, жидъ подорожный XII. ст., 49. 50.
 Турашь, духовный руск., 124.
 Турки, 50. 110. 125. 129. 131. 152. 163. 173.
 Турѣвъ м., 54.
 Турскій Петрашь, воевода Волод. Вол., 33.
 Турція, 125.
 Тустанъ м., 166.

У.

Урбанъ V., папа Римскій, 55.
 Угорскій Горы, гл. Карпаты.
 Угорщина, Угры, 2. 9. 14. 19. 34—40. 43. 48. 56. 64. 68. 75. 78. 83. 86. 88. 105. 110. 162.

Рус. Ист. Бібл. V. т.

Угровскъ (Угровескъ), м. надъ Вепромъ, 20. 53. 61. 79. 84.
 Угры, 7—9. 11. 12. 14. 19. 26. 31. 35. 38. 39. 41. 42. 45. 48. 56. 67—76. 81. 85. 88—90. 104.
 Украина (Поддѣпрянська), 39. 61. 89.
 — мѣжь Бугомъ а Вепромъ, 79.
 Улучъ, племя слав., 1. 2.
 Унѣвъ, с. въ Перемышлянск. пов., 119. 167. 168.
 Утероць, р. на Покутю, 133.
 Уханъ, м. на Побужу, 79.
 Ушиця, м. на Понию, 64.

Ф.

Федора (Федька), дочка Сѣнка Лопатыча, 119.
 Федоръ, бояринъ Черниг., 13.
 — кн. Кіевскій, 28. 29.
 — Любартовичъ, кн. Володим. Вол., 39. 40.
 — кн. Рогатинскій, 40.
 Филотей, патріарха Царгород. XIV. ст., 54.
 Фильній, воевода Угорск., 104.
 Фльоренція м., 125. 126.
 Французы, 30.
 Фридрихъ II., герцогъ Австрійскій, 14.

Х.

Хлопы, с. коло Комарна, 112—114.
 Ходкевичъ Иванъ, воевода польск., 111.
 Ходко Быбельскій, 135. 148.
 — Лойовичъ, 148.

- Ходорѡвъ, м. въ Бобрецк. пов., 133. 145. 147. 167.
- Ходороставъ, с. въ Галичинъ, 112.
- Холмъ м., 17. 23. 33. 35. 49. 53. 54. 56. 79. 83—85.
- Холмска З., 31.
- Хорваты Бѣлѣй, племя слав., 1.
- Хорваты, 2—6.
- Хорутане, племя слав., 1.
- Хрестинъ, лат. архієпископъ Львѡвскій, 55.
- Христофоръ de Sto Romulo, 126.
- Хровате, гл. Хорваты.
- Хшонстовскій Стшегона Микола, староста Сяндцк., 109. 110.
- Петро, бискупъ Перем., 109.
- Ц.**
- Царгородъ (Византія), 8. 53. 80. 86. 110. 163.
- Ч.**
- Чацкій Т., письменникъ польск. XIX. ст., 50.
- Чебровскій Петро, 123. 148.
- Червеньскій мѣста, 4. 5.
- Червень, Червеньскъ., м. на Волинъ, 3. 4. 60. 76.
- Червоногородъ, с. на Подблѡ Галицк., 113. 114. 166.
- Черемошь, притока Прута, 80. 162.
- Черепинъ, с. коло Львова, 165.
- Чернѡвць м., 162. 164.
- Чернятинъ, м. въ Заславскому пов., 77.
- Чернятинъ, м. въ Бердычѡвскому пов., 77.
- Чехи, 1. 4. 8. 19. 25. 86. 87.
- Чечва, притока Лѡмницѣ, 141.
- Чорнбергъ Миколай, 126.
- Чорне море, 161.
- Чорткѡвъ м., 166.
- Чорторыйскъ, м. на Волинъ, 101.
- Ш.**
- Шараневичъ И., галиц.-руск. историкъ, 71. 72. 84. 107.
- Шафарикъ, О. П., чеській ученый XIX. ст., 1. 6.
- Шафротъ Павло съ Тшеснявы, 126.
- Шахно, жидъ - капиталіста Львѡвскій, 125.
- Шварно Даниловичъ, кн. Галицк., 16. 18. 20. 77. 84.
- Шлезія (Шлѣскъ), 13. 88. 111. 112. 116. 162.
- Шмухель, жидъ - капиталіста Львѡвскій, 125.
- Штайнкелеръ Конрадъ, 126.
- Штехеръ зъ Сорокъ, 126.
- Шумляны, с. на Подблѡ, 133.
- Щ.**
- Щасный съ Панѡва, 110.
- Щебрешинъ, м. въ З. Белзкѡй, 135. 140.
- Щекарѣвъ, м. надъ Вепромъ, 79.
- Щепановичъ Илія, бояринъ Галицк., 41. 43.
- Щирецъ м., 109. 166.
- Щирка, притока Днѣстра, 132. 133.

Є.

Єдльно (Єдлинъ), м. въ
Польщѣ, 107. 120. 140. 141.
155. 165. 168.

Ю.

Юндилъ, Ятвягъ, 92.
Юрій, кн. Слуцкій, 40.
— Витановичъ, бояринъ Га-
лицкій, 43.
Юрій Володимировичъ Монома-
ховичъ Довгорукой, кн. Ростов.-
Суздальск., 7—9.
— І. Львовичъ, кн. Галицк.
Волод., 22. 24.
— ІІ. Андріевичъ, кн. Галицк..
23—25. 28. 29. 46. 129.
— Даниловичъ, кн. Белзкій и
Холмскій, 23. 24. 33. 35. 40. 53.
— Наримунтовичъ, кн. Литов-
скій, 31.
— Подбрадекій, король Че-
скій, 111.
Юрша Ходорѳвскій, староста
Жидачѳвскій и Стрыійскій, 118.

Я.

Яблонѳвъ, с. въ Галичинѣ,
159. 165.
Яворѳвъ м., 116. 117. 131. 148.
160.
Ягайло Владиславъ, король
Польск. и в. кн. Литов., 39.
107. 111—113. 115. 124. 129—
132. 135. 136. 141. 145. 159,
165. 166.
Ядвига, королева Польска, 35.
39. 40. 129. 148. 161. 172.

Ядвига, дочка Станислава съ
Ходеча, 117.

Язловець м., 112. 113. 117.
166.

Якимъ, намѣстникъ митропо-
літальный, 119

Якѳвъ, стольникъ кн. Данила
Романовича, 42.

— зъ Белджихова, 147.

Янъ, арцибіскупъ Гнѣзненъ., 36.

— зъ Вѣнявы, лат. приходникъ,
147.

— Долива, біскупъ Перем., 109.

— зъ Огорова, воевода Бере-
стейскій, 117.

— Ряшѳвскій, арцибіскупъ
Лѳвѳвскій, 107. 109.

— зъ Сѣнны, підкоморій Пе-
ремыскій, 117. 118. 135.

— съ Тарнова, воевода Судо-
мирскій, 40.

— съ Ходеча, староста Тере-
бовельскій, 114.

— съ Чижова, староста Пере-
мыскій, 115.

Янусій зъ Любѳня, 126.

Ярославъ м., 13. 40. 71. 109.
113. 115. 166.

— воевода Ческій, 14.

Ярославъ І. Мудрый, кн. Нов-
город. и Кіев., 4. 5. 56.

— Володимировичъ Осмо-
мысль, кн. Галицкій, 8. 45.
53. 56. 62—65. 67. 70.

— Всеволодовичъ, кн. Перея-
славскій, 70.

— Изѳяславовичъ, кн. Луцкій,
103.

Ярунъ (Яронъ), тысяцкій Пере- ремыскій, 44.	84. 86. 92. 93. 95. 102. 104.
Ясиньскій Павло, староста Белзкій, 111. 115.	Яхторбвъ, с. въ Перемышлян. пов., 119.
Ятвяги, 16. 48. 61. 79. 81.	Яцко Быбельскій, 136.

СПИСЪ ПОХИБОКЪ ДРУКАРСКИХЪ.

въ V. т. Р. И. Библиотеки.

Стор. 13 ряд. 15 зъ горы зам. Давидъ	читай Данило
„ 12 „ 10 зъ долу „ другого	„ другого,—
„ 16 „ 1 и 8 зъ горы „ Евдивила	„ Ердивида
„ 16 „ 13 „ „ Евдивила	„ Едивида
„ 33 „ 17 „ „ Ольгердовыхъ дѣтей	„ Ольгерда
„ 46 „ 16 зъ долу „ имѣють	„ имѣють
„ 48 „ 16 „ „ князѣвна	„ князѣвна
„ 61 „ 17 зъ горы „ криверникомъ	„ крижевникомъ
„ 78 „ 12 зъ долу „ Борсукбвъ дблъ	„ Борсукбвъ дблъ
„ 79 „ 15 зъ горы „ Богомъ	„ Бугомъ
„ 112 „ 15 „ „ Ярослава	„ Ярослава
„ 112 „ 9 зъ долу „ Осталовицахъ	„ Осталовицахъ
„ 112 „ 10 „ „ Гердеевичѣвъ	„ Кердеевичѣвъ
„ 140 „ 9 зъ горы „ Самкорѣ	„ Самборѣ
„ 159 „ 9 зъ долу „ Сиенко	„ Сѣнко
„ 186 „ 8 зъ горы „ Любусъ, м. на Шлеску	„ м. въ Брандебургин

въ I. т. Р. И. Библиотеки.

„ 2 „ 16 зъ долу „ Славянскон	„ Схѣднон
-------------------------------	-----------

въ IV. т. Р. И. Библиотеки.

„ 233 зам. Кадлубокъ лѣтописецъ VII. ст., читай, XII. столѣтя.
--

104.
Лян.

1Ъ
1Ъ

1И

89099889347

b89099889347a

89099889347

B89099889347A